स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना
Local Disaster and Climate Resilience Plan (LDCRP)

आ.ब. २०७५/०७६ देखि २०८४/२०८५ सम्म

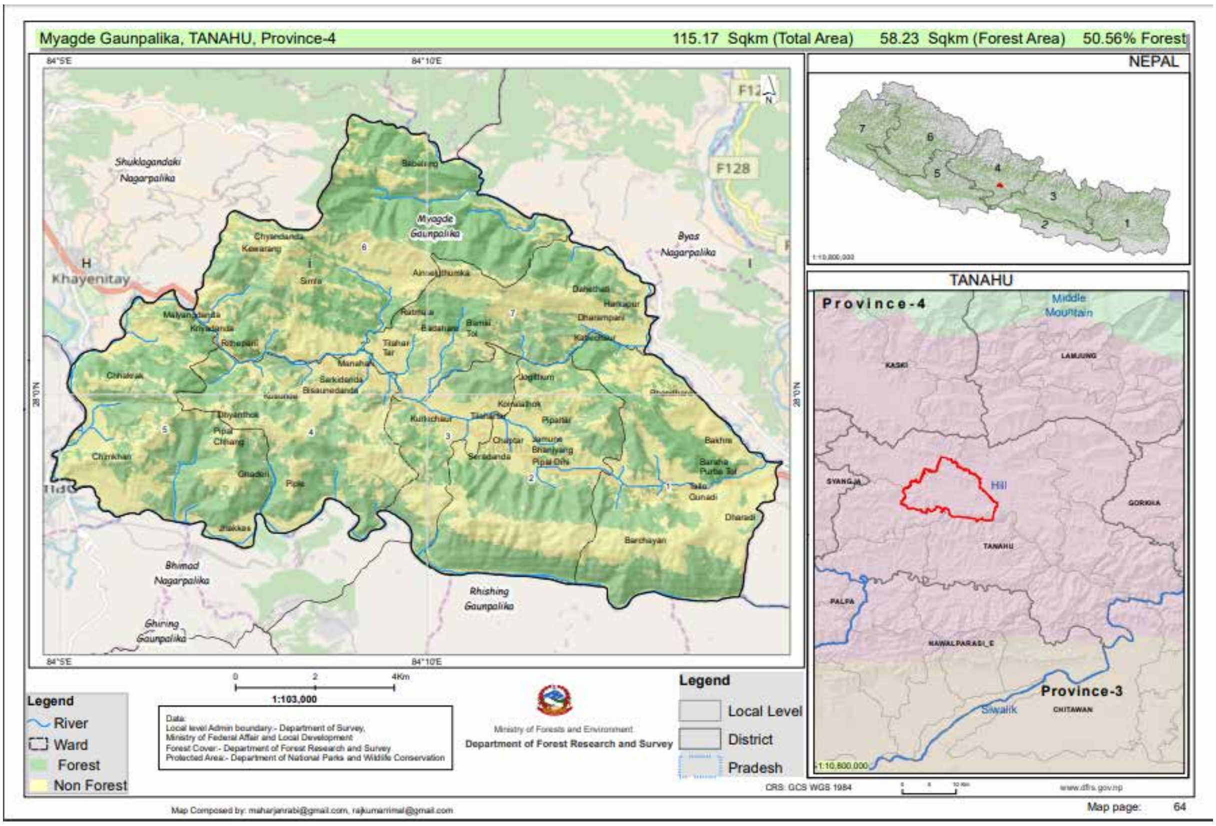

म्याग्दे गाउँपालिका
तनहुँ

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

Local Disaster and Climate Resilience Plan (LDCRP)

आ.ब. २०७५/०७६ देखि २०८४/२०८५ सम्म

म्याग्दे गाउँपालिका

तनहुँ

योजनाको नाम : स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

योजनाको अंग्रेजी नाम : Local Disaster and Climate Resilience Plan (LDCRP)

तयार गरिएको वर्ष : २०७५

योजनाको अवधि : २०७५/०७६ देखि ०८४/०८५ सम्म

तयार गर्ने : म्याग्दे गाउँपालिका, तनहुँ

प्राविधिक सहयोग : केएर नेपाल, हरियो वन कार्यक्रम र

स्थानिय साझेदार असल छिमेकी सहयोग संघ (गोनेसा), कास्की

हरियो वन कार्यक्रम

कृतज्ञता : नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

जिल्ला समन्वय समिति, तनहुँ

इसिमोड, काठमाण्डौं

डिस्क्लेमर : यो योजना अमेरिकी जनताद्वारा अमेरिकी विकास नियोग (युएसएड) को माध्यमबाट प्रदान गरिएको उदार सहयोगबाट सम्भव भएको हो । यसमा उल्लेखित विषयवस्तु लेखक वा गाउँपालिकाका जिम्मेवारी हुन र यसले युएसएड तथा अमेरिकी सरकार वा हरियो वन कार्यक्रमका साझेदारहरुको धारणा प्रतिनिधित्व गरेको मानिने छैन ।

म्याग्दे गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
छाङ्ग, तनहुँ
गण्डकी प्रदेश, नेपाल
२०७३

पत्र संख्या : ०७८/०७९
चलानी नं. ८४५

मिति : २०७८/३/०६

योजनाको सन्दर्भमा

नेपालमा भूकम्प, बाढी, पहिरो, हिमपात, चट्याङ, खडेरी जस्ता विपद्का समस्या पहिलेदेखि नै रहि आएकोमा जलवायु परिर्वतनले यसलाई झन् जटिल बनाएको छ । यस्ता असरबाट तनहुँ जिल्लाको म्याग्दे गाउँपालिका पनि अछुतो छैन । बर्षेनी अनियमित बर्षा, खडेरी, बाढी,पहिरो, मिचाहा झार प्रजाति, कृषिमा रोगकीरा, हावाहुरी, असिना आदी खेपिरहेका यस गाउँपालिकाका बासिन्दालाई २०७२ सालको भुकम्पले अझ बढी प्रताडित बनाएको छ । यस किसिमका प्रकोपले गर्दा गरिब तथा विपन्न वर्गको जिवीकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रत्यक्ष असर पार्दछन् । महिला, बालबालिका, बृद्ध, अशक्त, अपांगता भएका व्यक्तिहरुलई यि समस्याले अझ बढी र फरक प्रभाव पार्दछ । विपद् तथा जलवायुका यिनै समस्याहरुसँग जुध्दै म्याग्देलाई विपद् तथा जलवायु उत्थानशील गाउँपालिकाको रुपमा स्थापित गर्ने परिकल्पना सहित आगामी १० वर्षका लागि विस्तृत कार्य योजना तयार गरिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४, जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ र स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको मस्यौदा निर्देशिकालाई आधार मानि यस योजनाको निर्माण गर्ने क्रममा गाउँपालिकाका स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरुसँग प्रत्यक्ष अर्न्तक्रिया गरी विपद् र जलवायु परिवर्तन सम्वन्धि सचेतना अभिवृद्धि गर्दै संकटासन्नता क्षेत्र र घरधुरी पहिचान गरिएको छ । साथै विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरुको तर्जुमा गरिएको छ ।

म्याग्दे गाउँपालिकाको नेतृत्वमा यो योजना तयार गर्न युएसएडको आर्थिक सहयोग तथा केएर नेपाल र असल छिमेकी सहयोग संघ (गोनेसा) हरियो बन कार्यक्रमको सहजीकरणको लागि आभारी छौं । साथै स्थानीय राजनैतिक दलहरु, विभिन्न निकाय, संघसंस्थाहरुका प्रतिनिधिहरु र अन्य स्थानीय सरोकारवालाहरुको सक्रिय सहभागिताको लागि धन्यवाद दिन चाहन्छौं ।

नेपालमा आएको राज्य पूर्नसंरचनासँगै साविकका जामुने, मनपाङ र छाङ गाविसहरुले समेटेको क्षेत्र मिलाएर बनेको म्याग्दे गाउँपालिकामा जनप्रतिनिधि निर्वाचित भैसकेको अवस्थामा स्थानीय सरकारसँग स्थानीय जनता एवं सबै सरोकारवालाहरुको चासो र अपेक्षा बढी छ । यस सन्दर्भमा नियमित सेवा प्रवाहका अतिरिक्त गाउँपालिका तथा वडाका कार्यक्रमहरुलाई स्थानीय समुदाय र खासगरी संकटाग्रस्त क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायले बिशेष लाभलिन सक्ने गरी योजनावद्ध रुपमा लैजान र म्याग्दे गाउँपालिकालाई विपद् एवं जलवायु उत्थानशील गाउँपालिकाको रुपमा बिकास गर्न यस योजनाले कोषेढुंगाको रुपमा काम गर्ने अपेक्षा गरेका छौं. । तसर्थ गाउँसभा मार्फत् अनुमोदित योजनालाई गाउँपालिका एवं वडाहरुका वार्षिक योजनाहरुमा समायोजन गर्दै कार्यान्वयन गर्न यस म्याग्दे गाउँपालिकाको कार्यालय सदा तत्पर रहने छ । यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सरोकारवाला तथा सम्वन्धित निकायहरुसँग सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा राख्दछौं ।

....	....	....
दयाराम तिवारी	बालकृष्ण घिमीरे	मायादेवी राना
प्रमुखप्रशासकीयअधिकृत	उपाध्यक्ष	अध्यक्ष
दयाराम तिवारी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	बालकृष्ण घिमिरे उपाध्यक्ष	माया देवी राना (आले) गाउँपालिका अध्यक्ष

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना, म्याग्देको सारांश

नेपाल प्राकृतिक प्रकोपहरुको अत्यन्त जोखिममा रहेको मुलुक हो । जलवायु परिवर्तन र विपद्का घटनाहरुका कारण नेपालमा बर्षेनी ठूलो जनधनको क्षति हुने गरेको छ । नेपाल सरकारले जलवायु परिविर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि विभिन्न नीतिगत व्यवस्थाहरु गरेको छ । राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७, जलवायु परिवर्तन नीति २०६८ एवं स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को राष्ट्रिय संरचना २०६८ साथै वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रारुप २०७० तयार गरी स्थानीय अनुकूलनका लागि जोड दिएको छ । यस्तै विपद् व्यवस्थापनका सबै क्रियाकलापहरुको समन्वयात्मक र प्रभावकारी रूपमा व्यवस्थापन गरी विपद्बाट हुनसक्ने जनधनको संरक्षण गर्न विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ तयार गरेको छ ।

नेपालको गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत तनहुँ जिल्लाको लगभग मध्य भागमा म्याग्दे गाउँपालिका अवस्थित छ । राष्ट्रिय स्तरमा चर्चामा आएका विपद् र जलवायु परिवर्तनका असर तथा समस्याहरु बढदै गएको कुरा यस क्षेत्रका बासिन्दाले पनि महसुस गर्न थालेका छन् । तनहुँ जिल्लाको जोखिम स्तरीकरण अनुसार समेत यो क्षेत्र उच्च जोखिममा रहेको छ । यस गाउँपालिकामा बहुप्रकोप विशेष गरी भूकम्प, पहिरो, खडेरी, आगलागि, बाढी, जनावरबाट अन्नबाली क्षति, महामारी, हावाहुरी, असिना, चट्याङ्ग आदि प्रकोपबाट वर्षेनी ठूलो धनजनको क्षति गरेको विभिन्न तथ्य तथा तथ्याङ्कले पुष्टि गर्दछ । खासगरी ग्रामिण क्षेत्रमा रहेका समुदायहरुको जीविकोपार्जनका स्रोत हरुमा यसले प्रत्यक्ष प्रभाव पारिरहेको छ । जलवायु परिवर्तन र विपद्को प्रभाव तथा जोखिमबाट विपन्न, महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बृद्धबृद्धा, बालबालिका आदि वर्गमा अझ बढी वा फरक प्रभाव पर्ने कुरालाई समेत बिभिन्न अध्ययनहरुले देखाएको छ ।

यसै सन्दर्भमा म्याग्दे गाउँपालिकाको नेतृत्व र युएसएडको आर्थिक सहयोग तथा केएर नेपाल र असल छिमेकी सहयोग संघ (गोनेसा) हरियो वन कार्यक्रमको सहजीकरणमा यस योजना तयार गरिएको छ । यस योजनामा जलवायु परिवर्तन र विपद् सम्बन्धी योजनाका साथै वातावरणमैत्री स्थानीय शासनलाई समेत एकीकृत रूपमा समेटी योजना तर्जुमा गर्ने प्रयास गरिएको छ । यसरी एकीकृत रूपमा योजना तयारी र कार्यान्वयन गरेको खण्डमा काम नदोहोरिनुका साथै उपलब्ध सिमित स्रोत साधनको मितव्ययी उपयोग हुने देखिएकोले सोही अनुसार प्रयत्न गरिएको हो । साथै यस योजना तर्जुमा गर्दा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ को मर्म बमोजिम संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले तयार गरेको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको मस्यौदा निर्देशिका र विगतमा यस क्षेत्रका साबिक जामुने, छाङ्ग र मनपाङ गाविस अन्तर्गत तयार भएका स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र समुदायस्तरीय अनुकूलन योजनाहरुको प्रगति, सिकाइ र अनुभव समेतलाई ध्यान दिइएको छ ।

योजना तयारीका क्रममा स्थानीय स्तरका बहुसरोकारवालाहरु खासगरी राजनैतिक दलका प्रतिनिधि, समाजसेवी, बुद्धिजीवी, टोल विकास संस्था, आमा समुह, युवा तथा बाल क्लब, कृषी सहकारी, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, दलित, महिला, जनजाति, जोखिम क्षेत्रका प्रतिनिधि, विभिन्न विषयगत सरकारी तथा गैरसरकारी निकाय तथा संघसंस्थाहरुको प्रत्यक्ष सहभागितामा वडा र गाउँपालिकास्तरीय छलफल गरिएको थियो । उपरोक्त पक्रियाहरु अपनाइ म्याग्देलाई विपद् तथा जलवायु उत्थानशील गाँउपालिकाको रूपमा स्थापित गर्ने परिकल्पना सहित आगामी १० वर्षका लागी विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना २०७५ तयार गरिएको छ । यस स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको सार संक्षेपलाई तालिका नं. १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: योजनाको सारसंक्षेप

शिर्षक	विवरण				
योजनाले समेटेको क्षेत्र	म्याग्दे गाउँपालिका (साविकका जामुने, मनपाङ र छाङ्ग गाविस)				
क्षेत्रफल र भू-उपयोग	कूल ११५.१७ वर्ग किलोमिटर, ५०.५६ प्रतिशत (५८.२३ वर्गा किमि) वनक्षेत्र				
घरधुरी	५,६२८ घरधुरी				
जनसंख्या	२२,५०२ मध्ये १२,६१६ महिला र ९,८८६ पुरूष (जनगणना २०६८ अनुसार)				
जातिगत विवरण	ज्नजाति	क्षेत्री, बाहुन र ठकुरी	दलित	नेवार	अन्य
	३७%	२४%	२६%	१२%	१%
प्रमुख जीविकोपार्जनको आधार	कृषि तथा पशुपालन, वैदेशिक रोजगार, जागिर, व्यापार				
हावापानी/जलवायु	उपोष्ण				
संकटासन्नताको स्तरिकरण आधार	अति उच्च	उच्च	मध्यम	न्यून	
प्रकोप	खडेरी, पहिरो, भूकम्प	मिचाहा प्रजाति, रोगकिरा, आगलागि, जनावर आतंक	बाढि, असिना र हावाहुरी	चटयांग, महामारी र ढुंगा खस्ने	
वडा	१,३,७		४,५,६	२	
संकटासन्न घरधुरी	५२४	१६८६	१८६२	१३६९	
परिकल्पना	विपद् तथा जलवायु उत्थानशील म्याग्दे गाउँपालिका				
योजनाको अवधि	२०७५/०७६ देखि २०८४/०८५ सम्म				
बिषयगत क्षेत्रका लक्ष्य तथा योजनाका प्राथमिकताहरू : तालिका २ मा प्रस्तूत गरिएको छ ।					
योजना कार्यान्वयनका लागि अनुमानित लागत	रू. १५०,९२७,००० । अक्षेरूपी पन्ध्र करोड नौ लाख सत्ताईस हजार मात्र ।				
लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण	जलवायु परिवर्तन र विपद्को प्रभाव तथा जोखिमबाट विपन्न, महिला, दलित, जनजाति, अपांगता भएका व्यक्ति, बृद्ध, बालबालिका आदि वर्गमा पर्ने बढि र फरक प्रभाव पर्ने कुरालाई मध्यनजर गरी यस योजनाको कार्यान्वयन प्रक्रियामा समेत सो वर्गलाई बिशिष्ट कार्यक्रमका साथै हरेक उपयुक्त कार्यक्रमहरूमा बिशेष प्राथमकिता दिइनेछ । लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरणलाई बिशेष प्राथमिकता दिइनेछ ।				
योजनाको समायोजन	यस योजनालाई म्याग्दे गाउँपालिका र यसका वडाहरूका बार्षिक एवं आबधिक योजनामा समायोजन गरिने छ । यस योजनाको कार्यान्वयनलाई नीतिगत रूपमा नै प्राथमिकतामा राखी हरेक बार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा कार्यक्रम हेरी टोल विकास समिति, वडा तथा गाउँपालिका स्तरीय कार्यक्रममा समाबेश गरी आवश्यक बजेट बिनियोजनका साथ कार्यान्वयन गर्ने गराईनेछ । अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी निकायको वाार्षिक योजनामा समेत समावेश गराउनको लागि पैरवी गरिनेछ ।				
योजनाको कार्यान्वयन	गाउँपालिकाको नेतृत्व तथा स्थानीय सेवाप्रदायक संघसंस्थाको सहकार्यमा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशील समितिको समन्वयमा स्थानीय समूह, सहकारी, संघसंस्था, प्रभावित वर्ग एवं सरोकारवालाहरू मार्फत योजनाको कार्यान्वयन गरिने छ ।				
योजना कार्यान्वयनमा मुख्य भूमिका/सहयोग गर्न सक्ने निकायहरू	गाउँपालिका, जिल्ला समन्वय समिति, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, वन कार्यालय, भू-संरक्षण कार्यालय, खानेपानी डिभिजन कार्यालय, कृषि बिकास कार्यालय, पशु सेवा कार्यालय, सिँचाई कार्यालय, हरियो वन कार्यक्रम, फेकोफन, रेडक्रस, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, सहकारी संस्थाहरू, सामुदायिक प्रकोप व्यवस्थापन समिति, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, आमा समूह, युवा तथा बाल क्लबहरू आदि ।				
अभिलेखिकरण, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन	यस योजना अन्तर्गत कार्यान्वयन भएका क्रियाकलापहरू, आर्थिक एवं महत्वपूर्ण उपलब्धिहरूको अभिलेख व्यवस्थित गरिनेछ । लक्षित वर्गहरू मार्फत स्व अनुगमन, सरोकारवालाहरूको सहभागितामा संयुक्त अनुगम, अनुगमन तथा व्यवस्थापन समिति मार्फत कार्यक्रमहरूको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ ।				
क्षमता विकास	योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, व्यवस्थापन र अनुगमन कार्य गर्नको लागि स्थानीय तहमा बिषयगत क्षेत्रको जनशक्ति तथा तीनको क्षमता विकास गरिनेछ ।				

तालिका ६: योजनाको परिकल्पना, बिषयगत लक्ष्य तथा प्राथमिकताहरु

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना : म्याग्दे गाउँपालिका						
परिकल्पना : विपद् तथा जलवायु उत्थानशील म्याग्दे गाउँपालिका						
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	**वन तथा जैविक विविधता**	**जलश्रोत तथा उर्जा**	**जलवायु उत्पन्न प्रकोप**	**मानवीय स्वास्थ्य**	**शहरि विकास तथा भौतिक पूर्वाधार**	**विपद् जोखिम व्यवस्थापन**
लक्ष्यः अनुकूलित बिउ विजन, प्रविधि र सेवामा पहुँच मार्फत उत्थानशील कृषिको प्रवर्द्धन	लक्ष्यः वन, जलाधार तथा जैविक विविधताको संरक्षण र न्यायोचित सदुपयोग मार्फत पारिस्थितिकीय र सामुदायिक उत्थालशीलतामा योगदान	लक्ष्यः पानी र उर्जाको दिगो उपलब्धता र न्यायोचित पहुँचको व्यवस्था मार्फत उत्थालशीलताको प्रबर्द्धन	लक्ष्यः जलवायु तथा विपद / प्रकोप उत्थालशील समुदाय र वातावरण निर्माण गर्ने	लक्ष्यः स्वस्थ्य जीवन र न्यायोचित/उत्थालशील जिवीकोपार्जन । फरक प्रभाव फरक सम्बोधन	लक्ष्यः समुदायको सहभागितामा भौतिक पूर्वाधारको दिगो (वातावरणीय, व्यवस्थित, विपद प्रतिरोधि) विकास	लक्ष्यः न्यूनत्तम क्षति तथा प्रभावका लागि जनचेतना, पूर्वाधार विकास र प्रभावकारी संस्थागत व्यवस्था
रणनीति/उपायहरु (प्राथमिकता)						
सचेतना, प्रचार प्रसार, तालिम /क्षमता अभिवृद्धि(०.३६)	वन, जलाधार, जैविक विविधता संरक्षण, अग्निरेखा निर्माण तथा सरसफाई, पानी मुहान, पोखरी संरक्षण (०.३४)	पानीका स्रोत संरक्षण र मर्मत सम्भार (कुवा, पोखरी, टंकी आदि) (०.४५)	जनचेतना, समिति, कार्यदलका लागि जनशक्तिको व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् सिकाइ केन्द्र (०.४२)	वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत (पानी) सर्वेक्षण, संरक्षण, सरसफाई (०.३८)	सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि (फोहोरमैला व्यवस्थापन तालिम), सचेतना (०.४५)	सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि (आगो जन्य प्रकोप सम्वन्धि सचेतना, विपद् जोखिम व्यवस्थापन तालिम, विपद् तथा जलवायु अनुकूलन सिकाइ केन्द्र) (०.२९)
वैकल्पिक तथा व्यवसायमूलक खेती (बेमौषमी तरकारी खेती, च्याउ, अदुवा, फलफुल, बाखापालन, सुधारिएको प्रजातिको वीउ वितरण) तालिम र लक्षित वर्ग सहयोग (०.३२)	बृक्षरोपण (घाँस, डालेघाँस, अम्रिसो, फलफूल), कृषि वन प्रवर्द्धन, वनको बहुउपयोगी व्यवस्थापन (०.२१)	जल तथा उर्जाको महत्व र किफायती सदुपयोगका लागि सचेतना, क्षमता विकास (०.३५)		सचेतना, क्षमता अभिवृद्धि (सुधारिएको चुल्हो निर्माण) (०.३८)	नीति (भूउपयोग) तथा योजना तर्जुमा, अभ्यास तथा व्यवहार परिवर्तन, अनुगमन तथा नियमन (०.२२)	
	वनपैदावारको किफायती तथा दिगो सदुपयोग, वैकल्पिक उर्जा, प्रविधि तथा औजार (०.१७)	पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा पानीको उपलब्धता तथा न्यायोचित वितरण र वैकल्पिक उर्जा (सुधारिएको चुल्हो) (०.१३)	नीति अभ्यास, व्यवहार परिवर्तन, फरक प्रभाव सम्बोधन (०.२७)	स्वास्थ्य सेवाको क्षेत्र विस्तार गर्ने (स्वास्थ्य शिविर) (०.१३)	जोखिम रहित पुर्वाधार निर्माणकालागि सहयोग (भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणका लागि कमजोर तथा गरीबलाई अनुदान) (०.१८)	विपद् जोखिम तथा भू वनावटको अध्ययन र कार्यान्वयन (०.२७)
अनुकूलित प्रविधि तथा औजार (प्लाष्टिक टनेल, प्लाष्टिक पोखरी, थोपा सिंचाई आदि) (०.१५)	लक्षित वर्गमुखी कार्यक्रम (आयआर्जन, सिप तथा उद्यम सहयोग) (०.१५)		पूर्वाधार, संरक्षण वृक्षारोपण, तटबन्ध निर्माण तथा मर्मत, सामाग्रीको व्यवस्था (०.२०)			विपद् जोखिम न्यूनीकरणको लागि पुर्वाधारको निर्माण (पहिरो नियन्त्रण, कच्ची सडक भएको स्थानमा बाँस तथा अम्रिसोको रोपण, अग्नि रेखा निर्माण, पानी पोखरी निर्माण तथा संरक्षण) (०.२५)
कृषि संरचनाको निर्माण, मर्मत तथा सम्भार (कुलो, नहर, संकलन केन्द्र) (०.०९)	सचेतना, तालिम, गोष्ठी, सञ्जालिकरण (०.०८)	पानी सञ्चितीकरण, प्रविधि (लिफ्टिंग समेत) र पाइप लाइन विस्तार जस्ता पूर्वाधार निर्माण तथा विस्तार (०.०८)		फरक प्रभाव सम्बोधन (०.१२)	पूर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सुधार (तटबन्ध, बाँध, भूकम्प प्रतिरोधात्मक घर, वातावरण/बालबालिका/अपाङ्गता आदि मैत्री पूर्वाधार) (०.१६)	
बजारीकरण तथा बजार व्यवस्थापन, विमा, कृषि प्रविधिक सहयोग, नमूना प्रदर्शनी आदि (०.०८)	मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण सचेतना तथा राहत कोषको व्यवस्था (०.०६)		आकस्मिक कोष व्यवस्था र परिचालन (०.११)			नीति नियमको कार्यान्वयन (भवन निर्माण आचार संहिता, भू-उपयोग नीति) (०.१५)

विषय सूची

खण्ड १: प्रारम्भिक परिचय १

१.१ म्याग्दे गाउँपालिकाको परिचय १

१.१.१ भौगोलिक अवस्था १

१.१.२ जलवायुको अवस्था १

१.१.३ प्राकृतिक स्रोत साधन ३

१.१.४ पेसा तथा रोजगारीको अवस्था ३

१.१.५ यातायात तथा सञ्चारको अवस्था ३

१.१.६ जनसङ्ख्याको विवरण ४

१.१.७ स्थानीय चाडपर्व ४

१.२ स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको परिचय ५

१.२.१ योजनाको उद्देश्य ५

१.२.२ योजनाको आवश्यकता तथा महत्व ५

१.२.३ योजनाका सीमितता ७

१.२.४ योजना तर्जुमा प्रक्रिया ८

खण्ड २: प्रकोप, संकटासन्नता, क्षमता र जोखिम विश्लेषण ११

२.१ प्रकोपको पहिचान तथा स्तरीकरण ११

२.१.१ प्रकोपहरुको पहिचान ११

२.१.१.१ परिवर्तित मौसम तथा प्रकोप र बाली पात्रो १२

२.१.१.२ ऐतिहासिक समय रेखा १४

२.१.२ प्रकोपहरुको स्तरीकरण १६

२.२ प्रकोपको विश्लेषण १७

२.२.१ जलवायु परिवर्तनको अवस्था र त्यसको प्रभाव १७

२.२.१.१ तापक्रम १८

२.२.१.२ वर्षा १९

२.२.१.३ समग्र विश्लेषण १९

२.२.१.४ भविष्यको पुर्वानूमान २०

२.२.२ पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता विश्लेषण २०

२.२.३ प्रकोपको कारण र असर विश्लेषण २१

२.२.४ जोखिम तथा जीविकोपार्जनका स्रोत हरु माथिको प्रभाव विश्लेषण २३

२.२.५ विभिन्न वर्गमा पर्ने फरक प्रभाव विश्लेषण २३

२.३ गाउँपालिका, वडा तथा घरधुरीहरुको संकटासन्नता नक्सांकन २४

२.३.१ गाउँपालिकाको संकटासन्नता नक्सांकन २४

२.३.२ वडाहरुको संकटासन्नता अवस्था २४

२.३.३ घरधुरीहरुको संकटासन्नता स्तरीकरण २५

२.४ गाउँपालिकामा रहेका स्रोत तथा क्षमताको विश्लेषण २६

२.४.१ सरोकारवाला व्यक्ति तथा संघसंस्थाहरुको विवरण २६

२.४.२ स्थानीय ज्ञान, सिप, प्रविधि तथा प्रयासहरुको अवस्था २८

२.४.३ भौतिक, प्राकृतिक, सामाजिक तथा मानवीय श्रोत २९

खण्ड ३: दीर्घकालीन सोच तथा नीति ३१

३.१ दीर्घकालीन सोच ३१

३.२ नीति तथा रणनीतिहरु ३१

खण्ड ४: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना ३३

४.१ विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकीकरण ३३

४.२ कार्ययोजना क्रियाकलाप, कार्यान्वयन गर्ने स्थान र वडागत परिमाणहरु ३६

४.३ कार्ययोजनाहरु र अनूमानित लागत ५५

खण्ड ५: योजनाको कार्यान्वयन ६२

५.१ योजना कार्यान्वयन रणनीति ६२

खण्ड ६: योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा अद्यावधिकता ६४

६.१ योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा पुनरावलोकन ६४

६.२ योजनाको अद्यावधिकता ६४

सन्दर्भ सामग्री ६५

अनुसूचीहरु ६६

अनुसूची नं. १: जनसंख्या विवरण ६६

अनुसूची नं. २: भिन्न क्षमता भएको जनसंख्या ६७

अनुसूची नं. ३: वातावरणमैत्री स्थानीय शासन ६८

अनुसूची नं. ४: अघिल्ला स्थानीय अनुकूलन योजनाहरुको कार्यान्वयनमा भएको प्रगति समिक्षा ६९

अनुसूची नं. ५: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति ७०

अनुसूची नं. ६: योजना प्रक्रियामा सहभागिहरुको उपस्थितिको प्रतिलिपि ७१

अनुसूची नं. ७: योजना प्रक्रियामा सहजिकरण गर्ने व्यक्तिहरु ७९

अनुसूची नं. ८: जोखिमपूर्ण स्थानहरु ८०

अनुसूची नं. ९: केही संकटासन्न स्थानहरुको पार्श्वचित्र तथा वस्तुस्थिति ८३

अनुसूची नं. १०: साविकका गाविसहरुका योजनाहरुबाट समायोजित समयरेखा ८४

अनुसूची नं. ११: वडागत संकटासन्नताको अवस्था ८७

अनुसूची नं. १२: संकटासन्नताका आधारमा घरधुरीहरुको स्तरीकरण ८८

अनुसूची नं. १३: विषयगत प्राथमिकीकरण ८९

अनुसूची नं. १४: फरक प्रभावहरुको सम्बोधनका उपायहरु ९२

अनुसूची नं. १५: विपद् जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापनका उपायहरु ९३

अनुसूची नं. १६: नियमित योजना प्रक्रियामा यस योजना समायोजनको कार्ययोजना ९४

अनुसूची नं. १७: कार्यक्रम कार्यान्वयनका समयमा मुलप्रवाहीकरण ९५

अनुसूची नं. १८: व्यवहार, अभ्यास तथा नीतिगत परिवर्तन ९६

अनुसूची नं. १९: योजना कार्यान्वयनको अभिलेखिकरण ९७

अनुसूची नं. २०: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना ९८

अनुसूची नं. २१: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि, म्याग्दे २०७४ ९९

अनुसूची नं. २२: म्याग्दे जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्युनीकरण सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि २०७५ १०७

अनुसूची नं. २३: यस योजनामा प्रयोग भएका केहि मूख्य शब्दावलीहरु ११७

अनुसूची नं. २४: योजना तर्जुमा प्रक्रियाका प्रतिनिधिमुलक फोटाहरु ११९

चित्रहरुको सूची

चित्र नं १: स्याग्दे गाउँपालिकाको अवस्थिति नक्सा १
चित्र नं २: स्याग्दे गाउँपालिकाको भु-उपयोग नक्सा २
चित्र नं ३: स्याग्दे गाउँपालिकामा जातिगत अवस्था ४
चित्र नं ४ : यस क्षेत्रमा विगतमा रहेका स्थानीय अनुकूलन योजनाहरु ८
चित्र नं ५: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा प्रक्रिया ८
चित्र नं ६: तनहूँको (सन् १९८४-२०१३) दशकको औसत अधिकतम तापक्रम १८
चित्र नं ७: तनहूँको (सन् १९८४-२०१३) दशकको औसत अधिकतम तापक्रम १८
चित्र नं ८: तनहूँको (सन् १९८४-२०१३) बार्षिक तथा दशकको औसत बर्षाको प्रबृत्ति १९
चित्र नं ९ : विभिन्न वर्गमा पर्ने फरक प्रभावको तूलनात्मक ग्राफ २३
चित्र नं १०: स्याग्दे गाउँपालिकाको संकटासन्नता नक्सा २४
चित्र नं ११: स्याग्दे गाउँपालिकाका वडाहरु २५
चित्र नं १२: घरधुरी संकटासन्नताको अवस्था २५
चित्र नं १३ : योजनाको परिकल्पना, विषयगत लक्ष्य तथा प्राथमिकताहरु ३५

तालिकाहरुको सूची

तालिका १: योजनाको सारसंक्षेप ८
तालिका २: योजनाको परिकल्पना, बिषयगत लक्ष्य तथा प्राथमिकताहरु ९
तालिका ३: योजना तर्जुमा गर्दा अपनाइएको प्रक्रिया ९
तालिका ४: योजना तर्जुमा गोष्ठीमा सहभागिहरुको खण्डीकृत विवरण १०
तालिका ५: परिवर्तित मौसम तथा प्रकोप पात्रो १२
तालिका ६: परिवर्तित बाली पात्रो १४
तालिका ७: ऐतिहासिक समय रेखा १५
तालिका ८: प्रकोपहरुको जोडा स्तरीकरण १७
तालिका ९: प्रकोपहरुको प्राथमिकीकरण १७
तालिका १०: सिजन अनुसार औसत तापक्रम र वर्षामा देखिएको परिवर्तन (१९८१-२०१६) १९
तालिका ११: पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता विश्लेषण २०
तालिका १२: प्रकोपको कारण, प्रभाव र सम्भावित उपायहरु २१
तालिका १३: वडाहरुको संकटासन्नता स्तर र कारण २५
तालिका १४: सेवाप्रदायक निकाय र उपलब्ध हुन सक्ने सहयोग २६
तालिका १५: स्थानीय ज्ञान, सिप, प्रविधि तथा प्रयासहरु २८
तालिका १६: खानेपानीका स्रोत अनुसार समेटिएका घरधुरीहरु ३०
तालिका १७: खाना पकाउनको लागि प्रयोग हुने इन्धनको अवस्था ३०
तालिका १८: विषयगत अंकभार ३३
तालिका १९: विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका रणनीतिक कार्यहरुको प्राथमिकीकरण ३३
तालिका २०: कार्ययोजना, स्थान र वडागत परिमाणहरु ३६
तालिका २१: अनूमानित लागत सहितको कार्ययोजना ५५
तालिका २२: उमेर अनुसार स्याग्दे गाउँपालिकाको जनसंख्या विवरण ६६
तालिका २३: स्याग्दे गाउँपालिकाको जातजाति विवरण ६६
तालिका २४: स्याग्दे गाउँपालिकामा भिन्न क्षमता भएको जनसंख्या ६७

तालिका २५: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति, म्याग्दे ७०
तालिका २६: पहिरो जोखिम स्थानहरु ८०
तालिका २७: बाढी जोखिम स्थानहरु ८१
तालिका २८: आगलागी जोखिम स्थानहरु ८२
तालिका २९: साविकका गाबिसहरुका योजनाहरुबाट समायोजित समयरेखा ८४
तालिका ३०: वडागत रूपमा संकटासन्नताको अवस्था ८७
तालिका ३१: म्याग्दे गाउँपालिकामा संकटासन्न घरधुरीहरुको अवस्था ८८
तालिका ३२: विषयगत रूपमा विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपाय तथा रणनीतिहरुको प्राथमिकिकरण ८९
तालिका ३३: विपद् जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापनका उपायहरु ९३
तालिका ३४: नियमित योजना प्रक्रियामा यस योजना समायोजन गर्ने कार्ययोजना ९४
तालिका ३५: वातावरणमैत्री, विपद् जोखिम रहित विकास कार्यक्रमहरुका लागि सहयोगी चेकलिष्ट ९५
तालिका ३६: व्यवहार, अभ्यास तथा नीतिगत परिवर्तनका केही उपायहरु ९६
तालिका ३७: लाभान्वित वर्गको आवश्यक खण्डीकृत तथ्याङ्क ९७
तालिका ३८: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना ९८

खण्ड १: प्रारम्भिक परिचय

१.१ म्याग्दे गाउँपालिकाको परिचय

म्याग्दे गाउँपालिका गण्डकी प्रदेशको तनहुँ जिल्लामा अवस्थित रहेको छ। **चित्र नं. १** बमोजिम पृथ्वी राजमार्गले यसको लगभग मध्यभागबाट काटेको छ। हालै भएको नेपालको राज्य पूर्नसंरचना बमोजिम साविकका गाविसहरु जामुने, मनपाङ र छाङ मिलेर बनेको यस गाउँपालिकाको नामाकरण यहाँ बग्ने म्याग्दे खोलाको नामबाट गरिएको हो। यो गाउँपालिकामा जम्मा ७ वटा वडाहरु रहेका छन्।

चित्र नं १: म्याग्दे गाउँपालिकाको अवस्थिति नक्सा

१.१.१ भौगोलिक अवस्था

क) भौगोलिक स्थिति

अक्षांश : २८.१° देखि २९.९५° उत्तर
देशान्तर : ८४.०१° देखि ८४.४१° पूर्व
क्षेत्रफल : १७२.५६ वर्ग कि.मी.
उचाई : ३१९ मी. देखि १२२० मी. सम्म

ख) भौगोलिक सीमाना

पूर्व : व्यास नगरपालिकाको श्याम्घा
पश्चिम : भिमाद नगरपालिका र शुक्लागण्डकी नगरपालिकाको खैरेनीटार
उत्तर : शुक्लागण्डकी नगरपालिकाको खैरैनीटार र थप्रेक
दक्षिण : रिसिङ्ग गाउँपालिका रानीपोखरी, माझकोट

ग) भू-उपयोगको अवस्था

वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग, वन तथा वातावरण मन्त्रालयले तयार गरेको नक्सा (**चित्र नं. २**) बमोजिम यस गाउँपालिकाको भू उपयोग निम्नानुसार देखिन्छ।

कूल क्षेत्रफल : ११५.१७ वर्ग किलोमिटर
वन क्षेत्र : ५८.२३ वर्ग किलोमिटर (५०.५६ प्रतिशत)
(स्रोत : वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, २०७५)

१.१.२ जलवायुको अवस्था

भौगोलिक विविधताले गर्दा यस गाउँपालिकाको हावापानी पनि फरक फरक छ। उच्च भूभागमा जाडो र ठण्डी हुन्छ भने बेसी भागमा न्यानो हुने गर्दछ। भिरालो धरातलीय स्वरूपले बनेको यो क्षेत्रमा उष्णदेखि समशीतोष्णसम्मको जलवायु रहेको छ यस गाउँपालिकाको नजिक रहेको मौसम मापन केन्द्र खैरनीटारको आधारमा यहाँको तापक्रम तथा वार्षिक औषत अवस्था निम्नबमोजिम देखिन्छ।

तापक्रम : न्यूनतम तापक्रम ५० डि.से. देखि अधिकतम तापक्रम ३७० डि.से.
वर्षा : २,१०९ मि.मी (औषत वर्षा) अधिकतम ३०२८ मि.मी. र न्यूनतम २२७ मि.मी.

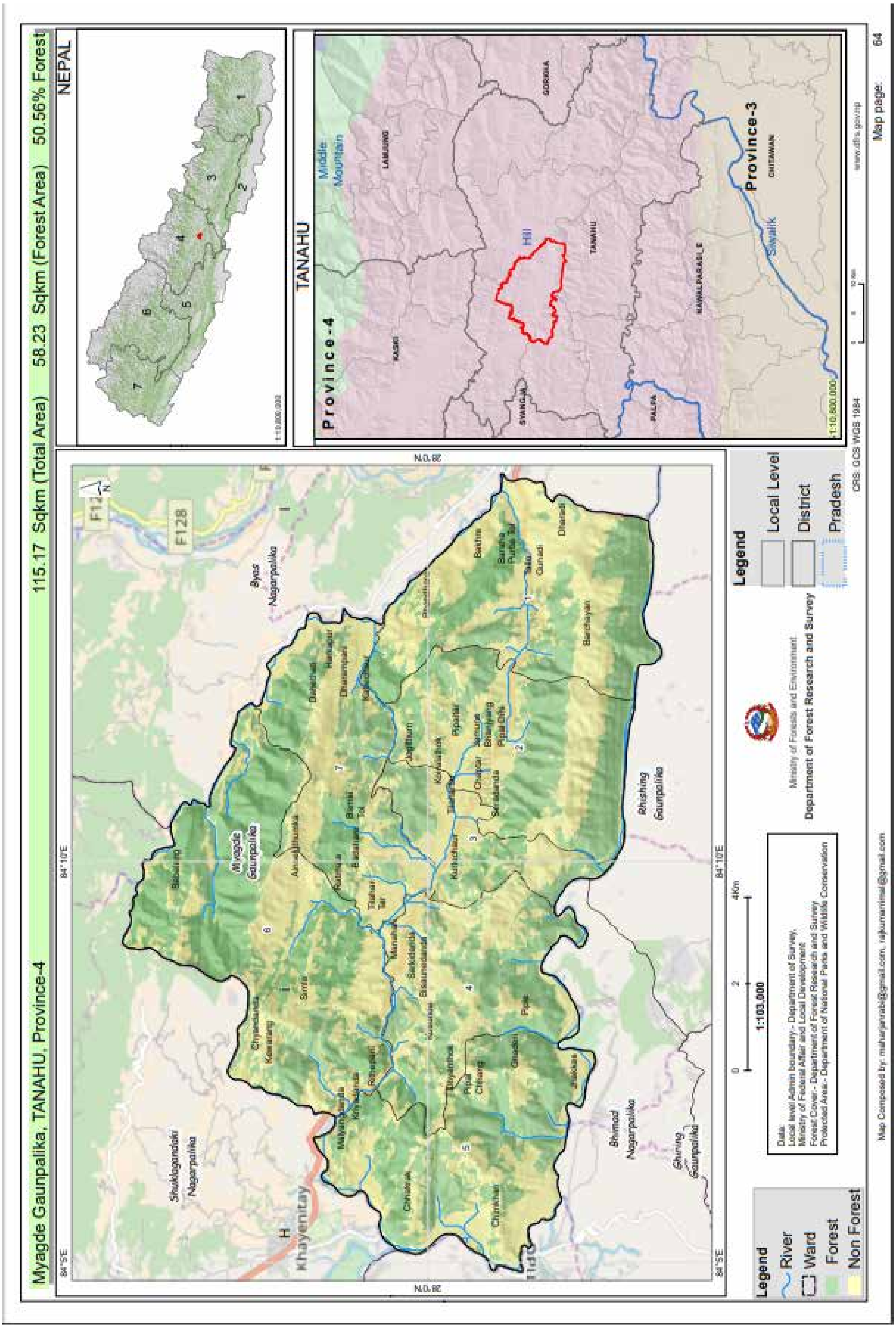

चित्र नं २: म्याग्दे गाउँपालिकाको भू-उपयोग नक्सा

१.१.३ प्राकृतिक स्रोत साधन

प्राकृतिक श्रोत साधनको दृष्टिले म्याग्दे गाउँपालिका सम्पन्न रूपमा रहेको छ। यहाँ लेक र बेसी गरी फरक फरक भौगोलिक बनावट पाइन्छ। म्याग्दे खोला र सेती नदी यहाँका मुख्य नदीनाला हुन्। म्याग्दे खोला यहाँको सबैभन्दा लामो र महत्वपूर्ण नदी हो। त्यस्तै प्रमुख हिमनदी सेती र मादी नदी सीमानामा रहेका छन्। यसैगरी समाधी खोला, साग्दे खोला, छितिने खोला, ठाडो खहरे खोला, सागेखोला, त्रादीखोला, ज्याङ्गट्याङ्ग खोला, रोपादी खोला, साउने खोला, बल्दी खोला, गुल्दी खोला, धोवी खोला, पँचरे खोला, पँधेरे खोला, ओपी खोला, छाउदी खोला, काउने खोला यस क्षेत्रमा रहेका छन्।

यहाँका अधिकांश मानिसहरू धाराको पानी प्रयोग गर्दछन्। यहाँ विभिन्न समूहसँगको छलफलबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा कुवा, पँधेरो वा ईनार १५६ वटा, पानी ट्यांकी ६५ वटा, पोखरी ३९ वटा रहेका छन्।

साविक जिल्ला वन कार्यालयबाट प्राप्त तथ्यांक बमोजिम यहाँ सामुदायिक वन (५४ वटा), निजी वन र राष्ट्रिय वन गरी तिन थरीका वन रहेका छन्। यस क्षेत्रमा प्रमुख वनस्पतिको रूपमा चिलाउने, कटुस, सिमल, कदम, क्यामुनो, भरी डमरु, गाबु, साल, रुदिलो ऐँसेलु, चुत्रो, काफल आदि रूखबिरूवाहरू पाइन्छन्। हाल बनमाराको झार (मिचाहा प्रजाति) सबै वन तथा अन्य क्षेत्रमा फैलिएर मुख्य समस्याको रूपमा देखिएको छ। वन्यजन्तुहरूमा बाँदर, दुम्सी, वन बिरालो, खरायो, स्याल, लोखर्के, मलसाप्रो, मृग, बाँदर, भालु, स्याल, आदि रहेका छन् भने चराहरूमा काग, गिद्ध, ढुकुर, कोइली, कोकले, डाङग्रे, चिवेचरा, लाटो कोसेरो, चिल, चमेरा, फिस्टे, तित्रा, कालिज, वन कुखुरा, धोबिनी चरा, गौंथली, रानी चरा, आदि पाइन्छन्।

अमिलो (निबुवा), सुन्तला, आरुबखडा, आरु, अम्बा, भोगटे आदि यस क्षेत्रमा पाइने फलफुलहरू हुन्। यस्तै मुख्य बालीहरुमा धान, गहुँ, कोदो, मकै, हाईब्रिड जातका तरकारी, तोरी, आलु, अदुवा, भटमास, केराउ, गहत, फर्सी, काक्रो, आदि रहेका छन्। यो क्षेत्र दाल प्रजातिहरू जस्तै मुसुरो, मास, केराउ आदिको उत्पादनका लागि प्रसिद्ध मानिएको छ।

यस गाउँपालिकामा जलविद्युत, दाउरा, ग्याँस, सोलार, बायोग्याँस आदि विभिन्न ऊर्जाका स्रोत हरूको प्रयोग गरिन्छ। उज्यालोका लागि राष्ट्रिय विद्युतीय प्रसारण कास्की र तनँहुबाट विद्युतीय सुविधा उपभोग भइरहेको छ भने खाना पकाउनका लागि दाउरा, ग्याँस, बायोग्याँस, आदिको प्रयोग गरीन्छ।

खनिजका लागि ऋसरद्वारा बालुवा, गिट्टी संकलन, उत्पादन र बिक्री भैरहेको छ भने इट्टाको लागि चाहिने चिम्ट्याइलो माटो यहाँ उपलव्ध रहेको छ। त्यस्तै अहिले प्रचलनमा आएका पर्खालमा लगाउने स्लेट ढुङ्गा यहाँ प्रशस्त रहेका छन्।

१.१.४ पेसा तथा रोजगारीको अवस्था

यस गाउँपालिकाका बासिन्दाहरुको मुख्य पेसा कृषि तथा पशुपालन, वैदेशिक रोजगार, जागिर, व्यापार आदि रहेको छ। यस क्षेत्रका बासिन्दाहरूले मुख्य रूपमा तरकारी खेती र पशुपालन व्यवसाय बढी गरेको पाइएको छ भने दोस्रो मुख्य पेसाको रूपमा वैदेशिक रोजगारी तथा पेन्सनलाई लिन सकिन्छ। यहाँका अधिकांश घरधुरीमा आन्तरिक खपतका लागि मासु, दुध, दही, अण्डा, मलखाद, खेतमा खनजोत आदिका लागि गाइगोरु, भैंसी, सुँगुर, बङ्गुर, बँदेल, बाखा, कुखरा आदि पशुपालन गरिन्छ भने हाल बङगुर, बाखा तथा कुखुरापालनले भने केही हदसम्म व्यावसायिकतातर्फ स्थानीयलाई आकर्षित गर्न थालेको देखिन्छ।

१.१.५ यातायात तथा सञ्चारको अवस्था

गाउँपालिकामा यातायातको लागि मध्यम क्षेत्र भई पक्की सडक पृथ्वी राजमार्ग प्रदेश सदरमुकाम पोखरा र केन्द्रीय राजधानी काठमाडौँ पुगेको छ। यहाँका अधिकांश भागहरु कच्ची सडक तथा ग्रावेल बाटोहरुले जोडिएका छन्। त्यस्तै खैरेनी-भिमाद पक्की सडकले वडा नं. ७ लाई जोडेको छ। नजिकै रहेको (३० देखि ५० किमी दुरी) पोखरा हवाई मैदानमा दैनिक विभिन्न एयरलायन्सका जहाजहरुले सेवा पुऱ्याएका छन्।

सञ्चारका लागि नेपाल टेलिकम र एनसेलका मोबाइलहरु ग्रामीण स्तरसम्म पुगेको छ भने प्रशस्त संख्यामा टेलिफोन लाइनहरु उपलब्ध छन् । यहाँका बासिन्दाहरुले रेडियो, एफ.एम्., टेलिभिजन, केवल र ईन्टरनेटका साधनहरुको प्रयोग गर्ने गरेका छन् ।

१.१.६ जनसङ्ख्याको विवरण

नेपाल सरकारले २०६८ सालमा लिएको राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्यांक अनुसार यस गाउँपालिका फैलिएको क्षेत्रमा रहेका साविक गाविसहरुले तयार गरेका पार्श्वचित्र अनुसार जनसंख्या विवरण **अनुसूची नं. १** मा समावेश गरिएको छ । सोही अनुसार यस गाउँपालिकामा ५,६२८ घरधुरी तथा जम्मा जनसंख्या २२,५०२ रहेको छ । महिलाको संख्या १२,६१६ (५६ प्रतिशत) र पुरुषको संख्या ९,८८६ (४४ प्रतिशत) रहेको छ ।

क) उमेर अनुसारको जनसंख्या

उमेर अनुसार यहाँ रहेका जम्मा २२,५०२ जनामा १४ वर्ष मुनिका वालबाली काहरुको संख्या ७,३२५ रहेको छ । त्यसैगरी ६० वर्ष भन्दा माथिका जेष्ठ नागरीकको संख्या २,५७२ रहेको छ । विस्तृत विवरण **अनुसूची नं. १ (क)** मा देखाइएको छ ।

ख) जातजातिको जनसंख्या

जातजातिको अनुपात हेर्दा यहाँ **चित्र नं ३** बमोजिमका ३७ प्रतिशत जनजाति, २६.० प्रतिशत दलित, २४ प्रतिशत बाहुन क्षेत्री ठकुरी र बाँकी अन्य रहेका छन् । विस्तृत विवरण **अनुसूची नं. १ -ख र ग**) मा देखाईएको छ ।

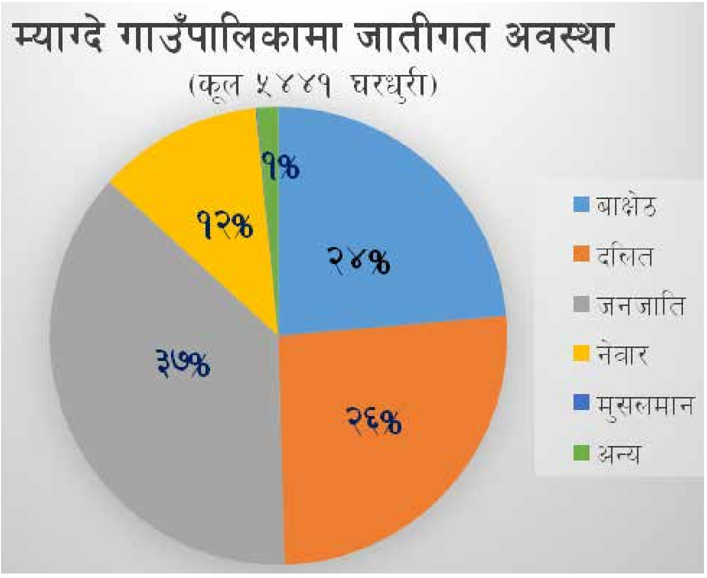

चित्र नं ३: म्याग्दे गाउँपालिकामा जातिगत अवस्था

ग) अपाङ्गताको विवरण

यस गाउँपालिकामा विविध कारणबाट भिन्न क्षमता वा अपाङ्गगता हुन पुगेका व्यक्तिहरु जम्मा ३८० रहेका छन् जसमा महिलाको संख्या १७८ र पुरुषको संख्या २०२ रहेको छ ।। ती मध्ये अन्धोपन तथा कमजोर दृष्टि ४९ जना, भौतिक अपाङ्गता १२२ जना, अन्धा बहिरा ८ जना, कमजोर श्रवण शक्ति ६६ जना, बोलीमा समस्या ६७ जना, मानसीक कमजोर ३६ जना र सुस्त मनस्थिती ३२ जना र यसैगरी २१ जनामा बहु अपाङ्गता भएको समेत तथ्यांकले देखाएको छ । विस्तृत विवरण **अनुसूची नं. २** मा देखाईएको छ ।

घ) साक्षरताको अवस्था

यस गाउँपालिकाको साक्षरता दर ७५.०९ प्रतिशत रहेको छ जसमा पुरुष ८४.३८ प्रतिशत र महिला ६८.०४ प्रतिशत रहेका छन् ।

१.१.७ स्थानीय चाडपर्व

यस क्षेत्रमा मनाइने मुख्य चाडपर्वहरुमा दसैं, तिहार, तीज, होली, जनैपूर्णिमा, कोजाग्रत पूर्णिमा, ल्होसार, बुद्ध जयनित, साउने संक्रान्ती, माघे संक्रान्ति, आदि रहेका छन् । यस क्षेत्रमा अधिकांश मगर र गुरुङहरू बौद्ध धर्मावलम्वी रहेकाले उनीहरूको ल्होसार (पुस १५) मुख्य चाड रहेको छ ।

१.२ स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको परिचय

१.२.१ योजनाको उद्देश्य

हाम्रो देश नेपाल र स्थानीय स्तरमा समेत बढदो जलवायु परिवर्तनको प्रभाव तथा सम्भावनाका साथै विपद्का घटनाहरुका कारण भैरहेको तथा हुन सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै उत्थालशील समुदाय निर्माणको लागि गाउँपालिकालाई सहयो गी नीति, संरचना तथा योजनाहरु तयार गर्नु यस स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको मुख्य उद्देश्य हो। अन्तराष्ट्रिय, राष्ट्रिय एवं स्थानीय रूपमा समेत जल्दोबल्दो सवालको रूपमा रहेको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र उत्थानशीलताका क्षेत्रमा हचुवाका भरमा भन्दा पनि योजनाबद्ध प्रयासका लागि यो योजना एक कोशेढुंगा साजित हुने अपेक्षा गरिएको छ।

१.२.२ योजनाको आवश्यकता तथा महत्व

नेपाल बाढी, पहिरो, महामारी, आगलागी, शीतलहर र हिमताल विस्फोट, हिमपहिरो तथा विनाशकारी भू-कम्पको जोखिममा रहेको मूलुक हो। जलवायु परिवर्तनका कारण पर्ने प्रतिकूल प्रभावबाट पनि नेपाल संवेदनशील अवस्थामा रहेको छ। जलवायु परिवर्तनको प्रत्यक्ष प्रभाव नेपालमा पनि खासगरी जीविकोपार्जन, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, जलस्रोत तथा उर्जा, जलवायु उत्पन्न प्रकोप, मानव स्वास्थ्य र ग्रामीण बसोबास तथा भौतिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा देखा पर्न थाली सकेको राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ ले जनाएको छ। जलवायु परिवर्तन संगै प्रकोप तथा विपद्का घटनाहरु बढी मात्रामा दोहोरिइ रहेका छन्। जलवायु परिवर्तन एवं विपद्का कारण सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय र विकासका संरचनाहरूमा नकारात्मक असर पुगेको कुरा विभिन्न तथ्याङ्क र प्रमाणहरूले पुष्टि गरेका छन् भने यसको असरबाट गरीब, विपन्न, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धाहरु, साधन स्रोत मा कम पहुँच भएका घरधुरी साथै प्राकृतिक स्रोत मा आश्रित समुदायहरु बढी प्रभावित हुन्छन् भन्ने तथ्य विभिन्न अध्ययनहरुले प्रष्ट पारिसकेको छन्।

जलवायु परिवर्तनको नकरात्मक असर नेपाल र नेपाल जस्ता अति कम विकसित एवम् विकासोन्मूख देशहरुमा बढी परिरहेको छ। नेपाल विश्वका १९८ मलुकमध्ये एक भू-कम्पीय जोखिमको हिसाबले ११ औं, पानी जन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३० औं (स्रोत : यु.एन वि.सि.पि.आर २००४, जर्मन वाच, मानव विकास प्रतिवेदन २००९) र जलवायु परिवर्तनको जोखिमका हिसाबले चौंबिसौ स्थानमा रहेको छ (२०१६, जर्मनवाच)। नेपालको ग्रामीण क्षेत्रमा रहेका समुदायहरुको जीविका र जीविकोपार्जनका स्रोत माहरुमा जलवायु परिवर्तनका असरहरुले प्रत्यक्ष प्रभाव पारिरहेको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण अहिले विश्वमा विशेष गरी विकासोन्मुख राष्ट्र नेपाल जस्ता देशमा बिषम परिस्थिति तथा विपद् जोखिमको बारम्बारता तथा प्रभाव बढने गरेको छ।

हालसम्म नेपाल सरकारले राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (NAPA) २०६७, जलवायु परिवर्तन नीति २०६७ ल्याइसकेको छ। जसले जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि प्राथमिकताका दिनुका साथै उपलब्ध बजेटको ८०% स्थानीय तहमै लगानी गनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। त्यसैगरी जलवायु परिवर्तन समानुकूलन (Resilience) लाई स्थानीय तथा राष्ट्रिय विकास योजना प्रक्रियामा समायोजन गर्ने लक्ष्य अनुरुप वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना (LAPA Framework) २०६८ ल्याएको छ। यसरी नै स्थानीय समुदाय, विशेष गरी जलवायु संकटासन्न वर्गलाई अनुकूलित हुन सहयोग गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम र जलवायु परिवर्तन नीतिमा राखिएको छ। हाल नेपाल सरकारले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी आवश्यकताहरू पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्ने र सोही आधारमा मध्यकालीन (सन् २०३० सम्म) र दीर्घकालीन (सन् २०५० सम्म) समयका लागि जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वयमा राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (National Adaptation Plan-NAP) न्याप तयारीको प्रक्रिया समेत सुरु गरेको छ।

त्यसैगरी विगतमा नेपाल सरकारबाट विपद् जोखिम व्यवस्थापनको क्षेत्रमा पूर्वतयारी तथा जोखिम न्यूनीकरण कार्यलाई विशेष महत्व दिई विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ का साथै स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०६८ बमोजिम योजना निर्माण, मूलप्रवाहीकरण तथा कार्यान्वयनमा जोड दिएको थियो। पछिल्लो समय, नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले विपद् व्यवस्थापनका सबै क्रियाकलापको समन्वयात्मक र प्रभावकारी रूपमा व्यवस्थापन गरी प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद्

बाट सर्वसाधारणको जिउज्यान र सार्वजनिक, निजी तथा व्यक्तिगत सम्पत्ति, प्राकृतिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदा र भौतिक संरचनाको संरक्षण गर्न जोड दिएको छ ।

स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना र स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना दुवैको मुख्य उद्देश्य नेपालले भोगिरहनुपर्ने र दोहोरिरहने बाढी, पहिरो, महामारी, आगलागी, शीतलहरजस्ता विनाशकारी समस्या तथा जोखिमहरुसँग जुध्न उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्नु रहेको छ । साथै समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, वर्तमान तथा भावी जोखिम तथा प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नु रहेको छ । समग्रमा स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना दुवै छुट्टाछुट्टै भएतापनि यसको उद्देश्य, आशय योजना तर्जुमा, प्रक्रिया र विधिमा खासै भिन्नता देखिदैन । स्थानीय अनुकूलन योजनाले जलवायु जन्य प्रकोप तथा विपद् मात्र समेट्ने तर विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनाले अन्य जोखिम (जस्तैः भूकम्प) समेत समेट्ने गर्दछन् । समुदायको तर्फबाट यी सबै जोखिमहरु महत्वपूर्ण भएकाले यथासक्य सबै किसिमका जोखिम तथा प्रकोपलाई समायोजन गर्दा प्रभावकारी हुने देखिन्छ ।

त्यसैगरी वातावरण, जनसंख्या, गरीवी र विकासमा समन्वय तथा सहकार्यलाई प्रोत्साहित गरी वातावरण संरक्षण र दिगो विकास गर्न स्थानीयस्तरदेखि नै जिम्मेवारी बोधका साथ जागरुकता ल्याउन नेपाल सरकारले वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रारुप, २०७० स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । यसले वातावरण, जलवायु परिवर्तन तथा बिपद् व्यवस्थापनका लागि एकीकृत योजना तर्जुमा प्रकृया अबलम्बन गर्ने अपेक्षा गरेको छ । वातावरणमैत्री स्थानीय शासन परियोजना सञ्चालन भएका स्थानमा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनमा समेत आवश्यकतानुसार साझेदारी तथा स्रोत को व्यवस्था गर्न सहयोग पुग्न सक्छ भने अन्यत्र अनुकूलन कर्य योजना कार्यान्वयन मार्फत वातावरणमैत्री स्थानीय शासनको सूचकहरु (**अनुसूची नं. ३**) को प्राप्तिमा योगदान गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

त्यसैले जलवायु परिवर्तन र विपद् सम्बन्धी योजनाका साथै वातावरणमैत्री स्थानीय शासनलाई समेत एकीकृत रूपमा समेटी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरेको खण्डमा काम नदोहोरिनुका साथै उपलब्ध सीमित स्रोत साधनको मितव्ययी उपयोग हुने देखिएकाले सोही अनुसार प्रयास गरिएको छ । दिगो विकासको मान्यतालाई सुनिश्चित गर्न यी योजनाहरुलाई नियमित विकासका योजनासँग मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ ।

म्याग्दे गाउँपालिकाका बासिन्दाले पनि जलवायु परिवर्तन र जलवायुजन्य प्रकोप बढ्दै गइरहेको महसुस एवं अनुभव गर्न थालेका छन् । यस गाउँपालिकामा बहुप्रकोप विशेष गरी भूकम्प, पहिरो, खडेरी, आगलागी, बाढी, जनावरबाट अन्नबाली क्षति, महामारी, हावाहुरी, असिना, चट्याङ्ग आदि प्रकोपबाट वर्षेनी ठुलो धनजनको क्षति गरेको विभिन्न तथ्य तथा तथ्यांकले पुष्टि गर्दछ । २०७२ साल वैशाखमा गएको भूकम्पले गाउँपालिकामा गरेको क्षति र त्यसपश्चात पहिरोले गरेको क्षति र ऐतिहासिक समयरेखाको आधारमा यस गाउँपालिका बहुप्रकोप जोखिमको रूपमा रहेको प्रष्ट छ । जिल्ला स्तरमा जिल्ला दैवी प्रकोप उद्धार समितिको नेतृत्वमा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्देशिका अनुसार २०६८ असोजदेखि तयार भै सञ्चालन हुँदै आएको छ र प्रत्येक वर्ष परिमार्जन हुँदै आएको छ ।

सोही सन्दर्भमा नेपाल सरकारबाट स्वीकृत स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरु अबलम्वन गरी बहुसरोकारवाला निकाय (साविक गाविसका वडा नागरीक मञ्च, गाविस सचिव, शिक्षक, समाजसेवी, राजनैतिक दलका प्रतिनिधि, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन समूहका प्रतिनिधि, महिला, पुरुष लगायत अन्य बुद्धिजीविहरु) को सहभागितामा मिति २०७१ सालमा सञ्चालित जलवायु परिवर्तन अभिमुखीकरण एवं स्थानीय अनकूलन कार्ययोजना री्बप्ब० तर्जुमा गोष्ठीबाट साविकका जामुने, छाङ्ग र मनपाङ गाविसहरु (हाल नयाँ भौगोलिक संरचना बमोजिम म्याग्दे गाउँपालिका) का लागि जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन (**प्रगति समिक्षा अनुसूची नं. ४ मा हेर्नुहोस**) समेत गरिएको थियो । त्यसै सिलसिलामा स्थानीय अुनकूलन कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रियामा सहजीकरण गर्न, कार्यक्रम तथा बिनियोजित बजेट एकीकृत तथा समन्वयात्मक ढंगबाट लक्षित संकटासन्न समुदायसम्म पुर्‍याउन तथा स्थानीय निकायलाई सहयोग गर्न तत्कालीन गाविसको नेतृत्व एवं हरियो वन कार्यक्रम, केएर नेपालको सहयोगमा सम्वन्धित सबै सरोकारवालाहरुको समावेशी साझा मञ्चको रूपमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समितिहरु सम्वन्धित स्थानमा गठन भई क्रियाशील रहेका थिए ।

यहि २०७५ सालमा केएर नेपाल हरियो वन कार्यक्रम र स्थानीय साझेदार गोनेसाका साथै ईसिमोडको प्रविधिक सहयोग तथा सहजीकरणमा म्याग्दे गाउँपालिकाले यस स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थालशील योजना तयार गरेको छ। यस योजना तर्जुमा गर्दा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ को मर्म बमोजिम संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले तयार गरेको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिकाको मस्यौदा र हरियो वन कार्यक्रम तथा योजना कार्यान्वयन गर्दाको स्थानीय अनुभव समेतलाई ध्यान दिइएको छ। साविकका समितिहरुलाई समेत ध्यान दिँदै विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ को दफा १७ अनुकूल हुनेगरी निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुको नेतृत्वमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिको गठन (**अनुसूची नं. ५**) गरिएको छ।

विगतमा गरिएका प्रयासहरु केवल विपद् भएको अवस्थामा प्रतिकार्य गर्ने सवाल सँग मात्र सम्बन्धित रहेको छ तर विपद् जोखिम न्यूनिकरणका कार्य गरी विपद्को अवस्था आउन नदिन के गर्ने र विपद् पश्चात के कस्ता कार्य गर्ने भन्ने सवालमा योजना बनाइएको थिएन। यस योजनाले विशेष गरी जलवायुजन्य प्रकोप तथा अन्य खाले विपद् जोखिम न्यूनीकरण गरी विपद्को अवस्था आउन नदिन के कस्ता कार्य गर्ने भन्ने विषयमा जोड दिएको छ। भनिन्छ विपद् पूर्व हामीले विपद् जोखिम न्यूनिकरणमा रु.१०० रुपैँया लगानी गर्दछौं भने विपद् पश्चात गरीने प्रतिकार्य र पुर्नलाभमा लाग्ने खर्चको ७०० रुपैँया जोगाउन सकिन्छ। त्यसैले रोग लागेर उपचार गर्नुभन्दा रोग लाग्न नदिनु नै राम्रो भन्ने विचारको आधारमा विपद् भैसकेपछि प्रतिकार्य गर्नुभन्दा विपद्को अवस्था नै आउन नदिनु राम्रो हो भन्ने कुरालाई यस योजनाले बढी महत्व दिएको छ। विपद् व्यवस्थापन चक्रका तीनै चरणहरुलाई समेट्ने गरी यस योजनाले कार्य गर्दछ। यसरी विपद् पूर्वका रोकथाम, अल्पीकरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यबाट गाउँपालिकामा रहेको सम्मुखता तथा संकटासन्न अवस्थामा कम गरी धनजनको क्षति कम गर्ने उद्देश्य भएकोले यस योजनाले बढी महत्व राख्दछ। साथै जलवायु परिवर्तनको असरले गरीव देशका गरीव समुदायमा बढी र फरक रूपमा समेत प्रभावित गर्ने र उक्त समुदायहरुको भूमिका जलवायु परिवर्तन न्युनिकरणीय कार्यमा भन्दा ज्यादा अनुकुलीत हुनुमा रहेकाले पनि यो स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको यस म्याग्दे गाउँपालिकामा महत्व रहेको छ।

१.२.३ योजनाका सीमितता

यस योजनालाई सकेसम्म सहभागितामूलक, तथ्यपरक, सर्वस्वीकार्य र कार्यान्वयन योग्य बनाउनका लागि प्रयास गर्दा गर्दै पनि हालैको राज्य पुनर्संरचना बमोजिम अद्यावधिक सूचनाको अभाव, नीतिगत तरलता तथा अस्पष्टता, सीमित स्रोत साधन आदिका कारण देहाय बमोजिम केही सीमितताहरु रहेका छन्।

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण एवं उत्थालशीलताको एकीकृत योजनामा धेरैको मतैक्य भए तापनि स्पष्ट नीतिगत खाका तथा मार्गदर्शनको अन्यौलतामा एकीकृत जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना सम्बन्धमा विगतका अनुभव र नेपाल सरकारको उत्थालशील योजनाको मस्यौदा निर्देशिकालाई आधार मानिएको छ।

गाउँपालिका स्तरको योजना निर्माण प्रक्रिया भएको कारणले सूचना संकलन गर्दा समुदाय तथा बस्ती स्तरमा गएर सूचना संकलन गरिएको छैन। तथापि सबै टोल, वर्ग र समुदायको प्रतिनिधित्व हुने गरी वडा अध्यक्ष, वडा सचिव, सामाजिक परिचालक आदिको समेत उपस्थितिमा गरिएको वडास्तरीय छलफल/गोष्ठीको आधारमा सूचना तथा जानकारीहरु संकलन गरिएको छ। समग्र रूपमा आएको जोखिमको अवस्थालाई लिएर मात्र यो योजना तयार गरिएको छ। प्राविधिक हिसावले बाढी, पहिरो तथा भूकम्पको विश्लेषण गर्न सकिएको छैन।

अन्य योजनामा भन्दा फरक यस योजना तर्जुमा का सिलसिलामा हरियो वन कार्यक्रम र इसिमोड समेतको सहकार्यमा बहु आधार विश्लेषण विधि प्रयोग गरिएको छ। सो विधि प्रयोग गर्ने सिलसिलामा केही थप कार्यहरु भएका छन भने केही कार्यहरुलाई विगतका दस्तावेज तथा थप अध्ययन तथा विश्लेषणबाट लिइएको छ। तसर्थ, यस योजनाले कुनै पनि योजनाको खाँकालाई हुबहु अवलम्बन गर्नुको साटो आफ्नै मौलिकता समेटेको छ।

यस योजनामा अनुमानित वजेट मात्र राखिएको छ। विस्तृत रूपमा विश्लेषण गरी बजेट तयार गरिएको छैन। यो एक नीतिगत दस्तावेज भएको र सरकारी तथा स्थानिय निकायले वार्षिक योजनामा समावेश गर्दा विस्तृत रूपमा बजेट बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

१.२.४ योजना तर्जुमा प्रक्रिया

म्याग्दे गाउँपालिकाले समेटेका साविकका जामुने, मनपाङ र छाङ्ग गाबिसहरुमा २०७१ सालमा नै जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन योजना (लापा) तयार गरी कार्यान्वयन भैसकेको र सो मध्ये पनि जामुने (हाल म्याग्दे गाउँपालिका १, २ र ३) को योजना २०७४ सालमा मात्र अद्यावधिक भैसकेकाले ती सबै योजनाहरु **चित्र नं. ४** र तीनको प्रगति समिक्षा (**अनुसूचि नं. ४**) यस योजनाका महत्वपूर्ण आधारहरु हुन ।

नेपाल सरकारको साविकको वातावरण मन्त्रालयले ल्याएको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना (LAPA Framework) २०६८, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ को मर्मलाई आत्मसाथ गर्दै यस योजना निर्माण गर्दा **चित्र नं. ५** बमोजिम नेपाल सरकारको साविक संघिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले तयार गरेको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिकाको मस्यौदा २०७४ ले तय गरेको प्रक्रियालाई मुख्य आधार मानिएको छ ।

चित्र नं ४ : यस क्षेत्रमा विगतमा रहेका स्थानीय अनुकूलन योजनाहरु

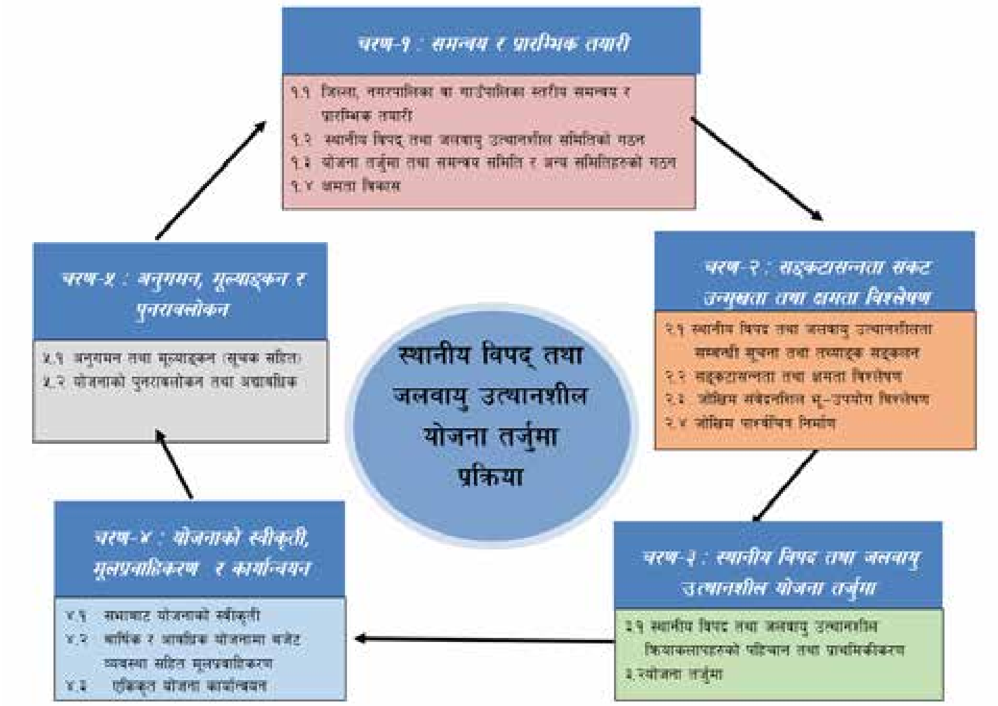

चित्र नं ५: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा प्रक्रिया

गाउँपालिकाको नेतृत्वमा यस योजना तयार गर्दा हरियो वन कार्यक्रमको विशेष सहयोग रहेको छ। यस योजना तयारी गर्ने सिलसिलामा गोष्ठी सहजिकरण लगायत प्रविधिक मार्गदर्शन केएर नेपाल एवं गोनेसा हरियो वन कार्यक्रम मार्फत प्राप्त भएको थियो भने स्थलगत तथ्यांक संकलन, गोष्ठी, दस्तावेजहरुको प्रारम्भिक लेखन आदि कार्यका लागि एक सहयोगी परामर्शदाता समेत संलग्न गरिएको थियो। सहभागितामूलक बिधिबाट सम्पन्न योजना तर्जुमाका सिलसिलामा गरिएका विभिन्न क्रियाकलापहरु निम्न **तालिका ३** अनुसार रहेका छन्।

तालिका ३: योजना तर्जुमा गर्दा अपनाइएको प्रक्रिया

क्र.सं.	क्रियाकलाप
१.	गाउँपालिकामा प्रारम्भिक बैठक र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन बारे छलफल।
२	■ जलवायु परिवर्तन तथा विपद् सँग सम्बन्धित दस्तावेजहरूको अध्ययन ■ म्याग्दे गाउँपालिका १,२,३ (साविक जामुने गाबिस) को परिमार्जित योजना, साविक मनपाङ र छाङ् गाबिसको जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन योजनाको समायोजन र विश्लेषण
३.	■ वडा स्तरमा गएर सूचना संकलन ■ विगतका वर्षहरूमा भएको विपद्को आधारमा विश्लेषण, ■ सामाजिक, आर्थिक तथा शैक्षिक अवस्थाबारे विश्लेषण, ■ विभिन्न स्थानीय स्तरमा कार्यरत संघ-सस्थाको विश्लेषण गरी स्थानीय अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि योजना तर्जुमा। ■ विपद्को ऐतिहासिक विश्लेषण गरिएको` । ■ जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम, संकटासन्नता तथा अनुकूलन मूल्याङ्कन एवं लेखाजोखा गरिएको , ■ विभिन्न संघ-संस्थागत क्षमता विश्लेषण गरी कार्य जिम्मेवारी बाँडफाँड गरिएको।
४.	फरक प्रभाव सम्बोधनका लागि संकटासन्न समूह जस्तै अपाङ्ग, जेष्ठ नागरीक, महिला, बालबाली का, दलित र जनजातीसँग विपद् जोखिम पहिचान र जोखिम न्यूनीकरण बारे परामर्श र सुझाव संकलन।
५.	गाउँपालिकामा उपलब्ध मुख्य स्रोत र संकटासन्न क्षेत्रहरूको स्थलगत अवलोकन र पार्श्वचित्र तयार।
६.	सूचनाको आधारमा गाउँपालिकाको जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम पार्श्वचित्र तयारी।
७.	एकीकृत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन गोष्ठी सञ्चालन, २०७४ फाल्गुण ९ देखि १२ गते सम्म ■ जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि, ■ जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था ■ विगतमा भएका योजनाहरूको प्रगति समिक्षा ■ साविक अनुकूलन योजनाहरूको विश्लेषण गर्दा अपुग वा थप सूचना संकलन ■ संकटासन्नता नक्सांकन ■ विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा परेका तथा सम्भावित जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिमहरू ■ जोखिमहरूको स्तरीकरण ■ उत्थालशीलताका आधार पहिचान र वर्गीकरण ■ विषयगत क्षेत्र बमोजिम जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू पहिचान ■ बहुआधार विश्लेषण विधिको प्रयोग गरी उपायहरूको प्राथमिकीकरण ■ प्राथमिकतामा परेका कार्यक्रमहरू समेटी योजना तयार ■ विषयगत क्षेत्र एवं वडागत रूपमा कार्यक्रम र स्थान छनौट।
८.	योजना तर्जुमा गोष्ठीको आधारमा विशेषज्ञद्धारा योजनाको मस्यौदा लेखन कार्य।
९.	मस्यौदा योजनामाथि हरियो वन कार्यक्रमका विषयगत विज्ञ एवं गाउँपालिका स्थित सरोकारवाला तथा योजना तर्जुमा समितिद्धारा अध्ययन र पृष्ठपोषण।
१०.	योजनामा प्राप्त सुझावलाई समेटी स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थालशील योजनालाई अन्तिम रूप प्रदान।
११.	तयारी स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थालशील योजनालाई गाउँपालिका परिषद्मा प्रस्तुति र अनुमोदन।

योजना तर्जुमा गोष्ठीहरुमा कूल २१६ जना जसमध्ये ५६ प्रतिशत महिला, ४५.८ प्रतिशत जनजाति, १६.२ प्रतिशत दलित लगायतको उपस्थिति रहेको थियो । बढि भन्दा बढि सहभागिताका लागि विभिन्न बिषयगत क्षेत्रमा समूह कार्य गरिएको थियो जसमा बिषयगत चाहाना बमोजिम सहभागिहरुलाई विभाजन गरि समूह कार्य तथा प्रस्तूतीहरु गरिएको थियो । हरेक समूहमा सम्बन्धित बिषयगत विज्ञ सहजकर्ता वा सम्बद्ध निकायका प्रतिनिधिहरुले अगुवाई गर्नुभएको थियो । **अनुसूची नं. ६** मा समावेश सहभागिहरुको उपस्थिति विवरण र सो को सारांश खण्डीकृत विवरण **तालिका ४** मा उल्लेख गरिएको छ। साथै योजना प्रक्रियामा सहजिकरण गर्ने टिमको विवरण **अनुसूचि ७** मा समावेश गरिएको छ।

तालिका ४: योजना तर्जुमा गोष्ठीमा सहभागिहरुको खण्डीकृत विवरण

क.स.	स्थान	मिति	पुरूष	महिला	ब्रहमण/क्षेत्री	जनजाति	दलित	नेवार	अन्य	जम्मा	कैफियत
१	वडा नं. १	०७४ फाल्गुन ७	८	१७	१५	४	६	०	०	२५	वडास्तरीय
२	वडा नं. २	०७४ फाल्गुन ६	१२	६	९	७	२	०	०	१८	वडास्तरीय
३	वडा नं.३	०७४ फाल्गुन ६	२	१०	३	८	०	१	०	१२	वडास्तरीय
४	वडा नं.४	०७४ फाल्गुन ५	५	२२	२	१७	८	०	०	२७	वडास्तरीय
५	वडा नं.५	०७४ फाल्गुन ७	७	१९	३	१८	३	२	०	२६	वडास्तरीय
६	वडा नं.६	०७४ फाल्गुन ६	१७	१६	८	१८	६	१	०	३३	वडास्तरीय
७	वडा नं.७	०७४ फाल्गुन ५	८	९	५	९	३	०	०	१७	वडास्तरीय
	वडा स्तरीय जम्मा		**५९**	**९९**	**४५**	**८१**	**२८**	**४**	**०**	**१५८**	
८	म्याग्दे ४ मनहरी	०७४ फाल्गुन ९-१२ सम्म	३६	२२	२९	१८	७	२	२	५८	गाउँपालिका स्तरीय
	कूल जम्मा		**९५**	**१२१**	**७४**	**९९**	**३५**	**६**	**२**	**२१६**	
	प्रतिशतमा		४४.०	**५६.०**	३४.३	४५.८	१६.२	२.८	०.९	१००.०	

खण्ड २: प्रकोप, संकटासन्नता, क्षमता र जोखिम विश्लेषण

२.१ प्रकोपको पहिचान तथा स्तरीकरण

२.१.१ प्रकोपहरुको पहिचान

म्याग्दे गाउँपालिकाको जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम पहिचान र स्तरीकरणका लागि निम्न प्रयासहरु गरिएको थियो ।

- साविक गाविसहरुमा निर्माण गरिएका लापाहरुमा समेटिएका प्रकोपहरुको सूचीकरण तथा विश्लेषण गरिएको,
- लक्षित समूह, वडा तथा गाउँपालिका स्तरीय गोष्ठीमा थप छलफल तथा विश्लेषण गरिएको,
- विभिन्न वडाहरुको सामाजिक, आर्थिक तथा शैक्षिक अवस्थाबारे विश्लेषण,
- विभिन्न स्थानीय स्तरमा कार्यरत संघ-सस्थाहरु मार्फत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि उपलब्ध हुन सक्ने क्षमताको विश्लेषण,
- पायकको स्टेशनबाट उपलब्ध तापक्रम तथा वर्षात सम्बन्धी सूचनाको विश्लेषण गरिएका,
- उपलब्ध अन्य दस्तावेजहरुको अध्ययन गरिएको ।

यस प्रकारको अध्ययनबाट म्याग्दे गाउँपालिका बहुप्रकोप जोखिममा रहेको देखिन्छ । २०७२ साल वैशाख १२ र २९ गते गएको भूकम्पले म्याग्दे गाउँपालिका भूकम्पीय जोखिममा रहेको तथ्य पुष्टी गरेको छ । भूकम्प लगायत पहिरो, खडेरी, आगलागी, बाढी, जङ्गली जनावरबाट क्षति, महामारी, हावाहुरी, असिना, चट्याङ्ग यस गाउँपालिकाका जोखिम निम्त्याउने अन्य प्रकोपहरु हुन् । प्रकोपका घटना, भौतिक, आर्थिक तथा वातारणीय संकटासन्नता र सम्मुखताले विपद्को जोखिम गाउँपालिकामा बढाएको छ । प्रकोप धान्न नसक्ने भौतिक संरचनाहरु, जलवायु परिवर्तन, ज्ञान र सिपको कमी, गरीबी, र प्रकोपजन्य स्थानहरुमा मानिसहरुको बस्ती र अन्य भौतिक संरचनाको अवस्थितिले विपद्को जोखिम बढाएको छ । यदि समयमा नै जोखिम न्यूनीकरण तथा अनुकूलनका कार्यहरु गरीएन र संकटासन्नता र सम्मुखताको न्यूनीकरण गरीएन भने कुनै पनि विपद्को जोखिम विपद्मा परिणत हुन सक्छ ।

पहिरोको जोखिम उच्च रहेको वडास्तरबाट आएको सूचनाबाट स्पष्ट हुन्छ । भूकम्पले गर्दा पहिरोको जोखिम गाउँपालिकामा बढाएको छ । ७ वटै वडाका करिव ३५ वस्तीका ५९१ घरधुरीका २३५९ जनसंख्या पहिरोको जोखिममा रहेका छन् । यस लगायत १२७० रोपनि जग्गाजमिन, २९ वटा खानेपानीका संरचनाहरु, १८ वटा सिँचाईका संरचनाहरु, ५ वटा मन्दिर, यसैगरी १ विद्यालय, ३ वटा बाँध तथा १३ वटा सडकका विभिन्न स्थान पनि पहिरोको जोखिममा रहेको वडाबाट आएको सूचनाबाट पुष्टी हुन्छ । यस तथ्यांकबाट गाउँपालिकाका अधिकांश भागहरु (विशेषत कच्ची बाटो निर्माण गरिएका स्थलहरु) र संरचनाहरु पहिरोको जोखिममा रहेका छन् । जिल्ला जलवायु र उर्जा योजना २०७२ ले साविकका गाविसहरु छाङ्ग र मनपाङ पहिरोको जोखिममा सुचीत गरेको छ ।

खडेरी गाउँपालिकाको अर्को ठुलो प्रकोपको रूपमा रहेको छ जसले विपद्को जोखिम बढाएको छ । जलवायु परिवर्तन, जलवायु अनुकूलन प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी जनचेतनाको कमी र सिँचाईका पर्याप्त स्रोत नहुनाले गर्दा खडेरीको जोखिम बढेको छ । बालीमा उत्पादन कम हुन गई कृषिमा आश्रित समग्र घरधुरीका सबै जनसंख्या खडेरीको जोखिममा रहेका छन् । यसैगरी माथिल्लो भेगमा रहेका खानेपानीका संरचना र सिँचाई संरचनामा खडेरीका कारण पानीको श्रोत कम भै समस्या हुने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

आगलागी पनि यस गाउँपालिकाको जोखिम बढाउने प्रकोपको रूपमा रहेको छ । विपद्को ऐतिहासिक समय रेखामा उल्लेख भए अनुसार वर्षेनी आगलागीले धेरै धनजनको क्षति गरेको पाइन्छ । ९ वस्तीका १९१ घरधुरीका ७६२ जनसंख्या आगलागीको जोखिममा रहेका छन् । यसैगरी आगलागीबाट बस्ती, विद्यालय लगायतससाना घरेलु उद्योगहरु पनि जोखिममा रहेको पाइन्छ । वनमा लाग्ने डढेलोका कारण सामुदायिक वनमा कैयौं नोक्सान हुने गरेको छ र खानेपानीका संरचनाहरुको क्षति गर्ने गरेको समुदायको छलफलबाट बुझिन्छ ।

बाढी पनि यस गाउँपालिकाको जोखिम निम्त्याउने प्रकोपको रूपमा रहेको छ । बाढीबाट करिव २५ बस्तीका ६७ घरधुरीका २६८ जनसंख्या जोखिममा रहेका छन् । यसैगरी ३ विद्यालयका ५०० बालबाली का, २२१३ रोपनि जग्गाजमिन, ११ खाने पानी संरचनाहरु १४ सिंचाई संरचना, १ विद्युत गृह, ९ बाँध, २ सार्वजनिक भवन, २ झोलुंगे पुल र ३ मन्दिर पनि बाढीको जोखिममा रहेको वडाबाट संकलन गरिएको तथ्यांकबाट लिन सकिन्छ ।

यसैगरी हावाहुरीबाट प्रायजसो माथिल्लो स्थानमा रहेका घरधुरीका ३३९ जनसंख्या जोखिममा रहेका छन् जसका कारण वर्षेनी खेती बालीमा नोक्सान पुग्ने गरेको र घरका छाना उडाउने समस्या रहेको छ । भूकम्पको जोखिममा रहेका घरधुरीको तथ्यांक समावेश गर्दा यहाँ कैयौं घरमा गोर्खा भूकम्प २०७२ बाट क्षति पुगेका अर्थात प्राविधिकले बस्नको लागि अयोग्य घोषणा गरेका घरमा अझ पनि बसोवास भईरेहेको जानकारी प्राप्त भएको र यो स्थान पनि समग्र भूकम्पको जोखिम धरातलमा नै रहेको हुँदा उक्त घरका साथ साथै अन्य घरका लागि सचेत भई कार्यक्रम सञ्चालन गनुपर्ने देखिन्छ ।

जङ्गली जनावर विशेष गरेर बाँदरले बालीनालीको नोक्सान र मानिसहरुलाई आक्रमण गर्ने जोखिम पनि यस गाउँपालिकामा विकराल रूपमा रहेको छ । वर्षेनी हजारौं रोपनि जमिनमा लगाएको बालीनाली बाँदरले नष्ट गर्ने गरेको समुदायसँग गरिएको छलफलको आधारमा भन्न सकिन्छ । त्यस्तै गरी भुस्याहा कुकुरको पनि यहाँ ठुलो समस्या रहेको देखिन्छ ।

सबै प्रकारका जोखिमको विवरणका लागि **अनुसूची नं. ८** प्रयोग गरिएको छ । त्यसैगरी **अनुसूची नं. ९** मा केही संकटासन्न स्थानहरुको संक्षिप्त पार्श्वचित्र तथा वस्तुस्थिति समावेश गरिएको छ ।

२.१.१.१ परिवर्तित मौसम तथा प्रकोप र बाली पात्रो

वडाबाट संकलन गरिएको सूचना र साविक गाविसहरुमा निर्माण गरिएको लापाको अध्ययनको आधारमा प्रकोपहरुको मौसमी पात्रो तयार गरिएको छ । विभिन्न प्रकोपले कुन कुन महिनामा मानिसहरु बढी संकटासन्न हुन्छन भन्ने तलको तालिकाले देखाउँदछ । तलको तालिका बमोजिम मौसमी पात्रोको विश्लेषण गर्दा पहिले भन्नाले २०४० साल अघिको समय (करिव ३० वर्ष अघिको) र अहिले भन्नाले ४० साल पछि परिमार्जन गर्ने मिति सम्मको समयलाई जनाँउदछ ।

(क) प्रकोप, गर्मी, जाडो हुने समय, वर्षाको समयको मौसमी पात्रो

तालिका ५: परिवर्तित मौसम तथा प्रकोप पात्रो

प्रकोप	घटना	बैशाख		जेठ		असार		साउन		भाद्र		आश्विन		कार्तिक		मंसिर		पौष		माघ		फागुण		चैत्र	
गर्मी	पहिले																								
	अहिले																								
वर्षा	पहिले																								
	अहिले																								
पहिरो	पहिले																								
	अहिले																								

प्रकोप	घटना	बैशाख		जेठ		असार		साउन		भाद्र		आश्विन		कार्तिक		मंसिर		पौष		माघ		फागुण		चैत्र	
बाढी	पहिले																								
	अहिले																								
असिना	पहिले																								
	अहिले																								
खडेरी	पहिले																								
	अहिले																								
चट्याङ्ग	पहिले																								
	अहिले																								
कुहिरो	पहिले																								
	अहिले																								
हावाहुरी	पहिले																								
	अहिले																								
जाडो	पहिले																								
	अहिले																								

माथिको **तालिका ५** अनुसार छलफलका क्रममा कार्ययोजना निर्माणको बेलाको आँकडामा खासै परिवर्तन नदेखिए पनि सहभागीहरुको अनुभव तथा विश्लेषण निम्नानुसार रहेको छ ।

- गर्मीको समय पहिला भन्दा वृद्धि भइरहेको र एक्कासी गर्मी वढ्ने गरेको छ ।
- वर्षामा पनि अनियमिता भएको छलफलवाट निश्कर्ष निस्केको थियो । वर्षा हुने समय पनि पहिलाको तुलनामा कम र सुरुको वर्षा अलि पछि धकेलिएको र हिँउदमा वर्षा हुने क्रम रोकिएको देखाएको छ ।
- मुख्य जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरूको विश्लेषण गर्दा खडेरी, पहिरो र असिना पर्ने समयमा परिवर्तन देखिएको छ । साथै, अन्य प्रकोपहरू पनि पहिलेभन्दा बढी र बारम्बारता पनि बढेको देखिन्छ । बाढीको तिव्रता पनि पहिले भन्दा अहिले बढी देखिएको छ ।
- त्यस्तै पहिरो जाने क्रम घटेको देखिन्छ तर सोही छोटो अवधिमा प्रचुर मात्र रहने गरेको छ साथै नवनिर्मित बाटोहरु तथा भिरालो जमिनको वनावटका कारण सुख्खा पहिरोको पनि समस्या सृजित हुँदै गएको पाइन्छ ।
- खडेरी पनि पहिलेको तुलनामा धेरै वढि समय हुने गरेको छ भने चट्याङ्ग जुनसुकै बेलामा पर्ने र यसको दर अहिले वृद्धि हुँदै गएको पाईन्छ । खडेरीको समय बढाउन हिउँदे वर्षा नपर्नाले मद्दत गरेको भन्ने स्पष्ट मौसमी पात्रोले जनाउँछ ।
- जाडो हुने समयावधिमा एकरुपता रहे तापनि जाडोपनको मात्रा घटेको महसुस गरिएको छ । त्यसै गरी हावाहुरी हुने समयमा पनि वृद्धि भएको पाईन्छ भने जसका कारण र खडेरीले गर्दा आगलागी को प्रकोपलाई बढावा दिएको देखिन्छ ।

(ख) बाली पात्रो

बाली पात्रो विधि यस क्षेत्रको बालीमा जलवायु परिवर्तनको असरको स्तर विश्लेषण गर्न प्रयोग गरिएको छ । यस विधिमा पहिले र अहिलेको बाली लगाउने तथा काट्ने समयमा आएको परिवर्तनबारे **तालिका ६** बमोजिम सहभागितामूलक विश्लेषण गरिएको छ ।

तालिका ६: परिवर्तित बाली पात्रो

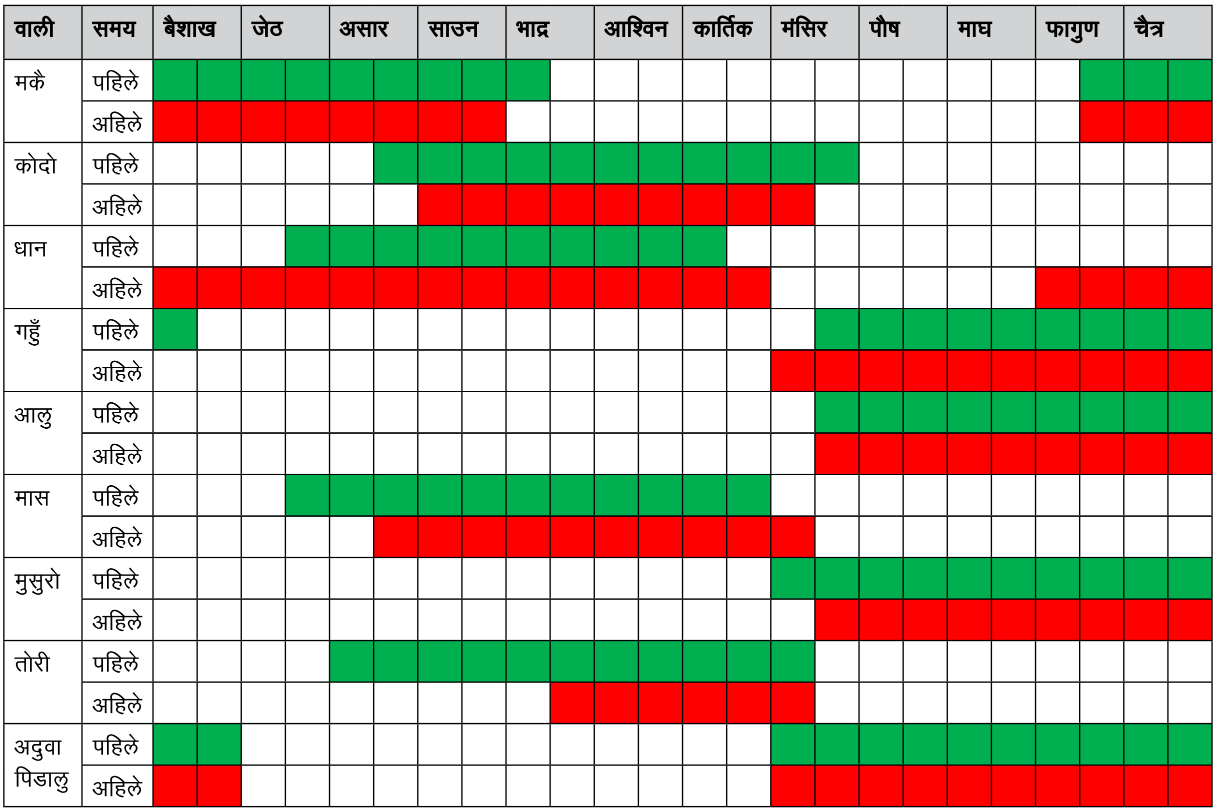

छलफल तथा अन्तर्क्रियाबाट स्पष्ट रूपमा बालीमा जलवायु परिवर्तनको असर देखिन थालेको निष्कर्षमा पुग्न सकिन्छ। उदाहरणका लागि मकै लगाउने समय पारम्पारिक रूपमै चलिआए पनि हाल यसको पाक्ने समय तथा लगाउने समयमा निरन्तरता रहेको पाईँदैन। पहिलाभन्दा १५ दिन पहिले पाक्ने गरेको छ, गर्मीयाम लामो समयसम्म रहने हुँदा छिटो पाक्न थालेको स्थानीय समुदाय बताउँछन्। त्यसै गरी कुनै बेला खडेरीका कारण मकै बाली दोहोऱ्याएर लगाउने गरेको पाइन्छ र उन्नत जातका बीउहरू बढी लगाउने गरेको पाइन्छ। धानमा पहिले एक बाली मात्र हुन्थ्यो भने हाल सिँचाइ र हाईब्रिड तथा उन्नत जातका बीउको सुविधा रहेका ठाउँहरूमा दुई बाली नै लगाए तापनि पहिलेको एकै बाली र अहिलेको दुवै बालीको उत्पादनमा लगभग फरक नपाइएको स्थानीयबासीहरूको अनुभव छ। दाल प्रजातिहरूमा मुसुरोको उत्पादनमा ह्रास आएकाले स्थानीयहरूले लगाउनै छोडेको र भटमास तथा मास लगाउने समयमा व्यापक परिवर्तन देखिन थालेको छ। वर्षा हुने समय परिवर्तन हुन थालेको र रोप्ने बेला र फुल तथा दाना लाग्ने बेला हुने खडेरीले गर्दा धान खेतीमा पर्याप्त मात्रमा असर परेको देखिन थालेको छ। साथै डुवानले गर्दा धान तथा कोदोको उत्पादनमा ह्रास गर्ने गरेको छ। हिउँदे वर्षा लगभग शून्य भएको हुँदा गहुँ खेती विस्थापित हुँदै गएको प्रस्ट देख्न सकिन्छ। आलु खेतीमा वृद्धि हुँदै आएको छ भने कृषकहरु पनि सो खेती तर्फ आर्कषित भएका पाइन्छ तर लामो खडेरी र तुषारोको समस्याले उनीहरुलाई दु:ख दिने गरेको देखिन्छ।

२.१.१.२ ऐतिहासिक समय रेखा

समुदायलाई त्यस वडामा विगत ५० वर्ष देखि कुन कुन विपद्का घटनाहरु घटे र त्यसले कहाँ कति क्षति गऱ्यो भनी सोध्ने क्रममा आएका मुख्य मुख्य विपद्का घटनाहरु, तिनका प्रभाव र बचाउका प्रयासहरु **तालिका ७** बमोजिम रहेका छन्।

तालिका ७: ऐतिहासिक समय रेखा

साल	घटना	प्रभाव तथा क्षति	प्रभावित समुदाय वा वर्ग	बचाउका प्रयासहरू	संस्थागत सहयोग	सहयोग प्राप्त गर्ने
२०३८	आगलागी	३० घर जलेको, गाई भैंसी मरेको	जामुने साविक वडा नं ६	आपसी सहयोग	छैन	छैन
२०३९	पहिरो	३ व्यक्तिको मृत्यु र बाली नष्ट	जामुने साविक वडा नं ६	स्थानीयहरू मिलेर उद्धार	छैन	छैन
२०४०	पहिरो	२ गोठ लगेको	छाङ्ग साविक वडा नं. २, चिडी थान	छैन	छैन	छैन
२०४१	आगलागी	३८ घरमा नोक्सान	छाङ्ग साविक वडा नं. ४	छैन	छैन	छैन
२०४५	बाढी तथा पहिरो	धान वाली वगाएको, खेत वगरमा परिणत, सिमाना छुट्याउन गाह्रो भएको, बाँध वगाएको	मनपाङ साविक वडा नं १, २, ३	ढुंगा वालुवा फालेर पुन खेत वनाएका	जिल्लाबाट नापी भएको	साविक वडा नं १
२०५३	चट्याङ्ग	३ घर परेका, आगलागी बाट डल्ली विक घाईते, सुकमाया श्रेष्ठ, मन ब. थापा प्रभावित	मनपाङ साविक वडा नं. १	प्रभावितहरूको घर बनाउन सहयोग गरेका, ब्यक्तिहरूबाट सामाग्री र बास र गासको व्यवस्था गरेका	रेडक्रसबाट	साविक वडा नं १
२०५७	असिना पानी	गोरू, वाखा, तोरी, चरा, हाँस, कुखुरामा असर पुगेको	छाङ्ग	छैन	छैन	छैन
२०५८	बाढी	धान कुनियो वगाएको, रोपेको खेत पुरेको	म्याग्दे खोला मनपाङ साविक वडा नं १, २, ३	ढुंगा, बालुवा फाली वीउ खोजी खेत रोपेका र साँध चिन्न गाह्रो भएको	छैन	छैन
२०६०	बाढी	२ घरमा क्षति, १५ रोपनि खेतमा क्षति	मनपाङ साविक सांले खोला वडा नं. १	अर्को ठाँउमा घर वनाएको	छैन	छैन
२०६०	आगलागी	५ घर जली नष्ट भएका	छाङ्ग साविक वडा नं. २, सार्की गाँउ	छैन	छैन	छैन
२०६० देखि	मिचाहा प्रजाति	खेतवारी तथा वनमा निलो गन्धे, वनमारा, लहरेझारले असर गरेको	मनपाङ साविक सम्पूर्ण वडा	उखलेर फालेको	छैन	छैन
२०६५	चट्याङ्ग	विद्यालयमा क्षति, २ गाई मरेका, ५ घरमा क्षति	मनपाङ साविक वडा नं. १ र ५	विद्युत्तीय तारहरू मर्मत गरिएको	छैन	छैन
२०६५	पशुमा रोग	कुखुरा, बाखा, भैसी, सुँगुर विरामी भएका	छाङ्ग साविक वडा नं. १	छैन	छैन	छैन
२०६५	आगलागी	पोखरी गैह्राको दलितको घरमा आगलागी , लत्ता कपडा, खाद्यन्न जलेर नष्ट	जामुने साविक वडा नं १	मानवीय क्षति हुनबाट बचाउने प्रयास गरीयो	छैन	छैन
२०६५ र २०६६	बाढी	धान कुनियो वगाएको, रोपेको खेत पुरेको, १ जना बगाएको	मनपाङ साविक वडा नं. १, २ र ३	ढुंगा, वालुवा फालि वीउ खोजी खेत रोपेका र साँध चिन्न गाह्रो भएको	छैन	छैन
२०६७	बाढी	कुलो बगाएको, १ जना घाईते	छाङ्ग साविक वडा नं. २	छैन	छैन	छैन
२०६८	पहिरो	सावमा ५० घर बढी लडेका	छाङ्ग साविक वडा नं. ७	छैन	छैन	छैन

साल	घटना	प्रभाव तथा क्षति	प्रभावित समुदाय वा वर्ग	बचाउका प्रयासहरू	संस्थागत सहयोग	सहयोग प्राप्त गर्ने
२०६९	पहिरो	ट्याम्के डाँडामा पहिरो गएर ३ परिवारको मृत्यु	जामुने साविक वडा नं १	स्थानीयहरू मिलेर उद्धार	छैन	छैन
२०७०	हावाहुरी	स्कुलको छाना, टावर, २ मन्दिर र १२ घर उडाएको	छाङ्ग	छैन	छैन	छैन
२०७१	चट्याङ्ग	३ घरमा क्षति, १ महिला घाईते	मनपाङ साविक वडा नं. ५ र ७	विद्युत्तीय तारहरू मर्मत गरिएको, स्वास्थ्य चौकमीा उपचार गरिएको	छैन	छैन
२०७१	हावाहुरी	८ घरधुरी प्रभावित, जङ्गलका रूखमा नोक्सान, १५ घर प्रभावित, गोठमा क्षति	छाङ्ग साविक वडा नं. ७, ३ र ८	छैन	जिविस, रेडक्रस	पिडित
	आगलागी	१ घर नष्ट, पोखरे डाँडा सावमा डढेलो लागेको	छाङ्ग साविक वडा नं. ७, ५	छैन	साव	पिडित
	चट्याङ्ग	१ जना घाईते	छाङ्ग साविक वडा नं. ८, काफल स्वारा	छैन	छैन	छैन
२०७२	भूकम्प	पानीका मूलहरू सुक्दै गएका, प्रशस्त घरहरू क्षति भएका, चर्केका	सम्पूर्ण वडा	मूल संरक्षणमा लागेको	छैन	छैन
हरेक वर्ष	असिना पानी	असिनाले तरकारी तथा मकै नष्ट गरेको साथै घरको छानोको प्लेट, जस्ता पाता क्षति गरेको	सबै वडा	बन्चरो आकासतिर फर्काउने, ओदान फाल्ने जस्ता उपायहरूमा विश्वास राखी सो कार्य गरिएको	छैन	छैन
हरेक वर्ष	खडेरी	समयमा बाली लगाउन नपाएको र उत्पादन मा ह्रास	सम्पूर्ण वडा	केही गरेको थिएन	छैन	छैन

विभिन्न समय (२०३८, २०३९, २०६८, २०६९) मा आएको पहिरोका कारण जनधन दुवैको व्यापक क्षति पुऱ्याएको देखिन्छ। त्यस्तै २०३८, २०६५, २०७०, २०७१ सालमा भएको आगलागी का कारण व्यक्तिहरुको मृत्यु हुनुका साथै प्रशस्त घर तथा गोठ र खानेपानीका पाईप लाईनका सँगै जङ्गलमा क्षति भएको थियो। चटयाङ्गका कारण पनि मानिसहरुको ज्यान जानुका साथै घर, गोठ, गाईवस्तु र विद्युत्तीय संरचना र सामाग्रीहरुको क्षति भएको छलफल र विभिन्न तथ्यांकहरुले देखाउँछ। पछिल्लो समयमा पनि खडेरी, असिना र चट्याङ्ग यस क्षेत्रका लागि चुनौतीपूर्ण देखिएको छ। २०७२ सालको भुकम्पले पानीका मूल तथा कुवाहरु सुक्ने क्रम बढेको र प्रशस्त संख्यामा घरहरु चर्काउने र क्षति गरेको देखिन्छ। माथिलो भेगमा खानेपानीका मूलहरू भए तापनि मूल सुक्ने क्रम बढीरहेका कारण माथिल्लो भेगमा खानेपानीको समस्या रहेको छ भने अपर्याप्त सिँचाइको कारणले माथिल्लो भेगमा कृषि क्षेत्रमा ठुलो समस्या देखिन्छ। तल्लो भेगहरूमा खोला नालाको सुविधाका कारण केही मात्रामा खेतीका लागि सिँचाइ गरेको पाइन्छ तर वर्षा याममा डुवानको समस्या हुँदै आएको छ। सरोकारवालाहरुसँगको समन्वय र स्थानीय स्तरबाट गरिएका बचाउका प्रयासहरु खासै उल्लेख्य नभएको पाइएको छ। समुदायको भिन्न बुझाइ तथा अनुकूलनका पर्याप्त आर्थिक तथा मानवीय स्रोत नहुनाले जलवायु परिवर्तनको असरबाट प्रभावित देखिन्छ। दुवै भेगमा खडेरी, पहिरो जस्ता समस्याले समुदाय जोखिममा देखिन्छन। साविकका योजनाहरुबाट समायोजित समयरेखा **अनुसूची नं. १०** मा संलग्न छ।

२.१.२ प्रकोपहरुको स्तरीकरण

म्याग्दे गाउँपालिकामा प्रकोपको स्तरीकरण गर्नको लागि सरोकारवालाहरुको बीचमा विपद्बाट हुने गरेका क्षति र सम्भावित जोखिमको आधार मानी निम्न बमोजिम प्रकोपहरुको स्तरीकरण गरिएको छ। साविक गाविसहरुमा निर्माण गरिएका लापाहरुमा समावेश गरिएका प्रकोपको विश्लेषण पश्चात त्यस वडाको कुन प्रकोप पहिलो छ, कुन दोश्रो र कुन तेश्रोमा छ भनी जोडा स्तरीकरण बिधिबाट क्रमशः स्तरीकरण गरिएको थियो। भूकम्प नेपालकै पहिलो प्रकोप भएकोले यहाँको लागि पनि प्रमुख प्रकोपमा नै राखिएको छ।

तालिका ८: प्रकोपहरुको जोडा स्तरीकरण

प्रकोप	**बाढी**	**पहिरो**	**आगलागी**	**रोगकिरा**	**मिचाहा प्रजाति**	**खडेरी**	**असिना**	**हावाहुरी**	**चट्याङ्ग**	**जनावरको आतंक***	**महामारी**	**ढुंगा खस्ने**
बाढी		पहिरो	आगलागी	रोगकिरा	मिचाहा प्रजाति	खडेरी	बाढी	बाढी	बाढी	जनावरको आतंक	बाढी	बाढी
पहिरो			पहिरो	पहिरो	पहिरो	खडेरी	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो
आगलागी				रोगकिरा	मिचाहा प्रजाति	खडेरी	आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी
रोगकिरा					मिचाहा प्रजाति	खडेरी	असिना	रोगकिरा	रोगकिरा	रोगकिरा	रोगकिरा	रोगकिरा
मिचाहा प्रजाति						खडेरी	मिचाहा प्रजाति	मिचाहा प्रजाति	मिचाहा प्रजाति	मिचाहा प्रजाति	मिचाहा प्रजाति	मिचाहा प्रजाति
खडेरी							खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
असिना								हावाहुरी	असिना	जनावरको आतंक	असिना	असिना
हावाहुरी									हावाहुरी	जनावरको आतंक	हावाहुरी	हावाहुरी
चट्याङ्ग										जनावरको आतंक	चट्याङ्ग	चट्याङ्ग
जनावरको आतंक											जनावरको आतंक	जनावरको आतंक
महामारी												महामारी
ढुंगा खस्ने												
जम्मा	६	११	८	८	९	१२	५	५	२	७	२	१

* वांदर, छाडा कुकुरको आतंक

तालिका ८ बमोजिमको जोडा स्तरिकरणबाट आएको नतिजालाई जोडदा न्यूनतम १ र अधिकतम १२ आउन सक्ने सम्भाव्यतालाई ध्यानमा दिई समान फरकको आधारमा प्राप्त कूल अंकहरुलाई **तालिका ९** अनुसार ४ भागमा विभाजन गरी प्राथमिकता निर्धारण गरिएको छ ।

तालिका ९: प्रकोपहरुको प्राथमिकीकरण

कूल अंक	**१२.०-१०.०**	**९.०-७.०**	**६.०-४.०**	**३.०-१.०**
प्राथमिकता	अति उच्च	उच्च	मध्यम	न्यून
	खडेरी, पहिरो, भूकम्प	मिचाहा प्रजाति, रोगकिरा, आगलागी, जनावर आतंक	बाढी, असिना र हावाहुरी	चट्याङ्ग, महामारी र ढुंगा खस्ने

२.२ प्रकोपको विश्लेषण

२.२.१ जलवायु परिवर्तनको अवस्था र त्यसको प्रभाव

नेपाल सरकार वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय (तात्कालीन वातावरण मन्त्रालय) ले गरेको जलवायु परिवर्तन संकटासन्न नक्साङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेखित इण्डेक्सको आधारमा तनहुँ जिल्ला मध्यम जोखिमको अवस्थामा (०.५०३, Moderate Rank) सूचीकृत छ । यस क्षेत्रमा नजिक जल तथा मौसम विज्ञान महाशाखाको मापन केन्द्र नभएको हुँदा तनहुँ, खैरेनीटार

स्थित जल तथा मौसम विभागको मापन केन्द्रम मापन गरिएको तापक्रम र वर्षाको विगत ३० वर्ष (सन १९८४ देखि २०१३ सम्म) को उपलब्ध तथ्याङ्कलाई यस स्थानीय अनुकूलन योजना तयारीको सिलसिलामा विश्लेषण गर्ने कोशिस गरिएको छ ।

२.२.१.१ तापक्रम

विगत ३० वर्ष (सन् १९८४-२०१३) सम्मको तापक्रमको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रको सबैभन्दा गर्मी महिनाहरूमा अप्रिल, मे र जुन रहेका छन् । सन् १९८४ देखि सन् २०१३ सम्मको तथ्याङ्कलाई हेर्दा यस तनहुँ जिल्लाको सबैभन्दा उच्च तापक्रम सन् २००९ को अप्रिलमा ३५.३ डिग्री सेल्सियस रेकर्ड गरिएको थियो भने सन् १९९९ को अप्रिल महिनामा ३६.२ डिग्री सेल्सियस रेकर्ड गरिएको थियो । तनहुँ जिल्लाको औसत अधिकतम तापक्रम बढ्दो रूपमा परिवर्तन हुँदै गएको छ । माथिको **चित्र नं. ६** बमोजिम विगत ३ दशकको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा औसत अधिकतम तापक्रम गर्मीका महिनाहरूमा झन् झन् वृद्धि हुँदै गएको प्रष्ट देखिन्छ भने हिउँदका महिनाहरूमा पनि औसत अधिकतम तापक्रम वृद्धि हुँदै गएको प्रष्ट देखिन्छ । यसको आधारमा गर्मीका दिनहरूमा सुख्खाको जोखिम बढ्ने गरेको पाइयो जसले गर्दा जनजीवनमा प्रभाव पार्ने, खाने पानी, आगलागी आदि बढ्न सक्ने पूर्वानुमान गरी अनुकूलनका उपायहरू खोज्नु पर्दछ ।

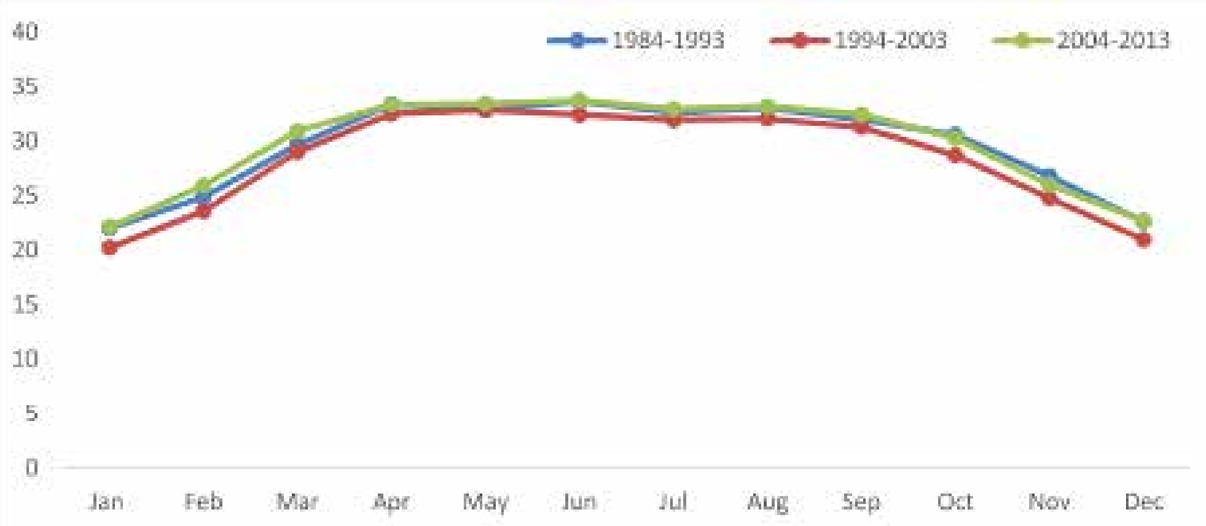

चित्र नं ६: तनहूँको (सन् १९८४-२०१३) दशकको औसत अधिकतम तापक्रम

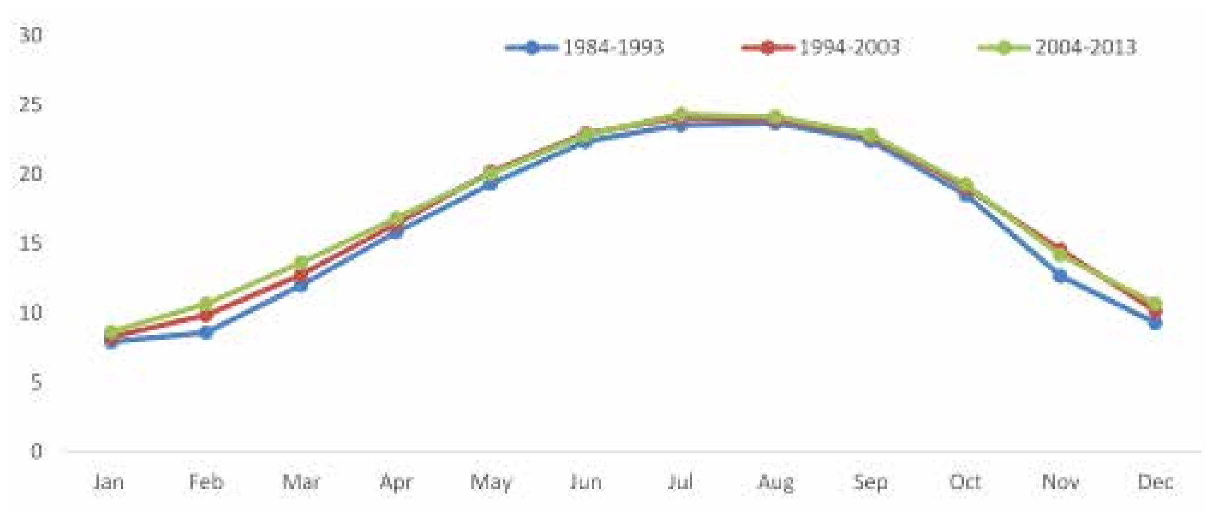

चित्र नं ७: तनहूँको (सन् १९८४-२०१३) दशकको औसत अधिकतम तापक्रम

माथिको **चित्र नं. ७** बमोजिम विगत ३ दशकको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा औसत न्यूनतम तापक्रम सन् १९८१ पछिका दशकहरूमा जुलाइदेखि सेप्टेम्बरसम्म औसत न्यूनतम तापक्रम बढ्दै गएको देखिन्छ भने नोभेम्बर देखि फेब्रुअरीसम्म एकदमै घटेको देखिन्छ ।

२.२.१.२ वर्षा

जलवायुजन्य प्रकोपहरू निम्त्याउनमा वर्षा र तापक्रमको ठुलो भूमिका रहेको हुन्छ । तनहुँ जिल्लाको ३० वर्षको वर्षाको विवरण तल **चित्र नं. ८** मा दिइएको छ । माथिका विगत ३० वर्षको वर्षातको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा सन् १९८४ देखि १९९३ सम्म अधिकतम वर्षा जुलाइमा हुने गर्थ्यो भने सन् १९९३ पछि उच्च वर्षाको महिना जुन, जुलाइ र अगष्टमा सरेको छ । सन् २००४ पछिका असार, साउन र भाद्र महिनाहरूमा अनियमित वर्षातको प्रवृति बढ्न थालेको छ । यो प्रवृतिलाई हेर्दा वर्षातको अनिमियता भावी दिनहरूमा अझ बढ्ने अनुमान गर्न सकिन्छ र यसलाई मध्यनजर गरी वर्षाको कारण हुने विपद् तथा जोखिमहरूलाई ध्यानमा राखी विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका योजना तर्जुमा गर्नुपर्दछ ।

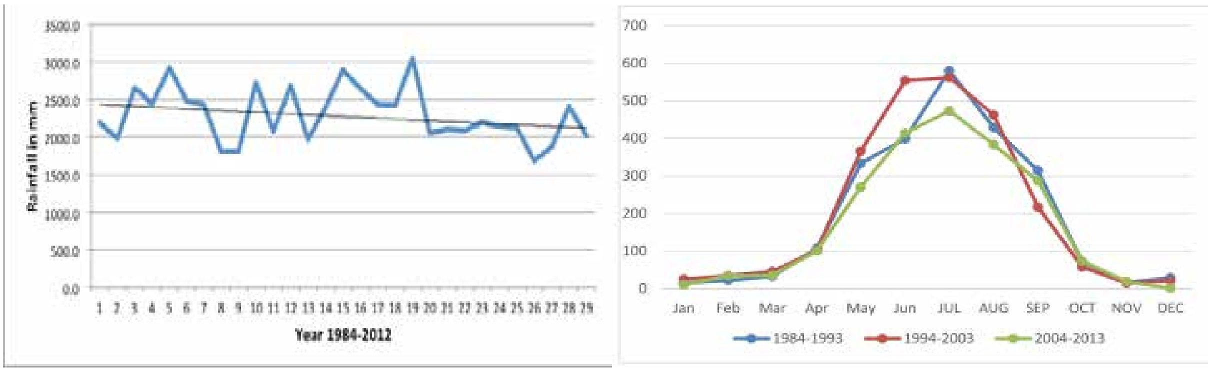

चित्र नं ८: तनहूँको (सन् १९८४-२०१३) बार्षिक तथा दशकको औसत बर्षाको प्रबृत्ति

२.२.१.३ समग्र विश्लेषण

तनहुँ जिल्लाकै सुखौरा-ढाँड खोला उप जलाधार व्यवस्थापन योजनामा उल्लेख भए बमोजिम तापक्रम तथा वर्षामा आएको परिवर्तनलाई अझ बिशिष्टीकृत रूपमा विश्लेषण निम्न **तालिका १०** मा सिजन (ऋतु) अनुसार औसत तापक्रम र वर्षामा देखिएको परिवर्तन दर उल्लेख गरिएको छ । यस अनुसार औसतमा अधिकतम तापक्रम स्पष्ट बढीरहेको, न्यूनत्तम तापक्रम बिस्तारै बढीरहेको र वर्षा को मात्रा भने बिस्तारै घटिरहेको देखिन्छ भने सिजन अनुसार केही फरक देखिन्छ ।

तालिका १०: सिजन अनुसार औसत तापक्रम र वर्षामा देखिएको परिवर्तन (१९८१-२०१६)

सिजन (ऋतु) अनुसार आएको परिवर्तन	**वर्षात अघि (चैत्र-जेष्ठ)** Pre-monsoon (Mar -May)	**वर्षातको समय (असाढ -भाद्र)** Monsoon (June- Sep)	**वर्षात पश्चातको समय (असोज- मंसिर)** Post-monsoon (Oct - Nov)	**हिउँद /जाडो (मंसिर - माघ)** Winter (Dec - Feb)	**वार्षिक औसत**
वार्षिक औसत अधिकतम तापक्रममा आएको परिवर्तन	स्पष्ट बढीरहेको (+)	स्पष्ट बढीरहेको (+)	स्पष्ट बढीरहेको (+)	बिस्तारै बढीरहेको (+)	स्पष्ट बढीरहेको (+)
वार्षिक औसत न्यूनत्तम तापक्रममा आएको परिवर्तन	बिस्तारै बढीरहेको (+)	स्पष्ट बढीरहेको (+)	स्पष्ट बढीरहेको (+)	बिस्तारै बढीरहेको (+)	बिस्तारै बढीरहेको (+)
वार्षिक औसत वर्षामा आएको परिवर्तन	बिस्तारै घटिरहेको (-)	बिस्तारै घटिरहेको (-)	बिस्तारै बढीरहेको (+)	बिस्तारै बढीरहेको (+)	बिस्तारै घटिरहेको (-)

माथिको परिवर्तित मौसमी पात्रो (**तालिका ५**) र जलवायुको तथ्याङ्क विश्लेषण (**तालिका १०**) गर्दा एकरुपता देखिन्छ ।

२.२.१.४ भविष्यको पुर्वानूमान

परिवर्तित मौसमी पात्रो र जलवायुको तथ्याङ्क विश्लेषणबाट भविष्यमा वर्षाको समय घट्दै जाने र गर्मीको समयमा वृद्धि हुने अनुमान गर्न सकिन्छ। त्यसैगरी समयरेखाको विश्लेषणबाट विपद् तथा जलवायुजन्य प्रकोपहरु बढने अनुमान गर्न सकिन्छ।

२.२.२ पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता विश्लेषण

जलवायु परिवर्तनका कारण वन, कृषि तथा जल पारिस्थितिकीय प्रणालीको विविधता, अवस्था तथा गुणस्तर, संयोजन आदिमा परेका प्रभाव तथा जोखिमलाई विश्लेषण गरी २०७१ सालमा तयार पारिएको लापाहरुमा प्रस्तुत गरिएको छ। यसरी उक्त लापामा विभिन्न पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको विश्लेषण गरेपश्चात निम्न **तालिका ११** मा राखी तुलनात्मक जोखिम विश्लेषण गरिएको छ।

तालिका ११: पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता विश्लेषण

क्र. सं	पारिस्थितिकीय विविधता	प्रणाली	अवस्था/ गुणस्तर	संयोजन	पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परिवर्तन	जम्मा	औसत
१	वन	१.७८	२.११	१.७८	२.००	७.६७	१.९२
२	कृषि	१.८९	१.४४	०.००	१.८९	५.२२	१.३१
३	जल	१.५०	१.६७	१.११	१.६७	५.९४	१.४९
	जम्मा	५.१७	५.२२	२.८९	५.५६		
	औसत	१.७२	१.७४	०.९६	१.८५		

जलवायु उत्पन्न प्रकोपले सबैजसो जीविकोपार्जनका स्रोत हरूमा असर गरेको पाइएको छ। सबभन्दा बढी असर परेको क्षेत्रमा कृषि, जलस्रोत , भौतिक पूर्वाधार, वन तथा जैविक विविधता र आर्थिक स्रोत रहेका छन्। खडेरी तथा अनियमित वर्षाका कारण मुख्य बालीहरू जस्तै मकै, धान, कोदो, गहुँजस्ता बाली रोप्ने र पाक्ने समय पनि फरक हुनुका साथै उत्पादनमा पनि कमी आएको छ भने पछिल्लो समयमा भने खेतहरूमा दुई बाली धान तथा मकै खेती गर्ने प्रवृति बढेको छ। हिउँदे वर्षा नपर्नाले हिजोका वर्ष हरूमा हिउँदे बालीहरू जस्तै : गहुँ, दलहन तथा केराउ चना आदि बढी लगाइने गरीन्थ्यो भने हाल ४/५ वर्षदेखि यसको उत्पादनमा ह्रास आउने, मिचाहा प्रजातिका कारण बिउ उम्रन नपाउने र किराले बढी खाने गरेका कारण यस क्षेत्रमा रहेका खेतबारीहरू अधिकांश रूपमा बाँझो रहन गएको पाइएको छ। सेती खोला, साँगे खोला तथा गुणादी खोलाको बाढीका कारण यस क्षेत्रको आसपासका खेतबारी बगाउने तथा पुर्ने गर्नाले कृषि जमिन घटिरहेको छ। पानीका मुहानहरू खडेरीका कारण सुक्ने गरेका छन्। असिना र हुरीले मकै तथा वनका बोट बिरुवाहरू भाँचेर यो गाउँमा ठुलो क्षति गरीरहेको छ। विशेषगरी खडेरी तथा पहिरो प्रभाव यस क्षेत्रमा कृषि तथा पानीका मुहानहरूमा बढी देखिन थालेको छ। लामो समयसम्म खडेरी तथा अचानक पर्ने वर्षा ले निम्त्याउने पहिरोको समस्याले बाटोमा क्षति हुने, मुहानहरू बगाउने, घर बगाउने, तथा पशुहरूमा समेत असर परेको देखिन्छ। लामो समयको खडेरीले रोगका किराहरूले पनि प्रश्रय पाइरहेको अवस्था छ। असिनाको प्रभाव महसुस गरीए तापनि अन्य प्रकोपको तुलनामा यसको क्षति न्यून हुने गरेको छ।

यहाँका अधिकांश किसानहरू परम्परागत कृषि प्रणालीमा आधारित रही खेती गर्दछन र पहिलाभन्दा मध्यम परिवर्तन देखिएको छ। पहिलेभन्दा कृषि उत्पादन बढाउने नाममा किसानहरू रासायनिक मल तथा विषादि तर्फ आकर्षित भएका छन्। आधुनिक मेसिनहरूको प्रयोग गर्न थालेका छन्। विषादीको प्रयोग गर्ने तरिका तथा मात्राको विषयमा खासै जानकार नभएका कारण किसानले प्रयोग गर्ने विषादीको प्रभाव कम देखिन थालेको महसुस गरिएको छ। यस क्षेत्रमा केही मात्रामा हाइब्रिड तथा उन्नत जातको बिउको प्रयोग हुन थालेको छ। खास गरी धान, मकै, गहुँ, अन्य तरकारी बालीमा हाइब्रिड जातको बाली लगाउन थालेका छन्। केही किसानले टनेल/प्लास्टिक घरमा खेती गरी बेमौसमी तरकारी उत्पादन गर्न अग्रसर भएको देखिएको छ। आधुनिक कृषि औजारको प्रयोग भर्खरै भित्रिन थालेको छ। बजार व्यवस्थापनको कमीले गर्दा किसानहरू बेमौसमी तरकारी खेतीतर्फ आकर्षित हुन सकेका छैनन्। कृषि भूमिमा बास गर्ने जीव जन्तुमा धेरै परिवर्तन आएको देखिन्छ।

पहिलाभन्दा कृषि क्षेत्रमा किरा फट्याङग्रामा वृद्धि हुनुका साथै नयाँनयाँ किसिमका किराहरू पनि देखिएका छन् । लाही, गहते, खपटे, जाँतेकिरा, छेपारो, घेरो चुस्ने, खुम्ले किरा, कान्छी अम्लो, पटेरो, चिप्लेकिरा, शंखेकिरा, खोइरो, राते, सेते, रातो कमीला, पुतली, कालोपोको, ढुसी आदि देखिएका रोगकिराका उदाहरणहरू हुन् । यहाँका कृषकहरू कृषिमा ह्रास आएको बताउँछन् । खडेरी, पहिरो, बाढी, किराफट्याङ्ग्रा आदि प्रकोपका असरसँगै अनियमित वर्षाका कारण कृषिजन्य उत्पादनमा कमी अएको छ ।

वन पारिस्थितिक प्रणालीमा जोखिम विश्लेषण गर्दा वन पारिस्थितिक प्रणालीमा धेरै जोखिम पार्ने जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरूमा आगलागी र पहिरो रहेको छ । खडेरी र असिनाले पनि क्रमशः असर पार्ने जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू रहेका छन् । वनक्षेत्र बढेको पाइएको छ र आगलागी को कारण वनको घनत्व मध्यम रहेको छ । यस क्षेत्रमा पहिलाभन्दा अहिले चिलाउने र कटुस रुखहरूको वृद्धि भएको छ भने वनमारा, निलो गन्धे, लिसो, आदि वनस्पतिहरू पनि बढेका छन् । पहिलेभन्दा घट्न थालेको रूखका प्रजातिहरूमा दुधिलो, जमुना, चुत्रो, काफल, लालीगुराँस, आदि रहेका छन् । वनमारा झारको अत्याधिक वृद्धि र दुधिलो को बोट घट्न थालेको छ । यस क्षेत्रमा साल बिस्तारै माथिल्लो भेगमा सर्दै गएको छ । चराचुरुङ्गी तथा वन्यजन्तु घट्दै गएका छन् । यस क्षेत्रमा पहिले कम देखिने गिद्ध हाल बढ्दै गएको अनुभव हुन थालेको छ ।

२.२.३ प्रकोपको कारण र असर विश्लेषण

विपद्को कारण र असर विश्लेषणको लागि समस्या वृक्ष विधिको माध्यमबाट कारण र असर छुट्याउन लगाइएको थियो । यस विश्लेषणमा प्रकोप स्तरीकरण गर्दा पहिलो, दोश्रो गरी क्रमशः ९ वटा प्रकोपबाट उत्पन्न विपद्को कारण र असर उल्लेख गरिएको छ । सबै वडाबाट आएको सूचनालाई आधार मानेर विपद्को कारण र असर विश्लेषण गरिएको छ, जुन **तालिका १२** मा प्रस्तूत गरिएको छ ।

तालिका १२: प्रकोपको कारण, प्रभाव र सम्भावित उपायहरु

क्र. सं.	प्रकोपको घटना	प्रकोपको कारण	प्रभाव	समाधानका सम्भावित उपाय
१	भूकम्प	■ भूकम्प प्रतिरोधी भवन नहुनु, ■ भूकम्प सम्बन्धी जनचेतनाको अभाव ■ प्लेटहरूको हलचल ■ जमिन मुनि शक्ति संचय भएर	■ धनजनको क्षति ■ पहिरो जाने ■ करेण्ट सर्ट भएर वा ग्यौंस, मट्टितेल चुहिएर आगलागी हुन सक्ने ■ फोहोरको कारण महामाारी हुन सक्ने ■ बसाइ सराइ गराउने ■ गरीवी बढ्ने ■ महत्वपूर्ण कागजातहरू हराउनु वा पुरिनु ■ विकासका कार्यलाई क्षत विक्षत वा अवरूद्ध गराउँदछ ।	■ भूकम्प प्रतिरोधी भवन वा भौतिक संरचना बनाउने ■ सचेतना तथा तालिम दिने ■ आपत्कालीन योजना निर्माण गर्ने र सोही बमोजिम काम गर्ने ■ सुरक्षित स्थानहरू पहिचान गर्ने ■ पूर्व तयारीका उपायहरू अपनाउने
२	बाढी	■ भिरालो जमिन हुनु ■ ज्ञानको अभाव ■ नदी तथा खोलामा पानीको निकास नहुनु ■ जङ्गल फडानी वा आगलागी ■ मुषलधारे वर्षा भएकोले ■ नदी किनारमा वस्ती बसाल्नु ■ अव्यवस्थित खेतीपाती	■ धनजनको क्षति ■ मलिलो माटो कटान ■ आवत जावतमा समस्या हुनु ■ महामारी ■ उर्वरा भूमिमा वालुवा गीटी थुप्रिइ उव्जनी कम हुनु ■ वनजङ्गलको क्षति ■ बस्तीहरू विस्थापित हुनु	■ वृक्षारोपण गर्ने वा जङ्गलफडानी र आगलागी हुनबाट बचाउने ■ बाँध तथा तटबन्ध लगाउने ■ व्यवस्थित ढल निकासको व्यवस्था गर्ने ■ ज्ञान सिपको विकास गर्ने
३	खडेरी	■ समयमा वर्षा नहुनु ■ सिँचाईको व्यवस्था नहुनु ■ जङ्गल फडानी वा आगलागी ■ जलवायु परिवर्तनले गर्दा पानीका मुहान सुक्नु	■ जमिन सुख्खा भई आगोलागि को सम्भावना बढ्ने, खेती बिग्रने ■ रोगकिराको आक्रमण ■ माटोको उर्वरा शक्ति घट्नु ■ पानीका श्रोत सुक्नु ■ जीवजन्तु, पशुपन्छीलाई प्रभाव पार्ने	■ सिंचाईको व्यवस्था गर्ने ■ मूल, धाराबाट पानीको व्यवस्था गर्ने ■ वृक्षारोपण वा जङ्गल संरक्षण गर्ने ■ खानेपानीको संरक्षण गर्ने

क्र. सं.	प्रकोपको घटना	प्रकोपको कारण	प्रभाव	समाधानका सम्भावित उपाय
४	पहिरो	■ धेरै वर्षा हुनु ■ भिरालो जमिन हुनु ■ अव्यवस्थित खेतीपाती ■ जथाभावी रूख फडानी गर्नु ■ कमजोर भूवनावट हुनु ■ जथाभावी सडक विस्तार हुनु ■ खानी उत्खनन	■ पानी दूषित हुनु ■ खेतीपाती पुरिनु ■ पानीका नहर तथा कुलो नष्ट हुने ■ गाईबस्तुका चरण वा घाँस नहुनु ■ जङ्गली जनावरको बासस्थान नोक्सान ■ धनजनको क्षति हुनु ■ भौतिक संरचनाहरूको क्षति ■ पशु गोठ भत्काउने	■ वन विनासमा रोकथाम तथा वन सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गर्ने ■ खाली ठाँउमा वृक्षारोपण गर्ने ■ पहिरो प्रभावित क्षेत्रमा तटबन्धन गर्ने ■ वर्षा याममा पानीको भल काट्ने ■ ढुङ्गा खानी उत्खनन गर्न रोक्ने ■ खुल्ला चरिचरण रोक्ने
५	आगलागी	■ खडेरी तथा जमिन सुख्खा हुनु ■ लापरवाही ■ जनचेतनाको कमी ■ चुरोट तथा विभिन्न ज्वलनशील पदार्थको जथाभावी प्रयोग गर्नाले ■ वनजङ्गलमा डडेलो लगाउनाले ■ चट्याङ्ग पर्नु ■ विद्युतिय शट हुनु ■ हुरी आएको वेलामा आगो बाल्नु	■ धनजन तथा मानवीय क्षति ■ वन जङ्गलतथा पशुपंक्षी विनास, ■ एक घर जल्दा पुरा गाँउ जल्नु ■ जङ्गलमा आगो लगाउँदा अन्य विरूवाको उत्पादनमा कमी	■ आगो कम लाग्ने छाना प्रयोग गर्ने ■ वनजङ्गलमा आगोलागि रोक्ने ■ विजुली बत्तीको राम्रो वाईरिङ्ग गर्ने ■ सलाइ लाईटर बच्चाबाट टाढा राख्ने ■ धुम्रपान गरी सकेपछि चुरोटको ठुटो सुरक्षित स्थानमा फाल्ने ■ आगलागी को जनचेतना फैलाउने
६	हुरीबतास	■ तापक्रम बढ्नाले ■ ढल्न लागेका रूख कटानी नगर्नाले ■ कमजोर छाना बनाउनु	■ घर तथा विद्यालयहरूको छाना उडाउने ■ भौतिक संरचना बिग्रनु ■ बोटविरूवा र मानिसको क्षति गराउँछ ■ साना साना विरूवा भांचिएर बढ्न नसक्नु ■ वालीनाली तथा कृषिको क्षति	■ वृक्षारोपण गरी हावा रोक्ने ■ पक्की घर, विद्यालयको निर्माण गर्ने
७	चट्याङ्ग	■ वातावरण सन्तुलन नहुनुले ■ वादल एक आपसमा ठोक्किएर ■ चट्याङ्ग सम्वन्धि ज्ञानको कमी	■ मानिस तथा पशुको मृत्यू वा घाईते हुने ■ विद्यालय, घर, मठ मन्दिर आदिमा नोक्सान पुग्ने ■ आगलागी हुने ■ विरूवा नष्ट हुने ■ टिभी, रेडियो जस्ता समाग्री बिग्रने	■ घरमा लाईटिंग रड प्रयोग गर्ने ■ अग्लो रूख, टावर मुनि नबस्नु ■ पानी परेको बेला विद्युतीय बस्तुहरू वा उपकरणहरू बन्द गरी राख्नुपर्ने
८	जनावर आतंक	■ चरण क्षेत्र कमीले गर्दा ■ वनजङ्गलमासिनु ■ छेकवार नलागाउनु ■ खेती गर्ने स्थान जङ्गलनजिक हुनु	■ बालीनाली नष्ट हुनु ■ अपाङ्गता तथा ज्यान समेत जाने ■ घर पालुवा पशुको नोक्सान गर्ने ■ फलफुलका बोट बिरूवा खाइदिने	■ चरणको सही व्यवस्थापन गर्ने ■ संरक्षण क्षेत्र निर्माण गर्ने ■ जङ्गलको संरक्षण गर्ने
९	महामारी	■ सरसफाईको कमीले गर्दा वा समयमा उपचार तथा खोप नलिनाले ■ राजमार्ग क्षेत्रमा फोहोर मैला ■ नजिक स्वास्थ्य सेवा नहुनु ■ सरूवा रोग ■ शिक्षा तथा जन चेतनाको कमीले ■ दुषित तथा बासी सडे गलेको खाना खानु	■ झाडा पखाला, हैजा जस्ता रोगको सक्रमण फैलिने ■ मानिस तथा जनावरको मृत्यू हुने, ■ गरीव हुनु ■ वालीनालीमा विभिन्न रोग लाग्नु	■ खानेपानीको मुहान वा वातावरण तथा व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने ■ दूषित पानी नपिउने ■ पानी निर्मलिकरण गर्ने ■ सरसफाईको लागि जनचेतना जगाउने ■ रोग विरूद्धका खोप लगाउने ■ स्वास्थ्य संस्थासँग समन्वय गर्ने ■ स्वास्थ्य कार्यकर्ताको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

यहाँ हुने गरेका बहुप्रकोपहरु विपद्मा परिणत हुनुमा समुदायमा भएको ज्ञानको कमी, श्रोतको अभाव, भूवनावट, जलवायुको कारण रहेको पाइन्छ जसले गर्दा जनधनको क्षति, प्राकृतिक श्रोत नोक्सान हुने गरेको छ र हुने सम्भावना रहेका समुदायसँगको छलफल र धरातलीय अध्ययनबाट प्रष्ट हुन्छ ।

२.२.४ जोखिम तथा जीविकोपार्जनका स्रोतहरु माथिको प्रभाव विश्लेषण

साविक गाविसहरुमा तयार गरिएको लापा अध्ययन तथा विश्लेषण बमोजिम फरक फरक प्रकोपहरूले जीविकोपार्जनका श्रोतहरुमाथि असर पुऱ्याएको देखिन्छ। समग्र प्रकोप स्तरीकरण गर्दा खडेरी, मिचाहा प्रजाति, पहिरो, रोग किरा, बाढी, आगलागी, चटयाङ्ग, हावाहुरी र असिना पानी प्रभाव पार्ने प्रमुख प्रकोपहरु रहेका छन्। साथै प्रकोपको बढी असर कृषि तथा वनजङ्गलमा र क्रमशः पशुपालन, वन्यजन्तु, जमिन र खानेपानीमा परेको देखिन्छ। साथै जलवायु परिवर्तनको असर सबै वर्ग, क्षेत्र र समुदायमा एकै किसिमले पर्दैन। असरसँग जुध्न सक्ने अर्थात अनुकूलन क्षमता बढी हुनेमा यसको असर न्यून हुन जान्छ।

खानेपानीका मुहानहरू भासिने, सुक्ने कारण खानेपानीमा समस्या, पुराना कुलोकुलेसा, पोखरीहरू सुक्दै गएकोमा सिँचाइको असुविधा, अनियमित वर्षा, अत्याधिक वर्षा र खडेरीका कारण बाली समयमा लगाउन नपाउने, लगाएको बालीमा समेत असर पर्ने, मिचाहा प्रजातिले गर्दा खेतबारी नै पूर्ण रूपले बाँझो छोडनुपर्ने, पहिरो, बाढी, चटयाङ्ग, असिना, हावाहुरी तथा नयाँ नयाँ रोगको प्रकोपले विशेष गरी एकल महिला, दलित, विपन्न, फरक ढंगले सक्षम वर्ग, महिलालाई बढी मात्रामा असर पारेको देखिन्छ। पहिरो, खडेरी, मिचाहा प्रजाति साथै रोगकिराले पानीको स्रोत सुक्ने, प्रदूषित हुने, कृषि पारिस्थितिकीय प्रणाली र पशुपालन व्यवसायमा धेरै ठुलो असर पारेको देखिन्छ। खेतीयोग्य जमिन बाँझो रहनु, उत्पादन घटने तथा पानीका मुहानहरू सुक्दै जानुका कारण प्रत्यक्ष रूपमा महिला, दलित, बालबालिका तथा विपन्न वर्गलाइ असर परेको प्रस्टसँग देखिन्छ। आगलागी, खडेरी र वनमाराको प्रकोपका साथै सुख्खा क्षेत्र बढ्नाले वन विनास तथा वन पैदावारको उपलब्धतामा ह्रास आएको कारणले वन पैदावार संकलन कार्यमा यी लक्षित वर्गलाई बढी मात्रामा असर परेको देखिन्छ। असिना र चट्याङ्गले पनि भौतिक स्रोत मा केही मात्रामा असर पारेको देखिन्छ भने चटयाङ्गले विशेष गरेर मानिस तथा पशुलाई बढी असर पारेको देखिन्छ।

तसर्थ यो योजना निर्माण गर्ने चरण देखि नै यी वर्गहरूको प्रतिनिधित्वमूलक समावेशीमा योजनाका क्रियाकलापमा उनीहरुलाई प्राथमिकता दिँदै उनीहरूको हैसियत सुधार हुने र जीविकोपार्जनमा टेवा पुग्ने खालको सचेतीकरण र प्रत्यक्ष लाभ हुने किसिमका कार्यक्रमहरू तयार गरिएको छ।

२.२.५ विभिन्न वर्गमा पर्ने फरक प्रभाव विश्लेषण

जलवायु परिवर्तन तथा विपद् स्वयंले कुनै खास वर्गलाई लक्षित नगर्ने भए तापनि खास वर्गको सम्वेदनशीलता एवं अनुकूलन क्षमताका आधारमा विभिन्न वर्गहरुमा यसको प्रभाव फरक पर्दछ। साबिकको जामुने गाबिसको अनुकूलन योजनामा जलवायु परिवर्तन तथा बिपद्को कारण संकटासन्न अवस्थामा रहेका खास वर्गहरुमा पर्ने फरक प्रभावको सहभागितामूलक विश्लेषण गरिएको थियो। सो विश्लेषणका आधारमा विभिन्न उमेर समूह, लिङ्ग, सम्पन्नता र जातिगत समूहलाई विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिमले पारेका तथा पार्न सक्ने प्रभावको को तुलनात्मक ग्राफ **चित्र नं. ९** मा प्रस्तुत गरिएको छ। चित्रमा उल्लेखित अंकको आधारमा धेरै अंक आउने वर्गमा बढी र कम अंक आउनेमा तुलनात्मक रूपमा कम प्रभाव रहेको बुझाउँछ।

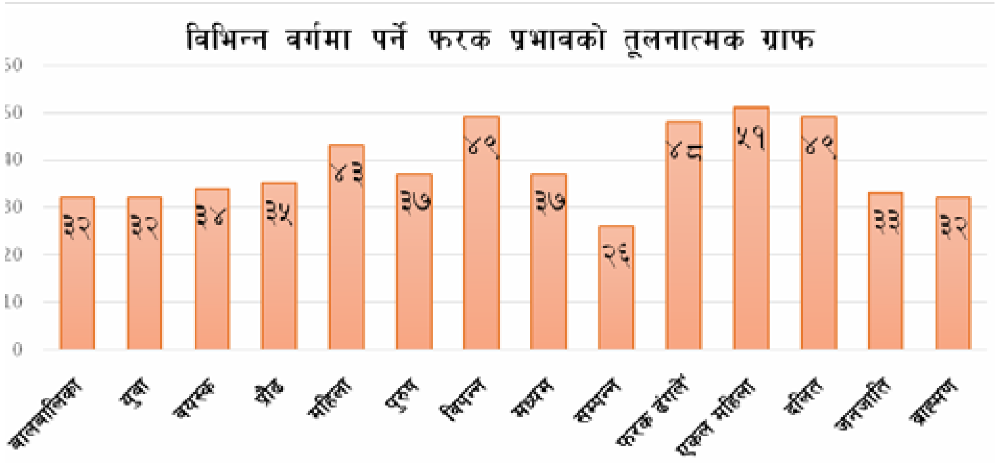

चित्र नं ९ : विभिन्न वर्गमा पर्ने फरक प्रभावको तूलनात्मक ग्राफ

जलवायु परिवर्तनको असर सबै वर्गका महिला, पुरुषहरुलाई पर्दछ तर पनि यस्ता जोखिमका प्रभावहरुले बढी मात्रामा महिला, अति विपन्न, प्रौढ, फरक ढंगले सक्षम, एकल महिला र वालबालिकाहरुलाई असर गरेको देखिन्छ ।

२.३ गाउँपालिका, वडा तथा घरधुरीहरुको संकटासन्नता नक्सांकन

२.३.१ गाउँपालिकाको संकटासन्नता नक्सांकन

म्याग्दे गाउँपालिका बहुप्रकोप जोखिममा रहेको स्थान हो । गाउँपालिका स्तरीय गोष्ठीमा निम्नानुसार संकटासन्नता नक्सा तयार गरिएको थियो । २०७२ साल वैशाख १२ र २९ गते गएको भूकम्पले म्याग्दे गाउँपालिका भूकम्पीय जोखिममा रहेको तथ्य पुष्टी गरेको छ । प्रकोपका घटना, भौतिक, आर्थिक तथा वातारणीय संकटासन्नता र सम्मुखताले विपद्को जोखिम गाउँपालिकामा बढाएको छ । प्रकोप धान्न नसक्ने भौतिक संरचनाहरु, जलवायु परिवर्तन, ज्ञान र सिपको कमी, गरिबी, र प्रकोपजन्य स्थानहरुमा मानिसहरुको बस्ती र अन्य भौतिक संरचनाको अवस्थितिले विपद्को जोखिम बढाएको छ । यदि समयमा नै जोखिम न्यूनीकरण तथा अनुकूलन का कार्यहरु गरीएन र संकटासन्नता र सम्मुखताको न्यूनीकरण गरीएन भने कुनै पनि विपद्को जोखिम विपद्मा परिणत हुन सक्छ । म्याग्दे गाउँपालिकाको खासगरी बाढी र पहिरोको जोखिमहरु **चित्र नं. १०** मा उल्लेख गरिएको छ । अन्य जोखिमहरु **अनुसूची नं. ८** मा समेटिएको छ ।

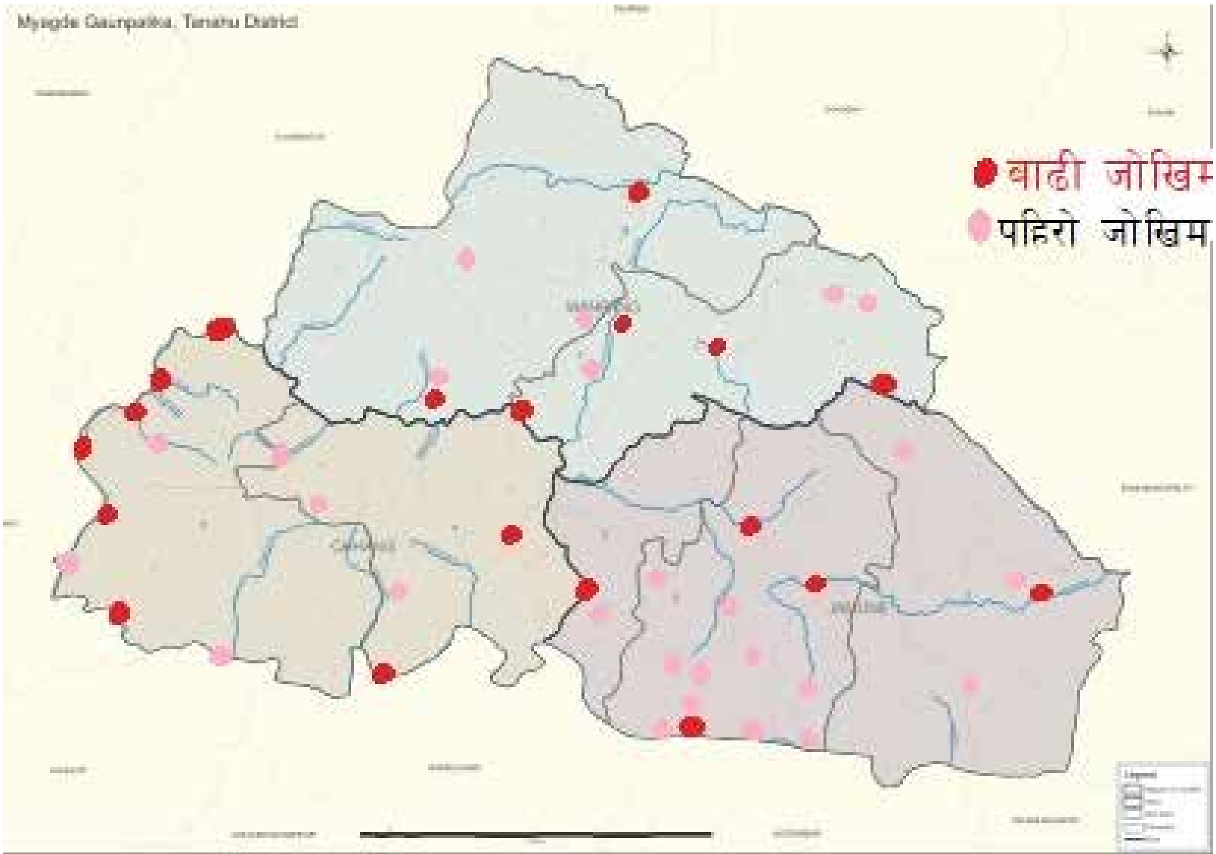

चित्र नं १०: म्याग्दे गाउँपालिकाको संकटासन्नता नक्सा

२.३.२ वडाहरुको संकटासन्नता अवस्था

विगतको ३० वर्षको समय रेखाबाट आएको सूचनाको आधारमा क्षति, जोखिम तथा क्षमता (मानवीय क्षति, प्रभावित परिवार, घरको क्षति, आर्थिक क्षति, खेतीयोग्य भूमि र वनक्षेत्रको क्षति, सामाजिक क्षति, विगतमा भएका विपद्का

घटनाक्रम, बाली लगाउने वा भित्र्याउने समयमा आएको परिवर्तन, तापक्रममा आएको परिवर्तन, जोखिमले भविष्यमा पार्न सक्ने असर, स्रोतको उपलब्धता तथा पहुँच, संस्थागत क्षमता, जनसंख्याको विश्लेषण, स्थानीय ज्ञान, सिप, क्षमता र प्रविधि) विश्लेषण गरी त्यसबाट प्राप्त अङ्कभारलाई जोडेर **अनुसूची नं.११** म वडाको सङ्कटासन्नता स्तरीकरण गरिएको छ। **तालिका १३** बमोजिम गाउँपालिकामा सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणका औजारहरू प्रयोग गरी सूचना सङ्कलन गर्दा ३ वटा वडाहरु उच्च संकटासन्नमा, ३ वटा मध्यममा र १ वटा वडा न्यून संकटासन्नतामा रहेको पाईन्छ। तसर्थ समग्र गाउँपालिका जोखिममा रहेको देखिन्छ।

चित्र नं ११: म्याग्दे गाउँपालिकाका वडाहरु

तालिका १३: वडाहरुको संकटासन्नता स्तर र कारण

वडा नं.	संकटासन्न स्तर र कारण
उच्च संकटासन्न (वडा नं.) जम्मा ३	
१	मानवीय क्षति, आर्थिक क्षति, विगतमा भएका विपद्का घटनाक्रम, बाली लगाउने वा भित्र्याउने समयमा आएको परिवर्तन
३	मानवीय क्षति, विस्थापित तथा प्रभावित परिवार, क्षति ग्रस्त घर, आर्थिक क्षति, बाली लगाउने वा भित्राउने समयमा आएको परिवर्तन
७	मानवीय क्षति, आर्थिक क्षति, विगतमा भएका विपद्का घटनाक्रम, बालि लगाउने वा भित्र्याउने समयमा आएको परिवर्तन, स्रोतको उपलब्धता तथा पहुँच, जनसंख्याको विश्लेषण
मध्यम संकटासन्न (वडा नं.) जम्मा ३	
४	आर्थिक क्षति, विगतमा भएका विपद्का घटनाक्रम, बाली लगाउने वा भित्राउने समयमा आएको परिवर्तन
५	विगतमा भएका विपद्का घटनाक्रम, बाली लगाउने वा भित्र्याउने समयमा आएको परिवर्तन, स्रोत को उपलब्धता तथा पहुँच
६	आर्थिक क्षति, विगतमा भएका विपद्का घटनाक्रम, बाली लगाउने वा भित्राउने समयमा आएको परिवर्तन, स्रोतको उपलब्धता तथा पहुँच, जनसंख्याको विश्लेषण
न्यून संकटासन्न (वडा नं.) जम्मा १	
२	तापक्रममा आएको परिवर्तन, स्थानीय ज्ञान, सिप, क्षमता र प्रविधि

२.३.३ घरधुरीहरुको संकटासन्नता स्तरीकरण

२०७१ सालमा तयार गरिएको लापा र २०७४ सालमा यस योजना निर्माण गर्दाका चरणहरुको तथ्यांक बमोजिम यस गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न घरधुरीहरुको चार समूह (आर्थिक, फरक अवस्था, जोखिम, सम्मुखता आदि) मा वर्गीकरण गर्दा ७ वटा वडाका ५२४ घरधुरी अति जोखिम अवस्थामा रहेको देखिन्छ। कूल ५४४१ घरधुरी मध्ये १० प्रतिशत अति उच्च जोखिम (V4), ३१ प्रतिशत घरधुरी उच्च जोखिम (V3), ३४ प्रतिशत घरधुरी मध्यम जोखिम (V2), र २५ प्रतिशत घरधुरी न्यून जोखिम (V1) मा रहेको कुरा **चित्र नं.१०** मा उल्लेखित घरधुरी संकटासन्नताको अवस्थाले देखाउँछ। अन्य विवरण **अनुसूची १२** मा उल्लेख गरिएको छ।

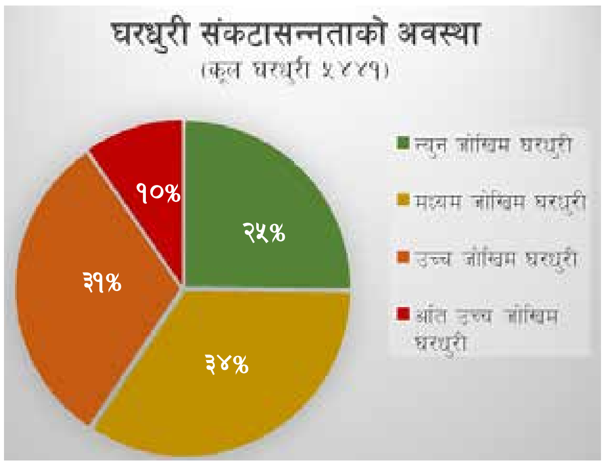

चित्र नं १२: घरधुरी संकटासन्नताको अवस्था

त्यस्तै फरक प्रभाव वमोजिम अपाङ्गहरुको विवरणमा महिलाको संख्या १७८ र पुरुषको संख्या २०२ रहेको छ त्यस्तै बहुअपाङ्ग २१ जना रहेका छन्। साथै १४ वर्ष मुनिका बालबाली काहरुको संख्या ७,३२५ रहेको छ त्यसैगरी ६० वर्ष भन्दा माथिका जेष्ठ नागरीकको संख्या २,५७२ रहेको छ जो संकटासन्न समुहमा पर्ने गरेका हुन्छन् र निर्माण गरिएको योजना कार्यान्वयन गर्दा उनीहरुको विशेष निगरानी राख्नु पर्दछ। यहाँको आम्दानीको श्रोतमा कृषि प्रमुख रहेको छ।

२.४ गाउँपालिकामा रहेका स्रोत तथा क्षमताको विश्लेषण

२.४.१ सरोकारवाला व्यक्ति तथा संघसंस्थाहरुको विवरण

यस म्याग्दे गाउँपालिकामा जीविकोपार्जन सुधार र समुदाय विकासका लागि विभिन्न संस्थाहरुले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम मार्फत टेवा पुऱ्याएका छन्। कुनै पनि स्थानीय विकासमा सेवा प्रदायक संघ-संस्था, निजी संस्था, सार्वजनिक संघ-संस्था, नागरिक समाज एवं सञ्जालका सदस्यहरुको अहम भूमिका रहन्छ। जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम व्यवस्थापनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिक तथा सहजीकरण सहयोग गर्न सक्ने संघ-संस्था तथा निकायहरु पहिचान गरी सो संस्थाहरुको सम्भावित भूमिका र अपेक्षित सहयोगका बारेमा **तालिका १४** मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १४: सेवाप्रदायक निकाय र उपलब्ध हुन सक्ने सहयोग

क्र.सं	सेवा प्रदायक निकायहरू	अनुकूलनमा उपलब्ध हुन सक्ने सहयोग	विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा उपलब्ध हुन सक्ने सहयोग
		व्यक्ति तथा घरपरिवार तहमा	
१	व्यवसायी	श्रोत संकलनमा सहयोग, संकटासन्न घरधुरीलाइ रोजगारी, वातावरणमैत्री उद्योगको प्रवर्धन	राहत र आकस्मिक कोष निर्माणमा सहयोग
२	शिक्षक	सचेतनामूलक कार्यक्रममा सहयोग	सचेतनामूलक कार्यक्रममा सहयोग
३	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवक	महिला मानव स्वास्थ्य समस्या समाधानमा सहयोग	महिला मानव स्वास्थ्य समस्या समाधानमा सहयोग
४	विद्यार्थी	अनुकूलन कार्यक्रममा सक्रिय सहभागिता, प्रचारप्रसार	उद्धार कार्यमा सहभागिता, जनचेतना अभिवृद्धि कार्यमा सहयोग
५	अगुवा नेता	नेतृत्व, समन्वयकारी भूमिका	नेतृत्व, समन्वयकारी भूमिका
		समुदाय तथा वडा तहका सरोकारवालाहरू	
१	टोल सुधार समिति	अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्यक्रममा सक्रिय सहभागिता, प्रचारप्रसार	राहत संकलन र वितरणमा सक्रिय सहभागिता,
२	सामुदायिक वनहरू	सचेतना र पूर्वाधार तथा विकास निर्माणमा सहयोग	पूर्वाधार तथा विकास निर्माणमा सहयोग
३	आमा समूह	अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्यक्रममा सक्रिय सहभागिता, प्रचारप्रसार	सक्रिय सहभागिता, प्रचारप्रसार
४	वडाका कार्यालयहरू	पूर्वाधार तथा विकास निर्माणमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग	भौतिक पूर्वाधार तथा विकास निर्माणमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग
		वडा बाहिरका सरोकारवालाहरू	
१	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	भौतिक पूर्वाधार तथा विकास निर्माणमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग	भौतिक पूर्वाधार तथा विकास निर्माणमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग
२	म्याग्दे गाउँपालिका	पूर्वाधार तथा विकास निर्माणमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग, समग्र योजनाको कार्यान्वयन तथा अनुगमन	भौतिक पूर्वाधार तथा विकास निर्माणमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग
३	भू-संरक्षण कार्यालय	बाढी, पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन	बाढी, पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन
४	जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापनमा सहयोग	सहकार्य तथा उद्धार व्यवस्थापन

क्र.सं	सेवा प्रदायक निकायहरू	अनुकूलनमा उपलब्ध हुन सक्ने सहयोग	विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा उपलब्ध हुन सक्ने सहयोग
५	खानेपानी डिभिजन कार्यालय	खानेपानी आयोजनाका लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग	खानेपानी आयोजनाका लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग
६	वन कार्यालय	वृक्षारोपण, नर्सरी व्यवस्थापन तथा अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन तालिम र जन चेतनाको लागि प्राविधिक सेवा, सामुदायको वन व्यवस्थापनमा सहयोग	वृक्षरोपण, नर्सरी व्यवस्थापन तथा तालिम र जनचेतनाका लागि प्राविधिक सहयोग
७	कृषि कार्यालय तथा केन्द्र	अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्वन्धी कृषक क्षमता अभिवृद्धि, कृषि सेवा, बालीनाली विकास, बिउ बिजन वितरण	कृषि सेवा तालिम, बालीनाली विकास, बिउ बिजन वितरण
८	पशु कार्यालय, पशु सेवा केन्द्र	अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्वन्धी पशुपालक कृषकको क्षमता अभिवृद्धि, पशु स्वास्थ्य तथा पशुपंक्षी पालन विकास	पशु स्वास्थ्य तथा पशुपंक्षी पालन विकास
९	सिँचाइ डिभिजन कार्यालय	सिँचाइ पोखरी, कुलो निर्माण तथा आयोजनाका लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग	सिँचाइ पोखरी, कुलो निर्माण तथा आयो जनाका लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग
१०	महिला तथा बालबालिका, जेष्ठ नागरीक कार्यालय	बचत क्षमता, अभिवृद्धि ऋण, कानुन परामर्श बच्चाहरूको स्वास्थ्य हेरचाह कृषि सम्बन्धी तालिम, महिलाहरूको क्षमता विकास	बचत क्षमता, अभिवृद्धि ऋण, कानुन परामर्श बच्चाहरूको स्वास्थ्य हेरचाह कृषि सम्बन्धी तालिम, महिलाहरूको क्षमता विकास
११	हरियो वन कार्यक्रम र यसका साझेदारहरू	लापा तथा कापा निर्माण, विपद् व्यवस्थापन लगायत जनचेतनाको काम	अझ बढी सहयोग गर्ने र विभिन्न खालका तालिमहरू उपलब्ध गराउने । चेतना फैलाउने, योजनाको कार्यान्वयन
१२	सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ	अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्वन्धी कृषक क्षमता अभिवृद्धि, सामुदायिक वन विकास तथा व्यवस्थापन	सामुदायिक वन विकास तथा व्यवस्थापन
१३	रेडक्रस	विपद् समिति गठन, सुपथ मूल्यमा एम्बुलेन्स, सेवा र स्ट्रेचर दिएको, विपद्मा परेकालाई सिफारिस, आकस्मिक सेवाको स्थापना	योग शिविर, दन्त शिविर, स्वास्थ्य शिविर, स्ट्रेचर, प्राथमिक उपचार, भूकम्प तथा अन्य प्रकोप सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम, राहत सामाग्रीको व्यवस्था
१४	स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य उपचार, निःशुल्क औषधी वितरण, घाइते तथा सक्रमण व्यक्तिको उपचार विभिन्न थरी गाउँघरे क्लिनिक सेवा उपलब्ध	अझ बढी निरन्तर दिने र २४ घण्टा सुविधा र बिरामीको हेरचाह गरी उपचार गर्ने ।
१५	आयुर्वेद अस्पताल	स्वास्थ्य उपचार, निःशुल्क औषधी वितरण, घाईते तथा सक्रमण व्यक्तिको उपचार	अनुकूलन तथा जोखिम सम्वन्धी सचेतना र घरेलु जडिवुटिको प्रयोगलाई बढावा दिने
१६	प्रदेश मन्त्रालय तथा बिषयगत निर्देशनालयहरू	अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन गर्नलाई समन्वयकारी भूमिका खेल्ने आवश्यकता अनुसार नीति नियम निर्माण गर्ने र वजेटको लागि व्यवस्था गर्ने ।	अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्वन्धि क्षमता अभिवृद्धि र तयार गरिएको योजनाको कार्यान्वयनमा सहयोग
१७	गोनेसा नेपाल	लापा तथा कापा निर्माण लगायत, क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन, विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा जनचेतनाको काममा सहयोग	अझ बढी सहयोग गर्ने र विभिन्न खालका तालिमहरू उपलब्ध गराउने । चेतना फैलाउने, योजनाको कार्यान्वयन

पूनश्च : राज्य पूर्नसंरचनाको क्रममा कतिपय कार्यालयहरुको नयाँ संरचना प्रष्ट नभैसकेको अवस्था भएकाले विद्यमान अवस्थाको आधारमा कार्यालयहरु उल्लेख गरिएको छ ।

आगामी दिनमा यस एकीकृत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनमा सबैको साथ र सहयोग आवश्यक हुन जान्छ। यसका लागि गाउँपालिकाले प्रदेश, जिल्ला तथा स्थानीय स्तरमा रहेका माथि उल्लेखित सम्पूर्ण सरकारी तथा गैरसरकारी संघ-संस्थाहरुमा सहयोगका लागि बेला बेला अन्तर्क्रिया गर्ने, पत्राचार गर्ने तथा निरन्तर सम्पर्क र समन्वय गरी अनुकूलन योजना कार्यन्वयन गर्नु पर्दछ।

२.४.२ स्थानीय ज्ञान, सिप, प्रविधि तथा प्रयासहरुको अवस्था

समुदायमा विपद्को सामना गर्न परम्परागत रूपमा अपनाउने गरिएका विधिहरूको सूची तयार गरी निम्न **तालिका १५** अनुसार राखिएको छ :

तालिका १५: स्थानीय ज्ञान, सिप, प्रविधि तथा प्रयासहरु

क्र.सं.	जोखिमहरू	प्रभाव र असरहरू	समुदायबाट भए गरेका अनुकूलनका उपाय र प्रयास	बाहिरबाट भए गरेका अनुकूलनका उपाय र प्रयास	गर्न सकिने वा गर्नुपर्ने अनुकूलनका उपाय तथा प्रयासहरू
१.	पहिरो	मोटर बाटो पुरेको भत्काएको, विद्युत् बिगारेको खाने पानीको मुहान बिगारेको, कच्ची सडक पुरिएको, खेतबारी पुरिएको, वन तथा वन्य जन्तु वगाएको	तटबन्धन अग्रिसो लाएको भल तर्काएको, सडक सफा गरिएको, सकिने ठाउँको पुन प्रयोग गर्दै आएको	भू संरक्षण कार्यालय गा.वि.स.ले तटबन्ध गर्न बिरूवा दिएको	वृक्षारोपण, बायो ईन्जिनियरिंग, ग्याविन वाल तथा तटबन्धन निर्माण
२.	आगलागी	घर, लता कपडा र अन्नपात नष्ट गरेको र सामुदायिक तथा कवुलियतीका केही क्षेत्रमा क्षति, खानेपानीका पाइपहरू जलेर नष्ट	वन जङ्गल संरक्षणका लागि आगो निभाउने गरेको	स्थानीय स्तरबाट बचाउका प्रयासहरू, सामुदायिक वन तथा गाविसद्वारा खानेपानीका पाइपहरू उपलब्ध,	अग्नि रेखा निर्माण, अग्नि नियन्त्रण तालिम, आगलागी बारे सचेतना कार्यक्रम
३.	सुख्खा खडेरी	खानेपानी, सिँचाइका लागि पानीको अभाव, मूलको पानी सुक्ने, रूख सुक्ने गरेको, आगलागी बढेको, घाँसपात सुकेको, बस्तुभाउलाई घाँसको समस्या, कृषि फलफुल उत्पादनमा कमी, जमिनमा चिस्यानको कमी, रोग किराको प्रकोप,	मूल संरक्षण, वैकल्पिक श्रोतको खोजी, कुलो मर्मत गरी पुन प्रयोग गरेको	साविक गाविस, जिविसद्वारा खानेपानी मूल संरक्षण	अन्य मूल संरक्षण निरन्तरता, बाली लगाउने पद्धतिमा हेरफेर, आकासे पानी संकलन पोखरी, रिर्जभ ट्यांकी निर्माण, वृक्षरोपण, वन व्यवस्थापन तालिम प्रदान गर्ने
४.	मानवीय स्वास्थ्य	मानिसमा विभिन्न रोग बढ्दै गएको	सरसफाइ अभियान खुल्ला दिसामुक्त जनस्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय, साविक गा.वि.स, सामुदायिक वन	मानवमा लाग्ने रोग सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम, पौष्टिक आधार खाने कुरामा र वातावरण स्वच्छ
५.	कृषि बाली तथा फल फुलमा रोग किरा	कृषि तथा फलफुलमा तरकारी उत्पादनमा कमी	खरानी गहुँतको प्रयोग गाईको दुध प्रयोग जैविक झोलमलको प्रयोग	कृषि केन्द्र, साविक गा.वि.स.	बाली लगाउने प्रविधि हेरफेर, उन्नत बिउ बिजन मौरी पालन, च्याउखेती, सुन्तला खेती
६.	मिचाहा प्रजाति	वन तथा कृषि क्षेत्रमा हानी	काट्ने र मलको रूपमा प्रयोग गर्दै छापा हाल्ने		उखेलेर फाल्नुपर्ने
७.	सेती, गुणादी, साँगे, म्याग्दे खोला कटान तथा बाढी	वन क्षेत्र नोक्सानी, जमिन तथा कुलो बगाएको, बाटो वगाएको, पहिरो बढाएको	पुन सुधार गरी खेत प्रयोग गरेको, ढुंगाको पर्खाल निर्माण गरेको		उपल्लो सेती विद्युतीकरण हुने हुँदा भएका रूख काटेर प्रयोग, समुदायको जीविकोपार्जनका लागि आयोजनासँग माग, कृषि वन, ग्याविन वाल निर्माण, वृक्षरोपण

क्र.सं.	जोखिमहरू	प्रभाव र असरहरू	समुदायबाट भए गरेका अनुकूलनका उपाय र प्रयास	बाहिरबाट भए गरेका अनुकूलनका उपाय र प्रयास	गर्न सकिने वा गर्नुपर्ने अनुकूलनका उपाय तथा प्रयासहरू
८.	रोगकिरा	धान मकै, गहुँ आलु आदि विभिन्न वालीमा रोगकिरा लाग्नाले उत्पादनमा कमी साथै भण्डारण गरी राखेको उपजमा चिल्सा तथा अन्य किराहरूको समस्या, जङ्गलका रूख विरूवामा रोग लाग्ने	सुख्खा भण्डारण	केही मात्र काम भएको	जैविक विषादीको प्रयोग गर्ने, रोग प्रतिरोधी वाली लगाउने, भण्डारण घर आधुनिक प्रविधिको व्यवस्था गर्ने, वृक्षरोपण गर्ने
९.	हावाहुरी	विद्यालयको छत उडाउने, मकै वाली तथा सुन्तला र अन्यमा क्षति हुने गरेको, रूख बिरूवा हाँगा भाचिने	पुन निर्माण गर्ने	केही काम गरेको	छत स्तरोन्नती, टनेल प्रविधि तथा वैकल्पिक फलफुल खेती प्रयोग गर्ने, वन व्यवस्थापन तथा कृषि तालिम र कार्यान्वयन गर्ने
१०.	चट्याङ्ग	मानिस घाईते वनाउने, घर र विद्युतीय सामाग्रीमा क्षति पुऱ्याउने, रूख बिरूवामा क्षति पुग्ने गरेको	घाइतेको उपचारमा सहयोग र क्षति भएको घरमा केही सहयोग	केही नभएको	अर्थिङको व्यवस्था गर्ने, समुदायलाई सुरक्षा विधि बारे सचेत गराउने

जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिमको प्रचुर समस्याका वावजुद यहाँ सार्वजनिक सेवाको पहुँचमा कमी, विषयका बारेको बुझाइ भएका व्यक्तिको तथा सञ्चार माध्यमको कमीका कारण जलवायु अनुकूलन तथा जोखिम व्यवस्थापनमा आवश्यक ज्ञान, सिप र प्रविधिको अभाव देखिन्छ। यसका साथै बाहिरी समुदायको सहयोगको व्यवस्था पनि सहज देखिँदन। तथापि केही कार्य भने समुदायबाट कार्यान्वयन भएको पाइन्छ। त्यस्तै जिल्लाका सरकारी निकायबाट विपद्मा सहयोग प्राप्त भएको देखिन्छ।

२.४.३ भौतिक, प्राकृतिक, सामाजिक तथा मानवीय श्रोत

गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानमा ५७ भन्दा बढी सामुदायिक भवनहरु, ३६ सरकारी तथा निजी विद्यालय, ७१ वटा पाटी पौंवा, सार्वजनिक धाराहरु प्राइभेट बाहेक २६२ हुनुका साथै थुप्रै घरसम्म सो स्तरका धाराहरु रहेका, मठ मन्दिर १०५ रहेका छन्। ७ वटै वडाहरु खुल्ला दिशा मुक्त क्षेत्र घोषण क्षेत्र भैसकेको र त्यस्तै भूकम्प पछि निर्माणाधिन प्रशस्त संख्यामा शौचालय भए तापनि तथ्यांक संकलन गर्दासम्म सार्वजनिक स्थानका १२ ठाउँमा मात्र रहेका छन्। मानवीय श्रोतको रूपमा गाउँपालिकाका ६४ जनाले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यस्थापन तालिम प्राप्त जनशक्ति र पौडीवाज १०२ रहेका छन्। व्यापार व्यवसायमा लगभग २७७ घर लागि परेका, क्रसर र ईट्टा भट्टी जस्ता १९ वटा साना उद्योग कलकारखानाहरु छन्। यस गाउँपालिकामा विभिन्न वचत समूहहरुका साथ साथै सहकारीहरु पनि रहेका छन्।

त्यस्तै ३८ जना स्वास्थ्यकर्मी तथा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका हुनुका साथै व्यापार व्यवसायमा कार्यरत २७७ जना, त्यस्तै वचत समूह १०२ वटा, १०७ जना कृषि तथा पशु कार्यकर्ता उपलब्ध रहेका छन्।

यस्तै प्राकृतिक श्रोतको रूपमा गाउँपालिकामा खानेपानीका लागि कुवा पँधेरो वा इनार १५६ वटा, पानी ट्यांकी ६५ वटा, पोखरी ३९ र नदी नाला प्रशस्त रहेका छन् तर वर्षा ऋतुमा मात्र बग्ने गरेका छन्। हिँउदमा सुख्खा रहने गरेका छन् त्यस्तै सिंचाईका लागि ६९ वटा भन्दा बढी कुलाहरुको प्रयोग हुँदै आएको छ र सम्वन्धित विवरण घरधुरी स्तरमा **तालिका १६** बमोजिम रहेको छ।

सडकको लागि समग्र सबै स्थानमा कच्ची बाटो पुगेको छ र अहिले स्तरोन्नत्तर अवस्थामा रहेको छ र गाउँपालिकाको मध्य भाग भएर जाने पृथ्वी राजमार्गले यातायातको व्यवस्थालाई सहज बनाउने गरेको छ।

तालिका १६: खानेपानीका स्रोत अनुसार समेटिएका घरधुरीहरु

स्थान	धारा तथा पाइप	ट्युबवेल	ढाकेको कुवा	नढाकेको कुवा	मूल	नदी तथा खोला
छाङ्ग	१,११७	३	९९	१५१	११८	३
जामुने	१,५३०	१०	१२७	४३९	२१५	७६
मनपाङ	१,०९९	४	१०४	३८९	११९	०
जम्मा घरधुरी	३,७४६	१७	३३०	९७९	४५२	७९
प्रतिशत	**६६.५६**	**०.३१**	**५.८६**	**१७.३८**	**८.०२**	**१.४**

यहाँ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, आयुर्वेदिक औषधालय १ वटा, स्वास्थ्य चौकी ९ रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको सबै स्थान खुल्ला दिशा मुक्त क्षेत्र घोषणा भैसकेको छ । यहाँ ५८ स्थानमा सुरक्षित स्थल रहेको देखिन्छ । त्यस्तै सडक पक्की गाउँपालिकाको मध्यम भागबाट गएको र अन्य स्थानमा कच्ची बाटो पुगेको छ ।

उज्यालोको लागि प्रमुख साधन हाईड्रो ईलेक्ट्रिसिटी तथा विद्युत रहेको देखिन्छ । जो ९४.२८ प्रतिशत घरधुरीमा प्रयोग घएको देखिन्छ । त्यस्तै वायो ग्याँस, सोलारको पनि क्रमिक रूपमा प्रयोगको थालनी हुन गएको छ । त्यसैगरी खाना पकाउनको लागि प्रयोग हुने इन्धन सम्बन्धी विवरण **तालिका १७** मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १७: खाना पकाउनको लागि प्रयोग हुने इन्धनको अवस्था

खाना पकाउन	छाङ्ग	मनपाङ	जामुने	जम्मा घरधुरी	प्रतिशत
दाउरा	११०४	१५५६	१७३५	४३९५	७८.०९२
विद्युत	२	०	१	३	०.०५३
वायोग्यास	१०३	१०८	२९५	५०६	८.९९१
मट्टीतेल	१४	४	६	२४	०.४२६
सिलिण्डर ग्यास	२६२	४५	३५३	६६०	११.७२७
अन्य	१३	५	९	२७	०.४८०
गुइठा	१	३	९	१३	०.२३१

खाना पकाउनका लागि प्रयोग हुने इन्धनमा प्रमुख साधन दाउरा नै रहेको छ जसको प्रयोग गर्ने घरधुरी ७८.०९ प्रतिशत रहेका छन् । त्यस्तै सिलिण्डर ग्यासमा पनि वृद्धि हुँदै गएको बुझिन्छ भने वायो ग्यास पनि थालनी गरिएको छ ।

खण्ड ३: दीर्घकालीन सोच तथा नीति

३.१ दीर्घकालीन सोच

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायुजन्य जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यलाई संस्थागत गरी विपद् उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्नु यस योजनाको दीर्घकालिन सोच हो। यस योजनाका परिकल्पना, ध्येय, लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु निम्नानुसार रहेका छन्।

परिकल्पना: विपद् तथा जलवायु उत्थानशील म्याग्दे गाउँपालिका।

ध्येय: विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायुजन्य जोखिम व्यवस्थापनका कार्य गर्न सक्ने गाउँपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गरी स्थानीय तथा सरकारी निकायको योजनामा विपद् तथा जलवायु परिवर्तनको सवाललाई संस्थागत गर्दै विकासका नियमित योजनाहरुमा मूलप्रवाहीकरण गरी विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्ने यस योजनाको मूल ध्येय रहेको छ।

लक्ष्य: म्याग्दे गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न समूह/सञ्जाल तथा सरोकारवालाहरूबिच आपसी समन्वय, सहकार्य र संस्थागत सुशासन प्रवर्धन गर्दै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन लगायतका सम्बन्धित विषयहरूमा समन्वयात्मक र सहयोगी वातावरण सृजना गरी म्याग्दे गाउँपालिकालाई विपद् तथा जलवायु उत्थालशील गाउँपालिकाको रूपमा विकास गर्ने यस योजनाको लक्ष्य रहेको छ।

उद्देश्यहरू: यस योजनाका निर्दिष्ट उद्देश्यहरु यस प्रकार रहेका छन् :

- म्याग्दे गाउँपालिकामा रहेका प्रमुख प्रकोपहरु, संकटासन्न वडाहरु, जोखिमको अवस्था तथा क्षमताहरु पहिचानका साथै विश्लेषण गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन को सवाललाई विकासका कार्यमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने।
- स्थानीय तहका नीति तथा विकास कार्यक्रममा सबै क्षेत्र र वर्ग (महिला , बालबालिका, ज्येष्ठ नागरीक, एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, दलित, आदिवासी, जनजाति, प्रकोप प्रभावित, जलवायुजन्य प्रभावित वा सङ्कटासन्न समुदाय तथा व्यक्तिहरू, मधेसी, मुस्लिमजस्ता वर्ग एवं नेपाल सरकारले लक्षित समूह भनी परिभाषित गरेका वर्ग) को समानुपातिक सहभागिता सुनिश्चित गरी विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनलाई संस्थागत गर्न मार्ग प्रशस्त गर्ने।
- नेपाल सरकारका विषयगत सरकारी निकायहरु, स्थानीय निकायहरुका पदाधिकारीहरुलाई विपद् तथा जलवायु परिवर्तनको सवालमा कार्य गर्न सचेतना अभिवृद्धि र एकवद्ध गर्ने। साथै समुदायमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तनको सवालमा काम गर्न आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्तिको विकास गरी प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्ने।
- जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन, जैविक विविधता संरक्षण, जलाधार व्यवस्थापन र वातावरणीय सवालहरूमा म्याग्दे गाउँपालिका स्तरमा प्रभावकारी रूपमा कार्य गर्न समानुपातिक समावेशी एवं समन्वयात्मक संरचनाको निर्माण गर्ने।

३.२ नीति तथा रणनीतिहरु

स्थानीय तहमा रहेका सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी तथा सार्वजनिक निकाय तथा संघसंस्थाहरुसँगको समन्वय तथा सहकार्यमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिहरुको गठन गर्ने तथा उक्त समिति मार्फत समितिका सदस्य तथा पदाधिकारी एवं समुदायका व्यक्तिहरुलाई विपद् तथा जलवायु सम्बन्धी गतिविधिहरुमा सहभागिता गराई क्षमता विकास गराउने यस योजनाको मूल नीति रहेको छ। यस योजना कार्यान्वयनका रणनीतिहरु देहाय बमोजिम रहेका छन्।

- स्थानीय तहमा विपद् जोखिम तथा जलवायु अनुकूलन का कार्यक्रमहरुलाई स्थानीय वार्षिक तथा आवधिक विकासका योजनाहरुमा मूलप्रवाहिकरण गर्दै लैजाने ।
- योजनाले पहिचान गरेका क्षेत्रमा थप अध्ययन, अनुसन्धान तथा जानकारी संकलन गर्दै अद्यावधिक ज्ञान तथा विश्लेषणको आधारमा कार्यक्रमहरुको प्राथमिकीकरण र कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन आदि सबै प्रक्रियामा समुदायका अति जोखिममा रहेका समूह तथा वर्गको समानुपातिक सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने ।
- समुदायमा आधारित विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय ज्ञान, सिप, श्रोत र साधनको उपयोग गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन एवं विपद जोखिम व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा अनुकूलन आधुनिक तथा वैज्ञानिक ज्ञान, सिप, प्रबिधि (जस्तैः बाढीको पूर्व सूचना प्रणाली) हरुको प्रदर्शनी तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।
- समग्र परिमाणको साझा उद्देश्यका लागि जलाधार क्षेत्र, छिमेकी गाउँपालिका तथा नगरपालिका, जिल्ला, प्रदेश तथा नदी बेसिन प्रणालीमा आधारित कार्यक्रमहरुमा समन्वय तथा सहकार्य गर्ने ।

खण्ड ४: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

४.१ विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकीकरण

पहिचान भएका जोखिम तथा प्रकोपहरुको कारणले प्रभावित क्षेत्र तथा पार्न सक्ने प्रभावहरुलाई मध्यनजर गरी म्याग्दे गाउँपालिकाले त्यसबाट अनुकूलन हुन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि विभिन्न उपायहरु तय गरेको छ। पहिचान गरिएका विभिन्न उपायहरुको बहुआधार विश्लेषण विधि मार्फत प्राथमिकीकरण गरी योजनामा राख्नुपर्ने कार्यक्रमहरुको छनौट गरिएको छ।

बहुआधार विश्लेषण (Multi Criteria Analysis)

बहुआधार विश्लेषण बहु अर्थात विभिन्न आधार तथा मापदण्डलाई ध्यानमा राखी योजना तथा क्रियाकलाप प्राथमिकीकरण तथा छनौट गर्ने एक बैज्ञानिक औजार हो । यस औजारलाई Prof. Thomas L. Saaty ले सन् १९७७ मा तयार गरेको औजार हो । याग्दे गाउँपालिकाको विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकीकरण गर्दा स्थानीय बहुसरोकारवालाहरूको उपस्थितिको गोष्ठिमा बिभिन्न उपायहरूलाई के के आधारमा प्राथमिकिकरण गर्नुपर्ला भनी छलफल गरि आएका आधारहरूको वर्गीकरण गरी मूलत : ३ आधार (आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय) पहिचान गरिएको थियो । साथै स्थानीय सरोकारवालाहरूको प्राथमिकता बमोजिम तीन आधारमध्ये पनि वैज्ञानिक विधिको प्रयोग गरी तुलनात्मक रूपमा अंकभार तय गरिएको थियो ।

विषयगत अंकभार वर्गिकरण

तालिका १८: विषयगत अंकभार

आधार	आर्थिक	सामाजिक	वातावरणीय	जम्मा
आर्थिक	०.१०	०.०३	०.१७	०.१०
सामाजिक	०.५०	०.१६	०.१४	०.२७
वातावरणीय	०.४०	०.८१	०.६९	०.६३

अतः माथिको **तालिका १८** अनुसार म्यागदे गाउँपालिकाका सरोकारवाला समुहहरुसँगको छलफलबाट जलवायु तथा विपद् उत्थानशील योजनाका कार्यक्रमहरु प्राथमिकीकरण गर्दा तयार गरीने विभिन्न रणनीतिक योजनाहरु बीच वातावरणीय आधार प्रमुखतामा रहेको र त्यस पश्चात सामाजिक र आर्थिक आधारहरु रहेको देखिन्छ। विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका रणनीतिक कार्यहरुको प्राथमिकीकरणको विस्तृत विवरण **अनुसूची १३** मा सो को सारांश **तालिका १९** मा प्रस्तूत गरिएको छ।

तालिका १९: विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका रणनीतिक कार्यहरुको प्राथमिकीकरण

क्रियाकलापहरू	जम्मा अंक	प्राथमिकता
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा		
सचेतना, प्रचार प्रसार, तालिम /क्षमता अभिवृद्धि	०.३६	पहिलो
वैकल्पिक तथा व्यवसायमूलक खेती (वेमौषमी तरकारी खेती, च्याउ, अदुवा, फलफुल, बाखापालन, सुधारिएको प्रजातिको वीउ वितरण) तालिम र लक्षित वर्ग सहयोग	०.३२	दोश्रो
अनुकूलित प्रविधि तथा औजार (प्लाष्टिक टनेल, प्लाष्टिक पोखरी, थोपा सिंचाई आदि)	०.१५३	तेश्रो
कृषि संरचनाको निर्माण, मर्मत तथा सम्भार (कुलो, नहर, संकलन केन्द्र)	०.०८९	चौथो
बजारीकरण तथा बजार व्यवस्थापन, विमा, कृषि प्रविधिक सहयोग, नमूना प्रदर्शनी आदि	०.०७८	पाँचौ

क्रियाकलापहरू	जम्मा अंक	प्राथमिकता
जलश्रोत तथा उर्जा		
पानीका स्रोत संरक्षण र मर्मत सम्भार (कुवा, पोखरी, टंकी आदि)	०.४४५	पहिलो
जल तथा उर्जाको महत्व र किफायती सदुपयोगका लागि सचेतना, क्षमता विकास	०.३४९	दोश्रो
पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा पानीको उपलब्धता तथा न्यायोचित वितरण र वैकल्पिक उर्जा (सुधारिएको चुल्हो)	०.१२६	तेश्रो
पानी सञ्चितीकरण, प्रविधि (लिफ्टिंग समेत) र पाइप लाइन विस्तार जस्ता पूर्वाधार निर्माण तथा विस्तार	०.०८	चौथो
वन तथा जैविक विविधता		
वन, जलाधार, जैबिक विविधता संरक्षण, अग्निरेखा निर्माण तथा सरसफाई, पानी मुहान, पोखरी संरक्षण	०.३३८	पहिलो
बृक्षरोपण (घाँस, डालेघाँस, अम्रिसो, फलफूल), कृषि वन प्रवर्द्धन, वनको बहुउपयोगी व्यवस्थापन	०.२१४	दोश्रो
वनपैदावारको किफायती तथा दिगो सदुपयोग, वैकल्पिक उर्जा, प्रविधि तथा औजार	०.१६९	तेश्रो
लक्षित वर्गमुखी कार्यक्रम (आयआर्जन, सिप तथा उद्यम सहयोग)	०.१४७	चौथो
सचेतना, तालिम, गोष्ठी, सञ्जालीकरण	०.०७८	पाँचौ
मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण सचेतना तथा राहत कोषको व्यवस्था	०.०५५	छैठौं
जलवायु उत्पन्न प्रकोप		
जनचेतना, समिति, कार्यदलका लागि जनशक्तिको व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् सिकाइ केन्द्र	०.४१८	पहिलो
नीति अभ्यास, व्यवहार परिवर्तन, फरक प्रभाव सम्बोधन	०.२६५	दोश्रो
पूर्वाधार, संरक्षण वृक्षारोपण, तटबन्ध निर्माण तथा मर्मत, सामाग्रीको व्यवस्था	०.२०४	तेश्रो
आकस्मिक कोष व्यवस्था र परिचालन	०.११३	चौथो
मानवीय स्वास्थ्य		
वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत (पानी) सर्वेक्षण, संरक्षण, सरसफाई	०.३८१	पहिलो
सचेतना, क्षमता अभिवृद्धि (सुधारिएको चुल्हो निर्माण)	०.३७७	दोश्रो
स्वास्थ्य सेवाको क्षेत्र विस्तार गर्ने (स्वास्थ्य शिविर)	०.१२६	तेश्रो
फरक प्रभाव सम्बोधन	०.११५	चौथो
पुर्वाधार विकास तथा बसोवास		
सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि (फोहोरमैला व्यवस्थापन तालिम), सचेतना	०.४४७	पहिलो
नीति (भूउपयोग) तथा योजना तर्जुमा, अभ्यास तथा व्यवहार परिवर्तन, अनुगमन तथा नियमन	०.२२	दोश्रो
जोखिम रहित पुर्वाधार निर्माणका लागि सहयोग (भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणका लागि कमजोर तथा गरीब वर्गलाई अनुदान)	०.१७६	तेश्रो
पुर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सुधार (तटबन्ध, भूकम्प प्रतिरोधात्मक घर, अपाङ्ग, वातावरण/बालबालिका/अपाङ्ग आदि मैत्री पुर्वाधार)	०.१५७	चौथो
विपद् जोखिम व्यवस्थापन		
सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि (आगो जन्य प्रकोप सम्वन्धि सचेतना, विपद् जोखिम व्यवस्थापन तालिम, विपद् तथा जलवायु अनुकूलन सिकाइ केन्द्र)	०.२८७	पहिलो
विपद् जोखिम तथा भू वनावटको अध्ययन र कार्यान्वयन	०.२६८	दोश्रो
विपद् जोखिम न्युनीकरणको लागि पूर्वाधारको निर्माण (पहिरो नियन्त्रण, कच्ची सडक भएको स्थानमा बाँस तथा अम्रिसोको रोपण, अग्नि रेखा निर्माण, पानी पोखरी निर्माण तथा संरक्षण)	०.२५४	तेश्रो
नीति नियमको कार्यान्वयन (भवन निर्माण आचार संहिता, भू उपयोग नीति)	०.१४९	चौथो

तय गरिएका विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलनका विषयगत प्रयासहरुलाई विश्लेषण गर्दा कतिपय क्रियाकलापहरु समुदाय आफैले गर्न सक्ने रहेका छन् भने कुनै क्रियाकलापहरु बाहिरी सहयोग चाहिने खालका छन् । प्राथमिकतामा परेका क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गरेमा समुदायमा भएका र हुन सक्ने जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरु कम गर्न सकिने र उनीहरुको जीविकोपार्जनका साथ साथै विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा केही सहयोग पुग्न सक्ने देखिन्छ । योजनाको परिकल्पना, विषयगत लक्ष्य तथा प्राथमिकताहरु **चित्र नं १३** मा प्रस्तूत गरिएको छ ।

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना : म्याग्दे गाउँपालिका						
परिकल्पना : विपद् तथा जलवायु उत्थानशील म्याग्दे गाउँपालिका						
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	**वन तथा जैविक विविधता**	**जलश्रोत तथा उर्जा**	**जलवायु उत्पन्न प्रकोप**	**मानवीय स्वास्थ्य**	**शहरि विकास तथा भौतिक पूर्वाधार**	**विपद् जोखिम व्यवस्थापन**
लक्ष्यः अनुकूलित बिउ विजन, प्रविधि र सेवामा पहुँच मार्फत उत्थानशील कृषिको प्रवर्द्धन	लक्ष्यः वन, जलाधार तथा जैविक विविधताको संरक्षण र न्यायोचित सदुपयोग मार्फत पारिस्थितिकीय र सामुदायिक उत्थालशीलतामा योगदान	लक्ष्यः पानी र उर्जाको दिगो उपलब्धता र न्यायोचित पहुँचको व्यवस्था मार्फत उत्थालशीलताको प्रबर्द्धन	लक्ष्यः जलवायु तथा विपद / प्रकोप उत्थालशील समुदाय र वातावरण निर्माण गर्ने	लक्ष्यः स्वस्थ्य जीवन र न्यायोचित/उत्थालशील जिवीकोपार्जन । फरक प्रभाव फरक सम्बोधन	लक्ष्यः समुदायको सहभागितामा भौतिक पूर्वाधारको दिगो (वातावरणीय, व्यवस्थित, विपद प्रतिरोधि) विकास	लक्ष्यः न्यूनत्तम क्षति तथा प्रभावका लागि जनचेतना, पूर्वाधार विकास र प्रभावकारी संस्थागत व्यवस्था
रणनीति/उपायहरू (प्राथमिकता)						
सचेतना, प्रचार प्रसार, तालिम /क्षमता अभिवृद्धि(०.३६)	वन, जलाधार, जैविक विविधता संरक्षण, अग्निरेखा निर्माण तथा सरसफाई, पानी मुहान, पोखरी संरक्षण (०.३४)	पानीका स्रोत संरक्षण र मर्मत सम्भार (कुवा, पोखरी, टंकी आदि) (०.४५)	जनचेतना, समिति, कार्यदलका लागि जनशक्तिको व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् सिकाइ केन्द्र (०.४२)	वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत (पानी) सर्वेक्षण, संरक्षण, सरसफाई (०.३८)	सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि (फोहोरमैला व्यवस्थापन तालिम), सचेतना (०.४५)	सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि (आगो जन्य प्रकोप सम्वन्धि सचेतना, विपद् जोखिम व्यवस्थापन तालिम, विपद् तथा जलवायु अनुकूलन सिकाइ केन्द्र) (०.२९)
वैकल्पिक तथा व्यवसायमूलक खेती (बेमौषमी तरकारी खेती, च्याउ, अदुवा, फलफुल, बाखापालन, सुधारिएको प्रजातिको वीउ वितरण) तालिम र लक्षित वर्ग सहयोग (०.३२)	बृक्षरोपण (घाँस, डालेघाँस, अम्रिसो, फलफूल), कृषि वन प्रवर्द्धन, वनको बहुउपयोगी व्यवस्थापन (०.२१)	जल तथा उर्जाको महत्व र किफायती सदुपयोगका लागि सचेतना, क्षमता विकास (०.३५)	नीति अभ्यास, व्यवहार परिवर्तन, फरक प्रभाव सम्बोधन (०.२७)	सचेतना, क्षमता अभिवृद्धि (सुधारिएको चुल्हो निर्माण) (०.३८)	नीति (भूउपयोग) तथा योजना तर्जुमा, अभ्यास तथा व्यवहार परिवर्तन, अनुगमन तथा नियमन (०.२२)	विपद् जोखिम तथा भूवनावटको अध्ययन र कार्यान्वयन (०.२७)
अनुकूलित प्रविधि तथा औजार (प्लाष्टिक टनेल, प्लाष्टिक पोखरी, थोपा सिंचाई आदि) (०.१५)	वनपैदावारको किफायती तथा दिगो सदुपयोग, वैकल्पिक उर्जा, प्रविधि तथा औजार (०.१७)	पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा पानीको उपलब्धता तथा न्यायोचित वितरण र वैकल्पिक उर्जा (सुधारिएको चुल्हो) (०.१३)	पूर्वाधार, संरक्षण वृक्षारोपण, तटबन्ध निर्माण तथा मर्मत, सामाग्रीको व्यवस्था (०.२०)	स्वास्थ्य सेवाको क्षेत्र विस्तार गर्ने (स्वास्थ्य शिविर) (०.१३)	जोखिम रहित पुर्वाधार निर्माणकालागि सहयोग (भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणका लागि कमजोर तथा गरीबलाई अनुदान) (०.१८)	विपद् जोखिम न्यूनीकरणको लागि पुर्वाधारको निर्माण (पहिरो नियन्त्रण, कच्ची सडक भएको स्थानमा बाँस तथा अम्रिसोको रोपण, अग्नि रेखा निर्माण, पानी पोखरी निर्माण तथा संरक्षण) (०.२५)
कृषि संरचनाको निर्माण, मर्मत तथा सम्भार (कुलो, नहर, संकलन केन्द्र) (०.०९)	लक्षित वर्गमुखी कार्यक्रम (आयआर्जन, सिप तथा उद्यम सहयोग) (०.१५)	पानी सञ्चितीकरण, प्रविधि (लिफ्टिंग समेत) र पाइप लाइन विस्तार जस्ता पूर्वाधार निर्माण तथा विस्तार (०.०८)	आकस्मिक कोष व्यवस्था र परिचालन (०.११)	फरक प्रभाव सम्बोधन (०.१२)	पूर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सुधार (तटबन्ध, बाँध, भूकम्प प्रतिरोधात्मक घर, वातावरण/बालबालिका/अपाङ्गता आदि मैत्री पूर्वाधार) (०.१६)	नीति नियमको कार्यान्वयन (भवन निर्माण आचार संहिता, भू-उपयोग नीति) (०.१५)
बजारीकरण तथा बजार व्यवस्थापन, विमा, कृषि प्रविधिक सहयोग, नमूना प्रदर्शनी आदि (०.०८)	सचेतना, तालिम, गोष्ठी, सञ्जालिकरण (०.०८)					
	मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण सचेतना तथा राहत कोषको व्यवस्था (०.०६)					

चित्र नं १३ : योजनाको परिकल्पना, विषयगत लक्ष्य तथा प्राथमिकताहरु

४.२ कार्ययोजना क्रियाकलाप, कार्यान्वयन गर्ने स्थान र वडागत परिमाणहरु

प्राथमिकतामा परेका क्रियाकलपाहरु कहां कहां र कति परिमाणमा आवश्यक छ सो कुरा गोष्ठीमा छलफल गरी तालिका २१ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २०: कार्ययोजना, स्थान र वडागत परिमाणहरु

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा															
वैकल्पिक तथा व्यवसायमूलक खेती तालिम र लक्षित वर्ग सहयोग, सचेतना, प्रचार प्रसार, तालिम /क्षमता अभिवृद्धि															
बेमौसमी तरकारी खेती	गुणादी, बाखे, दिर्वु	३	बडहरे	१	बेल्टार	१	छिम्लिस्वाँरा, मनहरी, सिस्नेरी	३	साउनेपानी, काफलस्वाँरा, नयाँबस्ती, थांग्दी, भकास, चिम्खाना	६	सेराटार, सर्वलांग, गाँउस्वारा	३	स्यांदे, टिलेटार	३	
च्याउखेती प्रवर्द्धन	वडा	१	जामुने, धयँरे	२	बेल्टार, किलचोक	२	छिम्लिस्वाँरा, मनहरी, थर्पु, घुम्ती	४	साउनेपानी, काफलस्वारा, थांग्दी, धार ापानी	४	रिठ्ठेपानी, लामीडाँडा, बोहोरीवोट, मनपाङ, धाके, तिलाहार	६	मिजेथुम	२	
अदुवा खेती प्रवर्द्धन	गुणादी, बाखे	२	वडा	१	वडा	१	चोके, गैह्रा	२	वोटनीटार, नयाँबस्ती, साउनेपानी, काफलस्वारा, घडेरी	५	गाँउस्वारा, कुशाडाँडा	२	वडा	१	
फलफुल (सुन्तला, कागती, वे ल आदि) खेती प्रवर्द्धन	मानुङ्ग, बर्च्याङ्ग	२	उमाचोक, गुञ्जारा, चारघरे	३	वडा	१	ध्यानचोक, बै कुण्ठे	२	मूलावारी, काफलस्वारा	२	तिलाहार, लामीडाँडा	६	ढोके तिलाहार, र ामकोट, सर्वलाङ्ग, वोरीवोट, मनपाङ	५	

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
मौरी पालन प्रवर्द्धन	गुणादी, बर्च्याङ्ग	३	जामुने	१	शान्तामौरी पालन, धँयरे	२	पिपलटार, घुम्ती, छिम्लिङ्गस्वारा, सबै गाँउ	५	सबै गाँउमा	५	तिलाहार, धोके, मनपांग, वोहोरी वोट, सर्बलाङ्ग, सालघारी	६	माफिलाङ्ग, स्यांदे	३	
आलु खेती प्रवर्द्धन	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	मिजेथुम, साँग पयार, स्यांदे	५	
बाखापालन प्रवर्द्धन	दिर्वु, बाखे	२	गुन्जरा, डुन्डुडा, सिप्ले, चारघरे	४	किलचोक	१	ध्यानचोक, बैकुण्ठे, छिम्लिस्वारा, कोल्डाँडा	४	काफलस्वारा, थांग्दी, भिरुवास, साउनेपानी, धारापानी	५	सबै स्थान	१	खड्का, सर्वलाङ्ग	३	
पशुपालन प्रवर्द्धन	सबै स्थान	१२	सबै स्थान	१०	सबै स्थान	१०	सबै स्थान	५	सबै स्थान	६	सबै स्थान	५	सबै स्थान	७	
जैविक मल तथा विषादी	गुणादी, बाखे, मानुङ्ग, बर्च्याङ्ग	१	उमाचोक, गुञ्जारा, चारघरे	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	तिलाहार, लामीडाँडा, गाँउस्वारा	१	सबै स्थान	१	
भेटेरीनरी तालिम तथा सामाग्री सहयोग	गुणादी, बाखे	२	जामुने	२	सबै स्थान	२	सबै स्थान	२	सबै स्थान	२	मनपाङ	२	सबै स्थान	२	
मिचाहा प्रजाति व्यवस्थापन	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	सबै स्थान	५	
सिस्नु धुलो	गुणादी	२	उमाचोक साव	२	बेल्टार	२	सिस्नेरी	१	सबै स्थान	३	गाँउस्वारा	१	रानीस्वारा, स्यांग्दे	२	
विषादी नियन्त्रण गर्ने जनचेतना कार्यक्रम	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	
घर वगैँचा तालिम तथा प्रविधि	सबै स्थान		सबै स्थान		सबै स्थान		सबै स्थान		सबै स्थान		सबै स्थान		सबै स्थान		

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
अनुकूलित प्रविधि तथा औजार															
थोपा सिंचाई प्रविधि तथा सामाग्री सुपथ मूल्यमा वितरण वा अनुदान प्रदान	सबै स्थान	१०	सबै स्थान	१०	सबै स्थान	१०	सबै स्थान	१०	सबै स्थान	१०	सबै स्थान	१०	सबै स्थान	१०	
सुधारिएको प्रजातिको वीउ वितरण	वडा	१	वडा	१	वडा	१	छिम्लिस्वारा, मनहरी थर्पु घुम्ती	१	साउनेपानी, छाङ्गपाटन, थांदी, चिम्खाना	१	रिठ्ठेपानी, मूलखोला, तुरतुरे	१	वडा	१	
माटो जाँच तथा अनुसन्धान	सबै स्थान	२	सबै स्थान	२	सबै स्थान	२	सबै स्थान	२	सबै स्थान	२	सबै स्थान	२	स्यांग्दे, भिजे थुम	२	
गोठे मल, भकारा सुधार तालिम तथा सामाग्री सहयोग	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	
कृषि संरचनाको निर्माण, मर्मत तथा सम्भार															
प्लाष्टिक पोखरी निर्माण	माथिल्लो गुणादी, ठुलाचौर, गैर बारी, मानुङ्, टाक्रांग डाँडा बर्च्याङ्	७	वहापुर, सिप्लो डुण्डारा	३	बेलटार	२	मनहरी, छिम्लिंगस्वारा	२	साउनेपानी, छाङ्गपाटन, थांदी	४	सबै स्थान	२	सबै स्थान	४	
कुवा तथा ईनारको निर्माण	सबै स्थान	३	सबै स्थान	३	सबै स्थान	३	सबै स्थान	३	सबै स्थान	३	सबै स्थान	३	सबै स्थान	३	
पानी संरक्षण पोखरीको निर्माण	डाँडाको बस्तीको पो खरी संरक्षणः मानहुँ, वर च्यांग	२	थान्सींग, डुन्डारा, सिप्ले, आरन पाखरी, वहपुर, उमाचोक	२	किलचोक पोखरी	२	लंकेश्वारा पो खरी, ध्यानथो क पोखरी	२	काँफलश्वारा पोखरी, घडेरी, भकास पोखरी	२	कुशेडाँडा, मखुवावन, जमुनेडाँडा, सिखाडाँडा	२	ठुलोपोखरी	२	

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
कुलो, नहर मर्मत	पिपलडाँडा	१	असी बाँध कुलो, नौमुरे बाँध कुलो, पाँचमुरे बाँध कुलो, सेरा कुलो मर्मत	८	अम्वोट, पोइलो, खर, कोइराला थोक, र ाम्देखोलामा बाँध बधि सिंचाइ	४	तिनमुरे कुलो, फालाम्दी कुलो	२	यांग्दी कुलो, म्यांग्दे खोला कुलो, गुहे खोला कुलो मर्मत	४	छविसे कुलो, धैरनी, पँधेरे खोला, वुलवुले कुलो, साव्रांग, धरादी, जैरी, आठबिसे	७	शेरापाथ, पयराटारी, वे लवोटे साँगरे खोला	६	
बजारीकरण तथा बजार व्यवस्थापन															
वजार व्यवस्थापन तथा संकलन केन्द्र	वडामा	१	जामुने वजार पसले वजार	१	वडामा	१	थर्पु	१	थांग्दी, छाङ्ग पाटन, बौलाहा ओडार	१	वडामा	२	सागे पयार, रानी स्वारा स्यांग्दे, टिलेया टार	२	
प्लाष्टिक टनेल खेती तथा अन्य सामाग्री वितरण	सबै स्थान	२५	सबै स्थान	२५	वेलटार, किलचोक, धपरे	२५	छिम्लिस्वाँरा	२५	साउनेपानी, काफलस्वारा, नयाँबस्ती, थांग्दी, चिम्खाना	२५	गाँउस्वारा, तिलाहार, बेलाउते डाँडा	२५	स्यांग्दे, साँगे पयार, र ानीस्वारा, वे लस्वती	२५	
कृषि तथा वाली विमा	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	
नमुना प्रदर्शनी आदि	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	१
कृषि प्राविधिक सहयोग (कृषि औजार, हाते ट्याक्टर तथा अन्य औजार)	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	सबै स्थान	१	
जलस्रोत तथा उर्जा															
जोखिमः खडेरी, बाढी, पहिरो, प्रदुषण															

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
पानीका स्रोत संरक्षण र मर्मत सम्भार															
पानीका स्रोत मर्मत सम्भार	मानहु, बर च्यांग लिफ्ट खानेपानी, ह् याउसीबास, ठुलाचौर	४	कुरिन्चौर फौज्दार गाउँ खाने पानी, गुञ्जारा, खास्रादी खानेपानी मुहान संर क्षण, ज्यान्टिङ पँधेरो तथा कुँवा संर क्षण गर्ने	४	बेल्टार, धँयरे	२	तालचौतारा, पाण्डेथोक, पिपलथोक	२	सरूखो ला, घडेरी, नयाँबस्ती, काफलस्वारा, कवादी	२	बाँसपाटे खापा, फसे 'पानी, क्यामारे, चिम्ते खापा, सालघारी खापा, टुनीखो ला खापा, जौ खोला खापा, लामीडाँडा, वगलेफाँट, केउरांग, वटमारा खापा	२	धोवीखोला खापा, कदामे खापा, कुपे ' चिचिने, काफलस्वारा	२	
सिंचाई पोखरी निर्माण मर्मत सम्भार	मानहु, बर च्याङ्, बाखे, दिर्वु	४	थानसिंग, गुञ्जारा, सिप्ले, डुण्डुरा	४	किल्चोक	१	लंकेस्वारा	१	काफलस्वारा, झकास, फुलवारी	३	ढोके, कुसमरे, वोहोरी कोट, केउरांग, तिलाहार, सालघारी, र ामकोट, धैरेनी	५	ठुलोपो खरी मर्मत, स्यामडाँडा पो खरी	२	
नहर मर्मत सम्भार	वेलघारी कुलो, माथिल्लो गुणादी कुलो	२	असी कुलो, नौमुरे कुलो, पाँचमुरे कुलो	३	म्याग्दे खो ला बाँध तथा कुलो खार बाँध	२	तिनमुरे कुलो, पोखरी बाँध, रिठ्ठे बाँध कुलो, टिमुरे	४	ठुला खेत, गुहे खोला, रिठ्ठे पानी, टिमुरे, छात्राक, धार ापानी, बहुला ओडार	६	अम्चुरे, डुम्रे वेसी, दुम्रेखो ला, साँगरेखो ला, लामोखेत कुलो	५	साँगे, पयार, वेलवोटे, ठुलो खेत, स्यांग्दे खेत, दवारे खोला, चिसो पानी खोला	६	

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं १	परिमाण	वडा नं २	परिमाण	वडा नं ३	परिमाण	वडा नं ४	परिमाण	वडा नं ५	परिमाण	वडा नं ६	परिमाण	वडा नं ७	परिमाण	गाउँपालिका
पानी ट्यांकी मर्मत सम्भार	गुणादी गाँउमा गुणादी वार ाही मन्दिर लिफ्टिंग खापा	३	कुरिन्चौर फौज्दार गाँउ खाने पानी मुहान संरक्षण	२	सिन्दुरे खानेपानी, वेल्टार, धयरे अधिकारी थोक खाने पानी, मल्ल गाडे	३	छिम्लिंगस्वारा, घरपानी, पिपलटार मनहरी पानी ट्यांकी मर्मत	३	थांग्दी पानी ट्यांकी मर्मत, चिलाउने घारी, वेथखोला, गोमोला	३	रिठ्ठेपानी, गाँउस्वारा, धुन्द्रे खोला तुरतुरे टोल	४	धोवीखोला, काफलस्वारा	२	
ईनार तथा कुवाको उचाई बढाउने		२		२		४		४		५		५		४	
पानी सञ्चितीकरण प्रविधि र पाइप लाइन विस्तार जस्ता पूर्वाधार निर्माण															
पाइप लाइन निर्माण तथा विस्तार	दिर्वु पाईप	३		४		४		४		३		४	धोवीखोला	४	
लिफ्टिंगको प्रयोग	वर्च्यांग, दिर्वु, पानधारे, गुणादी वार ाही मन्दिर, ठुलाचौर	१	डुण्डुडा, सिप्ले गुञ्जारा, उमाचोक खानेपानी	३	सबै वडामा		झलांग्दी खाने पानी	१	घडेरी, भालांग्दी	१	क्यामरे, चिउने खानेपानी	२		३	
खानेपानीको पूर्वाधार निर्माण		१	भिरपानी सा व खाने पानी	१		१		१		१		१	अम्रेनी, तिनपिप्ले, तिलाह, अर्चले, हर्कपुर, माझिलांग	१	
पानी ट्यांकी निर्माण		२	कुरिन्चौर फौजार गाँउ खानेपानी	२		२	घरपानी खाने पानी	२	गोंमोला	२		२		२	
ढल निर्माण									चिसोखोला सडक	५०० मी					

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
पानी संकलन ट्यांकीको निर्माण तथा तटवन्ध निर्माण गरी संरक्षण	गुणादी तल्लो थर खानेपानी वितरण ट्यांकी	२	कुरिन्चौर फौज्दार गाँउ खानेपानी	३		२		२		२		३		३	
जल तथा उर्जाको महत्व र किफायित सदुपयोगका लागि सचेतना, क्षमता विकास															
पानीका श्रोत संरक्षण तथा मर्मत सुधार तालिम	वडा स्तरीय	२	वडा स्तरीय	२	वडा स्तरीय	२	वडा स्तरीय	२	वडा स्तरीय	२	वडा स्तरीय	२	धोवीखोला खापा, घुम्ती खापा मुहान	२	
बाढी र खडेरीको समयमा पानीको उचित प्रयोग बारे सचेतीकरण	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	१
सुधारिएको चुल्हो निर्माण तालिम	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	१
वैकल्पिक उर्जा (सुधारिएको चुल्हो) प्रर्वद्धन													वडा स्तरीय		३००० वटा
पानीको उपलब्धता तथा न्यायोचित वितरण	पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा	१	पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा	१	पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा	१	पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा	१	पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा	१	पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा	१	पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा	१	
परम्परागत पोखरीहरूको संरक्षण															
वन तथा जैविक विविधता															
जोखिमः डढेलो, मिचाहा प्रजाति , हावाहुरी, पहिरो, रोग, खडेरी															

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
वन, जलाधार तथा जैविक विविधतामा सुधार															
अम्रिसो रोपण	बाखे, दिर्वु, टुनी भञ्ज्यांग, वाराही साव	३ हे	सिसाखोला, खोलापानी, भवाने पिपल्डीही (उमाचोक साव)	३ हे	मडुवा साव, सिद्ध वतासन साव	३ हे	चण्डीदेवी साव, छिम्लिस्वारा साव	४ हे	मल्याङ, साउनेपानी		तिनसाले साव, सडक छेउछाउ	३ हे	सबै स्थान	४ हे	
भू संरक्षण (पहिरो, मिचाहा प्रजाति	सबै साव र सार्वजनिक स्थानमा	२	उमाचोक साव, सिसा खोला, खोलापानी, सिप्ले	२	सबै साव र सार्वजनिक स्थानमा	२	सबै साव र सार्वजनिक स्थानमा	२	सबै साव र सार्वजनिक स्थानमा		खर्क शिवालय टोल, वांगेसाल साव, जौखोला साव	२	सबै साव र सार्वजनिक स्थानमा	२	
अग्नि रेखा निर्माण तथा सरसफाई	हरेक साव र बस्तीको विचमा	१	हरेक साव र बस्तीको विचमा	१	हरेक साव र बस्तीको विचमा	१	हरेक साव र बस्तीको विचमा	१	हरेक साव र बस्तीको विचमा		हरेक साव र बस्तीको विचमा	१	हरेक साव र बस्तीको विचमा	१	
कृषि वन प्रबर्द्धन	साव	५ हे	साव	५ हे	साव	६ हे	साव	४ हे	साव		साव	६ हे	साव	४ हे	
बाँस निगालो रोपण	कच्ची सडक र साव का भिरालो स्थान	५००	उमाचोक साव	५००	मडुवा	२००	ध्यानचोक, खर्खरे	५००	छाङ्चौर, चिरीपानी, दुर्गा साव, कवादी साव		खर्क शिवालय टोल, वांगेसाल साव, जौखोला साव, लामीडाँडा साव	८००	कालीका, देउराली, सिलिंगे, डाँडागाँउ, रीप, सुन्दर साव	८००	
वनको बहुउपयोगी व्यवस्थापन															वैज्ञानीक वन व्यवस्थापन अवधारणा प्रयोग गर्ने

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
वन, जलाधार तथा जैविक विविधता प्रर्वद्धन															
डाँले घाँसका विरूवा उपलब्ध गराउने	गुणादी, बाखे, दिर्बु	५ हे	सिसाखोला, खोलापानी, भवाने पिपल्डीही (उमाचोक साव)	१० हे	बेटटार, किल्वोक, कोईराला थोक, धयरे	१० हे	गैह्रा, डढुवा, छिम्लिस्वारा, पिपलटार, मनहरी,पाँडे थोक	२० हे	साउनेपानी, काफलस्वारा, छिम्लिंगस्वारा, घडेरी	१५ हे	सालघारी, लामीडाँडा,, तिनसाले साव	१० हे	माफिलांग, खर्क, अर्चल, डाँडा गाँउ, हर्कपुर	५ हे	
वृक्षरोपण चाँप, तेजपात तथा पुन रोपण	सबै वडाका खाली स्थान र सार्वजनिक जमिन		उमाचोक साव		सबै वडाका खाली स्थान र सार्वजनिक जमिन		छिम्लिंगस्वारा		साउनेपानी		लामीडाँडा		सबै वडाका खाली स्थान र सार्वजनिक जमिन		
सुधारिएको चुल्होमा सहयोग	मनुंग डाँडा, बर्च्याङ्, बाखे		भईसेखर, काफलथोक		डढुवा, बेल्टार, ध्यानथोक, गैह्रा		किल्वोक, पाडेथोक, कोईरालाथोक, कुरिचौर		छाङ्ग डाँडा, काफलस्वारा, नयाँबस्ती		सालघारी		खर्क, माफिलांग, अर्चले, हर्कपुर, डाँडागाँउ		पहाडी भेगमा ३००० वटा
सचेतना, तालिम, गोष्ठी, सञ्जालीकरण															
जङ्गल सरसफाई तालिम	सबै वडाका सावहरू	१० जना	सबै वडाका सावहरू	८ जना	सबै वडाका सावहरू	१० जना	सबै वडाका सावहरू	१० जना	सबै वडाका सावहरू	९ जना	सबै वडाका सावहरू	१५ जना	सबै वडाका सावहरू	१० जना	
वन डडेलो नियन्त्रण तालिम															सावका प्रतिनिधि मूलक ५० जना
वन व्यवस्थापन तालिम															
सामुदायिक वनका औजार प्रयोग सम्बन्धी तालिम	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
वन संरक्षण तालिम	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	
आयआर्जन, सिप तथा उद्यम तालिम	लक्षित वर्गमुखी	२	लक्षित वर्गमुखी	२	लक्षित वर्गमुखी	२	लक्षित वर्गमुखी	२	लक्षित वर्गमुखी	२	लक्षित वर्गमुखी	२	लक्षित वर्गमुखी	२	
जडीवुटी पहिचान तथा संरक्षण तालिम	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	सबै वडाका सावहरू	१	१
सरोकारवालाहरू विच सुशासन															
वडा स्तरीय सामुदायीक वन उपभोक्ता समिति गठन		१		१		१		१		१		१		१	१
पानी मुहान, पोखरी संरक्षण	वडा तथा साव	५	वडा तथा साव	६	वडा तथा साव	४	वडा तथा साव	१०	वडा तथा साव	१०	वडा तथा साव	१८	वडा तथा साव	७	
वनपैदावारको किफायति तथा दिगो सदुपयोग, वैकल्पिक उर्जा, प्रविधि तथा औजार	गाउँपालिका भर कूल ३००० सोलार प्यानल गाईवस्तु नपाल्ने घरमा तर पाल्ने घरमा ३००० वटा गोवर ग्यास वनाउन सहयोग गर्ने														
मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण सचेतना तथा राहत कोषको व्यवस्था	वडा स्तरीय सचेतना	५	वडा स्तरीय सचेतना	५	वडा स्तरीय सचेतना	५	वडा स्तरीय सचेतना	५	वडा स्तरीय सचेतना	५	वडा स्तरीय सचेतना	५	वडा स्तरीय सचेतना	५	प्रत्येक वडामा ५ लाखको कोष खडा गर्ने
आयआर्जन, सिप तथा उद्यम सहयोग)	लक्षित वर्गमुखी	४	लक्षित वर्गमुखी	४	लक्षित वर्गमुखी	४	लक्षित वर्गमुखी	४	लक्षित वर्गमुखी	४	लक्षित वर्गमुखी	४	लक्षित वर्गमुखी	४	

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
जलवायु उत्पन्न एवं अन्य प्रकोप न्युनीकरण															
पूर्वाधार निर्माण तथा संरक्षण															
नदीको किनारमा वृक्षरोपण (अम्रिसो तथा बाँस)	गुणादी खोला	१०० मि	शिशा खोला, भार्ते खोला, खोलापानी	२०० मि	म्याग्दे, स्यांग्दे खोला	१५०० मी	रापती खोला	१५०० मी	थांग्दी, रूमाकोन खोला, सेती नदि	२२०० मी	अकला मन्दिर	२००० मी	स्यांग्दे, साँगे खोला	१००० मी	
वृक्षरोपण भिरालो र नाङ्गो स्थानमा	ट्याम्के डाँडा	१ हे	खनिया वोट	२ हे		३ हे	खिउनी स्वारा, छाङ्जाने बाटो	२ हे	धरौदी पहिरो	३ हे	मनकामना मन्दिर २ हे, तिलाहार १ हे, तिनपिप्ले १ हे, सिनेघाम १ हे	५ हे	माझीवांग ५ हे, खर्कको भिर ८ हे	१३ हे	
तटबन्ध जाली निर्माण तथा मर्मत	गुणादी २००, बाखे १००, ट्याम्के डाँडा १०० वटा	४०० वटा	खोलापानी १०, शिशा खोला २५, भार्ते खोला १५ वटा	५० वटा	थानीथान १० थान, वतासे ९ वटा, कुराले चौर १० वटा, म्याग्दे खोला ५० वटा, स्यांग्दे खोला ५० वटा	१२९	शेराफाँट २०० मी, लम्टारी २०० मी, रापती खोला २०० मी	६०० मी	हिरामणी प्रावि ५०० वटा, थांग्दी १ किमी, म्याग्दे खोला जोलुंगे पुल ५० वटा	१०५०	अकला मन्दिर ५०, छिर्दी ५०, छविशे खेत ५०, सांगे २०	१७० वटा	म्याग्दे खोला वटुवा छविसे ५०, ठूला खेत ७५, सांगे ५०	१७५ वटा	
उद्धार तथा अन्य आकस्मिक सामाग्रीहरूको व्यवस्था	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	गाउँपालिका
सिंचाईका साधनहरूको व्यस्था गर्ने	जलश्रोत तथा कृषिमा समन्वय गर्ने														

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
पानीका श्रोतहरू एवम् परम्परागत पोखरीहरूको संरक्षण गर्ने	जलश्रोत तथा कृषिमा समन्वय गर्ने														
मिचाहा प्रजातिको न्यूनीकरण तथा नष्ट	वन र जलश्रोत तथा कृषिमा समन्वय गर्ने														
म्याग्देखोलामा ग्रिनबेल्ट तथा फुटपाथ निर्माण															
आकस्मिक कोषको व्यवस्था र परिचालन															
आकस्मिक कोषको व्यवस्था र परिचालन	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा		वडामा	१	वडामा	१	गाउँपालिका
क्षमता अभिवृद्धि															
सुरक्षित स्थान पहिचान तथा जनचेतना	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा		वडामा	१	वडामा	१	गाउँपालिका
समिति, कार्यदलका लागि जनशक्तिको व्यवस्थापन	सबै स्थानमा	५	सबै स्थानमा	५	सबै स्थानमा	५	सबै स्थानमा	५	सबै स्थानमा		सबै स्थानमा	५	सबै स्थानमा	५	
जलवायु परिवर्तन तथा विपद् सिकाइ केन्द्र सञ्चालन	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा		वडामा	१	वडामा	१	गाउँपालिका
रोगकिराको आक्रमण बारे सचेतना तथा कमी गर्ने तरिका प्रदान	कृषि तथा खाद्य क्षेत्रबाट गर्ने														गाउँपालिका
नीति अभ्यासको कार्यान्वयन	निरन्तर														
व्यवहार परिवर्तन	निरन्तर														
जोखिममा रहेका महिला, बालबालिका, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, गर्भवती महिलालाई पर्ने फरक प्रभाव सम्बोधन	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा	१	वडामा		वडामा	१	वडामा	१	

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
मानवीय स्वास्थ्य															
जोखिमः दम, भाईरल ज्वरो, टिवी, मृगौला, मुटुरोग, क्यान्सर, फोहोरमैला															
स्वास्थ्य सेवाको क्षेत्र विस्तार															
स्वास्थ्य शिविर	सबै वडा (मान्हौ, बाखे)	२	सबै वडा (गुन्जरा, सिप्ले)	१	सबै वडा (छाङ्, हटिया)	१	सबै वडा (छाँग पाटन)	१	सबै वडामा डाँडा र बेसी		सबै वडा	२	सबै वडा र ानी धारा, गाँउस्वारा	२	
महिनावारी र किशोरी गर्भवती हुने समस्याको व्यवस्थापन सचेतना तथा सेनीटरी प्याड वितरण	मावि विद्यालय	१	मावि विद्यालय	१	मावि विद्यालय	१	मावि विद्यालय	२	मावि विद्यालय	१	मावि विद्यालय	१	मावि विद्यालय	१	
स्वास्थ्य विमा गर्ने	गाउँ भरी														१
सचेतना, क्षमता अभिवृद्धि															
सुधारिएको चुल्हो निर्माण	सबै वडामा	३००	सबै वडामा	३००	सबै वडामा	३००	सबै वडामा	३००	सबै वडामा	३००	सबै वडामा	३००	सबै वडामा	३००	
स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ सम्वन्धी सचेतना	सबै वडामा	२	सबै वडामा	२	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	२	
व्यक्तिगत सररफाइ तथा वाल स्वास्थ्य सचेतना	महेन्द्र मावि	१	उमादेवी प्रावि, राधा मावि	२	गणपति मावि	१	मिन मावि, गणेश मावि	२	छाङ् पाटन प्रावि	१	सर्वलंग मावि, गाँउस्वारा	२	हर्कपुर आधारभूत विद्यालय	१	
मातृ तथा नव जात शिशु प्रवद्धन वारे सचेतना	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	१
कुलत नियन्त्रण बारे सचेतना	सबै वडा (गुणादी, बाखे)	२	सबै वडा (जामुने वजार, गगटे)	२	सबै वडा (धँयरे)	२	सबै वडा (थर्पु वजार, घुम्ती वजार)	२	सबै वडा (थांग्दी, छाङ्पाटन)	२	सबै वडा (छविसे)	२	सबै टोलहरू	२	१
महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूलाई तालिम															१

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं १	परिमाण	वडा नं २	परिमाण	वडा नं ३	परिमाण	वडा नं ४	परिमाण	वडा नं ५	परिमाण	वडा नं ६	परिमाण	वडा नं ७	परिमाण	गाउँपालिका
समयानुकूल जोखिमका बारे सचेतना	सबै वडा	३	सबै वडा	२	सबै वडा	३	सबै वडा	२	सबै वडा	२	सबै वडा	२	सबै वडा	३	
पोषण सम्बन्धी तालिम	मान्हौ	१	वर्च्यांग, गुन्जरा, डुन्डुरा	१	किल्चोक	१	छाङ्, हटिया	१	घडेरी, छाङ् पाटन	१	सर्वलंग, रामकोट, गाँउस्वारा	१	समिधारा, अर्चले	१	
पानीको उपलब्धता															
वातावरण तथा पानीको सर्वेक्षण	सबै वडा (बाखे गाँउ, गुणादी, बर्च्यांग)	१	सबै वडा (जामुने, उमाचोक, दमशेरा, बहपुर)	१	सबै वडा (वल्टार खानेपानी)	१	सबै वडा (थर्पु खापा, छिम्लेश्वारा, पिपलटार, मनहरी, ध्यानथोक, गैह्रा)	१	सबै वडा (मूलावारी, काफलस्वारा, घडेरी, भकास, गो र्मला)	१	सबै वडा) क्यामेरा, चिलाउने, केरावारी, टुनीखोला, जौरखोला, सालघारी खापा	१	सबै वडा (मिथुम गाँउ, माजिलांग गाँउ)	१	
पानीको संरक्षण	टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		३०
पानीको श्रोत सरसफाई	टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		टोल स्तरीय		३०
बस्ती तथा बसोवास/ सहरी विकास तथा भौतिक पूर्वाधार															
जोखिमः बाढी, पहिरो, आगलागी, भूकम्प, सडक दुर्घटना, हावाहुरी															
पूर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सुधार															
तटबन्ध निर्माण	बरचौरको वरि परि, वाराही मन्दिर गुणादी	२	सिसाखोला, खोलापानी, भुवाने, भारते	३	साम्देखोला	१	राजमार्ग वरिपरि, ओरांग्दे खरखरे खोला	३	नयाँबस्ती, थांग्दी, छाङ्पाटन, साउनेपानी, नारनपुर, सेती नदि, हिरामणि स्कुल, थांग्दी स्कुल	६	धोवीखोला, मूल खोला, अकला देवी मन्दिर	३	स्यांग्दी, साँगे खोला, पयर खोला, डाँडा गाँउ, आकाशे देवी मन्दिर	३	

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
खोलामा बाँध निर्माण						१						१	पहरेखोला	१	म्याग्दे खोला (१ देखि ७)
गोरेटो बाटो निर्माण	फेदि खानेपानी बाटो, गुणादी टोल देखि ट्याम्केडाँडा		पहरे पैदल मार्ग						चिम्खान, काफलस्वारा, थांग्दी, नार नपुर, धरौ दी, जगनपुर, म्याग्देखोला मूल ावारी		गाँउस्वारा जानेबाटो				
भूकम्प प्रतिरोधात्मक घर	लक्षित वर्गलाई अनुदान		लक्षित वर्गलाई अनुदान		लक्षित वर्गलाई अनुदान		लक्षित वर्गलाई अनुदान		लक्षित वर्गलाई अनुदान		लक्षित वर्गलाई अनुदान		लक्षित वर्गलाई अनुदान		१
फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि सार्वजनिक शौचालय	गुणादी तल्लो थर देखि साविक वडा नं. ९ जोड्ने स्थान र कमरे पानी हुँदै हुम्दी जाने मोटोर मार्गमा	२					चौकी पुर्व गाउँपालिका कार्यालय पश्चि, घ्यान्चोक मैदान	२	छाङ्गपाटन, थांग्दी		मौरी वजार देखि रिठ्ठे पानी सम्मको मुख्य सडकमा	१	सुरक्षित आश्रय निर्माण स्थल	१	
वातावरण/बालबालिका/ जेष्ठ नागरीक/अपाङ्ग आदि मैत्री पूर्वाधार	बरचौर	१	सबै वडामा		वेलटारमा जेष्ठ नागरीक सुरक्षित आश्रय स्थल	१	सबै वडामा		छाङ्गपाटन, थांग्दी		मिजेथुम ६ र ७ लाई पायक पर्ने सुरक्षित आश्रय	१	सबै वडामा		अव वन्नेमा

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
सुरक्षित स्थल व्यवस्थापन	विद्यालय	४	अम्रेनीको चौर, सामुदायिक तथा निजी विद्यालय	५	समुदायिक विद्यालय, किल्चोक, बेल्टार	४	सबै विद्यालय	३	छाङ्गदी, छाङ्गपाटन		रत्न मावि	१	तिल्याहाटार, भावर विद्यालय	२	
जोखिम रहित पूर्वाधार निर्माणका लागि सहयोग															
भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणका लागि कमजोर तथा गरीवलाई अनुदान															नीति वनाई लागु गर्ने
सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि															
फोहोरमैला व्यवस्थापन तालिम	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तर ीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय		वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	१
वातावरण मैत्री संरचना निर्माण सचेतना	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तर ीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय		वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	१
नीति (भूउपयोग) तथा योजना तर्जुमा															१
अभ्यास तथा व्यवहार परि वर्तन, अनुगमन तथा नियमन	वडा स्तरीय	२	वडा स्तरीय	२	वडा स्तर ीय	२	वडा स्तरीय	२	वडा स्तरीय		वडा स्तरीय	२	वडा स्तरीय	२	१
विपद् जोखिम व्यवस्थापन															
जोखिमः भूकम्प, पहिरो, आगलागी, सडक दुर्घटना, हावाहुरी, चट्याङ्ग, जनावर आतंक															

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
विपद् जोखिम न्युनीकरणको लागि पूर्वाधारको निर्माण	छापपहिरो, देहादिवास, बाखेवोट, धरादी, दिगुदोभान, टयाँकेडाँडा दुगुवास		जेनोअटारी, निर्मलबस्ती, खनिया, वोटकुलो, भिरपानी		थानीथान, वतासे, सेतीघर रोड, तल्लो बिरूवा, कुराले चौर, तिलातार		साउने खोला, विद्यालय मुनी		भाजगाँउ						
कच्ची सडक छेउमा पहिरो नियन्त्रणका लागि तटबन्ध तथा नाला निर्माण	सबै वडाका कच्ची बाटो	५०० मी	सबै वडाका कच्ची बाटो	५०० मी	सबै वडाका कच्ची बाटो	२ किमी	सबै वडाका कच्ची बाटो	२ किमी	सबै वडाका कच्ची बाटो		सबै वडाका कच्ची बाटो	२ किमी	सबै वडाका कच्ची बाटो	१ किमी	
कच्ची सडक भएको स्थानमा बाँस तथा अम्रिसोको रोपण	सबै वडामा	२ किमी	सबै वडामा	२ किमी	सेतीघर रोड	२ किमी	सबै वडामा	२ किमी	सबै वडामा		जनजागृत, थर्पु सालघारी, जनज्योती मोटोर मार्ग	२ किमी	दुलेगौंढा हर्कपुर मोटर मार्ग	२ किमी	
अग्नि रेखा निर्माण	५१ वटा साव														
जङ्गल र बस्तीका आडमा पानी पोखरी निर्माण तथा संरक्षण	५१ वटा साव	१ वटा अनिवार्य													
भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय भवन निर्माण	सबै विद्यालय														
विद्यालय भवन तथा अन्य सामाजिक भवनहरूको प्रवलीकरण											अकला आधारभूत विद्यालय				
सडक छेउमा हुने फोहोरमैला हटाउन सार्वजनिक शौचालय निर्माण							गाँउ पालिका कार्यालय र घुम्ती वजार विचमा	१			मौरी ओडार र तुरतुरे विच	१			

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
हावाहुरी प्रतिरोधी छाना निर्माण तथा जोखिम गराउने संरचना हटाउने (खोजी तथा अध्ययन गर्ने)	सबै स्थान		सबै स्थान		सबै स्थान		सबै स्थान		सबै स्थान		सबै स्थान		सबै स्थान		१
सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि															
आगो जन्य प्रकोप सम्वन्धी सचेतना	सबै स्थानलाई समावेश हुने गरी साव प्रतिनिधि	१	सबै स्थानलाई समावेश हुने गरी साव प्रतिनिधि	१	सबै स्थानलाई समावेश हुने गरी साव प्रतिनिधि	१	सबै स्थानलाई समावेश हुने गरी साव प्रतिनिधिहरू	१	सबै स्थानलाई समावेश हुने गरी साव प्रतिनिधि	१	सबै स्थानलाई समावेश हुने गरी साव प्रतिनिधि	१	सबै स्थानलाई समावेश हुने गरी साव प्रतिनिधि	१	
विपद् जोखिम व्यवस्थापन तालिम	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	
विपद् तथा जलवायु अनुकूलन सिकाइ केन्द्र संचालन	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	प्रतिनिधि मूलक	१	१
सडक दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि सचेतिकरण	विद्यालय स्तर ीय	१	विद्यालय स्तरीय	१	विद्यालय स्तरीय	१	विद्यालय स्तर ीय	१	विद्यालय स्तर ीय	१	विद्यालय स्तर ीय	१	विद्यालय स्तरीय	१	१
प्रमुख वजार क्षेत्र तथा विद्यालय क्षेत्रमा सडक छेउमा बार प्रयोग	जामुने वजार, विद्यालय	२	जामुने	३	जामुने	२	थर्पु वजार	४	विद्यालय	१	अकला मन्दिर वजार	१			
बस्ती क्षेत्रमा जेब्रा क्रसको निर्माण तथा प्रयोग		१		१		१		१				१			
चट्याङ्ग बाट बच्ने उपाय बारे सचेतना	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	
विद्यालयमा भूकम्प, सडक दुर्घटना जस्ता अन्य जोखिमहरूका बारेमा विद्यार्थीलाई शिक्षा प्रदान (अतिरिक्त कार्यक्रम मार्फत)	सबै विद्यालय														

क्रियाकलाप	स्थान र परिमाण														
	वडा नं. १	परिमाण	वडा नं. २	परिमाण	वडा नं. ३	परिमाण	वडा नं. ४	परिमाण	वडा नं. ५	परिमाण	वडा नं. ६	परिमाण	वडा नं. ७	परिमाण	गाउँपालिका
वैकल्पिक पेसा अवलम्बन गर्न सिप तथा ज्ञान प्रदान र औ जार सहयोग	कृषि तथा खाद्य क्षेत्रले सहयोग गर्ने														
हावाहुरी प्रतिरोधी छाना निर्माण गर्ने तालिम	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	वडा स्तरीय	१	१
विभिन्न कार्यदलको गठन, तालिम र सामाग्रीहरूको सञ्चितीकरण	वडा स्तरीय ५ जना	१	वडा स्तरीय ५ जना	१	वडा स्तरीय ५ जना	१	वडा स्तरीय ५ जना	१	वडा स्तरीय ५ जना	१	वडा स्तरीय ५ जना	१	वडा स्तरीय ५ जना	१	१
नीति नियमको कार्यान्वयन															
भवन निर्माण आचार संहिता	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	
भू उपयोग नीति	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	
विपद् जोखिम तथा भू वनावटको अध्ययन र सोही अनुरूप कार्यान्वयन	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	
छाडा चौपाय र भुस्याहा कुकुरको व्यवस्थापन	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	१
असिना, बाँदरको समस्याका लागि वाली वीमाको व्यवस्थापन गर्ने वा वैकल्पिक पेस । अवलम्वन गर्ने	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	सबै वडामा	१	

४.३ कार्ययोजनाहरु र अनुमानित लागत

प्राथमिकतामा परेका क्रियाकलापहरुको अनुमानित लागत, मुख्य जिम्मेवारी, सम्भावित सहयोगी निकाय **तालिका २२** मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २१: अनुमानित लागत सहितको कार्ययोजना

क्रियाकलाप	इकाई	परिमाण	अनुमानित लागत	जम्मा लागत	मुख्य जिम्मेवार	सहयोगी निकाय	कैफियत
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा							
वैकल्पिक तथा व्यवसायमूलक खेती तालिम र लक्षित वर्ग सहयोग, सचेतना, प्रचार प्रसार, तालिम /क्षमता अभिवृद्धि							
बेमौसमी तरकारी खेती प्रवर्द्धन	वटा	२०	१००,०००.००	२,०००,०००.००	वडा तथा गाउँपालिका	प्रदेश मन्त्रालय, कृषि कार्यालय, सहकारी, I/NGOs	
च्याउखेती प्रवर्द्धन	वटा	२१	१००,०००.००	२,१००,०००.००	,,	,,	
अदुवाखेती प्रवर्द्धन	वटा	१४	१००,०००.००	१,४००,०००.००	,,	,,	
फलफुल (सुन्तला, कागती, वेल आदि) खेती प्रवर्द्धन	पटक	२१	१५०,०००.००	३,१५०,०००.००	,,	,,	
मौरी पालन प्रवर्द्धन	वटा	२५	१५०,०००.००	३,७५०,०००.००	,,	,,	
आलु खेती प्रवर्द्धन	वटा	३५	१००,०००.००	३,५००,०००.००	,,	,,	
बाखापालन प्रवर्द्धन	वटा	२०	१५०,०००.००	३,०००,०००.००	,,	,, , पशु कार्यालय	
पशुपालन प्रवर्द्धन	पटक	५५	१५०,०००.००	८,२५०,०००.००	,,	,,	
जैविक मल तथा विषादी	पटक	७	१००,०००.००	७००,०००.००	,,	,,	
भेटेरिनरी तालिम तथा सामाग्री सहयोग	वटा	१४	१५०,०००.००	२,१००,०००.००	,,	,, , पशु कार्यालय	
मिचाहा प्रजाति व्यवस्थापन	वटा	३५	१००,०००.००	३,५००,०००.००	,,	,,	
सिस्नु धुलो प्रसोधन	वटा	१३	१००,०००.००	१,३००,०००.००	,,	,,	
विषादी नियन्त्रण गर्ने जनचेतना कार्यक्रम	पटक	७	८०,०००.००	५६०,०००.००	,,	,,	
घर वगैंचा तालिम तथा प्रविधि	पटक	८	१५०,०००.००	१,२००,०००.००	,,	,,	
अनुकूलित प्रविधि तथा औजार				(			
थोपा सिँचाइ प्रविधि तथा सामाग्री सुपथ मूल्यमा वितरण वा अनुदान प्रदान	पटक	७०	१५०,०००.००	१०,५००,०००.००	,,	,,	
सुधारिएको प्रजातिको बिउ वितरण	पटक	७	१५०,०००.००	१,०५०,०००.००	,,	,,	
माटो जाँच तथा अनुसन्धान	पटक	१४	२००,०००.००	२,८००,०००.००	,,	,,	
गोठे मल, भकारा सुधार तालिम तथा सामाग्री सहयोग	पटक	७	१५०,०००.००	१,०५०,०००.००	,,	,, , पशु कार्यालय	

क्रियाकलाप	इकाई	परिमाण	अनुमानित लागत	जम्मा लागत	मुख्य जिम्मेवार	सहयोगी निकाय	कैफियत
कृषि संरचनाको निर्माण, मर्मत तथा सम्भार				(			
प्लाष्टिक पोखरी निर्माण	वटा	२४	५०,०००.००	१,२००,०००.००	,,	,,	
कुवा तथा ईनारको निर्माण	वटा	२३	५०,०००.००	१,१५०,०००.००	,,	,,	
पानी संरक्षण पोखरीको निर्माण	वटा	१४	१००,०००.००	१,४००,०००.००	,,	,,	
कुलो, नहर मर्मत	वटा	३२	१००,०००.००	३,२००,०००.००	,,	,, , सिंचाइ कार्यालय	
बजारीकरण तथा बजार व्यवस्थापन				(			
बजार व्यवस्थापन तथा संकलन केन्द्र	वटा	९	५००,०००.००	४,५००,०००.००	,,	,,	
प्लाष्टिक टनेल खेती तथा अन्य सामाग्री वितरण	वटा	२२५	१०,०००.००	२,२५०,०००.००	,,	,,	
कृषि तथा बाली विमा	संख्या	७	१००,०००.००	७००,०००.००	,,	,, , वीमा कम्पनि	
अनुकूलनका लागि नमूना प्रदर्शनी आदि	वटा	८	१००,०००.००	८००,०००.००	,,	,,	
कृषि प्राविधिक सहयोग (कृषि औजार, हाते ट्याक्टर तथा अन्य औजार)	पटक	७	२००,०००.००	१,४००,०००.००	,,	,,	
वन तथा जैविक विविधता							
वन स्वास्थ्य, जलाधार तथा जैविक विविधतामा सुधार							
अम्रिसो रोपण	हेक्टर	२३	५,०००.००	११५,०००.००	वडा तथा गाउँपालिका, साव	प्रदेश मन्त्रालय, वन तथा भू संरक्षण कार्यालय, फेकोफन, I/NGOs	
भू संरक्षण (पहिरो, मिचाहा प्रजाति	स्थान	१५	१५०,०००.००	२,२५०,०००.००	,,	,,	
अग्नि रेखा निर्माण तथा सरसफाई	स्थान	७	१००,०००.००	७००,०००.००	,,	,,	
कृषि वन प्रवर्द्धन	हेक्टर	३६	२०,०००.००	७२०,०००.००	,,	,, , कृषि कार्यालय	
बाँस निगालो रोपण	वटा	४०००	१५०.००	६००,०००.००	,,	,,	
वनको बहुउपयोगी व्यवस्थापन	वटा	१	१५०,०००.००	१५०,०००.००	,,	,,	
वन स्वास्थ्य, जलाधार तथा जैविक विविधता प्रर्वद्धन							
डाँले घाँसका बिरूवा उपलब्ध गराउने	हेक्टर	७५	५,०००.००	३७५,०००.००	,,	,, , कृषि तथा पशु कार्यालय	
वृक्षारोपण चाँप, तेजपात तथा पुन रोपण	वटा	५०००	५०.००	२५०,०००.००	,,	,,	
सुधारिएको चुल्होमा सहयोग	वटा	३०००	१,२००.००	३,६००,०००.००	,,	,,	
सचेतना, तालिम, गोष्ठी, सञ्जालीकरण							

क्रियाकलाप	इकाई	परिमाण	अनुमानित लागत	जम्मा लागत	मुख्य जिम्मेवार	सहयोगी निकाय	कैफियत
जङ्गल सरसफाई तालिम	स्थान	७२	५०,०००.००	३,६००,०००.००	,,	,,	
वन डढेलो नियन्त्रण तालिम	वटा	१	१५०,०००.००	१५०,०००.००	,,	,,	
वन व्यवस्थापन	वटा	२	१००,०००.००	२००,०००.००	,,	,,	
सामुदायिक वनका औजार प्रयोग	वटा	९	१००,०००.००	९००,०००.००	,,	,,	
वन संरक्षण तालिम	वटा	७	१००,०००.००	७००,०००.००	,,	,,	
आयआर्जन, सिप तथा उद्यम तालिम	पटक	१४	१५०,०००.००	२,१००,०००.००	,,	,, , कृषि, पशु तथा महिला कार्यालय	
जडीवुटी पहिचान तथा संरक्षण तालिम	पटक	८	१००,०००.००	८००,०००.००	,,	,, , वनस्पति कार्यालय	
सरोकारवालाहरू वीच सुशासन							
वडा स्तरीय सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति गठन	वटा	७	२०,०००.००	१४०,०००.००	,,	,,	
पानी मुहान, परम्परागत पोखरी संरक्षण	वटा	६०	२०,०००.००	१,२००,०००.००	,,	,,	
वनपैदावारको किफायती तथा दिगो सदुपयोग, वैकल्पिक उर्जा, प्रविधि तथा औजार	वटा	३०००			,,	,,	सुधारिएको चुल्हो निर्माण
मानव वन्यजन्तु द्धन्द्ध न्यूनीकरण सचेतना तथा राहत कोषको व्यवस्था	पटक	३५	२०,०००.००	७००,०००.००	,,	,,	
आयआर्जन, सिप तथा उद्यम सहयोग	पटक	२८	१००,०००.००	२,८००,०००.००	,,	,, , कृषि, पशु तथा महिला कार्यालय	
जलस्रोत तथा उर्जा							
पानीका स्रोत संरक्षण र मर्मत सम्भार							
पानीका स्रोत मर्मत सम्भार	वटा	१४	२०,०००.००	२८०,०००.००	वडा तथा गाउँपालिका, खानेपानी उपभोक्ता समिति	प्रदेश मन्त्रालय, खानेपानी कार्यालय, क्ष्रल्इक	
सिँचाई पोखरी निर्माण मर्मत सम्भार	वटा	२०	२५,०००.००	५००,०००.००	,,	,,	
नहर मर्मत सम्भार	वटा	२८	१००,०००.००	२,८००,०००.००	,,	,, , सिंचाई कार्यालय	
पानी ट्यांकी मर्मत सम्भार	वटा	२०	४०,०००.००	८००,०००.००	,,	,,	
इनार तथा कुवाको उचाइ वढाउने	वटा	२६	१०,०००.००	२६०,०००.००	,,	,,	
पानी सञ्चितीकरण प्रविधि र पाइप लाइन विस्तार जस्ता पूर्वाधार निर्माण							

क्रियाकलाप	इकाई	परिमाण	अनुमानित लागत	जम्मा लागत	मुख्य जिम्मेवार	सहयोगी निकाय	कैफियत
पाइप लाइन निर्माण तथा विस्तार	योजना	२६	१००,०००.००	२,६००,०००.००	,,	,,	
लिफ्टिंगको प्रयोग	स्थान	१२	५००,०००.००	६,०००,०००.००	,,	,,	
खानेपानीको पूर्वाधार निर्माण	वटा	७	१००,०००.००	७००,०००.००	,,	,,	
पानी ट्यांकी निर्माण	वटा	१४	५०,०००.००	७००,०००.००	,,	,,	
ढल निर्माण	मी	५००	१,०००.००	५००,०००.००	,,	,, , सडक कार्यालय	
पानी संकलन ट्यांकीको निर्माण तथा तटबन्ध निर्माण गरी संरक्षण	स्थान	१७	१००,०००.००	१,७००,०००.००	,,	,,	
जल तथा उर्जाको महत्व र किफायती सदुपयोगका लागि सचेतना, क्षमता विकास							
पानीका श्रोत संरक्षण तथा मर्मत सुधार तालिम	पटक	१५	५०,०००.००	७५०,०००.००	,,	,,	
बाढी र खडेरीको समयमा पानीको उचित प्रयोग बारे सचेतीकरण	पटक	८	२५,०००.००	२००,०००.००	,,	,,	
सुधारिएको चुल्हो निर्माण तालिम	वटा	८	१००,०००.००	८००,०००.००	,,	,,	
वैकल्पिक उर्जा (सुधारिएको चुल्हो) प्रर्वद्धन	वटा	३०००					माथि नै समावेश ५
पानीको उपलब्धता तथा न्यायोचित वितरण	योजना	७	१०,०००.००	७०,०००.००	,,	,,	
जलवायु उत्पन्न एवं अन्य प्रकोप न्यूनीकरण							
पूर्वाधार निर्माण तथा संरक्षण							
नदिको किनारमा बृक्षरोपण (अम्रिसो तथा बाँस)	मी	८५००	५०.००	४२५,०००.००	वडा तथा गाउँपालिका कार्यालय	वन तथा भू संरक्षण कार्यालय, फेकोफन, I/NGOs	
बृक्षरोपण भिरालो र नाङ्गो स्थानमा	हेक्टर	२९	५,०००.००	१४५,०००.००	,,	,,	
तटबन्ध निर्माण जाली	वटा	२२७४	६,०००.००	१३,६४४,०००.०	,,	,,	
उद्धार तथा अन्य आकस्मिक सामाग्रीहरूको व्यवस्था	स्थान	८	४००,०००.००	३,२००,०००.००	,,	,,	
सिँचाईका साधनहरूको व्यवस्था गर्ने							माथि नै समावेश भएको
पानीका श्रोतहरूको संरक्षण गर्ने							
मिचाहा प्रजातिको न्यूनीकरण तथा नष्ट							
आकस्मिक कोषको व्यवस्था र परिचालन	स्थान	८	१००,०००.००	८००,०००.००	,,	,,	
क्षमता अभिवृद्धि							

क्रियाकलाप	इकाई	परिमाण	अनुमानित लागत	जम्मा लागत	मुख्य जिम्मेवार	सहयोगी निकाय	कैफियत
सुरक्षित स्थान पहिचान तथा जनचेतना	पटक	८	२५,०००.००	२००,०००.००	,,	,,	
समिति, कार्यदलका लागि जनशक्तिको व्यवस्थापन	जना	३५	५,०००.००	१७५,०००.००	,,	,,	
रोगकिराको आक्रमण बारे सचेतना तथा कमी गर्ने तरिका प्रदान	वटा	१	१००,०००.००	१००,०००.००	,,	,, , कृषि कार्यालय	
नीति अभ्यासको कार्यान्वयन प्रचार प्रसार	संख्या	१	५०,०००.००	५०,०००.००	,,	,,	
व्यवहार परिवर्तन प्रचार प्रसार	संख्या	१	५०,०००.००	५०,०००.००	,,	,,	
जोखिममा रहेका महिला, वालबाली का, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, गर्भवती महिला जस्ता फरक प्रभाव सम्बोधन प्रचार प्रसार	पटक	७	५०,०००.००	३५०,०००.००	,,	,,	
बस्ती तथा बसोबास /सहरी बिकास तथा भौतिक पूर्वाधार							
पुर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सुधार							
तटबन्ध निर्माण	स्थान	२१	३३,०००.००	६९३,०००.००	,,	,,	
बाँध निर्माण (म्याग्देखोला, रम्देखोला, पहरेखोला)	स्थान	३	५००,०००.००	१,५००,०००.००	,,	,,	
गोरेटो बाटो निर्माण	किमी	३	६०,०००.००	१८०,०००.००	,,	,,	
भूकम्प प्रतिरोधात्मक घर	संख्या	१	५००,०००.००	५००,०००.००	,,	,,	
फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि सार्वजनिक शौचालय	स्थान	८	१५०,०००.००	१,२००,०००.००	,,	,,	
वातावरण/बालबालिका/ जेष्ठ नागरीक/अपाङ्ग आदि मैत्री पुर्वाधार	स्थान	५	५०,०००.००	२५०,०००.००	,,	,,	
म्याग्दे खोलामा ग्रिनबेल्ट तथा फुटपाथ निर्माण	परिमाण	१	६००,०००.००	६००,०००.००			
सुरक्षित स्थल व्यवस्थापन	स्थान	२१	५,०००.००	१०५,०००.००	,,	,,	
जोखिम रहित पूर्वाधार निर्माणका लागि सहयोग							
भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणका लागि कमजोर तथा गरीवलाई अनुदान	पटक	१	१,०००,०००.००	१,०००,०००.००	,,	,,	
सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि							
फोहोरमैला व्यवस्थापन तालिम	पटक	८	१००,०००.००	८००,०००.००	,,	,, , खानेपानी कार्यालय	
वातावरण मैत्री संरचना निर्माण सचेतना	पटक	८	२५,०००.००	२००,०००.००	,,	,,	
नीति (भू-उपयोग) तथा योजना तर्जुमा	संख्या	१	४०,०००.००	४०,०००.००	,,	,, , सबै विषयगत निकायहरू	

क्रियाकलाप	इकाई	परिमाण	अनुमानित लागत	जम्मा लागत	मुख्य जिम्मेवार	सहयोगी निकाय	कैफियत
अभ्यास तथा व्यवहार परिवर्तन, अनुगमन तथा नियमन	संख्या	१५	३०,०००.००	४५०,०००.००	,,	,,	
विपद् जोखिम व्यवस्थापन							
विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि पूर्वाधारको निर्माण							
कच्ची सडक छेउमा पहिरो नियन्त्रणका लागि तटबन्ध तथा नाला निर्माण	किमी	९	१००,०००.००	९००,०००.००	वडा तथा गाउँपालिका कार्यालय	प्रदेश मन्त्रालय, सडक, भूसंरक्षण कार्यालय, I/NGOs	
कच्ची सडक भएको स्थानमा बाँस तथा अम्रिसोको रोपण	किमी	१४	१०,०००.००	१४०,०००.००	,,	,, , वन कार्यालय	
अग्नि रेखा निर्माण	किमी	७	२००,०००.००	१,४००,०००.००	,, , साव	,, , ,,	
जङ्गल र बस्तीका आडमा पानी पोखरी निर्माण तथा संरक्षण	वटा	७	१५०,०००.००	१,०५०,०००.००	,,	,,	
भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय भवन निर्माण	संख्या	सबै	५०,०००.००	५०,०००.००	,,	प्रदेश मन्त्रालय, शिक्षा कार्यालय, I/NGOs	
विद्यालय भवन तथा अन्य सामाजिक भवनहरूको प्रवलीकरण	वटा	१	२००,०००.००	२००,०००.००	,,	,,	
सडक छेउमा हुने फोहोरमैला हटाउन सार्वजनिक शौचालय निर्माण	वटा	२	१५०,०००.००	३००,०००.००	,,	प्रदेश मन्त्रालय, खानेपानी तथा सडक कार्यालय, I/NGOs	
हावाहुरी प्रतिरोधी छाना निर्माण तथा जोखिम गराउने संरचना हटाउने (खोजी तथा अध्ययन गर्ने)	पटक	१	६०,०००.००	६०,०००.००	,,	प्रदेश मन्त्रालय, शिक्षा तथा प्राविधिक कार्यालय, I/NGOs	
सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि							
आगो जन्य प्रकोप सम्वन्धी सचेतना	पटक	७	५०,०००.००	३५०,०००.००	,,	प्रदेश मन्त्रालय, शिक्षा तथा वन कार्यालय, एफ एम रेडियो, पत्र पत्रिका, I/NGOs	
विपद् जोखिम व्यवस्थापन तालिम	पटक	७	१००,०००.००	७००,०००.००	,,	,,	
विपद् तथा जलवायु अनुकूलन सिकाइ केन्द्र सञ्चालन	स्थान	२	४३५,०००.००	८७०,०००.००	,,	" जिल्ला, प्रदेश वपद् व्यवस्थापन समिति	
सडक दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि सचेतीकरण	पटक	८	५०,०००.००	४००,०००.००	,,	प्रदेश मन्त्रालय, शिक्षा तथा सडक कार्यालय, एफ एम रेडियो, पत्र पत्रिका, I/NGOs	

क्रियाकलाप	इकाई	परिमाण	अनुमानित लागत	जम्मा लागत	मुख्य जिम्मेवार	सहयोगी निकाय	कैफियत
प्रमुख वजार क्षेत्र तथा विद्यालय क्षेत्रमा सडक छेउमा बार प्रयोग	स्थान	१३	१००,०००.००	१,३००,०००.००	,,	,,	
बस्ती क्षेत्रमा जेव्रा क्रसको निर्माण तथा प्रयोग	स्थान	५	२५,०००.००	१२५,०००.००	,,	,,	
चट्याङ्गबाट बच्ने उपाय बारे सचेतना	पटक	७	४०,०००.००	२८०,०००.००	,,	प्रदेश मन्त्रालय, शिक्षा कार्यालय, एफ एम रेडियो, पत्र पत्रिका, I/NGOs	
विद्यालयमा भूकम्प, सडक दुर्घटना जस्ता अन्य जोखिमहरूका बारेमा विद्यार्थीलाई शिक्षा प्रदान (अतिरिक्त कार्यक्रम मार्फत)	संख्या	१	५०,०००.००	५०,०००.००	,,	,,	
वैकल्पिक पेसा अवलम्वन गर्न सिप तथा ज्ञान प्रदान र औजार सहयोग	पटक	१	१५०,०००.००	१५०,०००.००	,,	,,	
हावाहुरी प्रतिरोधी छाना निर्माण गर्ने तालिम	पटक	८	१००,०००.००	८००,०००.००	,,	,,	
विभिन्न कार्यदलहरूको गठन, तालिम र सामाग्रीहरूको सञ्चितीकरण	पटक	८	४००,०००.००	३,२००,०००.००	,,	,,	
नीति नियमको कार्यान्वयन							
भवन निर्माण आचार संहिता	संख्या	१	५०,०००.००	५०,०००.००	,,	,, , विषयगत कार्यालयहरू	
भू-उपयोग नीतिको व्यवस्था तथा कार्यान्वयन	संख्या	१	५०,०००.००	५०,०००.००	,,	,,	
विपद् जोखिम तथा भू वनावटको अध्ययन र सोही अनुरूप कार्यान्वयन	संख्या	७	२००,०००.००	१,४००,०००.००	,,	प्रदेश मन्त्रालय, विषयगत कार्यालयहरू, एफ एम रेडियो, पत्र पत्रिका, I/NGOs	
छाडा चौपाया र भुस्याहा कुकुरको व्यवस्थापन	पटक	७	२५,०००.००	१७५,०००.००	,,	,, , सडक तथा पशु कार्यालय	
असिना, बाँदरको समस्याका लागि वाली विमाको व्यवस्थापन गर्ने वा वैकल्पिक पेसा अवलम्बन गर्ने	पटक	७	१५०,०००.००	१,०५०,०००.००	,,	,, , पशु कार्यालय, विमा कम्पनि	
जम्मा				१५०,९२७,०००.००			

विभिन्न अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्नको लागि यस म्याग्दे गाउँपालिकाको लागि प्रस्तावित वजेट नेरु १५०,९२७,०००.०० अर्थात अक्षरमा जम्मा **पन्ध्र करोड नौ लाख सत्ताईस हजार** नेपाली रुपैया मात्र रहेको छ ।

खण्ड ५: योजनाको कार्यान्वयन

५.१ योजना कार्यान्वयन रणनीति

- यो योजनालाई गाउँ कार्यपालिकाको बैठक र गाउँ सभाका सदस्यहरु बिच छलफल गरी स्वीकृत गरिएको छ । अतः सम्पूर्ण **योजनाको नेतृत्व** म्याग्दे गाउँपालिकाले गर्ने छ ।
- प्रभावकारी उत्थालशीलताका लागि यस योजनासँग सम्बद्ध संरचना तथा प्रक्रियाहरुमा स्पष्टता एवं सुशासन कायम हुनु अत्यन्त जरुरी छ । यस योजनाको सफल कार्यान्वयन र समन्वयात्मक भूमिकाका लागि म्याग्दे गाउँपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ को दफा १७ अनुकूल हुनेगरी निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुको नेतृत्वमा **स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति (अनुसूची नं. ५)** क्रियाशील रहने छ । यस समितिको स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि **अनुसूची नं २१** मा संलग्न गरिएको छ ।
- म्याग्दे गाउँपालिका स्तरका दक्ष तालिम प्राप्त जनशक्ति परिचालन गर्दै जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यस्थापनका लागि स्थानीय जनसमुदायको **क्षमता विकास** गरिने छ। जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना व्यवस्थापन, सचेतना तथा क्षमता विकासका लागि सिकाइ केन्द्रको स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि २०७५ (**अनुसूची नं. २२**) तयार गरिएको छ ।
- स्थानीय स्तरका **परम्परागत ज्ञान, सिप, अभ्यास** एवम् नवीनतम वैज्ञानिक ज्ञान तथा प्रविधि लाई आवश्यकता अनुसार समायोजन गरी जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिने छ । आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित निकायहरुसँग समन्वय गरी नमूना प्रदर्शनी तथा स्थलगत अनुसन्धानका कार्यक्रमहरु समेत गरिनेछ ।
- योजना कार्यान्वयन गर्दा **लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण**लाई विशेष प्राथमिकता दिइने छ। जलवायु परिवर्तन र विपद्को प्रभाव तथा जोखिमबाट विपन्न, महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बृद्धबृद्धा, बालबालिका आदि वर्गमा पर्ने बढी र फरक प्रभाव पर्ने कुरालाई मध्यनजर गरी यस योजनाको कार्यान्वयन प्रक्रियामा समेत सो वर्गलाई विशिष्ट कार्यक्रमका साथै हरेक उपयुक्त कार्यक्रमहरुमा विशेष प्राथमकिता दिइने छ। **फरक प्रभाव सम्बोधन**का केही उपायहरु **अनुसूची नं. १४** मा उल्लेख गरिएको छ ।
- पूर्वतयारीका लागि विशेष प्राथमिकता दिँदै **विपद् व्यवस्थापन चक्र**का हरेक चरणका लागि कार्यक्रमहरु **अनुसूची नं. १५** कार्यान्वयन गरीने छ ।
- यस स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनालाई म्याग्दे गाउँपालिका स्तरीय **वार्षिक एवं आवधिक योजनामा समायोजन** गरिने छ । यस योजनाको कार्यान्वयनलाई नीतिगत रूपमा नै प्राथमिकतामा राखी हरेक वार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा कार्यक्रम हेरी टोल विकास समिति, वडा तथा गाउँपालिका स्तरीय कार्यक्रममा समावेश गरी आवश्यक बजेट बिनियोजनका साथ कार्यान्वयन गर्ने गराईने छ । समायोजन गर्न अपनाउनु पर्ने तौर तरिका **अनुसूची नं. १६** मा समावेश गरिएको छ ।
- यसरी नै स्थानीय सरकारका वार्षिक योजनामा समावेश नभएका योजनाहरुलाई वडामार्फत गाउँपालिका, विषयगत कार्यालयहरु, जिल्ला समन्वय समिति, प्रदेश तथा संघीय सरकारमा पठाई समायोजन तथा कार्यान्वयनका लागि पहल गरिने छ ।
- यस योजनाका कार्यहरुलाई स्थानीय स्तरमा बिद्यमान सरकारी, गैरसरकारी तथा सामुदायिक समूह, संस्था, क्लब तथा उपभोक्ता समितिहरु मार्फत **कार्यान्वयन** गरिने छ ।
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि निर्दिष्ट कार्यक्रमहरुका अलावा विकासका नियमित योजनाहरुलाई समेत वातावरणमैत्री, विपद् जोखिम रहित र दिगो बनाउन चेक लिष्ट (**अनुसूची नं. १७**) बमोजिम विश्लेषण गरी कार्यान्वयन गर्न जोड दिइने छ ।
- अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणको प्रभावकारिताका लागि अलग्गै कार्यक्रम तथा परियोजना जरुरी पर्छ भन्ने हुँदैन । कार्यक्रमको बृहत प्रभावकारिताका लागि यी कार्यहरुको सुरुवात व्यक्तिगत बानी व्यवहार, आचरण तथा घरपरिवारदेखि

कै अभ्यासमा परिवर्तन गर्न जरुरी देखिन्छ। विभिन्न तहमा गर्न सकिने व्यवहार, अभ्यास तथा नीतिगत परिवर्तनका केही उदाहरणहरु **अनुसूची नं. १८** मा उल्लेख गरिएको छ।

- यस योजना अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्दा **स्थानीय तथा लक्षित वर्गको अपनत्व**को साथै कार्यक्रमको दिगो प्रभावका लागि आधारभूत सचेतीकरण तथा क्षमता विकास, न्यूनत्तम स्थानीय योगदान/श्रमदान र समन्वयात्मक सहयोगलाई प्राथमिकता दिइने छ।
- यस योजना तथा यसको कार्यान्वयनका सिलसिलामा भए गरेका सम्पूर्ण पत्राचार, निर्णयहरु तथा आम्दानी खर्चको **अभिलेख** छुट्टै र दुरुस्त राखिने छ। यस क्रममा भए गरेका सम्पूर्ण लेखा तथा अभिलेखहरुलाई स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिले नियमित रूपमा अध्यावधिक गर्ने छ। हरेक क्रियाकलापको लेखाका साथै लाभान्वित वर्गहरुको खण्डीकृत विवरणहरुको अभिलेख **अनुसूची नं. १९** बमोजिम राखिने छ।
- **निजी तथा सहकारी क्षेत्र** समेत जलवायु परिवर्तन एवं विपद् जोखिम व्यवस्थापनका एक महत्वपूर्ण अंग हो। खासगरी श्रोत संकलन तथा योगदान, वातावरणमैत्री उद्योगधन्दाको प्रवर्द्धन, स्वच्छ उर्जाको प्रवर्द्धन, संकटासन्न वर्ग र फरक प्रभाव पर्ने व्यक्ति तथा घरधुरीहरुको लागि रोजगारी, व्यावसायिक सामाजिक उत्तरदायित्व अनुरुपका अन्य क्रियाकलापहरु, राहत तथा आकस्मिक कोषमा सहयोग, फोहरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफाइमा योगदान तथा सचेतनाका कार्यक्रमहरु जस्ता क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा व्यावसायिक क्षेत्रको सहभागिताका लागि पहल गरिनेछ।
- यस योजना कार्यान्वयनको सिलसिलामा भए गरेका निर्णय तथा आम्दानी खर्चको **सार्वजनिक सुनुवाइ तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण** कम्तीमा पनि वर्षको एक पटक (आर्थिक वर्षको समाप्तिको एक महिना भित्र) सञ्चालन गरीने छ। तर समुदाय स्तरबाट वारम्बार प्रश्नहरु उठी रहेमा वा कार्य समितिले मुनासिव देखेमा अर्ध-वार्षिक रूपमा समेत सार्वजनिक सुनुवाइ तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ। गाउँपालिकाको नियमित लेखा परीक्षण तथा सार्बजनिक सुनुवाइ जस्ता क्रियाकलापमा यि योजनाका क्रियाकलापहरु समेत समाबेश गरी लैजान सकिने छ। यसरी सञ्चालन गरिने सार्वजनिक सुनुवाइ तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण कार्यक्रममा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुलाइ आमन्त्रण गरिने छ साथै यसको प्रतिवेदन समेत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुलाई प्रदान गरिने छ।
- यस योजना कार्यान्वयनको **प्रगति विश्लेषण** गरी सो को प्रतिवेदन अर्ध-वार्षिक रूपमा तयार गरी सम्बन्धित निकायहरुमा पठाउने छ। तर कुनै दातृ वा सहयोगी संस्था वा निकायसँग गरेको सम्झौताको आधारमा मासिक/त्रैमासिक रूपमा पठाउन पर्ने भएमा सो सम्झौतालाई ध्यानमा राखी सोही वमोजिम प्रतिवेदन तयार गरी पेस गरिने छ।
- यो योजना विभिन्न निकायहरुमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगका लागि पेस गरी आवश्यकता अनुसार फलोअप गरीने छ। योजनाको कार्यान्वयनको कममा वा कार्यान्वयन पश्चात देखिएका **सफलताका कथाहरु** अभिलेखिकरण गरी प्रचार प्रसार गरिने छ। सार्वजनिक जानकारीको लागि यस जलवायु परिवर्तन एकीकृत अनुकूलन योजनाको संक्षिप्त विवरण प्रकाशन तथा वितरण गरिने छ। त्यसैगरी कार्य योजनालाई फ्लेक्समा छपाई गरी कार्यालय तथा सार्वजनिक स्थानमा राखिने छ।

खण्ड ६: योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा अद्यावधिकता

६.१ योजनाको अनुगमन, मुल्या ङ्कन तथा पुनरावलोकन

यस म्याग्दे गाउँपालिका अन्तर्गत एकीकृत योजनामा समेटिएका सबै घरधुरी तथा सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष सहभागिता तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशील समितिको अगुवाइमा अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको अनुगमन कम्तिमा पनि वार्षिक रूपमा गरिने छ। अनुगमनका लागि समितिका पदाधिकारीहरुलाई अनुगमन सम्बन्धी अभिमुखीकरणमा सहभागी गराई सार्न्दभिकता, कार्यकुशलता, प्रभावकारिता, अपेक्षित उपलब्धि हासिल, दीर्घकालीन परिवर्तन जस्ता अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका सिद्धान्तहरुलाई अनुसरण गरी नियमित अनुगमन तथा निश्चित समयावधिमा मूल्याङ्कन गरिनेछ। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिले यस योजना बमोजिम सञ्चालित कार्यक्रमको कार्यान्वयनको प्रगती निरीक्षण गर्ने, कार्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा देखिएका समस्या तथा कमीकमजोरीलाई सुधार गर्दे छिटो समाधानका लागि समन्वयात्मक र रचनात्मक भूमिका निर्वाह गर्ने छ।

यसरी नै अनुकूलन तथा विपद् उत्थानशील कार्ययोजनालाई सघाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले सिकाइ, चिन्तन-मनन र पृष्ठपोषणका लागि अवसर प्रदान गर्दछ। कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्यमूलक वनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुझावलाई सम्बोधन गरिने छ। साथै गाउँपालिका, सम्बन्धित समितिले स्वःअनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नुका साथै सहयोगी निकायहरुसँग संयुक्त रूपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने छ। कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परिक्षण गरिने छ।

- योजनाको प्रभावकारिता कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणका लागि गाउँपालिका आफै, सम्बन्धित वडा तथा समितिहरु सक्रिय रहने छन्। साथै आवश्यकता अनुसार अलग्गै अनुगमन र/वा सल्लाहकार समितिको गठन गरी परिचालन गर्न सकिनेछ।
- गाउँपालिकाले आफ्नो वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा यस उत्थालशील योजना कार्यान्वयनको समेत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने छ।
- गाउँपालिकामा गठन भएको अनुगमन समितिले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमको प्रभावकारिता समेत मूल्याङ्कन गरी आवश्यकताअनुसार म्याग्दे गाउँपालिका स्थानीय विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशील समिति र गाउँपालिकामा सिफारिस गर्नेछ।
- यस उत्थालशील योजना कार्यान्वयन गर्ने संस्थाहरूले आफ्नो अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन आफ्नो सम्बन्धित कार्यालयका साथै गाउँपालिकामा बुझाउने छन्। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा स्थानीय सरकार अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि तय गरिएका सूचक बमोजिम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ। विस्तृत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना अनुसूची नं. २० मा समावेश गरिएको छ।
- गाउँपालिकाले प्रत्येक ६/६ महिनामा विषयगत कार्यालय तथा वडाको सहभागितामा यस योजनाको समीक्षा गर्ने छ जसमा कुन सरकारी कार्यालयले जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका के विषयहरु योजना गरिएका थिए र कति कार्यान्वयन भए र आगामी ६ महिनामा के काम गर्ने भन्ने योजना बनाइने छ।

६.२ योजनाको अद्यावधिकता

यस योजनाको कार्यान्वयनका क्रममा भएका पाठ सिकाइ, अनुभव र चुनौती, सुधार गर्नुपर्ने विषयवस्तुलाई समावेश गरी सहज र प्रभावकारी बनाउनका लागि योजनालाई आवश्यकता अनुसार अद्याबधिक गर्दै लगिने छ। यो योजनाको कूल अबधि १० वर्ष राखिएतापनि प्रत्येक २ वर्षमा मूल्याङ्कन, समीक्षा तथा पुनरावलोकन र पाँच वर्षमा योजनाको बृहत पुनरावलोकन गरी अद्यावधिक गरीने छ।

सन्दर्भ सामग्री

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय (२०७४), विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय (२०७४), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन

संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय (२०७४), स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका (मस्यौदा)

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, म्याग्दे गाउँपालिका १,२,३ (जामुने) प्रथम परिमार्जन २०७४

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, मनपाङ गाबिस, २०७१

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, छाङ्ग गाबिस, २०७१

https://www.citypopulation.de/php/nePjd\l-mun-admin.php?adm2id=3808

https://nePjd\lindata.com/resource/administrative-map---myagde-tanahu-province-4/

https://nePjd\lindata.com/resource/local-resource-map---myagde-rural-municiPjd\lity/

Saaty, T. L., (1980). The Analytic Hierarchy Process. Education, 1–11. Retrieved from http://www.mendeley.com/research/the-analytic-hierarchy-process/

जामुने गाउँ विकास समितिको पार्श्व चित्र

गृह मन्त्रालय, नेपाल सरकार (२०६६), विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति

डिस्ट्रिक्ट प्रोफाइल, तनहुँ (२०७१), तनहुँ जिल्ला आवधिक विकास योजना

वातावरण मन्त्रालय, नेपाल सरकार (२०६७), राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा)

वातावरण मन्त्रालय, नेपाल सरकार (२०६८), स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना

स्थानीय विकास मन्त्रालय, नेपाल सरकार (२०६८), स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका

हरियो वन कार्यक्रम (२०७०), समुदाय स्तरीय जलवायु परिवर्तन एकीकृत अनुकूलन योजना निर्देशिका

वातावरणमैत्री स्थानिय शासन प्रारुप २०७०

पोसेली सा.व.उ.स. को समुदाय स्तर अनुकूलन योजना

सिद्धवतासन सा.व.उ.स. को समुदाय स्तर अनुकूलन योजना

यु.एन वि.सि.पि.आर २००४, जर्मन वाच, मानव विकास प्रतिवेदन २००९

अनुसूचीहरु

अनुसूची नं. १: जनसंख्या विवरण

क) उमेर अनुसारको जनसंख्या

तालिका २२: उमेर अनुसार म्याग्दे गाउँपालिकाको जनसंख्या विवरण

साविक गाविस	लिंग	०-४	५-९	१०-१४	०-१४	१५-५९	६०-६४	६५-६९	७०-७४	७५+	६०+	जम्मा
जामुने	दुवै	८०२	१,०५७	१,३५६	३२१५	५,५२३	३४०	२७०	१९२	२९८	११००	९,८३८
	पु	४२३	५४०	६७०	१६३३	२,२५०	१५१	१२९	९९	१५४	५३३	४,४१६
	म	३७९	५१७	६८६	१५८२	३,२७३	१८९	१४१	९३	१४४	५६७	५,४२२
छाङ्ग	दुवै	४८०	६४०	७६९	१८८९	३,३८७	२३७	१६३	१२१	१६९	६९०	५,९६६
	पु	२३३	३३२	३८८	९५३	१,३२८	१०४	८३	६३	७६	३२६	२,६०७
	म	२४७	३०८	३८१	९३६	२,०५९	१३३	८०	५८	९३	३६४	३,३५९
मनपाङ	दुवै	५६३	७२२	९३६	२२२१	३,६९५	२७८	१८४	१६०	१६०	७८२	६,६९८
	पु	२८७	३६३	४५९	११०९	१,३९४	११७	७७	७९	८७	३६०	२,८६३
	म	२७६	३५९	४७७	१११२	२,३०१	१६१	१०७	८१	७३	४२२	३,८३५
जम्मा	दुवै	१८४५	२४१९	३०६१	७३२५	१२६०५	८५५	६१७	४७३	६२७	२५७२	२२५०२
	म	९०२	११८४	१५४४	३६३०	७६३३	४८३	३२८	२३२	३१०	१३५३	१२६१६
	पु	९४३	१२३५	१५१७	३६९५	४९७२	३७२	२८९	२४१	३१७	१२१९	९८८६

(स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०६८)

ख) जातजाती विवरण

तालिका २३: म्याग्दे गाउँपालिकाको जातजाति विवरण

जात	छाङ्ग			जामुने			मनपाङ			म्याग्दे गाउँपालिका		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
क्षेत्री	४०९	१७०	२३९	१२९८	५५१	७४७	७२७	३०९	४१८	२४३४	१०३०	१४०४
ब्राहमण	३९३	१७७	२१६	१२१३	५४९	६६४	४४८	१८५	२६३	२०५४	९११	११४३
मगर	२१८१	९५०	१२३१	३२८५	१४६३	१८२२	१७०९	७४१	९६८	७१७५	३१५४	४०२१
तामाङ	१५	४	११	३४	१६	१८				४९	२०	२९
नेवार	८०६	३४९	४५७	१२९८	५९६	७०२	५१७	२२३	२९४	२६२१	११६८	१४५३
कामी	५०८	२०८	३००	१४८३	६६६	८१७	६९३	२९६	३९७	२६८४	११७०	१५१४
राई	२०	६	१४							२०	६	१४
गुरूङ	४७०	२२१	२४९	९९	४८	५१	२९६	१२०	१७६	८६५	३८९	४७६
दमाई	२५३	११४	१३९	२७९	१४३	१३६	४८६	२१९	२६७	१०१८	४७६	५४२
ठकुरी	९३	४६	४७	१२६	५७	६९	६०८	२५३	३५५	८२७	३५६	४७१
सार्की	२४०	१०२	१३८	४३४	१७५	२५९	७५९	३१३	४४६	१४३३	५९०	८४३
सन्यासी दशनामी	१८	६	१२	१५	८	७	९०	४३	४७	१२३	५७	६६
घर्ती भुजेल	३०	१३	१७	७६	४४	३२	९२	३८	५४	१९८	९५	१०३
कुमाल	३४०	१६९	१७१	३६	२०	१६	१३२	५७	७५	५०८	२४६	२६२
बाढी	१३२	४७	८५	२६	१४	१२	१७	१०	७	१७५	७१	१०४
थारू				२६	१३	१३				२६	१३	१३
मुसलमान				१९	९	१०				१९	९	१०
माझी				२८	१४	१४				२८	१४	१४
गाइने							२७	१२	१५	२७	१२	१५
खवास							७७	३५	४२	७७	३५	४२
अन्य	३०	१४	१६	५१	२४	२७	२०	९	११	१०१	४७	५४
तराई अन्य	१२	३	९							१२	३	९
थाहा नभएको	१६	८	८	१२	६	६				२८	१४	१४

(स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०६८)

अनुसूची नं. २: भिन्न क्षमता भएको जनसंख्या

तालिका २४: म्याग्दे गाउँपालिकामा भिन्न क्षमता भएको जनसंख्या

साकि गाविस	लिङ्ग	भौतिक असक्त	कम देख्ने, दृष्टि विहिन	सुस्त श्रवण, बहिरा	अन्धा, बहिरा	बोल्न नसक्ने	मानसिक रोगी	सूस्त मनस्थिति	जम्मा	बहु अपाङ्गता
छाङ्ग	दुवै	३५	११	९	१	१७	१०	८	९१	६
	पुरूष	२४	६	४	१	१२	२	४	५३	४
	महिला	११	५	५	०	५	८	४	३८	२
जामुने	दुवै	५०	१६	४३	४	२८	१७	४	१६२	९
	पुरूष	२७	१०	१९	३	१३	९	२	८३	६
	महिला	२३	६	२४	१	१५	८	२	७९	३
मनपांग	दुवै	३७	२२	१४	३	२२	९	२०	१२७	६
	पुरूष	२३	७	६	२	१०	७	११	६६	३
	महिला	१४	१५	८	१	१२	२	९	६१	३
जम्मा	दुवै	१२२	४९	६६	८	६७	३६	३२	३८०	२१
	पुरूष	७४	२३	२९	६	३५	१८	१७	२०२	१३
	महिला	४८	२६	३७	२	३२	१८	१५	१७८	८

(स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०६८)

अनुसूची नं. ३: वातावरणमैत्री स्थानीय शासन

यस योजनाले नेपाल सरकार साविक संघीय मामला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले तयार गरेको वातावरणमैत्री स्थानीय शासनको प्रारुप अन्तर्गतका खासगरी निम्न सूचकहरु प्राप्त गर्न समेत सहयोग गर्ने छ ।

- पोखरी तथा जलाशयको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन
- खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण : उच्च जोखिम स्थलहरुको पहिचान, आपतकालिन सुरक्षित क्षेत्र निर्धारण, विपद् व्यवस्थापन
- स्वच्छ उर्जा (सुधारिएको चुल्हो, गोबर ग्याँस आदि)
- फोहरमैलाको व्यवस्थापन,
- प्राङ्गारिक कृषिको प्रबर्द्धन
- खानेपानीका मुहानको संरक्षण
- हरियाली तथा सौन्दर्य प्रवर्द्धन : करेसाबारी, वृक्षरोपण आदि

अनुसूची नं. ४: अघिल्ला स्थानीय अनुकूलन योजनाहरुको कार्यान्वयनमा भएको प्रगति समिक्षा

क.सं.	लापा को नाम	आर्थिक वर्ष	सम्पन्न भएका कियाकलाप	स्थान (नयाँ संरचना बमोजिम)	परिमाण	उपलब्धी
१	जामुने लापा	०७३/७४	खानेपानी फेरो टंकी निर्माण	म्याग्दे-३, भट्टराईथोक	६ घन मिटर	३८ घरधुरीलाई खानेपानी आपुर्ति भएको
			छेकबाँध निर्माण	म्याग्दे-२, भिरपानी	१२ मिटर	७० घरधुरी प्रत्यक्ष रूपले लाभान्वित भएको
			खानेपानी पाइप वितरण	म्याग्दे-३, भट्टराईथोक	६०० मिटर	३८ घरधुरीलाई खाने पानी आपुर्ति भएको
			बाख्रापालन तथा गोठ व्यवस्थापन तालिम	म्याग्दे १	१ पटक	३२ घरधुरी लाभाम्बित
			बाख्रा तथा बोका सहयोग	म्याग्दे १	५ घरधुरीलाई	५ घरधुरी लाभाम्बित
२	मनपाङ लापा	०७३/७४	खानेपानी फेरो टंकी निर्माण	म्याग्दे-६, दुर्गा प्रा.वि.	७ घन मिटर	१५ विद्यार्थी तथा १० धरधुरी लाभान्वित भएको
			खानेपानी टंकि मर्मत	म्याग्दे-६, पिपलडाँडा	१५ घन मिटर	३१ घरधुरी लाभान्वित
			खानेपानी टंकि मर्मत	म्याग्दे-६, धैरानी	१ घन मिटर	१८ घरधुरी लाभान्वित
३	छाङ् लापा	०७३/७४	छेकबाधँ निर्माण	म्याग्दे-४, पाण्डेथोक	३६ मिटर	४३ घरधुरी लाभान्वित
			खानेपानी टंकि मर्मत	म्याग्दे-४, पाण्डेथोक	५ घन मिटर	५२ घरधुरी लाभान्वित
			खानेपानी तथा सरसफाई तालिम	म्याग्दे-४, साविक गाबिस कार्यालय	२ पटक	६३ घरधुरी लाभान्वित
४	परिमार्जित लापा, म्याग्दे १,२ र ३ (जामुने)	०७४/७५	टनेल खेती सम्बन्धी प्रयोगात्मक तालिम	टुनीभन्ज्याङ् सा.व. म्याग्दे-१ [1]	१ पटक	१३ घरधुरी लाभान्वित
			पशु व्यवस्थापन तालिम र औषधी वितरण		१ पटक	२८ घरधुरी लाभान्वित
			घरबगैंचा व्यवस्थापन सम्बन्धी आधारभूत तालिम र हजारी वितरण		१ पटक	४४ घरधुरी लाभान्वित
			पशुनस्ल सुधारका लागि उन्नत बोका वितरण		२ वटा	२ घरधुरी लाभान्वित
			निम्न तथा सिमान्तकृत कृषकहरूका लागि समयानुकुल विविध प्रकारका तरकारी वालीका वीउहरू वितरण		७० प्याकेट	७० घरधुरी लाभान्वित
			दिगो कृषि औजारको वितरण (फार्म न्याक, कर्न से लर, हर्मेटिक ब्याग)		१४६ सेट	१४६ घरधुरी लाभान्वित
			टाँकी, सीतलचिनी र इपीलइपील जस्ता डालेघाँसहरूको विरूवा वितरण		१००० विरूवा	१२१ घरधुरी लाभान्वित
			टनेल खेतीको लागि सामाग्री सहयोग (सिलपोलिन, थोपा सिञ्चाई सेट आदि)		९ सेट	९ घरधुरी लाभान्वित
			तरूल र ओल वितरण		७४	७४ घरधुरी लाभान्वित
			खेतवारीबाट माटाको नमुना संकलन गरी र परिक्षण तथा विश्लेषण		१५ स्थान	१५ घरधुरी लाभान्वित
			जुठेल्ना सुधार सहयोग		६ जुठेल्ना	६ घरधुरी लाभान्वित
			सिँचाइको लागि हिलटंकी सहयोग (२००० लिटर क्षमता)		२ वटा	४५ घरधुरी लाभाम्बित
			पशुगोठ सुधार सहयोग		४ गोठ	४ घरधुरी लाभाम्बित

अनुसूची नं. ५: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ को दफा १७ बमोजिम समेत हुनेगरी मिति २०७४ फाल्गुण १२ गते गठित)

तालिका २५: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति, म्याग्दे

क्र.स.	नाम थर	पद	प्रतिनिधित्व गर्ने समूह र संस्था	ठेगाना
१	मायादेवी राना	अध्यक्ष	अध्यक्ष	९८४६०९०८३१
२	बालकृष्ण घिमिरे	सदस्य	उपाध्यक्ष	९८५६०६०५३६
३	शिवशरण वाग्ले	सदस्य	वडाध्यक्ष १	९८५६०६६०१०
४	चन्द्र बहादुर रानाभाट	सदस्य	वडाध्यक्ष २	९८५१११८०४६
५	श्री बहादुर थापा	सदस्य	वडाध्यक्ष ३	९८५६०६००४३
६	प्रेम बहादुर थापा	सदस्य	वडाध्यक्ष ४	९८५६०६२००४
७	शिव बहादुर आले	सदस्य	वडाध्यक्ष ५	९८४६१४९५९४
८	बसन थापा	सदस्य	वडाध्यक्ष ६	९८५६०४०४२८
९	पदम राज वाग्ले	सदस्य	वडाध्यक्ष ७	९८५६०२२८३५
१०	चिनी माया थापा	सदस्य	महिला सदस्य	९८४६१३११५८
११	बद्रिका घिमिरे	सदस्य	महिला सदस्य	९८४६१७९०६२
१२	मायादेवी सुनार	सदस्य	महिला सदस्य	९८१६००७४५०
१३	राधा कुमारी घिमिरे	सदस्य	महिला सदस्य	९८४६०१०१२४
१४	विष्णु बहादुर कुमाल	सदस्य	अल्प संख्यक सदस्य	
१५	रामकृष्ण विक	सदस्य	दलित सदस्य	
१६	दयाराम तिवारी	सदस्य सचिव	कार्यकारी सदस्य	९८५६०६३१०८

अनुसूची नं. ६: योजना प्रक्रियामा सहभागिहरुको उपस्थितिको प्रतिलिपि

वडा नं. १ स्तरीय गोष्ठीका सहभागिहरु

क्र.सं.	सहभागीको नाम	पद	आबद्ध संस्था/समूह	सम्पर्क नम्बर/इमेल	हस्ताक्षर
१	[illegible]	[illegible]	म्याग्दे गाउँपालिका [illegible]	[illegible]	[illegible]
२	[illegible]	[illegible]	,,	[illegible]	[illegible]
३	विनोद खनाल	[illegible]	,,		[illegible]
४	[illegible]	,,	,,	[illegible]	[illegible]
५	[illegible]	,,	,,	[illegible]	[illegible]
६	[illegible] खनाल	[illegible]	,,	[illegible]	[illegible]
७	सोम बहादुर थापा	[illegible]	,,	[illegible]	[illegible]
८	[illegible] खनाल	[illegible]	,,	[illegible]	[illegible]
९	[illegible]			984609279[illegible]	[illegible]
१०	[illegible]	[illegible]	,,	984616645[illegible]	[illegible]
११	[illegible]		,,	984612260[illegible]	[illegible]
१२	[illegible]		,,	[illegible]	[illegible]
१३	[illegible]	[illegible]	,,	[illegible]	[illegible]
१४	[illegible] अधिकारी ([illegible])		,,	[illegible]	[illegible]
१५	[illegible]		,,	[illegible]	[illegible]
१६	[illegible]	[illegible]	,,	[illegible]	[illegible]
१७	[illegible]	[illegible]	,,	[illegible]	[illegible]
१८	[illegible]		,,	[illegible]	[illegible]
१९	रेवती पुलार		,,		[illegible]
२०	[illegible] पुलार		,,	[illegible]	[illegible]
२१	[illegible]	[illegible]	,,	[illegible]	[illegible]
२२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9804186683	[illegible]
२३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	98455230[illegible]	[illegible]
२४	[illegible]			[illegible]	[illegible]
२५	[illegible]	[illegible]			[illegible]

वडा नं. २ स्तरीय गोष्ठीका सहभागिहरु

क्र.सं.	सहभागीको नाम	पद	आबद्ध संस्था/समूह	लिङ्ग (✓)		जातजाति (✓)						उमेर समूह (✓)					सम्पर्कता वडा*	सम्पर्क नम्बर/इमेल	हस्ताक्षर
				पु	म	ब/क्षे	जनजाति	दलित	नेवार	मुसलमान	अन्य	१६-१९	२०-२४	२५-२९	३०-४४	> ४४			
१	चन्द्रबहादुर राना	अध्यक्ष	म्याग्दे गा.पा. वडा नं.२	✓		✓												९८२९११८०८३	
२	अर्जुन कुमार श्रेष्ठ	सदस्य	वडा सदस्य	✓			✓		✓									९८४६११८६८३	
३	राम कुमारी के.सी.	"	" "		✓	✓												९८६५३२०२०	
४	तारा रानामगर	"	" "		✓	✓												९८६३२६६६८४	
५	कल्पना परियार	"	" "		✓			✓										९८२५१३३५९०	
६	रेशमराज तिवारी	"	" "	✓		✓												९८६५३६५२९६	
७	श्यामकृष्ण जोशी	"	" "	✓			✓											९८६५०३३२८८	
८	दिनेश पाठक	"	" "	✓		✓												९८६५०५०८२०	
९	शालिकलाल श्रेष्ठ	"	" "	✓			✓											९८०५१८८२६	
१०	चन्द्री रानामगर	"	" "		✓		✓											९८६५००४८६८	
११	ध्रुव कुमार श्रेष्ठ	"	" "	✓			✓											९८६५६६०८२६	
१२	दिल बहादुर राना	"	" "	✓		✓	✓											~~[illegible]~~	
१३	गोविन्द [illegible]	"	म्याग्दे २ [illegible] समिति	✓		✓												९८६५०३०२८९	
१४	तिलक तिमिरे		म्याग्दे गा.पा. [illegible]	✓		✓												९८६५१९८१८०	
१५	बिमल बहादुर कुँवर		प्रतिबिम्ब [illegible]	✓		✓												९८६५१६२३०४	
१६	रेख बहादुर थापा		सामाजिक परिचालक	✓			✓											९८५५५४४८७९	
१७	मणिभद्र काफ्ले		वडा नं. २ कार्यालय	✓		✓												९८६५०३०८८५	
१८	कोपिला परियार	सामाजिक परिचालक	[illegible]		✓			✓										९८०७१८३५८२	
१९	[illegible] नन्दकला श्रेष्ठ	म.स्वा. स्वयंसेवी	म्याग्दे -२		✓		✓												
२०	ईश्वरी श्रेष्ठ		"		✓				✓						✓			९८४६०८५८४५	
२१	पदम बहादुर अधिकारी		म्याग्दे -२	✓		✓										✓			
२२																			

वडा नं. ३ स्तरीय गोष्ठीका सहभागिहरु

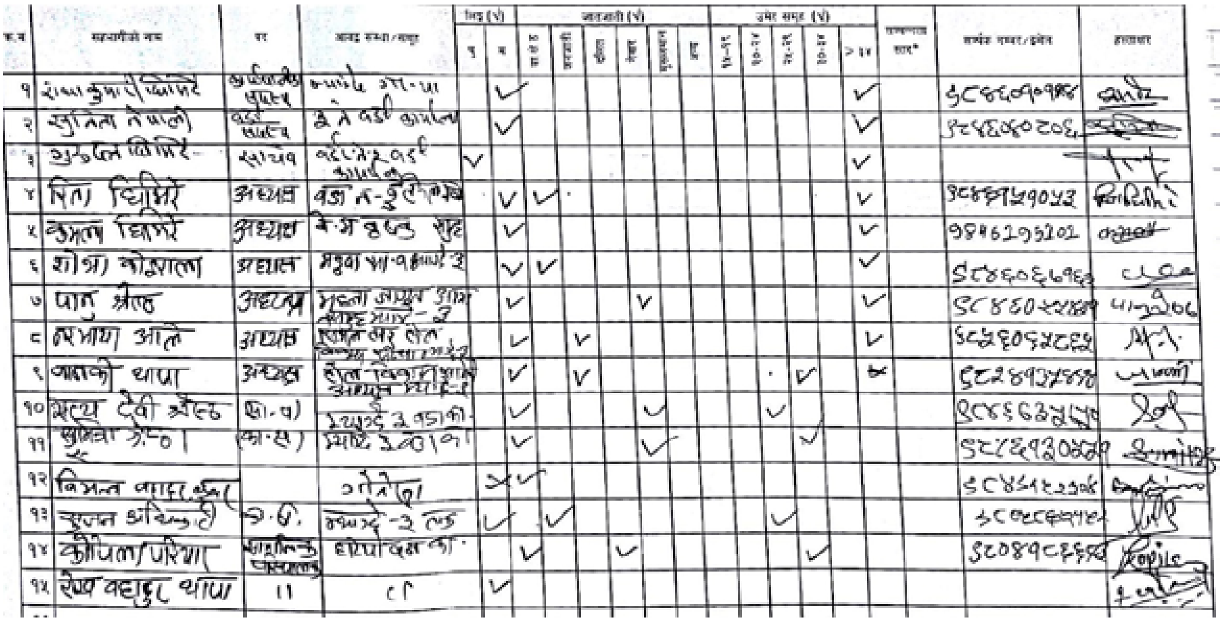

क्र.स	सहभागीको नाम	पद	आबद्ध संस्था/समूह
१	[illegible] कुमारी घिमिरे	[illegible]	म्याग्दे गा.पा
२	सुनिता नेपाली	वडा सदस्य	३ ने वडा कार्यालय
३	[illegible] घिमिरे	[illegible]	[illegible]
४	मिना घिमिरे	अध्यक्ष	वडा नं-३ [illegible]
५	[illegible] घिमिरे	अध्यक्ष	[illegible]
६	[illegible]	अध्यक्ष	[illegible]
७	[illegible] श्रेष्ठ	अध्यक्ष	[illegible]
८	[illegible] आले	अध्यक्ष	[illegible]
९	[illegible] थापा	अध्यक्ष	[illegible]
१०	सत्य देवी श्रेष्ठ	[illegible]	म्याग्दे ३ वडा [illegible]
११	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१२	[illegible]		[illegible]
१३	[illegible] अधिकारी	[illegible]	म्याग्दे-३ [illegible]
१४	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१५	[illegible] बहादुर थापा	॥	॥

वडा नं. ४ स्तरीय गोष्ठीका सहभागिहरु

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना	सम्पर्क नं.
१	माया देवी राना	अध्यक्ष	म्याग्दे गाउँपालिका	९८४६०९०८३[illegible]
२	प्रेम बहादुर थापा	अध्यक्ष	म्याग्दे गा.पा. वडा नं. ४	९८४८०६२००४
३	बद्रीका घिमिरे	सदस्य	वार्ड नं ४	९८[illegible]९६६०६२
४	श्री माया नेपाली	सदस्य	वडा नं-४ दलित	९८१४११[illegible]
५	मिन माया थापा		वडा नं:४	९८०४०९३६[illegible]
६	पुष्पा थापा		वडा नं:४	[illegible]
७	राजु माया थापा	[illegible]	वडा नं:४	९८४६१३२०[illegible]
८	[illegible]	[illegible]	वार्ड नं ४	९८४६०५३६४[illegible]
९	निर.बा. आले		वार्ड नं ४	९८१४१००६३६
१०	[illegible] ब. आले		वार्ड नं ४	९८२४१०१४६२
११	Mahendra Nepali		" " 4	9816153558
१२	[illegible] राना	[illegible]	[illegible]	९८४६०६६६१०
१३	[illegible] कुमारी राना		वडा नं. ४	९८१६९०५४८८
१४	बिमाया [illegible]		वडा नं. ४	९८०६६६६१२
१५	सिता देवी गुरुङ		वडा नं:४	९८६१३२२२०
१६	[illegible] श्रेष्ठ		वडा नं:४	९८२८८०५६१२
१७	हिरामाया विश्वकर्मा		वडा नं:४	९८१९१८[illegible]
१८	बसन्ती नेपाली		वडा नं:४	८६१४१८४[illegible]
१९	[illegible] माया थापा	[illegible]	वडा नं:४	९८०८८३२८६६
२०	गंगा आले	"	वडा नं:४	९८०६१२४४११
२१	[illegible] नेपाली	"	"	
२२	[illegible] कुमारी थापा	"	"	
२३	[illegible] थापा	"	"	
	पद्मा श्रेष्ठ	सदस्य	[illegible]	९८१६१८८३६९
	आ देवी श्रेष्ठ			
	पार्वती नेपाली			९८०६५४०८८९
	प्रतिमा घिमिरे			९८०४१८६६८२
	दीपिका पौड्याल	[illegible]	[illegible]	
	विमल बहादुर [illegible]	[illegible]	"	९८४५१८०३०८
	सिरज बाबु भट्ट	[illegible]		९८४६०४१९३२

वडा नं. ५ स्तरीय गोष्ठीका सहभागिहरु

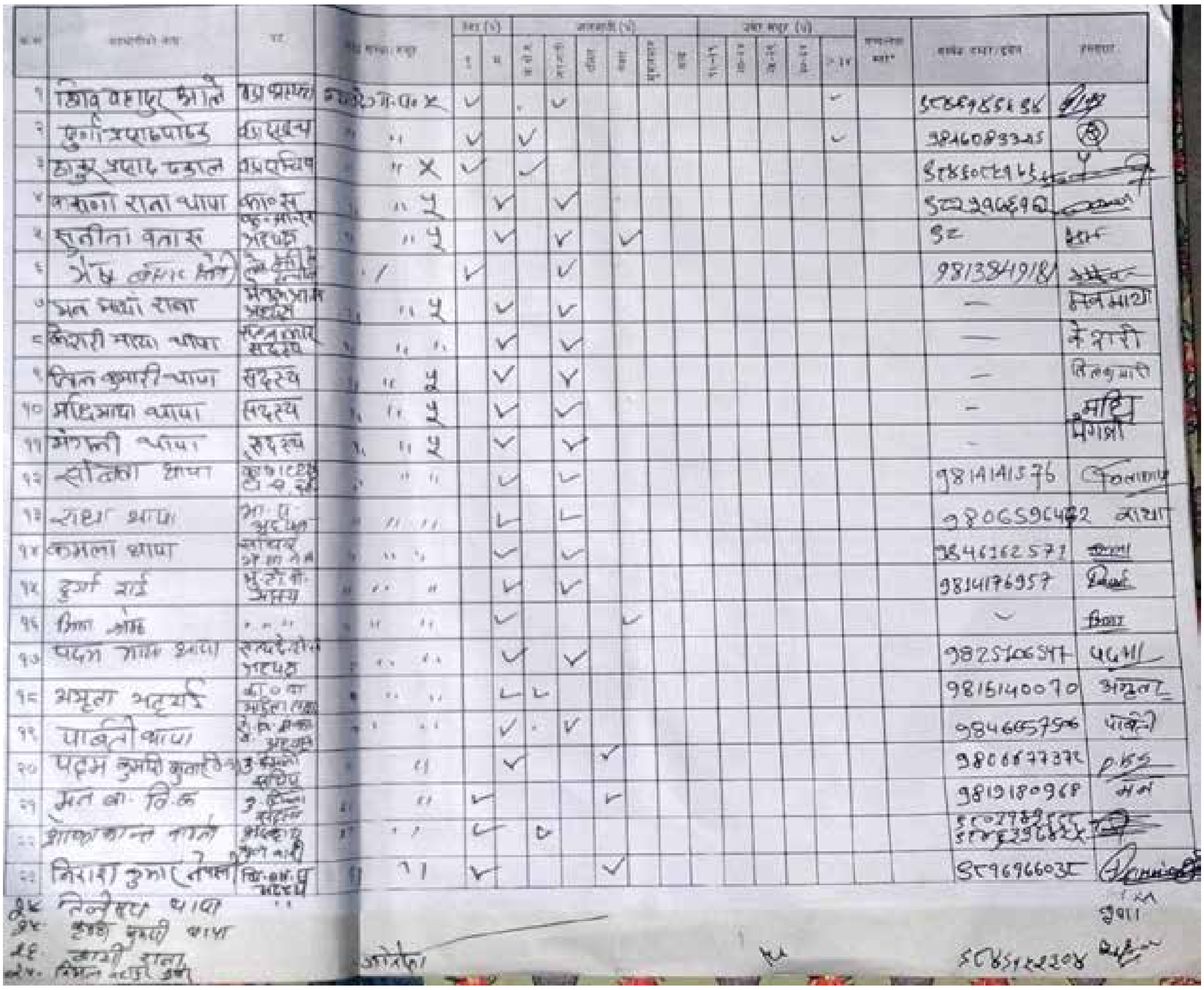

क्र.सं.	सहभागीको नाम	पद	सम्पर्क नं.	हस्ताक्षर
१	शिव बहादुर आले	वडाध्यक्ष	[illegible]	[illegible]
२	पुर्ण प्रसाद पाण्डे	वडा सदस्य	9846083325	[illegible]
३	ठाकुर प्रसाद ढकाल	[illegible]	[illegible]	[illegible]
४	कमला राना थापा	[illegible]	[illegible]	[illegible]
५	सुनीता [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
६	[illegible]	[illegible]	9813849181	[illegible]
७	मन माया राना	[illegible]	—	मनमाया
८	किशोरी माया थापा	सदस्य	—	केशरी
९	तिल कुमारी थापा	सदस्य	—	तिलकुमारी
१०	महिमाया थापा	सदस्य	—	महिमा
११	मंगली थापा	सदस्य	—	मंगली
१२	सरिता थापा	[illegible]	9814141576	[illegible]
१३	राधा थापा	[illegible]	9806596482	राधा
१४	कमला थापा	[illegible]	9846162571	[illegible]
१५	दुर्गा राई	[illegible]	9814176957	[illegible]
१६	[illegible]	[illegible]	—	[illegible]
१७	पदम [illegible] थापा	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१८	अमृता भट्टराई	[illegible]	9815140070	अमृता
१९	पार्वती थापा	[illegible]	9846057596	पार्वती
२०	पदम कुमारी [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२१	मन ब. [illegible]	[illegible]	9819180968	मन
२२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२३	निराज कुमार नेपाली	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२४	तिलप्रसाद थापा			
२५	[illegible] कुमारी थापा			
२६	[illegible] राना			
२७	[illegible]			

वडा नं. ६ स्तरीय गोष्ठीका सहभागिहरु

तालिम/अभिमुखिकरण/कार्यशाला/गोष्ठि/बैठकमा सहभागी विवरण फाराम

कार्यक्रमको नाम: जलवायु परिवर्तन [illegible] तथा विपद् जोखिम न्यूनिकरण सिकाइ गोष्ठी (वडा स्तरीय)	कार्यक्रमको प्रकार:	विषय:	कार्यान्वयन संस्था: CARE
भूपरिधि: चितवन - तनहुँ	कार्यइकाई: [illegible]	क्लस्टर/बन चिनार क्षेत्र: [illegible]	कार्यस्थान: [illegible]
जिल्ला: तनहुँ	नगरपालिका/गाउँपालिका: म्याग्दे	वडा नम्बर: ६	मिति: देखि २०७६/१/१६ सम्म २०७६/१/१६
जम्मा बजेट ($):	USAID निर्देशन ($):	USAID सहभागी ($):	USAID खर्च ($): प्रतिवेदन वर्ष [illegible] कार्यक्रम वर्ष [illegible]

क्र.सं	सहभागीको नाम	पद	आबद्ध संस्था/समूह	लिङ्ग पु	लिङ्ग म	ब्रा/क्षे	जनजाति	दलित	नेवार	मुस्लिमान	अन्य	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-४४	>४४	अपाङ्गता	सम्पर्क नम्बर/इमेल	हस्ताक्षर दिन १	दिन २
१	निर्मला आले	कोषाध्यक्ष	म्याग्दे - ६		✓	✓										✓		९८४६०८४००	[illegible]	
२	पूर्णमाया परियार	"	"		✓			✓								✓		९८४६५३४१६८	पूर्णमाया	
३	बिन्दु थापा	अध्यक्ष	कुसुण्डे आमा समूह		✓	✓										✓		९८४६०७२९४	[illegible]	
४	सपना बि.क.	सदस्य	बेलाउने बाल क्लब		✓			✓				✓						९८१४४६००७	[illegible]	
५	कृष्ण परियार	सदस्य	सेवा युवा क्लब	✓				✓					✓					९८४११२०७६	[illegible]	
६	दुर्गा पराजुली	सदस्य	फकुरा सामाजिक समिति		✓	✓							✓					९८४६१०२६४४	[illegible]	
७	कल्पना थापा	सदस्य	[illegible] आमा समूह		✓	✓								✓				९८४६१२२६२०	[illegible]	
८	जुठी आले	अध्यक्ष	[illegible] आमा समूह		✓		✓									✓		९८४६०८२७४	जुठी	
९	मनोज गुरुङ	अध्यक्ष	कालदेवी [illegible] विकास [illegible]	✓			✓							✓				९८४६०८६९३८	[illegible]	
१०	पार्वती मगर	सदस्य	कुलकुङ आमा समूह		✓		✓							✓				९८४७०८८९३५	पार्वती	
११	सुनिता कुँवर	सदस्य	बुलबुले युवा क्लब		✓		✓						✓					९८४३४८८८६३	सुनिता	
१२	कृष्णबहादुर थापा	अध्यक्ष	[illegible] टोल विकास	✓		✓										✓		९८४६९६९९१८	[illegible]	
१३	सुनरा [illegible]	वडा सदस्य	वडा सदस्य	✓		✓									✓			९८४९८८१९१७	[illegible]	
१४	[illegible] राठी	अध्यक्ष	जनजागृति युवा क्लब	✓		✓									✓			९८४६३४१४२	[illegible]	
१५	वसन्त कुमार [illegible]	सदस्य	[illegible] युवा क्लब	✓					✓						✓			9819119838	[illegible]	
१६	प्रकाश [illegible]	अध्यक्ष	[illegible] टोल वि. स.	✓		✓										✓		980[illegible]	[illegible]	
१७	पूर्णिमा सुनार	अध्यक्ष	कुसुण्डे एकता टो. वि.	✓				✓								✓		9816645118	[illegible]	
१८	[illegible] सिं. राना मगर	अध्यक्ष	[illegible] युवा क्लब	✓			✓									✓		91067[illegible]	[illegible]	
१९	[illegible] बलामगर	अध्यक्ष	[illegible] टोल [illegible]	✓			✓									✓		98171[illegible]	[illegible]	
२०	बसन्त थापा	अध्यक्ष	म्याग्दे गा.पा. वडा नं ६				✓									✓		९८४६०८०[illegible]	[illegible]	
२१	देव ब. थापा	सदस्य	" " "				✓									✓		९८०६६०२२[illegible]	[illegible]	
२२	[illegible]बहादुर वि.क.	वडा सचिव	" "	✓				✓							✓			९८४६०६३९४६	[illegible]	
२३	लक्ष्मी थापा	अध्यक्ष	[illegible] एकता टो. वि. स.		✓		✓									✓		९८०८६२६९९	[illegible]	
२४	श्रीकृष्ण गुरुङ	[illegible]	[illegible] टोल [illegible]	✓			✓							✓				९८२३०२०९५२	[illegible]	
२५	सुनिता राना	सदस्य	[illegible]		✓		✓							✓				९८४३५४६९०	[illegible]	
२६	हिरकला नेपाली	का. स.	म्याग्दे - ६ वडा कार्यालय		✓			✓						✓				९८४६१३२०४९	[illegible]	
२७	धनबहादुर आले	अध्यक्ष	जलदेवी टोल वि. सं.	✓			✓									✓		९८४६१८८६६	[illegible]	
२८	कलाकुमारी आलेमगर	सदस्य	[illegible] आमा समूह		✓		✓									✓		९८४६१३२८८४	[illegible]	
२९	[illegible]कुमारी थापामगर	सचिव	[illegible] टो. वि. स.		✓		✓									✓		९८०६४८८८२६	[illegible]	
३०	असुल थापा	सदस्य	गाईं ठेल्सो युवा क्लब	✓									✓					९८२४४९३३११	[illegible]	
३१	रवि [illegible]	अध्यक्ष	अकला टोल विकास [illegible]	✓												✓		९८६६००६५०	[illegible]	
३२	रामामाया सार्की	अध्यक्ष	सविला आमा समूह		✓		✓						✓					9816188230	राममाया	
३३	दिपा गुरुङ	सदस्य	मनपाङ आमासमूह		✓		✓						✓					9805150372	दिपा	
३४	[illegible] बाबु भट्ट	का. अ.	गोरेटा, [illegible] वन कार्यक्रम	✓		✓								✓				९८४६०४१३२	[illegible]	
३५	विमल बहादुर कुँवर	[illegible]	" "	✓		✓										✓		९८४६४२३०४	[illegible]	
३६	सुशील जोशी	FO	CARE Nepal/Hariyo Ban	✓					✓							✓	४४	98[illegible]073388	[illegible]	

वडा नं. ७ स्तरीय गोष्ठीका सहभागिहरु

क्र.सं.	सहभागीको नाम	पद	आबद्ध संस्था/समूह	पु	म	[illegible]	जनजाति	दलित	नेवार	मुसलमान	अन्य	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-४४	>४५	[illegible]	सम्पर्क नम्बर/इमेल	हस्ताक्षर
१	पदमराज बाउले	अध्यक्ष	म्याग्दे वडा नं. ६	✓		✓												[illegible]	[illegible]
२	धुव बा थापा	सदस्य	"	✓		✓												[illegible]	[illegible]
३	धुव बहादुर नेपाली	"	"	✓				✓										[illegible]	[illegible]
४	प्रेमकुमारी खवाड	वडा नं. ६ महिला सदस्य	म्याग्दे-६		✓		✓											[illegible]	[illegible]
५	रोशनी आले		"		✓		✓											[illegible]	[illegible]
६	मोबेना बाउले		"		✓	✓												[illegible]	[illegible]
७	श्रीशकमाया थापा		"		✓		✓											[illegible]	[illegible]
८	धन कुमारी राना		"		✓		✓											[illegible]	[illegible]
९	प्रेम बहादुर राना		"	✓			✓											[illegible]	[illegible]
१०	मन कुमारी राना		"		✓		✓	[illegible]										[illegible]	[illegible]
११	मनु नेपाली		"		✓			✓										[illegible]	[illegible]
१२	मोहित कोइराला		"	✓				✓										[illegible]	[illegible]
१३	बालकुमारी कुर्मी		"		✓		✓											[illegible]	[illegible]
१४	टेल मन थापा		"	✓			✓												[illegible]
१५	खम्ब ब. बाल्ठामगार		"	✓		✓													[illegible]
१६	कुमार बि. [illegible]		"	✓														[illegible]	[illegible]
१७	सरिता बाउले		[illegible] वडा नं. ६ [illegible]	[illegible]	✓	✓												[illegible]	[illegible]
१८	विमल कुँवर		प्राविधिक [illegible]	✓		✓												[illegible]	
१९	कोपिला परियार	[illegible]	[illegible]		✓		·	✓						✓				[illegible]	[illegible]
२०																			

गाउँपालिका स्तरीय गोष्ठीका सहभागिहरु

क.स	सहभागीको नाम	पद	आवद्ध संस्था/समूह	लिङ्ग (√) पु	म	जातजाती (√) ब्रा.क्षे.ठ	जनजाती	दलित	नेवार	मुसलमान	अन्य	उमेर समूह (√) १५–१९	२०–२४	२५–२९	३०–३४	> ३४	सम्पन्नता स्तर*	सम्पर्क नम्बर/इमेल	हस्ताक्षर फागुन ९	फागुन १०	फागुन ११	फागुन १२
१	भगवान नाथ पाण्डे	ने.का.	म्याग्दे गा.पा.-२ [illegible]	√		√										√	क	9846030760				
२	इन्द्र बहादुर अधिकारी	[illegible]	[illegible] तथा [illegible]	√		√							[illegible]			√	[illegible]	9846062234				
३	आकाश आनन्द	इन्जिनियर	रातोपानी [illegible]										√				क	9823545354				
४	लक्ष्मण शाही	सदस्य	[illegible]	√												√	ख	9813160963				
५	रोशनी मगर	सचिव	कालिका महिला [illegible] म्याग्दे-२		√		√									√	ख	9846195718				
६	वसन्त कुमार श्रेष्ठ	सञ्चालक	[illegible] म्याग्दे-६	√					√						√		ख	9819119838				
७	तारा रानामगर	वडासदस्य	म्याग्दे-२		√	√										√	ख	9846275484		—	—	—
८	चन्द्र बहादुर राना	वडा अध्यक्ष	"	√		√										√	क	9851118046		—	—	
९	[illegible] बहादुर अले	वडा अध्यक्ष	म्याग्दे ५	√			√									√	[illegible]	9846146559		—		
१०	दिपेन्द्र गुरुङ	[illegible]	जि.[illegible]	√			√								√		ख	9846522099		—		
११	राधिका भट्टराई		गा.प्रा.का. [illegible]															9806966602				
१२	माया देवी राना	अध्यक्ष	म्याग्दे गा.पा.		√		√									√	क	9846090831				
१३	पवित्रा घिमिरे	अध्यक्ष	बाराह [illegible]														ख	98460[illegible]				
१४	रत्ना घिमिरे	संयोजक	ने.क.पा. [illegible]		√											√	ख	98460[illegible]			—	
१५	[illegible] लामिछाने	स.म.[illegible]	महिला तथा बालबालिका [illegible]		√	√								√			ख	9846252556				
१६	भुवन थापा	अध्यक्ष	म्याग्दे वडा नं ६	√			√									√	ख	[illegible]		—	—	
१७	हेम माया थापा	संयोजक	[illegible]		√		√									√	ग	[illegible]				
१८	पद्म माया थापा	अध्यक्ष	[illegible]		√		√	√								√	[illegible]	[illegible]				
१९	देवीचन्द्र घिमिरे	[illegible]	[illegible]	√		√										√	ख	[illegible]				
२०	[illegible] विश्वकर्मा	[illegible]	[illegible]	√				√								√	ख	9846080512				
२१	[illegible]	अध्यक्ष	NCDMC	√												√	[illegible]	[illegible]				

अनुसूची नं. ७: योजना प्रक्रियामा सहजिकरण गर्ने व्यक्तिहरु

योजना प्रक्रियामा सहजिकरण गर्ने व्यक्तिहरु

क्र.सं.	सहजिकरण गर्ने व्यक्तित्वहरू	सहजिकरणका क्षेत्र
१.	दयाराम तिवारी, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, म्याग्दे गाउँपालिका	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण, योजना सम्पादन
२.	श्रीराम खनाल, योजना अधिकृत, म्याग्दे गाउँपालिका	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण, योजना सम्पादन
३.	जगन्नाथ जोशी, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सल्लाहकार, केएर नेपाल, हरियो वन कार्यक्रम	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण
४.	बालकृष्ण जमरकट्टेल, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन विशेषज्ञ, केएर नेपाल, हरियो वन कार्यक्रम	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण, योजना सम्पादन
५.	वर्षा रानी गुरूङ, सञ्चार तथा अभिलेखीकरण अधिकृत, केएर नेपाल, हरियो वन कार्यक्रम	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण
६.	सुशील जोशी, फिल्ड अधिकृत, केएर नेपाल, हरियो वन कार्यक्रम	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण
७.	निरज बाबु भट्ट, कार्यक्रम अधिकृत, असल छिमेकी सहयोग संघ (गोनेसा), हरियो वन कार्यक्रम	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण, योजना सम्पादन
८.	कोपीला परियार, सामाजिक परिचालक, असल छिमेकी सहयोग संघ (गोनेसा), हरियो वन कार्यक्रम	स्थानीय सूचना संकलन र गोष्ठी व्यवस्थापन
९.	विमल बहादुर कुँवर, बाह्य सहजकर्ता	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण, योजनाको मस्यौदा लेखन
१०.	आभाष पाण्डे, विश्लेषक, इसिमोड	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण
११.	अरबिन्द मिश्र, थिम लिडर, इसिमोड	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण
१२	सौम्यदिप बेनर्जी, माइग्रेसन विज्ञ, इसिमोड	योजना तर्जुमा गोष्ठी सहजिकरण
१३.	हरि प्रसाद गौतम	भाषा सम्पादन तथा शुद्धाशुद्धी

अनुसूची नं. ८: जोखिमपूर्ण स्थानहरु

क) पहिरो जोखिम स्थानहरु

तालिका २९: पहिरो जोखिम स्थानहरु

क्रसं	वडा	जोखिम क्षेत्र	जोखिम घरधुरी	जोखिम जनसंख्या	जग्गा जामिनको क्षति, विघा या रोपनि	भौतिक संरचनाको क्षति							
						विद्यालय	स्वास्थ्य चौकी	खानेपानी	सिंचाई	अन्य	बाँध	मन्दिर	सडक
१	जामुने	वडा नं ६, बटडाँडा	५		७			१					
२		वडा नं. ७, कुलोचौर										१	
३	जामुने, हालको वडा नं. २ सबै	बाटाको छेउछाउ											
५	७, मनपाङ	वडा नं. ९, अर्चले खर्क माथिल्लो भाग	७०		१५०			१					
६	७, मनपाङ	वडा नं. ८, अर्मने	१५		२००			१	२				
७	७, मनपाङ	वडा नं. ६, कदमे, खर्क	२००		२००			१	१				
८	७, मनपाङ	वडा नं. ६, मूलावारी (कमरे माटोका कारण)	३५							१, हुलाक भवन			
९	४, छाङ्ग	वडा नं. १, पाडेथोक	३५		५०			१	१			१	
१०		वटांग्दी, वडा नं. ४	७		१५			४	३				
११		वडा नं. ३ घुम्ती						१				२	१
१२		वडा नं. २, झांग्दु	६		७			१				१	
१३		वडा नं. २, डडुवा	४०		२२			५	२		३		
१४	जामुने १	ट्याम्के डाँडा	१४		३०			१					१
१५		बाखेबाटो											१
१६		सिमल्दी	७					१					
१७		अम्रेकुना	३		९			२					
१८		सैनिक बस्ती	४५		७०			१					१
१९		बगुवा						१					
२०		लेमसी खोला											१
२१		जन्ट्याङ्ग खोला			१५			१					१
२२		चाउगारा	१६		१०			१	१				
२३		बाखे	१०						१				
२४	छाङ्गर भुवान पर्ने स्थान	त्रादिखोला	१६		५०								
२५		लिम्थान	१६		५०				१				
२६	वडा नं. ९	सिमलदिप	७		२०								
२७		धारापानी	१०		२५								
२८	मनपाङ ६	केरावारी, खरखरे वडा नं. ५	१०		२०			२	१	१, पुल			१
२९		तिलाहार, वडा नं. ७	७		१५०			१	१				१
३०		मौरीवजार, सहिद स्मारक वडा नं. २							१	१, पोखरी			१
३१		अकलामूल वराही मोटोर मार्ग वडा नं. २											१
३२		मोटोरमार्ग वडा नं. ३			२०				१				१
३३		बाटोको छेउ वडा नं. ४	१५		१००	१		२					१
३४		वोरीवोट वडा नं. ४	२		५०				२				१
			५९१	२३५९	१२७०	१	०	२९	१८	३	३	५	१३

ख) बाढी जोखिम स्थानहरु

तालिका २७: बाढी जोखिम स्थानहरु

क्रस	वडा नं तथा नाम	जोखिम क्षेत्र	जोखिम घरधुरी	जोखिम जनसंख्या	जग्गा जामिनको क्षति, विघा या रोपनि	भौतिक संरचनाको क्षति								
						विद्यालय	स्वास्थ्य चौकी	खानेपानी	सिंचाई	मन्दिर	बाँध	बाटो	सार्वजनिक भवन	पुल
१	जामुने	वडा नं. ७, साग्दे खोला,			५०				१		२			
२		माग्दे खोला,			६०				१		४			
३		छितिने खोला			२०				१		१			
४	जामुने २	ठाडो खहरे खोला			४०			१	१					
५		सिसाघारी			२०			१	१					
६	७, मनपाङ	सागेखोला, ४ हजार बाँध	९					१						
७	छाङ्ग ४	वडा नं. १, पाडेथोक	१५		१००			४	१					
८	जामुने १	गुणादी	५		८००	१		१	२					
९		सैनिक बस्ती	१०		८					१	१			
१०		जन्ट्याङ्ग खोला	२					१			१			
११		माथिल्लो गुणादी							१	१			१	
१२	छाङ्ग ९	फुलवारी				१				१				
१३		सेतीगंगा जल विद्युत क्षेत्र	सबै											
१४		म्याग्दे	१२		५००									१
१५	छाङ्ग ८	भागर			१००									
१६		वुलवुले टोल विकास, वोटनीटार, बौलाहओडार, सेती नदी र लिम्थान	५		२००									
१७	मनपाङ ६	गाँउस्वारा, वडा नं. ७			७५				१					१
१८		न्युन उचाइ भएको तल्लो भाग, वडा नं. २			३०									
१९		मूल खोला, वडा नं. ३			१०			१	१			१	१	
२०		म्याग्दे खोला, वडा नं. १	९		२००	१		१	३					
			६७	२६८	२२१३	३	०	११	१४	३	९	१	२	२

ग) आगलागी जोखिम स्थानहरु

तालिका २८: आगलागी जोखिम स्थानहरु

क्रसं.	वडा	जोखिम क्षेत्र	जोखिम घरधुरी	जोखिम जनसंख्या	जग्गा जामिनको क्षति, विघा या रोपनि रवन क्षेत्र	भौतिक संरचनाको क्षति					
						विद्यालय	स्वास्थ्य चौकी	खानेपानी	सिंचाई	अन्य	जङ्गल
१	मनपांग	वडा नं. ७ हालको पौ नेस्वारा, साव	३								
		ठाडीचौर	१०					३			१
२	छाङ ४	भोटेखोरिया साव									
३	जामुने १	ट्याम्के डाँडा	२७								
		घुम्ते	२०								
		ओडारे	१५								
		दिर्पु	१००								
		ठुलाखेत (कान्चौर)	१५								
		डुन्डुर	१								
जम्मा			१९१	७६३	०	०	०	३	०	०	१

अनुसूची नं. ९: केही संकटासन्न स्थानहरुको पार्श्वचित्र तथा वस्तुस्थिति

बाढीको जोखिम

स्थान : म्याग्दे गाउँपालिका, वडा नं. ७, छांग, फुलवारी

जोखिम : हिरामणी आधारभूत विद्यालय, ७ घरधुरी, ५० रोपनी खेती योग्य जमिन, १ मन्दिर

देशान्तर : ८४°७'२५" पुर्व

अक्षांश : २८°०'३१" उत्तर

उचाइ : ४८८ मिटर

महामारीको जोखिम

स्थान : म्याग्दे गाउँपालिका, वडा नं. ६, मनपांग, मौरी बजार देखि रिङ्गेपानीको विचमा

जोखिम : बस्ती, सडक, खोला, पार्क

देशान्तर : ८४°५'२१" पुर्व

अक्षांश : २७°५९'२५" उत्तर

उचाइ : ४३२ मिटर

पहिरोको जोखिम

स्थान : ट्याम्के डाँडा, म्याग्दे १

जोखिम : सडक, १५ घरधुरी र खानेपानी संरचना

देशान्तर : ८४°१३'२५" पुर्व

अक्षाँश : २७°५२'४६" उत्तर

उचाइ : ६२४ मिटर

पहिरोको जोखिम

स्थान : उमाचोक सामुदायीक वन, म्याग्दे २, जामुने, अधिकारी टोल

जोखिम : सामुदायिक वनको भवन र शौचालय, १५ रोपनी धान खेत, सिंचाई कुला र खानेपानी संरचना

देशान्तर : ८४°११'७" पुर्व

अक्षाँश : २७°५८'५६" उत्तर

उचाइ : ५७६ मिटर

अनुसूची नं. १०: साविकका गाविसहरुका योजनाहरुबाट समायोजित समयरेखा

तालिका २९: साविकका गाबिसहरुका योजनाहरुबाट समायोजित समयरेखा

साल	घटना	प्रभाव तथा क्षति	प्रभावित समुदाय वा वर्ग	बचाउका प्रयासहरू	संस्थागत सहयोग	सहयोग प्राप्त गर्ने
जामुने हाल वडा नं. १, २ र ३						
२०३८	आगलागी	३० घर जलेको, गाई भैंसी मरेको	वडा नं ६	आपसी सहयोग	छैन	छैन
२०३९	पहिरो	३ व्यक्तिको मृत्यु र बाली नष्ट	वडा नं ६	स्थानीयहरू मिलेर उद्धार	छैन	छैन
२०४०	खडेरी	समयमा बाली लगाउन नपाएको र उन्पादनमा ह्रास	सम्पूर्ण वडा	केही गरेको थिएन	छैन	छैन
२०४२	खडेरी	समयमा बाली लगाउन नपाएको र उत्पादनमा ह्रास	सम्पूर्ण वडा	केही गरेको थिएन	छैन	छैन
२०४८	पहिरो	पानीको पोखरी सुकेको	वडा नं. १	केही गरेको थिएन	छैन	छैन
२०६५	आगलागी	पोखरी गैह्राको दलितको घरमा आगलागी, लत्ता कपडा, खाद्यन्न जलेर नष्ट	वडा नं १	मानवीय क्षति हुनबाट बचाउने प्रयास गरीयो	छैन	छैन
	असिना पानी	असिनाले तरकारी तथा मकै नष्ट गरेको साथै घरको छानोको प्लेट, जस्ता पाता क्षति गरेको	सम्पूर्ण वडा	बन्चरो आकासतिर फर्काउने, ओदान फाल्ने जस्ता उपायहरूमा विश्वास राखी सो कार्य गरिएको	छैन	छैन
२०६७	पहिरो	डुम्रे डाँडा, पखेरे बारी, फुम्रेपाखा उमाचौर सा.व., सिम्ले डाँडामा बाली जग्गा तथा वनमा क्षति	वडा नं ५	हाल सम्म केही गरेको छैन	छैन	छैन
२०६९	खडेरी	समयमा बाली लगाउन नपाएको र उत्पादन मा ह्रास	सम्पूर्ण वडा	दोहोऱ्याएर बाली लगाइएको	छैन	छैन
	पहिरो	ट्याम्के डाँडामा पहिरो गएर ३ परिवार को मृत्यु	वडा नं १	स्थानीयहरू मिलेर उद्धार	छैन	छैन
२०७२	भुकम्प	पानीका मूलहरू सुक्दै गएका	सम्पूर्ण वडा	मूल संरक्षणमा लागे को	छैन	छैन
मनपाङ						
२०४५	बाढी तथा पहिरो	धान बाली वगाएको, खेत वगरमा परिणत, सीमाना छुट्याउन गाह्रो भएको, बाँध बगाएको	साविक वडा नं १, २ र ३, म्याग्दे खोला	ढुंगा बालुवा फालेर पुन खेत बनाएका	जिल्लाबाट नापी भएको	वडा नं १
२०५३	चट्याङ्ग	३ घर परेका, आगलागी बाट डल्ली विक घाईते, सुकमाया श्रेष्ठ, मन ब. थापा प्रभावित	वडा नं. १	प्रभावितहरूको घर बनाउन सहयोग गरेका, व्यक्तिहरूबाट सामाग्री, बास र गासको व्यवस्था गरेका	रेडक्रसबाट	वडा नं १

साल	घटना	प्रभाव तथा क्षति	प्रभावित समुदाय वा वर्ग	बचाउका प्रयासहरू	संस्थागत सहयोग	सहयोग प्राप्त गर्ने
२०५८	बाढी	धान कुनियो बगाएको, रोपेको खेत पुरेको	म्याग्दे खोला साविक वडा नं १, २ र ३	ढुंगा, वालुवा फाली बिउ खोजी खेत रोपेका र साँध चिन्न गाह्रो भएको	छैन	छैन
२०६०	बाढी	२ घरमा क्षति, १५ रोपनि खेतमा क्षति	साङ्ले खोला वडा नं. १	अर्को ठाँउमा घर बनाएको	छैन	छैन
२०६० देखि	मिचाहा प्रजाति	खेतवारी तथा वनमा निलोगन्धे, वनमारा, लहरेफ्भारले असर गरेको	सम्पूर्ण वडा	उखलेर फालेको	छैन	छैन
२०६५	चट्याङ्ग	विद्यालयमा क्षति, २ गाई मरेका, ५ घरमा क्षति	वडा नं. १ र ५	विद्युत्तीय तारहरू मर्मत गरिएको	छैन	छैन
२०६५ र २०६६	बाढी	धान कुनियो बगाएको, रोपेको खेत पुरेको, १ जना व्यक्ति बगाएको	वडा नं. १, २ र ३	ढुंगा, वालुवा फाली बिउ खोजी खेत रोपेका र साँध चिन्न गाह्रो भएको	छैन	छैन
२०६७, २०६८	असिना पानी	मकै, दलहन तथा तरकालीमा क्षति	सम्पूर्ण वडा	छैन	छैन	छैन
२०६९	पहिरो	कुलोमा क्षति	वडा नं. १	स्थानीय बासिन्दाको सहयोगमा मर्मत गरी प्रयोमा ल्याएको	छैन	छैन
२०७०	आगलागी	खानेपानीको पाइप र सालको जङ्गल जलेको	वडा नं. १	पाईप मर्मत गरी पुन प्रयोगमा ल्याएको	छैन	छैन
	खडेरी	बक्सिंग हिरा, जोगिकुवा, बाघखोल, कैंयले, धरादी जस्ता खानेपानीको मूलहरू सुकेका र सर्दै गएका साथै समयमा मकै लगाउन नपाएका	सम्पूर्ण वडा	वैकल्पिक मूलहरूको प्रयोग गरिएको र मकै पानी परे पछि लगाएको	छैन	छैन
	भूक्षय	साउने पानीका जमिन चिर्रिंदै गएको	वडा नं. १, २, ५, ६ र ७	छैन	छैन	छैन
२०७१	चट्याङ्ग	३ घरमा क्षति, १ महिला घाईते	वडा नं. ५ र ७	विद्युत्तीय तारहरू मर्मत गरिएको , स्वास्थ्य चौकीमा लगेर उपचार गरिएको	छैन	छैन
			छाङ्ग			
२०४०	पहिरो	२ गोठ लगेको	वडा नं. २, चिडी थान	छैन	छैन	छैन
२०४०	खडेरी	मकै धानमा असर पारेको, वाली लगाउन नपाएका	सबै वडा	छैन	छैन	छैन
२०४१	आगलागी	३८ घरमा नोक्सान	वडा नं. ४	छैन	छैन	छैन
२०५७	असिना पानी	गोरू, बाख्रा, तोरी, चरा, हाँस, कुखुरामा असर पुगेको		छैन	छैन	छैन

साल	घटना	प्रभाव तथा क्षति	प्रभावित समुदाय वा वर्ग	बचाउका प्रयासहरू	संस्थागत सहयोग	सहयोग प्राप्त गर्ने
२०६०	आगलागी	५ घर जली नष्ट भएका	वडा नं. २, सार्की गाँउ	छैन	छैन	छैन
२०६५	पशुमा रोग	कुखुरा, बाख्रा, भैसी, सुँगुर विरामी भएका	वडा नं. १	छैन	छैन	छैन
२०६७	बाढी	कुलो वगाएको, १ जना घाईते	वडा नं. २	छैन	छैन	छैन
२०६८	पहिरो	सावमा ५० घर बढी लडेका	वडा नं. ७	छैन	छैन	छैन
२०६९	असिना पानी	खेतीपाती नोक्सान	वडा नं. ३	छैन	छैन	छैन
	पहिरो	खानेपानी पाइप लगेको, १ घर क्षति	वडा नं. ८	छैन	छैन	छैन
	असिना पानी	सुन्तला नोक्सान	वडा नं. ८	छैन	छैन	छैन
२०७०	हावाहुरी	स्कुलको छाना, टावर, २ मन्दिर र १२ घर उडाएको		छैन	छैन	छैन
	खडेरी	खेतीपाती नोक्सान		छैन	छैन	छैन
२०७१	खडेरी	धान मकै बालीमा नोक्सान	वडा नं. २ र ४	छैन	छैन	छैन
	हावाहुरी	८ घरधुरी प्रभावित, जङ्गलका रूखमा नोक्सान, १५ घर प्रभावित, गोठमा क्षति	वडा नं. ७, ३ र ८	छैन	जिविस, रेडक्रस	पीडित
	आगलागी	१ घर नष्ट, पोखरे डाँडा सावमा डढेलो लागेको	वडा नं. ७, ५	छैन	साव	पीडित
	चट्याङ्ग	१ जना घाइते	वडा नं. ८, काफल स्वारा	छैन	छैन	छैन

अनुसूची नं. ११: वडागत संकटासन्नताको अवस्था

तालिका ३०: वडागत रूपमा संकटासन्नताको अवस्था

वडा नं.	मानवीय क्षति	विस्थापित तथा प्रभावित परिवार	क्षतिग्रस्त घर	आर्थिक क्षति	खेतीयोग्य जमिन	सामाजिक प्रभाव	विगतमा भएका विपद्का घटनाक्रम	जोखिमले भविष्यमा पार्न सक्ने असर	स्रोत को उपलब्धता तथा पहुँच	जनसंख्या को विश्लेषण	बाली लगाउने वा भित्र्याउने समयमा आएको परिवर्तन	तापक्रममा आएको परिवर्तन	स्थानीय ज्ञान, सिप, क्षमता र प्रविधि	संस्थागत क्षमता	जम्मा अंक	संकटासन्नताको स्तर
१	६	२	२	३	२	२	३	२	२	२	३	२	२	३	३६	उच्च
२	२	१	१	२	३	१	१	१	२	२	३	२	२	३	२६	न्यून
३	४	३	३	३	१	१	२	१	२	२	३	२	२	३	३२	उच्च
४	२	२	३	३	१	१	३	२	२	१	३	२	२	३	३०	मध्यम
५	२	१	२	२	१	१	३	२	३	१	३	२	२	३	२८	मध्यम
६	२	१	२	३	२	१	३	१	३	३	३	२	२	३	३१	मध्यम
७	४	२	१	३	३	१	२	३	३	३	३	२	२	३	३५	उच्च

अनुसूची नं. १२: संकटासन्नताका आधारमा घरधुरीहरुको स्तरीकरण

तालिका ३१: म्याग्दे गाउँपालिकामा संकटासन्न घरधुरीहरुको अवस्था

वडा	प्रतिशत	न्युन जोखिम घरधुरी (सं१)	मध्यम जोखिम घरधुरी (सं२)	उच्च जोखिम घरधुरी (सं३)	अति उच्च जोखिम घरधुरी (सं४)	जम्मा घरधुरीहरू
१	१७.०	१६२	३८६	३०७	७१	९२६
२	१६.०	१५०	३०५	३२०	९८	८७३
३	१३.८	९९	१८६	३६०	१०८	७५३
४	११.९	३५७	१४०	१०५	४६	६४८
५	८.४	१२५	२४२	४९	४३	४५९
६	१४.५	१८२	२४३	२६८	९४	७८७
७	१८.३	२९४	३६०	२७७	६४	९९५
जम्मा	१००.०	१३६९	१८६२	१६८६	५२४	५४४१
बाम्हण क्षेत्री ठकुरी	२३.६	३२३	४४०	३९८	१२४	१२८५
दलित	२६.०	३५६	४८४	४३८	१३६	१४१३
ज्नजाति	३७.२	५०९	६९२	६२६	१९५	२०२२
नेवार	११.६	१५९	२१७	१९६	६१	६३४
मुसलमान	०.१	१	२	१	०	५
अन्य	१.५	२१	२८	२६	८	८२
जम्मा	१००.०	१३६९	१८६२	१६८६	५२४	५४४१

अनुसूची नं. १३: विषयगत प्राथमिकीकरण

तालिका ३२: विषयगत रूपमा विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपाय तथा रणनीतिहरुको प्राथमिकिकरण

विषयगत क्षेत्र : कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

उपाय तथा रणनीतिहरू	आर्थिक	सामाजिक	वातावरणीय	औसत	आर्थिक भार	सामाजिक भार	वातावरणीय भार	जम्मा अंकभार
वैकल्पिक तथा व्यवसायमूलक खेती (बेमौषमी तरकारी खेती, च्याउ, अदुवा, फलफुल, बाखापालन, सुधारिएको प्रजातिको बिउ वितरण) तालिम र लक्षित वर्ग सहयोग	०.०८४	०.२२२	०.४००	०.२३५	०.००८३	०.०५९९	०.२५१७	०.३१९९
कृषि संरचनाको निर्माण, मर्मत तथा सम्भार (कुलो, नहर, संकलन केन्द्र)	०.२०६	०.१२८	०.०५३	०.१२९	०.०२०६	०.०३४६	०.०३३७	०.०८८९
सचेतना, प्रचार प्रसार, तालिम /क्षमता अभिवृद्धि	०.२६३	०.५६४	०.२८९	०.३७२	०.०२६३	०.१५२३	०.१८१९	०.३६०५
अनुकूलित प्रविधि तथा औजार (प्लाष्टिक टनेल, प्लाष्टिक पोखरी, थोपा सिंचाई आदि)	०.३३०	०.०५३	०.१६८	०.१८४	०.०३२९	०.०१४४	०.१०५७	०.१५३१
बजारीकरण तथा बजार व्यवस्थापन, बिमा, कृषि प्रविधिक सहयोग, नमुना प्रदर्शनी आदि	०.११७	०.०३३	०.०९०	०.०८०	०.०११७	०.००८८	०.०५६९	०.०७७५

विषयगत क्षेत्र : जलस्रोत तथा उर्जा

उपाय तथा रणनीतिहरू	आर्थिक	सामाजिक	वातावरणीय	औसत	आर्थिक भार	सामाजिक भार	वातावरणीय भार	जम्मा अंकभार
पानीका स्रोत संरक्षण र मर्मत सम्भार (कुवा, पोखरी, टंकी आदि)	०.४५२	०.३६१	०.४७९	०.४३१	०.०४५	०.०९७	०.३०२	०.४४५
पानी सञ्चितीकरण, प्रविधि (लिफ्टिंग समेत) र पाइप लाइन विस्तार जस्ता पूर्वाधार निर्माण तथा बिस्तार	०.०५३	०.१०५	०.०७४	०.०७७	०.००५	०.०२८	०.०४६	०.०८०
पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा पानीको उपलब्धता तथा न्यायोचित वितरण र वैकल्पिक उर्जा (सुधारिएको चुल्हो)	०.२५०	०.१७३	०.०८७	०.१७०	०.०२५	०.०४७	०.०५५	०.१२६
जल तथा उर्जाको महत्व र किफायित सदुपयोगका लागि सचेतना, क्षमता विकास	०.२४५	०.३६१	०.३६०	०.३२२	०.०२५	०.०९७	०.२२७	०.३४९

विषयगत क्षेत्र : वन तथा जैविक विविधता

उपाय तथा रणनीतिहरू	आर्थिक	सामाजिक	वातावरणीय	औसत	आर्थिक भार	सामाजिक भार	वातावरणीय भार	जम्मा अंकभार
सचेतना, तालिम, गोष्ठी, सञ्जालीकरण	०.१०९	०.१६७	०.०३४	०.१०३	०.०११	०.०४५	०.०२२	०.०७८
बृक्षरोपण (घाँस, डालेघाँस, अम्रिसो, फलफूल), कृषि वन प्रवर्द्धन, वनको बहुउपयोगी व्यवस्थापन	०.२७०	०.१०५	०.२५२	०.२०९	०.०२७	०.०२८	०.१५९	०.२१४
वन, जलाधार, जैबिक विविधता संरक्षण, अग्निरेखा निर्माण तथा सरसफाई, पानी मुहान, पोखरी संरक्षण	०.१९२	०.२०१	०.४१९	०.२७१	०.०१९	०.०५४	०.२६४	०.३३८

उपाय तथा रणनीतिहरू	आर्थिक	सामाजिक	वातावरणीय	औसत	आर्थिक भार	सामाजिक भार	वातावरणीय भार	जम्मा अंकभार
वनपैदावारको किफायती तथा दिगो सदुपयोग, वैकल्पिक उर्जा, प्रविधि तथा औजार	०.१२८	०.१२७	०.१९३	०.१४९	०.०१३	०.०३४	०.१२२	०.१६९
मानव वन्यजन्तु द्वन्द्ध न्यूनीकरण सचेतना तथा राहत कोषको व्यवस्था	०.०४७	०.०४८	०.०५८	०.०५१	०.००५	०.०१३	०.०३७	०.०५५
लक्षित वर्गमुखी कार्यक्रम (आयआर्जन, सिप तथा उद्यम सहयोग)	०.२५४	०.३५२	०.०४३	०.२१६	०.०२५	०.०९५	०.०२७	०.१४७

विषयगत क्षेत्र : जलवायु उत्पन्न एवं अन्य प्रकोप न्युनीकरण

उपाय तथा रणनीतिहरू	आर्थिक	सामाजिक	वातावरणीय	औसत	आर्थिक भार	सामाजिक भार	वातावरणीय भार	जम्मा अंकभार
पूर्वाधार, संरक्षण बृक्षरोपण, तटबन्ध निर्माण तथा मर्मत, सामाग्रीको व्यवस्था	०.०५४	०.३०१	०.१८६	०.१८०	०.००५	०.०८१	०.११७	०.२०४
आकस्मिक कोष व्यवस्था र परिचालन	०.५६६	०.०६६	०.०६२	०.२३१	०.०५७	०.०१८	०.०३९	०.११३
जनचेतना, समिति, कार्यदलका लागि जनशक्तिको व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास , जलवायु परिवर्तन तथा विपद् सिकाइ केन्द्र	०.१६७	०.१३१	०.५८०	०.२९३	०.०१७	०.०३५	०.३६६	०.४१८
नीति अभ्यास, व्यवहार परिवर्तन, फरक प्रभाव सम्बोधन	०.२१३	०.५०२	०.१७२	०.२९६	०.०२१	०.१३६	०.१०८	०.२६५

विषयगत क्षेत्र : मानव स्वास्थ्य तथा जीविकोपार्जन

उपाय तथा रणनीतिहरू	आर्थिक	सामाजिक	वातावरणीय	औसत	आर्थिक भार	सामाजिक भार	वातावरणीय भार	जम्मा अंक भार
स्वास्थ्य सेवाको क्षेत्र विस्तार गर्ने (स्वास्थ्य शिविर)	०.०६५	०.०८४	०.१५४	०.१०१	०.००६४७	०.०२२७	०.०९७२	०.१२६४
वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत (पानी) सर्वेक्षण, संरक्षण, सरसफाई	०.५५८	०.४९१	०.३०६	०.४५१	०.०५५८	०.१३२५	०.१९२५	०.३८०८
सचेतना, क्षमता अभिवृद्धि (सुधारिएको चुल्हो निर्माण)	०.२२७	०.२७२	०.४४७	०.३१५	०.०२२६६	०.०७३३	०.२८१३	०.३७७३
फरक प्रभाव सम्बोधन	०.१५१	०.१५४	०.०९४	०.१३३	०.०१५१०	०.०४१५	०.०५८९	०.११५५

विषयगत क्षेत्र : बस्ती तथा बसोवास

उपाय तथा रणनीतिहरू	आर्थिक	सामाजिक	वातावरणीय	औसत	आर्थिक भार	सामाजिक भार	वातावरणीय भार	जम्मा अंक भार
पूर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सुधार (तटबन्ध, भूकम्प प्रतिरोधात्मक घर, अपाङ्ग, वातावरण/बालबालिका/अपाङ्ग आदि मैत्री पुर्वाधार)	०.१३३	०.३२६	०.०८८	०.१८२	०.०१३	०.०८८	०.०५५३	०.१५७
जोखिम रहित पूर्वाधार निर्माण लागि सहयोग (भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणका लागि कमजोर तथा गरिबलाई अनुदान)	०.२२०	०.३४२	०.०९८	०.२२०	०.०२२	०.०९२३	०.०६२१	०.१७६
सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि (फोहोरमैला व्यवस्थापन तालिम), सचेतना	०.४६०	०.२८६	०.५१४	०.४२०	०.०४६	०.०७७३	०.३२३५	०.४४७
नीति (भू-उपयोग) तथा योजना तर्जुमा, अभ्यास तथा व्यवहार परिवर्तन, अनुगमन तथा नियमन	०.१८८	०.०४५	०.३००	०.१७८	०.०१९	०.०१२३	०.१८९१	०.२२०

विषयगत क्षेत्र : विपद् जोखिम व्यवस्थापन

उपाय तथा रणनीतिहरू	आर्थिक	सामाजिक	वातावरणीय	औसत	आर्थिक भार	सामाजिक भार	वातावरणीय भार	जम्मा अंक भार
विपद् जोखिम न्युनीकरणको लागि पूर्वाधारको निर्माण (पहिरो नियन्त्रण, कच्ची सडक भएको स्थानमा बाँस तथा अम्रिसोको रोपण, अग्नि रेखा निर्माण, पानी पोखरी निर्माण तथा संरक्षण)	०.२५८	०.१४७	०.२९९	०.२३५	०.०२६	०.०३९८	०.१८८	०.२५४
सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि (आगो जन्य प्रकोप सम्वन्धि सचेतना, विपद् जोखिम व्यवस्थापन तालिम, विपद् तथा जलवायु अनुकूलन सिकाइ केन्द्र)	०.०५१	०.२७९	०.३२७	०.२१९	०.००५	०.०७५३	०.२०६२	०.२८७
नीति नियमको कार्यान्वयन (भवन निर्माण आचार संहिता, भू उपयोग नीति)	०.६०३	०.१०९	०.०९४	०.२६८	०.०६०	०.०२९४	०.०५९२	०.१४९
विपद् जोखिम तथा भू-वनावटको अध्ययन र कार्यान्वयन	०.०८८	०.३०८	०.२८०	०.२२५	०.००९	०.०८३१	०.१७६५	०.२६८

अनुसूची नं. १४: फरक प्रभावहरुको सम्बोधनका उपायहरु

जलवायु परिवर्तन तथा विपद्को कारण संकटासन्न अवस्थामा रहेका खास वर्गहरुले भोगेको फरक प्रभावको सम्बोधनका लागि निम्नानुसार रणनीति तथा कार्यक्रमहरुलाई जोड दिइने छ।

- वार्षिक योजना तर्जुमा, प्राथमिकीकरण , बजेट विनियोजन तथा अन्य निर्णय प्रक्रियाहरुमा समावेशी सहभागिता।
- विभिन्न समिति तथा अन्य संरचनाहरुमा समावेशी सहभागिता।
- हरेक कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा लाभान्वित वर्गमा लक्षित तथा समावेशी सहभागिता
- हरेक कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा समावेशी सहभागिता
- प्रभावित व्यक्ति तथा समुदाय लक्षित कार्यक्रम (जीबिकोपार्जन सुधार कार्यक्रम, बालपोषण कार्यक्रम, अपागंमैत्री भौतिक पूर्वाधार निर्माण, स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम, युवा सीपमूलक कार्यक्रम)
- प्रभावित व्यक्ति तथा समुदाय अनुकूल भौतिक संरचनाहरुको विकास (सेल्टर हाउस निर्माण, भत्किएका सडक निर्माण, उचोधारा निर्माण, तटबन्ध, पुल निर्माण, खोप केन्द्र निर्माण)
- लाभान्वित वर्गहरुको खण्डिकृत तथ्यांकको अभिलेखीकरण
- प्रस्तावित क्रियाकलाप गर्दा महिलामा पर्ने प्रभाव जस्तैः कार्यबोझको विश्लेषण
- महिला मैत्री एवं जलवायु अनुकूलन प्रविधिहरु (जस्तैः थोपा सिंचाई, सुधारिएको चुल्हो, खानेपानी, सिपमूलक कार्यक्रमहरु) को प्रबर्द्धन।

अनुसूची नं. १५: विपद् जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापनका उपायहरु

विगतको सिकाइ बमोजिम जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण खासगरी स्थानीय स्तरका लागि अत्यन्तै अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तु भएको र यि दुबै पक्ष मध्ये कुनै एकलाई मात्र ध्यान दिंई कार्यान्वयन गरिएका कार्यक्रम प्रभावकारी नहुने देखिएकाले यस योजनामा विपद् जोखिम न्यूनिकरणलाई पनि सँगै लैजाने प्रयास गरिएको छ। हरेक कार्यक्रमहरु गर्दा विपद् जोखिम न्यूनीकरणको चस्माले समेत हेर्ने परिपाटीको विकास गरीनेछ। साथै विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि निम्नानुसार विपद् पूर्व, विपदको समयमा र विपद् पश्चात गरीने योजनाहरु कार्यान्वयन गर्न विशेष जोड दिइने छ।

तालिका ३३: विपद् जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापनका उपायहरु

विपद् पूर्वका योजनाहरू	विपद्को समयका योजनाहरू	विपद् पश्चात्का योजनाहरू
■ विपद् जोखिम क्षेत्रमा, प्रभावित तथा जोखिममा रहेका व्यक्ति तथा समुदायलाई लक्षित एवं सरोकारवालाहरूको तयारीका लागि सचेतना ■ आकस्मिक कोषको व्यवस्था ■ प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम ■ विपदको समयमा आवश्यक पर्न सक्ने सुरक्षित आश्रय स्थल पहिचान र जानकारी ■ गाविस स्तरको प्रकोप व्यवस्थापन समिति, विभिन्न कार्यदल (पूर्व सूचना , खोज तथा उद्धार, राहत व्यवस्थापन र पूर्ननिर्माण, प्राथमिक उपचार) तथा , स्वयम सेवक, जिम्मेवारी र स्रोत हरूको पहिचान गर्ने ■ बिमा तथा सुरक्षणको व्यवस्था ■ आपतकालीन उद्दार तथा राहतका सामाग्रीको व्यवस्था ■ पूर्व सूचना कायम गर्नका लागि माथिल्लो तटीय क्षेत्र र तल्लो तटीय क्षेत्रको सम्बन्ध विस्तार गर्ने, नदी तथा खोला किनारमा बाढीको संकेत चिन्ह ■ जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण, वृक्षारोपण, क्षमता विकास कार्यहरू गर्ने ■ महिला बालबालिका अशक्त बिरामी, बृद्ध बृद्धा, अपाङ्गहरूको विवरण सङ्कलन गर्ने ■ लैङ्गिक आंकलन गर्ने, लैङ्गिक भूमिका र विपद्को विचको सम्बन्ध थाहा पाउने। ■ सामाजिक सुरक्षाको ९क्यअष्बि किबाभतथ ञभअजबलष्क० व्यवस्था मिलाउने ■ सामुदायिक प्रकोप व्यवस्थापन समिति एवं सामुदायिक अनुकूलन योजना समितिहरूको एकीकृत समिति गठन गरी सो को क्षमता अभिवृद्धि एव्म सक्रिय रूपमा परिचालन गर्ने। ■ समुदाय, गाविस, जिल्ला स्तरमा समन्वय गरी पूर्व सूचना खोज तथा उद्धार प्राथमिक उपचार जस्ता कुराको व्यवस्थापन गर्न सम्पर्क नम्बरहरू राख्ने	■ खोज तथा उद्दार ■ प्राथमिक उपचार र आवश्यकता हेरी यथाशीघ्र थप उपचारका लागि अस्पताल पुऱ्याउने व्यवस्था ■ कार्यदल तथा स्वयंसेवक परिचालन ■ निश्चित अवधिका लागि सुरक्षित क्षेत्रमा जम्मा हुने / गराउने ■ विपद्को अवस्था हेरी क्षतिको विवरण सङ्कलन गर्ने ■ क्षतिको विवरण अनुसार राहत सामग्री उपलब्ध गराउन पहल गर्ने ■ मृतकहरूको लास आफन्तहरूलाई बुझाउने ■ विपद्मा परेकाहरूलाई आफू सुरक्षित भएको विश्वास दिलाउने ■ मनोवैज्ञानिक असर परेकाहरूलाई मनोविमर्श दिलाउने ■ एचयतभअतष्यल का सवालहरू जस्तै विपदको समयमा हुने लैङ्गिक हिंसा संबन्धि विशेष कार्यक्रम ■ सुत्केरी, गर्भवती महिला, फरक क्षमता भएका, बृद्धबृद्धा, बालबालिकाहरूको सुरक्षाका लागि विशेष कृयाकलापहरू	■ तथ्याङ्कको आधारमा अस्थायी आश्रय स्थलको व्यवस्थापन गर्ने। ■ अस्थायी आश्रय स्थलको व्यवस्था गर्दा महिला, बालबालिका, बृद्धबृद्धा, फरक क्षमता भएकाहरूको विशेष आवश्यकता र सुरक्षाको सुनिश्चित गर्ने ■ क्षति भएका भौतिक पूर्वाधार हरूको पुनः निर्माण ■ विस्थापित भएका बासिन्दालाई स्थापित गर्नका लागि पुनर्निर्माण गर्ने ■ न्यूनतम मानवीय अधिकारलाई सुनिश्चित /संरक्षण गर्ने ■ विभिन्न पूनः निर्माण र पुनः स्थापना सम्बन्धी कार्य गर्ने

अनुसूची नं. १६: नियमित योजना प्रक्रियामा यस योजना समायोजनको कार्ययोजना

तालिका ३४: नियमित योजना प्रक्रियामा यस योजना समायोजन गर्ने कार्ययोजना

	उपयुक्त समय	आवश्यक तयारी	जिम्मेवारी
टोल बस्ती स्तर	असोज कार्तिक मंसिर	■ यस योजना बमोजिम आ-आफ्नो टोल बस्तीमा प्राथमिकतामा परेका योजनाहरू निर्धारित ढाँचामा पेस	सम्बन्धित टोल बस्तीबाट लापा समितिमा प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्ति वा प्रभावित समुदाय वा सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रको व्यक्ति
वडा स्तर	कार्तिक मंसिर	■ वडा स्तरमा गनुपर्ने कार्यहरू ■ विभिन्न वडासँग सम्बन्धित कार्यक्रम भए सबैसँग समन्वय गर्नुपर्ने	वडा सचिव वा वडा नागरीक मञ्चको संयोजक
गाउँपालिका स्तरमा			
विषयगत क्षेत्रका योजनाहरू	श्रावण भाद्र कार्तिक मंसिर	■ वनसँग सम्बन्धित योजनाहरू सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको साधारणसभा पूर्व नै कार्यसमितिमा पेस ■ माथिल्लो स्तरमा लैजानुपर्ने योजना भएपनि सम्बन्धित निकायको तल्लो तह (जस्तैः ईलाका वन कार्यालय) को सिफारिस ■ ईलाका, सेक्टर तथा जिल्ला स्तरको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा योजना पेस	सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रसँग सम्बन्धित तथा अनुभवी व्यक्ति भएमा राम्रो
विभिन्न परियो जनाहरू		■ परियोजनाका तल्लो तहका योजना तर्जुमा प्रक्रियामा वा सोझै परियोजनाको पायकको कार्यालयमा निर्धारित ढाँचामा कार्यक्रम पेस	परियोजनाका स्थानीय सामाजिक परिचालक तथा कर्मचारी मार्फत गर्दा राम्रो

पुनश्च : नेपाल सरकार तथा गाउँपालिकाको निर्णय बमोजिम उपरोक्त समय तालिकामा समेत फरक हुन सक्ने हुनाले सोही अनुसार अद्याबधिक जानकारी लिई कार्य गर्नु जरुरी हुन्छ।

अनुसूची नं. १७: कार्यक्रम कार्यान्वयनका समयमा मुलप्रवाहीकरण

तालिका ३५: वातावरणमैत्री, विपद् जोखिम रहित विकास कार्यक्रमहरुका लागि सहयोगी चेकलिष्ट

	सहयोगी चेकलिष्ट
वातावरणमैत्री कार्यक्रमको लागि चेकलिष्ट	■ यस कार्यक्रमबाट वातावरणमा कस्तो प्रभाव पर्छ ? ■ वातावरणमा सकारात्मक प्रभाव पार्नका लागि के के कुरामा ध्यान दिनुपर्छ ? ■ कतै यो कार्यक्रमले वातावरणमा हानी त गर्दैन ? ■ कतै कार्यक्रमको दौरानमा प्रयोग गर्ने सामाग्रीले वातावरणलाई हानी त गरेको छैन ? ■ नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने उपायहरू के के हुन सक्छन ?
विपद जोखिम रहित कार्यक्रमका लागि चेकलिष्ट	■ यस कार्यक्रमबाट विपद् जोखिममा कस्तो प्रभाव पर्छ ? ■ यस कार्यक्रमले कसरी विपद् जोखिम न्यूनीकरणको लागि सहयोग गर्न सक्छ ? ■ कतै यो कार्यक्रमले नयाँ वा थप विपद् जोखिमको खतरा त ल्याउँदैन ? ■ कतै यस कार्यक्रमले अर्को कुनै क्षेत्रमा थप जोखिम त ल्याउँदैन ? ■ के हामीले प्रयोग गर्ने सामाग्री सुरक्षित क्षेत्रबाट आएको छ ? ■ के हरित पूर्नस्थापना तथा दिगोपनाको बारेमा हामीले सोचेका छौं ? ■ के हाम्रा कार्यक्रम योजनाले पहिचान गरेका प्रभावित तथा जोखिममा रहेका क्षेत्रमा लक्षित छन ? ■ के हाम्रा कार्यक्रमले प्रभावित तथा जोखिममा रहेका व्यक्ति तथा समुदायको फरक प्रभावलाई सम्बोधन गर्न मद्दत गर्छ ? ■ के भविष्यको सम्भावित अवस्थालाई हामीले ध्यान दिएका छौं ? ■ नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने उपायहरू के के हुन सक्छन ?
जलवायु अनुकूलित कार्यक्रमका लागि चेकलिष्ट	■ यस कार्यक्रमबाट जलवायु परिवर्तनमा कस्तो प्रभाव पर्छ ? ■ यस कार्यक्रमले कसरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका लागि सहयोग गर्न सक्छ ? ■ कतै यो कार्यक्रमले जलवायु परिवर्तन तथा सो को नकारात्मक प्रभावलाई बढाउने खतरा त छैन ? ■ के भविष्यको सम्भावित अवस्थालाई हामीले ध्यान दिएका छौं ? ■ नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने उपायहरू के के हुन सक्छन ?

अनुसूची नं. १८: व्यवहार, अभ्यास तथा नीतिगत परिवर्तन

तालिका ३६: व्यवहार, अभ्यास तथा नीतिगत परिवर्तनका केही उपायहरु

व्यक्तिगत स्तर	घरधुरी स्तर	समुदाय स्तर	वडा वा पालिका स्तर
■ पानीको किफायती उपयोग ■ गर्मीको समयमा पर्याप्त पानी खाने ■ प्लाष्टिक लगायत वातावरणमा हानी गर्ने वस्तुहरूको प्रयोगमा कमी ■ सचेतना जागरण	■ पानीको किफायती प्रयोग ■ वर्षातको पानीको संकलन तथा भण्डारण (पानी घैंटो, प्लाष्टिक पोखरी, भूमिगत जलभण्डार आदि) ■ जुठेल्नु सिँचाई, थोपा सिँचाई, प्लाष्टिक टनेल आदिको प्रयोग ■ पानी जम्ने क्षेत्रमा टाँडे नर्सरी ■ घरमा भेन्टिलेसन, लामखुट्टे आदिको प्रकोप न्यून गर्न झ्यालढोकामा जालीको प्रयोग ■ खासगरी डुबान हुनसक्ने क्षेत्रमा अग्लो घर बनाउने ■ भू कम्प प्रतिरोधी घर बनाउने ■ फोहर मैला व्यवस्थापन । प्रत्येकको घरमा २ वटा खाडल भएको हुनेछ जसमध्ये एउटामा कुहिने र अर्कामा नकुहिने वस्तु राख्ने । ■ प्राङ्गारिक मल तथा एकीकृत शत्रु जीव व्यवस्थापन ■ झटपट झोला ■ विपद्को समयका लागि खुल्ला तथा सुरक्षित क्षेत्र ■ करेसाबारी (बालिमा विविधता) ■ बिउबिजनको सुरक्षा ■ अनुकूलित बिउबिजनको प्रयोग ■ फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरूलाई विशेष ध्यान ■ जैविक झोलमल ■ सलाइ लाइटर तथा अन्य ज्वलनशील पदार्थ बालबच्चाले नपुग्ने क्षेत्रमा सुरक्षित राख्ने	■ पानीको मुहानको सरसफाइ र संरक्षण ■ वर्षातको पानीको संकलन तथा भण्डारण (पोखरी, जलाशय तथा सिमसारको संरक्षण आदि) ■ आकस्मिक कोषको व्यवस्था ■ प्राथमिक उपचारका सामाग्रीहरू ■ उद्धारका सामाग्रीहरूको व्यवस्था ■ विपद् पूर्व अभ्यास ■ विपद्को समयका लागि खुल्ला तथा सुरक्षित क्षेत्र ■ जिम्मेवारीको बाँडफाँड ■ सलाइ लाइटर लिएर वन प्रबेशमा रोक ■ चर्को गर्मीको समयमा जङ्गलमा पिकनिक नियन्त्रण ■ वृक्षरोपण ■ वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन ■ जैविक तटबन्धन ■ अनुकूलित बिउबिजनको व्यवस्थापन ■ सचेतना	■ घर वा अन्य पूर्वाधार निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड लागु (खासगरी भूकम्प प्रतिरोधी घर, अर्थिंग, आदि) ■ वातावरणमैत्री स्थानीय शासन लागू ■ सरोकारवालाहरू बिच समन्वय र स्रोत संकलन, परिचालन ■ आकस्मिक कोषको व्यवस्था ■ अस्पतालको व्यवस्था ■ मूलप्रवाहीकरण ■ विपद् पूर्व अभ्यास ■ विपद्को समयका लागि खुल्ला तथा सुरक्षित क्षेत्र ■ सचेतना तथा क्षमता विकास ■ अनुकूलित बिउबिजनको व्यवस्थापन ■ भू उपयोग नीति लागू गर्ने र संकटासन्न क्षेत्रमा घर तथा बस्ती बसाल्न निषेध

अनुसूची नं. १९: योजना कार्यान्वयनको अभिलेखिकरण

लाभाविन्त वर्गहरुको खण्डीकृत विवरणहरुको अभिलेख तल देहाय बमोजिम राख्नुपर्ने । यसका लागि अलग्गै रजिष्टर बनाई अद्यावधिक विवरण भरिने छ ।

तालिका ३७: लाभान्वित वर्गको आवश्यक खण्डीकृत तथ्याङ्क

	उमेर समूह				लिङ्ग		सम्पनता			फरक क्षमता		जातजाति		
सम्पन्न क्रियाकलापहरू	बालबालिका	युवा	वयस्क	प्रौढ (बुढा बुढी)	महिला	पुरुष	विपन्न	माध्यम	सम्पन्न	फरक ढंगले सक्षम	एकलमहिला	दलित	जनजाति	ब्राह्मण /क्षेत्री/ठकुरी

- कार्यक्रम सम्पन्न स्थान (सम्भव भए जिपिएस अवस्थिति समेत) समेतको अभिलेख राख्नुपर्ने ।
- कार्यक्रम पूर्व सम्भव भएसम्म आधारभूत तथ्यांक (Baseline) संकलन गर्ने ।
- खासगरी भौतिक संरचना बनाउने क्षेत्रमा कार्यक्रम पूर्वको फोटो राख्ने (Photo point monitoring) लाई सघाउ पुग्ने गरी ।
- सहयोग, श्रमदान आदिको विवरण स्पष्ट रूपमा राख्ने ।

अनुसूची नं. २०: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

तालिका ३८: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

अनुगमनका तहहरू	किन	कसले	कहिले	कसरी
समुदाय तथा टोल सुधार तहका अनुगमन (क्रियाकलापहरूको तहमा)	■ पारदर्शिता र अपनत्व कायम गर्न । ■ कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन ।	स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन समिति, समुदाय स्तरको अनुगमन समिति र सा.व.उ.स, सहजकर्ता	कार्यक्रम सञ्चालन पूर्व, सञ्चालनको क्रममा र सम्पन्न भएको १ महिना भित्र (हरेक कार्यक्रममा)	सार्वजनिक लेखा परीक्षण, स्वः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, होर्डिङ्ग वोर्ड अवलोकन
वडा तहको अनुगमन (क्रियाकलाप कार्यान्वयन तहमा)	■ कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न । ■ योजना र प्रगतिको लेखाजोखा गर्न । ■ कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धि गर्दै समयमा कार्य सम्पन्न गर्न ।	वडाको अनुगमन समिति, गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन समिति	अर्धवार्षिक रूपमा (पौष र असारमा)	समीक्षा तथा योजना तर्जुमा बैठक तथा गोष्ठी
			त्रैमासिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण
			त्रैमासिक	संकटासन्न वर्गहरूसँग अन्तरक्रिया
			नियमित	फोटो तथा घटना अध्ययनको संकलन
			वार्षिक	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन
गाउँपालिका तहको (प्रक्रिया र प्रगतिहरू तहमा)	■ योजनाका प्रभावकारी कार्यान्वयन, उपलब्धिहरू र नतिजाहरू सुनिश्चित गर्न । ■ राम्रा अभ्यासहरूको अनुसरण, थप विस्तार र मूल प्रवाहीकरण गर्न ।	गाउँपालिकाको अनुगमन समिति, गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन समिति सम्भव भए सम्म जिल्ला समन्वय समिति, वन समन्वय समिति, सरोकारवालालाई समेत समावेश गर्ने ।	अर्ध वार्षिक	संयुक्त अनुगमन
			अर्धवार्षिक	समीक्षा तथा अन्तर्क्रिया गोष्ठी तथा बैठक
			वार्षिक	प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन
			५ वर्षमा	सहभागितामूलक संकटासन्नता विश्लेषण सहित योजनाको पुनरावलोकन

अनुसूची नं. २१: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि, म्याग्दे २०७४

प्रस्तावना :

विषम भू-बनावट, कमजोर भौगर्भिक अवस्था तथा मौसमी विषमताको कारण नेपाल भूकम्प, बाढी, पहिरो, खडेरी, हिमताल विस्फोटन, चट्याङ्ग, आगलागी तथा महामारी जस्ता प्रकोपहरुबाट प्रभावित छ । जलवायुजन्य परिवतर्नका कारण पर्ने प्रतिकुल प्रभावबाट समेत संवेदनशील अवस्थामा रहेका कारण बिपद्का घटनाहरुको बारम्बारता तथा प्रभाव समेत बढदै गएको विज्ञहरुको भनाई छ । प्रत्येक वर्ष बाढी, पहिरो, चट्याङ्ग, आगलागी तथा महामारी जस्ता पुनरावर्ती प्रकोपहरुले गर्दा ठूलो जनधनको क्षति तथा हानि हुने गरेको छ । बि.सं. २०७२ साल बैशाखमा आएको भूकम्प र यसले पुऱ्याएको जनधनको क्षति अझै पनि ताजा छन् । जनसंख्या बृद्धि, गरिबी, अव्यवस्थित सहरीकरण र दीर्घकालिन सोच बिना जथाभावी भैरहेका विकासका कार्यहरुले गर्दा विपद् सङ्कटासन्नतामा अझ वृद्धि भैरहेको छ ।

यसै सन्दर्भमा नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४[1] र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४[2] र नेपाल सरकारबाट स्वीकृत विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ र स्थानीय अनुकुलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ र नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा स्थानीय बिकास मन्त्रालयद्धारा तयार स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०७४ को मस्यौदाको मर्म, अधिकार र जिम्मेवारीलाई आत्मसात गर्दै जलवायु परिवर्तनको न्यूनीकरण तथा अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन र प्राकृतिक स्रोत, जैबिक बिबिधता, जलाधार तथा वातावरणीय व्यवस्थापन लगायतका सम्बन्धित बिषयगत क्षेत्रमा समन्वयात्मक, एकीकृत, योजनाबद्ध र प्रभावकारी रुपमा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न स्थानीय सरकारलाई आवश्यक सहयोगका लागि गाउँपालिका स्तरमा गाउँ कार्यपालिकाको अध्यक्षको नेतृत्वमा स्थानीय बहुसरोकारवालाहरुको प्रतिनिधित्व हुने गरी समिति वाञ्छनिय देखिएकाले यस स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति गठन तथा सञ्चालन कार्यविधि २०७४ तयार गरिएको छ ।

१. समितिको नाम र ठेगाना

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ दफा १७ (१) बमोजिम स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको समेत कार्य गर्ने गरी यस बहुसरोकारवाला समितिको नाम स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति रहने छ (यस पछि समिति भनिएको) र यसको कार्यालय म्याग्दे गाउँपालिका, तनहुँको कार्यालयमा रहने छ । यसको अंग्रेजी नाम Local Disaster & Climate Resilience Committee (LDCRC) रहने छ ।

२.यस कार्यविधि प्रारम्भ

यो कार्यविधि गाउँकार्यपालिकाबाट अनुमोदन भएपश्चात कार्यान्वयन हुने छ ।

३. यस कार्यविधिमा उल्लेखित शब्दको व्याख्या तथा परिभाषा

विषय वा प्रसङ्गले यस कार्यविधिमा उल्लेख गरिएका शब्दहरूको दुई वा सोभन्दा बढी अर्थ लाग्न गएमा नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ र उक्त ऐन अन्तर्गत बनेका नियमावली र निर्देशिकाले व्याख्या गरेको परिभाषालाई नै बुझाउने छ र उक्त ऐन, नियमावली तथा निर्देशिकाले नसमेटिएको शब्द तथा वाक्यलाई यसै कार्यविधि अनुसार गठित समितिको बैठकको निर्णयले व्याख्या तथा परिभाषा गर्ने छ ।

[1] स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ परिच्छेद ६, दफा २४ (१) बमोजिम गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकारक्षेत्रभित्रका बिषयमा स्थानीयस्तर को विकासका लागि आवधिक, बार्षिक, रणनीतिगत बिषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालीन बिकास योजना बनाई लागू गर्नु पर्नेछ । यसरी योजना बनाउँदा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित बिषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

[2] विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ दफा १७ (१) बमोजिम गाउँ कार्यपालिकाको अध्यक्ष वा नगर कार्यपालिकाको प्रमुखको अध्यक्षतामा प्रत्येक गाउँपालिका तथा नगरपालिकामा तोकिए बमोजिमको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

४. मान्यता :

- जलवायु परिवर्तन र प्रकोप जोखिमको असर पर्ने विविध क्षेत्रहरुको अलग अलग समन्वय समिति हुनु भन्दा एउटै साझा तथा समावेशी संरचनाको स्थापना गर्ने छ ।
- जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम व्यवस्थापनका क्षेत्रमा गाउँपालिकाको लागि सहयोगी संरचनाको रुपमा कार्य गर्ने छ ।
- गाउँपालिका र विविध विषयगत क्षेत्रहरुका बिच आपसी सम्पर्क, समन्वय तथा सहकार्यको वातावरण सृजना गर्नेछ ।
- गाउँपालिका क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी सवालमा एकद्वार प्रणालीको विकास तथा संस्थागत गर्ने छ ।
- सरकारको नीति तथा कार्यक्रमलाई तल्लो तहसम्म पुऱ्याउन तथा लक्षित संकटासन्न समुदाय र स्थानीय सरकारका बिचमा पुलको काम गर्ने छ ।

५. स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति गठनका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू :

५.१ लक्ष्य : गाउँपालिका स्तरमा रहेका विभिन्न समूह/सञ्जाल तथा सरोकारवालाहरू बिच आपसी समन्वय, सहकार्य र संस्थागत सुशासन प्रवर्धन गर्दै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन लगायतका सम्बन्धित विषयहरूमा समन्वयात्मक र सहयोगी वातावरण सृजना गरी विपद् तथा जलवायु उत्थानशील म्याग्दे गाउँपालिकाको विकास गर्ने ।

५.२ उद्देश्यहरू :

- जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन, जैविक विविधता संरक्षण, जलाधार व्यवस्थापन र वातावरणीय सवालहरूमा गाउँपालिका स्तरमा प्रभावकारी रूपमा कार्य गर्न समानुपातिक समावेशी एवं समन्वयात्मक संरचनाको रूपमा काम गर्ने ।
- गाउँपालिका स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन र उत्थानशीलता सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको योजना, कार्यान्वयन तथा अनुगमन मूल्याङ्कन कार्यको समन्वय गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा गठित विभिन्न विषयगत समूह तथा सरोकारवालाहरूको आपसी अनुभव तथा सिकाइ आदान प्रदान गर्दै साझा सवालहरूमा समन्वय तथा सहकार्यको वातावरण सृजना गर्ने ।
- नेपाल सरकार तथा स्थानीय स्रोतको परिचालनका साथै सेवा प्रदायक तथा अन्य सहयोगी निकायहरूबाट स्रोत सङ्कलन गरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण, विपद् व्यवस्थापन, वातावरणीय संरक्षण, स्थानीय स्रोत विकास तथा स्थानीय समुदायको हितमा परिचालन गर्ने ।
- नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ को मर्म, अधिकार र जिम्मेवारी बमोजिम स्थानीय स्तरको समन्वयको लागि गाउँपालिकालाई सहयोग गर्ने ।

६. समितिले कार्य सञ्चालन गर्ने विषयगत क्षेत्र

मूलभुत रुपमा यस समितिले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको तयारी तथा सो को समग्र कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समिक्षा तथा पूनरावलाकन गर्नेछ । सामान्यतया, समितिले कार्य सञ्चालन गर्ने बिषयगत क्षेत्रहरु देहाय बमोजिम हुने छन् ।

- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन,
- महिला, गरिव, विपन्न, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा अन्य संकटासन्न समुदायको जीविकोपार्जन र आय आर्जन,
- स्थानीय प्राकृतिक स्रोत, जलाधार एवं वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापन,
- विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरुसँग समन्वय
- स्थानीय प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन समूहहरु खासगरी सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु, समिति र सेवा प्रदायक सङ्घसंस्था बिचको समन्वय अभिवृद्धि ।

७. समितिको संरचना

प्रचलित ऐन नियमको मर्म बमोजिम स्थानीय सरकारको नेतृत्वमा र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापनका क्षेत्रमा सम्बन्धित बहुसरोकारवालाहरु समेटी स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिको संरचना

तालिका १ बमोजिम रहने छ। यस समितिले विपद् जोखीम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थान ऐन, २०७४ को दफा १७ बमोजिमको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको रुपमा समेत काम गर्ने छ।

तालिका १ : स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिको संरचना

क्र.सं.	प्रतिनिधित्व	पद	कैफियत
१	गाउँपालिका अध्यक्ष	अध्यक्ष	गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिको संरचनामा आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्न सक्नेछन्। समितिका पदेन सदस्यबाहेक मनोनित सदस्यको पदावधि बढीमा दुई वर्षको हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने छ। (क.सं (ट) को हकमा महिला, बाल क्लव वा सञ्जाल, बालबालिका, युवा, शिक्षक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, ज्येष्ठ नागरिक, र दलितलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ।)
२	गाउँपालिका उपाध्यक्ष	सदस्य	
३	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य	
४	वडाध्यक्षहरू सबै	सदस्य	
५	विषयगत समितिका संयोजकहरू	सदस्य	
६	विषयगत शाखाका प्रमुखहरू	सदस्य	
७	स्थानीय तहमा रहेका सुरक्षा निकायका प्रमुख	सदस्य	
८	नेपाल रेडक्रस सोसाइटीका स्थानीय प्रतिनिधि	सदस्य	
९	स्थानीय उद्योग बाणिज्य संघ प्रमुख वा प्रतिनिधि	सदस्य	
१०	स्थानीयस्तरमा उपलब्ध विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी विज्ञ/जानकार १ जना	सदस्य	
११	स्थानीय गैरसरकारी संस्थाको तर्फबाट कम्तिमा १ जना महिला सहित २ जना	सदस्य	
१२	नेपाल पत्रकार महासंघको स्थानीय प्रतिनिधि	सदस्य	
१३	गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन हेर्ने गरी तोकीएको शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव	

पूनश्चः यस समिति गठन गर्दा कम्तीमा एक तिहाई महिलाका साथै अन्य लक्षित वर्ग (विपन्न, दलित, जनजाति, आदिबासी एवं अपाङ्गता आदि) तथा उमेर समूहको समेत समानुपातिक समावेशी बनाउन पहल गरिने छ। यद्यपि माथिलो तालिकाको क्रम संख्या (ज), (झ), (ञ), (ट) र (ठ) का सदस्यहरु उपलब्ध नभएको अवस्थामा पनि समिति गठन एवं नियमित काम कारवाही गर्नमा असर पर्ने छैन।

८. समितिको गठन विधि

म्याग्दे गाउँपालिकाका लागि स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गोष्ठिका वखत मिति २०७४ फाल्गुण १२ गते सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरूको प्रतिनिधित्वमूलक भेलाले गाउँपालिका अध्यक्षको नेतृत्वमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति (अनुसूची १) को गठन गरेको छ। यसै समितिको बैठकले खण्ड ७ मा उल्लेखित संरचना बमोजिमका अन्य सदस्यहरु समेत समावेश गरी यस समितिलाई पूर्णता दिनेछ। यस समितिको कार्यकाल ५ वर्ष हुनेछ। यस समितिको स्वीकृत कार्यविधि एवं गाउँकार्यपालिका वा गाउँसभाको निर्णयानुसार भविष्यमा यसको संरचना, कार्यकाल, एवं गठन पुनर्गठन हुन सक्ने छ।

९. समितिको काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी

नेपाल सरकारका विद्यमान ऐन, नीति नियम, मार्गदर्शन, निर्देशिका र सोही बमोजिम गाउँपालिकाले तोकेका काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीलाई प्रभावकारी र समन्वयात्मक रुपमा कार्यान्वयन गर्ने यस समितिको मुख्य दायित्व हुनेछ। यस समितिले खासगरी देहायका क्षेत्रमा कार्यहरु गर्ने छ।

(क) विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १७ को उपदफा २ बमोजिमका काम, कर्तव्य र अधिकारको पालना गर्ने, (बाकस १ हेर्नुहोस)

(ख) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका सम्भावित असरहरूको सम्बोधन तथा उत्थानशीलता अभिवृद्धिका लागि स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तयारी, समायोजन, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि समन्वय गर्ने,

(ग) गाउँपालिका अन्तर्गत भएका प्राकृतिक स्रोतसाधन तथा अवसर/सम्भावनाहरूको पहिचान गरी तिनको समुचित परिचालनका लागि आवश्यक सम्पर्क, समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,

(घ) गाउँपालिका क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन तथा विपद्को प्रभाव तथा जोखिममा रहेका लक्षित वर्ग (सङ्कटासन्न वर्ग) पहिचान गरी उनीहरूका लागि विशेष कार्यक्रमहरू तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने,

(ङ) विपद् तथा जलवायु परिवर्तनको बढी वा भिन्न प्रभाव तथा जोखिममा रहेका महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, पछाडि पारिएका तथा सिमान्तकृत समुदाय, अशक्त तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि विशेष योजना तथा कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने गराउने,

(च) विपद्को समयमा जोखीममा रहेको समूह विशेषगरी महिला, बालबालिका, किशोरी, अपाङ्गता भएका व्यक्तिउपर हुन सक्ने घटना (लैङ्गिक हिंसा, बेचविखन तथा अन्य कुनै पनि किसिमका शोषण) रोकथामका लागी विशेष सतर्कता अपनाइ सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

(छ) विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको कार्यान्वयन र विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका सम्बन्धमा गाउँपालिका, वडा तथा समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने,

(ज) गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका र समितिको विषयगत कार्यक्षेत्र भित्रका सम्बन्धित समूहहरूमा सुशासन स्थापित गर्न पहल तथा अनुगमन गर्ने,

(झ) गाउँपालिकालाई जलवायु परिवर्तन, कृषि, वन तथा वातावरण जस्ता क्षेत्रहरूमा विकासका लागि आवश्यक सल्लाह सुझाव दिने तथा गाउँसभाले निर्णय गरे अनुसारका क्रियाकलापहरू गर्न स्थानीय सरकारलाई सहयोग गर्ने,

(ञ) विभिन्न सरकारी तथा सहयोगी गैरसरकारी निकायहरूसँग समन्वय गर्ने तथा गाउँपालिकाले विनियोजन गरेको वा प्राप्त सहयोगलाई लक्षित वर्गसम्म प्राथमिकतासाथ पुऱ्याउन सहयोग गर्ने

बाकस १ : विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ परिच्छेद ७ दफा १७ मा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी भएको व्यवस्था

(१) बमोजिम गाउँ कार्यपालिकाको अध्यक्ष वा नगर कार्यपालिकाको प्रमुखको अध्यक्षतामा प्रत्येक गाउँपालिका तथा नगरपालिकामा तोकिए बमोजिमको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) परिषद्बाट स्वीकृत राष्ट्रिय नीति तथा योजना एवम् कार्यकारी समिति र प्रदेश व्यवस्थापन समिति बाट स्वीकृत एकीकृत तथा क्षेत्रगत नीति योजना र कार्यक्रम अनुरूप हुने गरी स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने,

(ख) स्थानीय तहलाई विपद् व्यवस्थापनका लागि बजेट विनियोजन गर्न लगाउने,

(ग) सरकारी, निजी एवम् गैरसरकारी संस्था, स्थानीय स्वयंसेवक, सामाजिक परिचालक लगायत सम्बन्धित सबै पक्षको समन्वय र संलग्नतामा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने, गराउने,

(घ) स्थानीय तहका पदाधिकारी, कर्मचारी, स्वयंसेवक, सामाजिक परिचालक तथा समुदायलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रशिक्षण दिने व्यवस्था मिलाउने,

(ङ) भौतिक संरचना निर्माण गर्दा भवनसंहिता लगायत अन्य स्वीकृत निर्देशिका वा मापदण्डको पालना गराउने,

(च) स्थानीय समुदायलाई विपद्प्रति जागरूक बनाउन, विपद्सँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न तथा विपद्को घटना हुनासाथ प्रतिकार्यका लागि परिचालित हुन वडा वा समुदाय स्तरमा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य समिति गठन गर्ने,

(छ) विपद् प्रतिकार्यका लागि आपत्कालीन नमूना अभ्यास गर्ने, गराउने,

(ज) विपद् प्रभावित क्षेत्रमा उद्धार तथा राहतको व्यवस्था गर्ने,

(झ) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा सार्वजनिक संस्था तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानले यस (विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन) ऐन बमोजिम कार्य गरे नगरेको अनुगमन गर्ने,

(ञ) स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तथा पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास र सञ्चालन गर्ने, गराउने,

(ट) स्थानीय स्तरमा आपत्कालिन कार्य सञ्चालन केन्द्रको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने,

(ठ) विपद्मा परी हराएका, बिग्रेका वा नष्ट भएका कागजातको यकिन तथ्यांक अद्यावधिक गरी राख्न लगाउने,

(ड) विपद्बाट प्रभावित घरपरिवारको पहिचान, स्तर निर्धारण तथा परिचय पत्र वितरण गर्ने, गराउने,

(ढ) विपद्को समयमा प्रयोग गर्न सकिने गरी वारूणयन्त्र लगायतका अन्य उपकरणहरू तयारी हालतमा राख्न लगाउने,

(ण) कार्यकारी समिति, प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समित तथा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको निर्णय अनुसार विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने गराउने,

(त) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने गराउने ।

(३) स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको सचिवालय, बैठक सम्बन्धी कार्यबिधि र अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(ट) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्रको स्थापना, सञ्चालन गर्ने र विपद्को समयमा प्रयोग गर्न सकिने सामाग्री तथा उपकरणहरुको प्रबन्ध गर्ने, गराउने,

(ठ) यस समितिको कार्यलाई व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाउन आवश्यक कार्यविधि तयार गरी गाउँपालिकाबाट स्वीकृति लिई कार्यान्वयन गर्ने । आवश्यकता अनुसार निश्चित जिम्मेवारी तथा कार्यबिधि सहित उपसमिति तथा कार्यदलहरु (जस्तै : खोज तथा उद्धार कार्यदल, सूचना संकलन कार्यदल, प्रथामिक उपचार कार्यदल, राहत व्यवस्थापन र पूर्ननिर्माण कार्यदल, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यदल) गठन गरी परिचालन गर्ने,

(ड) आवश्यक नीति नियम सहित समितिको नाममा कोष (जस्तैः स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कोष, विपद् व्यवस्थापन तथा आकस्मिक कोष आदि) स्थापना र परिचालन गर्ने,

(ढ) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्यकारी समिति, प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समिति तथा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको निर्णयानुसार विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने गराउने,

(ण) योजनाको प्राथमिकीकरण सम्बन्धी निर्णय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन आदि जस्ता जिम्मेवारीको प्रभावकारी सम्पादन तथा सुशासनका लागि सामान्यतया यस समितिले कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा लक्षित वर्गको सहभागिता हुने गाउँपालिका भित्रका विभिन्न समूह, सामुदायिक संघसंस्था तथा निकायहरूमार्फत कार्यान्वयन गर्ने छ । तथापि विशेष परिस्थितिमा यस समिति आफैंले समेत जिम्मेवारी बाँडफाँड गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सक्ने छ ।

१०. समितिको बैठक सम्बन्धी व्यवस्था

समन्वय समितिको पूर्ण र सामान्य गरी दुई प्रकारको बैठक हुने छ । पूर्ण बैठक भन्नाले पद पूर्तिभएको सदस्य संख्याको बहुमत सदस्य उपस्थित भएको बैठकलाई जनाइने छ भने सामान्य बैठक भन्नाले बहुमत सदस्य उपस्थित नभएको अवस्थालाई मानिने छ ।

(क) समितिको नियमित बैठक सामान्यतया मासिक वा द्वैमासिक रूपमा बस्ने छ । तथापि समितिको जिम्मेवारी बमोजिमका कार्यक्रमका सिलसिलामा वा आपतकालिन अवस्थामा आवश्यक परेमा जनुसुकै बेला पनि यस समितिको बैठक बस्न सक्ने छ ।

(ख) समितिको बैठक सामान्यतया गाउँपालिकाको कार्यालय वा अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।

(ग) समितिको सदस्य-सचिवले समितिको बैठक बस्ने मिति, समय र स्थान तोकी बैठकमा छलफल हुने विषयसूची सहितको लिखित वा मौखिक सूचना बैठक बस्ने समयभन्दा चौबिस घण्टा अगावै सबै सदस्यले पाउने गरी पठाउनु पर्नेछ ।

(घ) समितिका पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्य उपस्थित भएमा बैठकका लागी गणपुरक संख्या पुगेको मानिने छ ।

(ङ.) उपदफा (क) (ग) र (घ) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि समितिको बैठक तत्काल बोलाउन आवश्यक भएमा अध्यक्षले जुनसुकै बेला पनि समितिको बैठक बोलाउन सक्नेछ र त्यस्तो अवस्थामा अध्यक्ष र घटीमा १ जना सदस्य सहित सदस्य-सचिव उपस्थित भएमा समितिको बैठक बसी अत्यावश्यक निर्णयहरु गर्न सक्ने छ ।

(च) समितिको बैठक अध्यक्षको अध्यक्षतामा बस्ने छ ।

(छ) समितिको निर्णय बहुमतद्वारा हुने छ र मत बराबर भएमा अध्यक्षले निर्णायक मत दिने छ ।

(ज) बैठकमा सरोकारवाला समूह, संस्था वा व्यक्ति तथा विशेषज्ञलाई आमन्त्रण गरी सल्लाह सुझाव लिइने छ । तर त्यस्तो आमन्त्रित व्यक्तिहरूको संख्यालाई बैठकको गणपूरक संख्यामा गणना गरिने छैन र आमन्त्रितहरूको मताधिकार हुने छैन ।

(झ) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरेबमोजिम हुने छ ।

(ञ) बैठकमा भएका छलफल तथा निर्णयलाई सदस्य-सचिवले निर्णय पुस्तिकामा अभिलेख राखी बैठकको अध्यक्षबाट प्रमाणित गराउनुपर्ने छ ।

(ट) समिति गाउँपालिका प्रति जवाफदेही हुनेछ ।

११. स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिका पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी

समितिका अध्यक्ष, सदस्य सचिव र सदस्यहरुको काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी तालिका २ बमोजिम हुने छ ।

तालिका २: समिति पदाधिकारीहरुको काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी

पद	काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी
अध्यक्ष	■ समितिको बैठकको अध्यक्षता गर्ने, ■ बैठकहरूमा उठेका विवादित विषयमा निर्णायक मत दिने, ■ अन्य पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको जिम्मामा रहेका कामहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने, ■ सरोकारवाला सङ्घसंस्था र नागरिक समाजसँग निकटतम सम्बन्ध र सम्पर्क नियमित रूपमा राखिरहने । ■ समितिको उद्देश्य परिपूर्तिका लागि मुख्य कार्यकारिणीको रूपमा आवश्यक पर्ने सबै प्रकारका कार्यहरू गर्ने । ■ समितिको बैठक बोलाउन सदस्य सचिवलाई निर्देशन दिने । ■ बैठकमा प्रतिवेदन, प्रस्ताव पेस गर्ने/गराउने । ■ समितिको निर्णय अनुसार सदस्यहरूलाई कामको बाँडफाँड गर्ने तथा त्यस्ता कामहरूको समन्वय गर्ने । ■ समितिको काम कारबाहीलाई पारदर्शी बनाउन प्रयत्नशील रहने । ■ सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रका विकास कार्यक्रम/आयोजनाहरूको सफल कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने । ■ सदस्य तथा सदस्यसँग सम्बन्धित संस्थासँग समन्वय र सञ्चार कायम गर्ने /गराउने । ■ समितिको तर्फबाट विभिन्न मञ्चहरूमा प्रतिनिधित्व गर्ने ।
सदस्य-सचिव	■ अध्यक्षको निर्देशन बमोजिम बैठक बोलाउने, बैठकको कार्यसूची (एजेन्डा) तयार गर्ने, निर्णय पुस्तिका तयार गरी प्रमाणित गराउने र निर्णयको प्रतिलिपि उतार गरी सदस्यहरूलाई उपलब्ध गराउने । ■ अभिलेख राख्ने तथा समितिका कागजपत्र सुरक्षित राख्ने । ■ कार्यालय सञ्चालन सम्बन्धि काम कारबाही गर्ने । ■ कार्यसञ्चालनका लागि भएका कामको बाँडफाँड अनुसार कार्य सम्पन्न गराउने । ■ समितिका निर्णयहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कार्यहरू गर्ने । ■ समितिको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी समितिमा पेस गर्ने । ■ समितिको प्रतिवेदन, प्रस्ताव आदि तयार गर्ने । ■ समितिको बैठकमा भाग लिने । ■ समितिले तोकेका अन्य कार्यहरू गर्ने ।
सदस्यहरू	■ बैठकमा सहभागी भई प्रस्तावहरूमा आफ्नो राय दिने र निर्णयमा सहभागी हुने । ■ समितिको निर्णयअनुसार अन्य तोकिएका कामहरू गर्ने । ■ आफ्नो क्षेत्रका सदस्य समूहहरूको प्रत्यक्ष सम्पर्कमा रही आवश्यक समन्वय र सहयोग गर्ने ।

१२. पदपूर्ति तथा पदमुक्त हुने व्यवस्था

(क) यदि कुनै पदाधिकारीले पदबाट राजीनामा दिएमा सो राजीनामा समितिको पूर्ण बैठकमा प्रस्तुत गरी समितिको निर्णयबाट स्वीकृत गरिने छ ।

(ख) कुनै पनि पदाधिकारीले तिनवटा बैठकमा लगातार बिना सूचना अनुपस्थित भई पूर्ण बैठक बस्न बाधा परेको स्थितिमा निजलाई समितिको सामान्य बैठकले सचेत गराउने छ र त्यस पछिको बैठकमा पनि अनुपस्थिति रहेमा समितिको सामान्य बैठकले निजलाई पदमुक्त गर्न सक्ने छ । अधिकांश उही सदस्यहरु लगातार अनुपस्थित रहेमा सो को कारण बुझी यथासम्भव समाधानको उपाय खोज्ने दायित्व समितिको हुने छ ।

(ग) कुनै पनि पदाधिकारीले समितिको अहित हुने कार्य गरेमा निजलाई समितिको पूर्ण बैठकले आवश्यक असुल उपर गरी पदमुक्त गर्न सक्ने छ ।

(घ) कुनै पनि पदाधिकारीको राजीनामा स्वीकृत भएको खण्डमा अवस्था हेरी समितिको मौजुदा सदस्यहरुको बैठकबाट समितिले बाँकी अवधिका लागि अर्को सदस्यको पदपूर्ति गर्न सक्ने छ ।

१३. कोष स्थापना र व्यवस्थापन

समितिलाई दिगो रूपमा सञ्चालन र निरन्तरता प्रदान गर्न समितिको नाममा एक मूल कोष र आवश्यकता अनुसार उपकोषको स्थापना गरिने छ । यस कोषलाई परिचालन तथा व्यवस्थित गर्न कम्तीमा एक महिला पर्ने गरी अध्यक्ष, सदस्य सचिव र एक सदस्य (समितिको निर्णायानुसारको) मध्ये कुनै २ को दस्तखतले कारोवार गर्न मिल्ने गरी संयुक्त रूपमा खाता खोलिने छ । यस्तो कोष परिचालनका लागि कार्यविधि तयार गरी लागू गरिने छ ।

कुनै पनि दातृ/सहयोगी/सहकार्य गर्न चाहने निकाय, सङ्घसंस्था वा व्यक्तिबाट निश्चित कोष वा मूल कोषमा यस समितिले निश्चित क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न वा अनुदानको रूपमा सहयोग रकम प्राप्त गर्न सक्ने छ।
समितिले कम्तीमा वर्षको १ पटक (आ.व. समाप्त भएको मितिले २ महिना भित्र) समितिले गरेका काम, कारबाहीहरू र आय व्यय विवरण गाउँसभामा प्रस्तुत गरी अनुमोदन गर्नुपर्ने छ। कार्यक्रमको प्रकृति एवं समितिको बजेटको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार मान्यता प्राप्त लेखा परीक्षकमार्फत समेत लेखा परीक्षण गराईने छ।

१४.समन्वय समितिको छाप तथा लेटरप्याड :
यस स्थानीय विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशील समितिको आफ्नो एउटा छुट्टै छाप र लेटरप्याड हुने छ। छापको नमूना अनुसूची २ मा संलग्न गरिएको छ।

१५. प्रगति प्रतिवेदन र कार्यक्रम :
माथि बुँदा १३ मा उल्लेख भए अनुसारको आवधिक वा बार्षिक प्रतिवेदन गाउँपालिका तथा सम्बन्धित सरोकारावाला संस्थाहरूमा समेत पेस गरिने छ।

आगामी वर्ष गरिने क्रियाकलापहरू सहितको वार्षिक कार्ययोजना तयार गरी समितिले गाउँ कार्यपालिका वा गाउँसभामा प्रस्तुत गरी अनुमोदन गर्नुपर्ने छ। तर यो कार्यविधि लागू भएको आर्थिक वर्षको सम्बन्धमा समितिको बैठकको निर्णय नै अन्तिम हुने छ।

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा हुनु अगावै आगामी आर्थिक वर्षको योजना तयार पारी सम्बन्धित गाउँपालिका तथा सरोकार वाला संस्थाहरू समक्ष प्रस्तुत गरिने छ।

१६. विविध :
(क) यस अन्तर्गत बनेका कुनै पनि कार्यविधि, संरचना तथा अन्य दस्तावेजहरू तथा निर्णयहरूको आधिकारिकताको लागि गाउँकार्यपालिका वा गाउँसभाको निर्णय अन्तिम हुने छ। कार्यक्रमको प्रकृति तथा आवश्यकता हेरी समितिको बैठक, गाउँपालिका अध्यक्ष वा गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय मान्य हुन सक्ने छ।
(ख) गाउँपालिकाद्धारा गठित यस समिति सरकारी निर्णय वा अन्य कुनै कारणवश विघटन भएमा यस समितिको मातहतमा रहेका सम्पूर्ण चल अचल पूँजी तथा दायित्व म्याग्दे गाउँपालिका वा तोकिए बमोजिम कार्य गर्ने निकायमा हस्तान्तरण हुने छ। तर कुनै पनि क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न प्राप्त रहेको रकम सम्बन्धित सहयोगी निकाय तथा संस्थासँगको समझदारी अनुसार सम्बन्धित संस्थाले फिर्ता लैजान सक्ने छ।
(ग) समितिको कुनै पदाधिकारी वा सदस्यहरूले उद्देश्य विपरित काम गरेको वा अनुशासनलाई बारम्बार उल्लङ्घन गरेको पाइएमा त्यस्ता पदाधिकारी वा सदस्यहरूलाई, निलम्बन गर्ने वा निष्काशन गर्ने कार्य समितिको पूर्ण बैठकमा पदपूर्ति भएका सदस्यहरूको २ तिहाइ बहुमतको निर्णयले गर्ने छ। साथै रकम हिनामिना गर्ने तथा बुझाउनुपर्ने जिन्सी एवं नगदी कारोबार बुझाउन अटेर गर्ने व्यक्तिलाई प्रचलित कानुनअनुसार असुल उपर गराउन वा कारबाही चलाउन सक्ने छ।
(घ) कसैलाई पनि सफाइको मौका तथा दाबी विरोध गर्नबाट वञ्चित गरिने छैन। सोको लागि कुनै पनि व्यक्तिले समितिको क्रियाकलाप तथा निर्णयप्रति समिति तथा गाउँकार्यपालिका वा गाउँसभामा आफ्ना भनाइ तथा सफाइहरू राख्न सक्ने छ। भनाई तथा सफाई राखिएको समिति तथा सभाको बहुमतको निर्देशनानुसार यस कार्यविधिमा आधारित रही समितिले निर्णय लिने छ।
(ङ) यस कार्यविधिमा भएका व्यवस्थाहरू नेपाल सरकारद्वारा जारी कुनै पनि ऐन कानुनसँग बाझिन गएमा बाझिएको हदसम्म स्वतः निष्क्रिय हुने छ। यस कार्यविधिमा उल्लेख गरिएका वा नगरिएका कुनै पक्षमा कुनै विवाद परेमा वा अस्पष्ट भएमा नेपाल सरकारको प्रचलित कानुनबमोजिम हुने छ।
(च) यस कार्यविधि लागु हुनासाथ साबिकको गाबिस स्तरका सोहि प्रयोजनका समन्वय समितिहरु खारेज भएको मानिने छ।
(छ) देशको तथा स्थानीय परिवर्तित परिस्थिति अनुरुप कार्यविधि संशोधन गर्न सकिने छ।

अनुसूची १: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति, म्याग्देको विवरण

गठन मिति : २०७४ फाल्गुण १२ गते

तालिका ३: बिद्यमान स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति, म्याग्दे

क्र.स.	नाम थर	पद	प्रतिनिधित्व गर्ने समूह र संस्था	ठेगाना/सम्पर्क
१	मायादेवी राना	अध्यक्ष	अध्यक्ष	९८४६०९०८३१
२	बालकृष्ण घिमिरे	सदस्य	उपाध्यक्ष	९८५६०६०५३६
३	शिवशरण वाग्ले	सदस्य	वडाध्यक्ष १	९८५६०६६०१०
४	चन्द्र बहादुर रानाभाट	सदस्य	वडाध्यक्ष २	९८५११११८०४६
५	श्री बहादुर थापा	सदस्य	वडाध्यक्ष ३	९८५६०६००४३
६	प्रेम बहादुर थापा	सदस्य	वडाध्यक्ष ४	९८५६०६२००४
७	शिव बहादुर आले	सदस्य	वडाध्यक्ष ५	९८४६१४९५९४
८	बसन थापा	सदस्य	वडाध्यक्ष ६	९८५६०४०४२८
९	पदम राज वाग्ले	सदस्य	वडाध्यक्ष ७	९८५६०२२८३५
१०	चिनी माया थापा	सदस्य	महिला सदस्य	९८४६१३११५८
११	बद्रिका घिमिरे	सदस्य	महिला सदस्य	९८४६१७९०६२
१२	मायादेवी सुनार	सदस्य	महिला सदस्य	९८१६००७४५०
१३	राधा कुमारी घिमिरे	सदस्य	महिला सदस्य	९८४६०१०१२४
१४	विष्णु बहादुर कुमाल	सदस्य	अल्प संख्यक सदस्य	
१५	रामकृष्ण विक	सदस्य	दलित सदस्य	
१६	दयाराम तिवारी	सदस्य सचिव	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	९८५६०६३१०८

पूनश्च : यसै समितिको बैठकले खण्ड ७ मा उल्लेखित संरचना बमोजिमका अन्य सदस्यहरु समेत समावेश गरी यस समितिलाई पूर्णता दिनेछ ।

अनुसूची २ : स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति, म्याग्देको छापको नमूना

अनुसूची नं. २२: म्याग्दे जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्युनीकरण सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि २०७५

प्रस्तावना :

नेपाल विपद् र जलवायु परिवर्तनको प्रभावका दृष्टिकोणले अत्याधिक जोखिममा रहेको मुलुक हो । प्रमुख रूपमा भूकम्प, बाढी, पहिरो, महामारी, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, आगलागी, शीतलहर, हिमपात, हिमपहिरो, चट्याङ, लू लगायतका विपद्जन्य घटनाहरूबाट जनधनको क्षति हुने गरेको छ । नेपालमा बढ्दो अव्यवस्थित बसोबास तथा सहरीकरण, गरिबी, जनचेतनाको कमी, कमजोर भौतिक संरचना निर्माण, सूचनामा सहज पहुँचको कमी र प्रभावकारी विपद् पूर्वतयारी हुन नसक्नुका कारण मुलुकले हरेक वर्ष ठूलो मात्रामा जनधनको क्षति व्यहोर्नु परिरहेको छ । तनहुँ जिल्लाको म्याग्दे गाउँपालिकामा तयार स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना २०७४ ले यस क्षेत्रमा देखा परेका जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिमहरुको विश्लेषण गर्दै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि बिभिन्न योजनाहरु तय गरेको छ । म्याग्दे गाँउपालिकालाई विपद् तथा जलवायु उत्थानशील गाँउपालिकाको रुपमा स्थापित गर्ने परिकल्पना गरेको उक्त योजनाले यस क्षेत्रमा सचेतना अभियानका लागि जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालनमा जोड दिएको छ । तसर्थ समुदाय स्तरदेखि नै जनचेतना अभिवृद्धि गर्दै, विपद् अल्पीकरण र पूर्वतयारीलाई भरपर्दो बनाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण गरी जनसहभागितामा आधारित उत्थानशील समुदाय निर्माण गर्न विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ को मर्म र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ ले प्रदान गरेको अधिकार प्रयोग गरी तनहुँ जिल्लाको म्याग्दे गाउँपालिकामा “म्याग्दे जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्र” सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न यो कार्यविधि तयार गरिएको छ ।

भाग १ : प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

(क) यस कार्यविधिको नाम “म्याग्दे जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि २०७५” रहेको छ । अंग्रेजीमा यसलाई "Climate Change Adaptation-Disaster Risk Reduction /CCA-DRR Learning Center Operation and Management Procedure 2018" भनिने छ ।

(ख) नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले २०७३ सालमा तयार गरेको स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सिकाइ केन्द्र (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) मस्यौदा निर्देशिकालाई आधार मान्दै विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ को मर्म र स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ११ ले प्रदान गरेको अधिकार प्रयोग गरी तनहुँ जिल्लाको म्याग्दे गाउँपालिकामा “म्याग्दे जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्र” सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न यो कार्यविधि तयार गरिएको छ । यो कार्यविधि म्याग्दे गाउँ कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएको मितिबाट लागु हुने छ ।

२. परिभाषा

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा, यस कार्यविधिमा :

(क) यस कार्यविधिसँग सम्बन्धित नतोकिएको स्थानमा “ऐन” भन्नाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ लाई सम्झनु पर्छ ।

(ख) “गाउँपालिका” भन्नाले म्याग्दे गाउँपालिका, तनहुँलाई सम्झनु पर्छ ।

(ग) “योजना” भन्नाले म्याग्दे गाउँपालिकामा तयार स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना २०७५ लाई सम्झनु पर्छ ।

(घ) “कार्यविधि” भन्नाले “म्याग्दे जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि २०७५” लाई सम्झनु पर्छ ।

(ङ) “सिकाइ केन्द्र” भन्नाले यो निर्देशिका बमोजिम म्याग्दे गाउँपालिकामा स्थापना हुने जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्रलाई सम्झनु पर्छ ।

(च) “विकास साझेदार” भन्नाले नेपाल सरकारसँग भएको सम्झौता बमोजिम नगद, जिन्सी एवं प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने द्विपक्षीय एवं बहुपक्षीय दातृ निकाय, संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय निकायहरू तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था र रेडक्रस अभियानका अङ्ग आदिलाई सम्झनु पर्छ ।

(छ) “विषयगत शाखा” भन्नाले नेपाल सरकारका विभिन्न विषयगत मन्त्रालय अन्तर्गत रहेका गाउँपालिका स्थित शाखालाई सम्झनु पर्छ ।

(ज) “गैरसरकारी संस्था” भन्नाले यस कार्यविधिको प्रयोजनका लागि प्रचलित कानुन बमोजिम स्थापना भएका र स्थानीय तहको परिषद्बाट आफ्नो कार्यक्रम स्वीकृत गराई स्थानीय तहसँग समन्वय गरी कार्य सञ्चालन गर्ने गैर नाफामूलक संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।

(झ) “सामुदायिक संस्था” भन्नाले जनचेतना अभिवृद्धि, तालिम, अभिमुखीकरण, सिप विकास, बचत, कर्जा परिचालन र सशक्तीकरण गर्ने उद्देश्यले निश्चित प्रक्रिया अवलम्बन गरी प्रचलित कानुन बमोजिम स्थापना भएका तथा गाउँपालिकामामा सूचीकृत समुदायमा आधारित संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।

(ञ) “निकाय” भन्नाले सरकारी, गैरसरकारी, विकास साझेदार तथा सामुदायिक संघ संस्था र कार्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।

(ट) “अनुदान” भन्नाले नेपाल सरकारबाट गाउँपालिकालाई प्राप्त हुने निःशर्त तथा सशर्त अनुदान, विभिन्न मन्त्रालय, कार्यक्रम, विकास समिति, कोष र दातृ निकायबाट उपलब्ध हुने वित्तीय, प्राविधिक एवं वस्तुगत सहयोग समेतलाई सम्झनु पर्छ ।

(ठ) “लक्षित समूह” भन्नाले आर्थिक रुपमा पछाडि परेका विपन्न वर्गका महिला एवं बालबालिका तथा आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पिछडिएका सबै जातजातिका विपन्न वर्गहरु, ज्येष्ठ नागरिक, दलित, आदिवासी, जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, एकल महिला, प्रकोप प्रभावित वा संकटासन्न समुदाय तथा व्यक्तिहरु, मधेशी, मुस्लिम लगायतका वर्ग एवं नेपाल सरकारले लक्षित समूह भनी तोकेका वर्ग एवं समुदायलाई सम्झनु पर्छ ।

(ड) “फरक प्रभाव” भन्नाले जलवायु परिवर्तन तथा विपद्को प्रभावका कारण बढि वा भिन्न रुपले प्रभावित हुने अवस्थालाई सम्झनु पर्छ । उनीहरुको शारिरिक अवस्था, भौतिक सुख सुबिधा, जीबिकोपार्जन आदिका आधारमा खासगरी बालबालिका, बृद्धबृद्धा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला, दलित आदिको सम्वेदनशीलता एवं अनुकूलन क्षमता फरक भै यी वर्गहरुमा जलवायु परिवर्तन तथा विपद्को प्रभाव अझ बढि वा फरक पर्ने गर्छ ।

(ढ) “सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति” भन्नाले म्याग्दे गाउँपालिकामा स्थापना हुने जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्र सञ्चालनका लागि गठित बुँदा नम्बर ७ अनुसारको समितिलाई सम्झनु पर्छ ।

३. लक्ष्य

म्याग्दे गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न व्यक्ति, समुदाय, समूह/सञ्जाल तथा सरोकारवालाहरूका लागि आवश्यक जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम र सोको सम्बोधनका उपायहरुका बारेमा सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि गरी म्याग्दे गाँउपालिकालाई विपद् तथा जलवायु उत्थानशील गाँउपालिकाको रुपमा स्थापित गर्न योगदान गर्ने ।

४. उद्देश्य

समुदायमा आइपर्ने विभिन्न प्रकारका विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका असर, तिनका कारक तत्वहरूको पहिचान र त्यसबाट सुरक्षित रहन वा तिनको प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न सकिने उपायहरूका बारेमा आवश्यक सूचना व्यवस्थापन गर्दै समुदायलाई विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका हिसाबले उत्थानशील बनाउन टेवा पुऱ्याउनु यस “जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्र”को मुख्य जिम्मेवारी हुने छ । यसका आधारमा यस सिकाइ केन्द्रका प्रमुख उद्देश्यहरू निम्नानुसार हुनेछन् :

(क) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचनाहरू अभिलेखीकरण गरी लक्षित समूह तथा आम नागरिकलाई सरल एवं सहज तरिकाले उपलब्ध गराउने,

(ख) विपद् तथा जलवायु परिवर्तनबाट पर्नसक्ने असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्न आवश्यक ज्ञान, सिप, प्रविधि र सिकाइहरुको आदान प्रदान गर्ने,

(ग) स्थानीय स्तरमा विपद् पूर्वतयारी, आपतकालीन प्रतिकार्य तथा पुनर्लाभ प्रणालीलाई सुदृढ गर्न सहजीकरण गर्ने,

(घ) विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि सचेतनामूलक अभियानहरू सञ्चालन गर्न स्थानीय स्तरमा समन्वय र सहजीकरण गर्ने,

(ङ) विपद् पूर्व तयारीका लागि वार्षिक रूपमा बनावटी/कृत्रिम घटना अभ्यासहरु (Mock Drill/Simulation exercise) सञ्चालन गर्न स्थानीय स्तरमा समन्वय गर्ने,

(च) सुरक्षित समुदाय निर्माणका लागि राष्ट्रिय भवनसंहिता (National building code) तथा भवन निर्माण मापदण्ड (Building Bi-laws) को पालना, जोखिम सम्वेदनशील भू-उपयोग योजना (Risk sensitive land use planning) तर्जुमा, विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनलाई स्थानीय स्तरका योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमाका क्रममा मूलप्रवाहीकरण गर्ने लगायतका विषयमा जनसहभागिता तथा जनचेतना अभिवृद्धि गर्दै सिकाइ प्रक्रियालाई सहजीकरण गर्ने,

(छ.) स्थानीय स्तरमा विपद् जोखिम तथा जलवायु परिवर्तनबाट हुने असरलाई न्यूनीकरण गर्न सहयोग गर्ने ।

५. अपेक्षित उपलब्धिहरु :

(क) सिकाइ केन्द्रका लागि आवश्यक न्यूनतम र अन्य उपयोगी सामाग्रीहरुको उचित व्यवस्थापन भएको हुने छ ।

(ख) वर्षको विभिन्न उमेर, लिङ्ग, जातजाति, बसोबास क्षेत्र आदिका कम्तीमा ५००० व्यक्तिले सिकाइ केन्द्रको अवलोकन तथा जानकारी संकलन गरेका हुने छन् ।

(ग) सिकाइ केन्द्रको अवलोकन तथा यस मार्फत सञ्चालित कार्यक्रमहरुमा सहभागीहरुले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी ज्ञान प्राप्त गरी सो लागू समेत गरेका हुनेछन् ।

(घ) सिकाइ केन्द्र सञ्चालनमा गाउँपालिका स्तर एवं अन्य निकायहरुसँग समेत समन्वय, सहकार्य तथा साझेदारी बढेको हुने छ ।

(ङ) सिकाइ केन्द्रमा लक्षित वर्गको पहुँचका लागि विशेष व्यवस्था मिलाइएको हुनेछ ।

भाग २ : सिकाइ केन्द्रको स्थापना तथा सञ्चालन

६. सिकाइ केन्द्रको स्थापना

सिकाइ केन्द्रका लागि निश्चित भौतिक सुविधा सहितको छुट्टै इकाईको प्रबन्ध हुनुपर्नेछ। सो सिकाइ केन्द्र महिला र अपाङ्गमैत्री हुनुपर्नेछ। साथै सिकाइकेन्द्र गाउँपालिकाको मूल भवनभित्र वा सोको वरिपरि प्रवेशद्वार सजिलै देखिने स्थानमा स्थापना गरिनु पर्ने छ। सिकाइ केन्द्रमा हुनुपर्ने न्यूनतम पूर्वाधारहरु १४ नं. मा उल्लेख गरिए बमोजिम हुने छ। गाउँपालिकाले आफ्नो मूल भवनमा सिकाइ केन्द्रको लागी आवश्यक ठाउँ उपलब्ध नहुन्जेलसम्मका लागी गाउँपालिका भित्र पायक पर्ने अन्य कुनै भवनमा सिकाइ केन्द्रको अस्थायी प्रबन्ध गर्न सक्ने छ।

(गाउँपालिकाबाट अन्य कुनै व्यवस्था नभएसम्मका लागि गाउँपालिकाको वडा नं २ को कार्यालय भवनमा सिकाइ केन्दको अस्थायी प्रबन्ध गरिने छ)

७. सिकाइ केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको गठन

सिकाइ केन्द्रको सम्पूर्ण व्यवस्थापन तथा सञ्चालनको जिम्मेवारी गाउँपालिकाको हुनेछ। सो कार्यका लागि गाउँपालिकालाई सहयोग र सहजीकरण गर्न सिकाइ केन्द्र व्यवस्थापन समितिको रुपमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिले कार्य गर्नेछ। यस अलावा गाउँपालिकाले आवश्यकता महसुस गरेमा देहाय बमोजिमको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति गठन गर्न सक्ने छ।

क्र.सं.	प्रतिनिधित्व	पद
(क)	अध्यक्ष, गाउँपालिका	संयोजक
(ख)	उपाध्यक्ष, गाउँपालिका	सहसंयोजक
(ग)	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, गाउँपालिका	सदस्य
(घ)	विपद् सम्पर्क व्यक्ति , गाउँपालिका	सदस्य
(ङ)	सूचना अधिकृत, गाउँपालिका	सदस्य
(च)	महिला तथा बालबालिका सम्पर्क व्यक्ति, गाउँपालिका	सदस्य
(छ)	गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्र रहेका विषयगत शाखा तथा कार्यालयका प्रतिनिधिहरू	सदस्य
(ज)	गाउँपालिकामा उपलब्ध विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी जानकार मध्ये गाउँपालिका प्रमुखले मनोनयन गरेको १ जना सदस्य	सदस्य
(झ)	स्थानीय वा सामुदायिक विपद् व्यवस्थापन समिति सदस्य मध्येबाट गाउँपालिकाद्धारा मनोनित १ जना महिला सहित २ जना सदस्य	सदस्य
(ञ)	स्थानीय विकास साझेदार संघ, संस्था मध्येबाट गाउँपालिका द्धारा मनोनित २ जना सदस्य	सदस्य
(ट)	प्रतिनिधि, स्थानीय रेडक्रस	सदस्य
(ठ)	गाउँपालिकाको कार्यक्षेत्र भित्रका विद्यालय प्रधानाध्यापक वा क्याम्पसका प्राचार्यहरू मध्येबाट गाउँपालिकाद्धारा मनोनित १ जना	सदस्य
(ड)	सिकाइ केन्द्र अधिकृत	सदस्य सचिव

पूनश्च : एक भन्दा बढि सदस्य भएका क्षेत्रमा सकेसम्म समानुपातिक समावेशी प्रतिनिधित्व गर्ने पहल गर्नुपर्नेछ। बिषयबस्तु र आवश्यकता हेरी महानगरका साथै जिल्ला र प्रदेश स्तरबाट समेत सदस्यहरु आमन्त्रित गर्न सकिनेछ।

८. सिकाइ केन्द्र अधिकृत तथा अन्य कर्मचारी सम्बन्धी व्यवस्था

सिकाइ केन्द्रको नियमित सञ्चालनको लागि स्वीकृत दरबन्दि भित्र रही गाउँपालिकाले सिकाइ केन्द्र अधिकृतको व्यवस्था गर्ने छ। यसरी सिकाइ केन्द्र अधिकृतको छुट्टै व्यवस्था नभएसम्म गाउँपालिकाले आफ्नो कुनै अधिकृतलाई सिकाइ केन्द्र अधिकृतको समेत कामकाज गर्ने गरी खटाउने छ। सिकाइ केन्द्रका लागि आवश्यक अन्य कर्मचारी स्वीकृत दरबन्दी भित्र रही गाउँपालिकाले खटाउनेछ।

(गाउँपालिकाबाट अर्को व्यवस्था नभएसम्मका लागि सिकाइ केन्द्रको अधिकृतको जिम्मेवारी गाउँपालिकाका योजना अधिकृत र सिकाइ केन्द्रको नियमित रेखदेख तथा व्यवस्थापनको जिम्मेवारी सिकाइ केन्द्रका लागि प्रस्तावित अस्थाइ केन्द्र वडा नं.२ का सचिवले बहन गर्नेछन् ।)

९. सिकाइ केन्द्र संचालन कोष

सिकाइ केन्द्रको नियमित तथा दिगो सञ्चालनको लागि गाउँपालिकामा एक कोषको व्यवस्था रहने छ तर यस व्यवस्थाले सिकाइ केन्द्रको भौतिक सुधार तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको समन्वयमा कुनै निकायलाई कार्यक्रम बनाई रकम खर्च गर्न रोक लगाएको मानिने छैन ।

कोषमा देहाय बमोजिमको रकम रहने छः

(क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम,

(ख) गाउँपालिका तथा सम्बन्धित वडाहरुबाट विनियोजित रकम,

(ग) विषयगत कार्यालयबाट विनियोजित रकम,

(घ) विकास साझेदार, गैरसरकारी संस्था तथा सामुदायिक संस्थाबाट प्राप्त रकम,

(ङ) अन्य विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त रकम,

कोषको सञ्चालन कार्यविधि म्याग्दे गाउँपालिकाद्धारा स्वीकृत भए बमोजिम हुने छ ।

भाग ३ : सम्बन्धित निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार

१०. गाउँपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार

(क) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका कार्यक्रमलाई विकासका नीति, योजना र कार्यक्रममा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

(ख) सिकाइ केन्द्रको स्थायित्व र दिगो रुपमा कार्यान्वयन गर्न आर्थिक, प्राविधिक एवं उपयुक्त अन्य (जस्तैः कोठा/भवन) सहयोग उपलब्ध गराउने ।

(ग) सिकाइ केन्द्रलाई न्यूनतम पूवार्धारयुक्त बनाउन एवं सूचना तथा जानकारीको उपलब्धता एवं प्रचार प्रसारका लागि आवश्यक रणनीतिहरू तय गरी कार्यान्वयन गर्ने । सिकाइ केन्द्रमा लक्षित वर्गको पहुँचको लागि अनुकूल वातावरण सिर्जना गर्ने गराउने ।

(घ) सिकाइ केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धिका लागि आवश्यक पर्ने जनशक्तिको क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

(घ) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी क्रियाकलापहरू सञ्चालनका लागि आवश्यकता अनुसार प्रदेश तथा संघीय सरकारका सम्बन्धित निकायहरु र राष्ट्रिय तथा स्थानीय गैरसरकारी संस्था वा निकायहरूसँग समेत समन्वय गर्ने ।

(ङ) सिकाइ केन्द्रलाई गाउँपालिकाको आफ्नो वार्षिक तथा आवधिक योजनामा प्राथमिकताका साथ समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

(च) सिकाइ केन्द्रको प्रभावकारी सञ्चालन र दिगोपनाका लागि गाउँपालिका अन्तर्गतका विषयगत समिति, शाखा र वडा कार्यालयहरुको समन्वय र सहयोगको व्यवस्थापन गर्ने ।

(छ) सिकाइ केन्द्रको एकीकृत र बहुउपयोगी व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित अन्य स्रोत केन्द्र, पुस्तकालय, शैक्षिक संस्था, सञ्चार क्षेत्र, उद्योग वाणिज्य संघ, रेडक्रस, निजी तथा व्यावसायिक क्षेत्र आदिहरुसँग समन्वय गर्ने र सहकार्यको वातावरण सिर्जना गर्ने ।

(ज) सिकाइ केन्द्रको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।

(झ) सिकाइ केन्द्रको सञ्चालनको अवस्था, आइपरेका समस्याहरु, विभिन्न निकायहरुबाट प्राप्त सहयोग तथा कार्यक्रम एवं आगामी योजना सम्बन्धमा छुट्टै विवरण तयार गरी आवश्यकता अनुसार जिल्ला, प्रदेश तथा संघीय सरकार तथा सहयोगी निकायहरुलाई जानकारी गराउने ।

११. सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका काम कर्तव्य र अधिकार

(क) सिकाइ केन्द्रको वार्षिक योजना तर्जुमा गरी गाउँपालिकामा स्वीकृतिका लागि पेस गर्ने ।

(ख) गाउँपालिकाबाट सिकाइ केन्द्रका लागि स्वीकृत कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।

(ग) सिकाइ केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक श्रोत साधनहरुको पहिचान तथा व्यवस्थापन गर्ने ।

(घ) सिकाइ केन्द्रमा हुनुपर्ने न्यूनतम आवश्यक भौतिक सामग्री र सुविधाको प्रबन्ध मिलाउने ।

(ङ) सिकाइ केन्द्रको प्रभावकारी सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विभिन्न सरकारी एवं गैर सरकारी साझेदार निकायहरु, निजी तथा व्यावसायिक क्षेत्र एवं स्थानीय समुदायहरुसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

(च) सूचनामा लक्षित वर्गको सहज पहुँचका लागि संकटासन्न क्षेत्रमा घुम्ती शिविर वा अन्य विशेष कार्यक्रमहरु तर्जूमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।

(छ) व्यवस्थित अभिलेखीकरण राख्ने ।

(ज) सिकाइ केन्द्रको आवधिक प्रतिवेदनहरु तयार गरी गाउँपालिकामा पेस गर्ने ।

(झ) कोषको संचालन कार्यविधि तयारी तथा परिमार्जन गर्ने एवं स्वीकृतीका लागी गाउँपालिकामा पेस गर्ने ।

(ञ) सिकाइ केन्द्रको नियमित तथा दिगो सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने अन्य कार्यहरु गर्ने ।

१२. विकास साझेदार, गैरसरकारी, निजी तथा व्यवसायिक क्षेत्र एवं सामुदायिक संघ संस्थाको काम कर्तव्य र अधिकार

(क) सिकाइ केन्द्रमा भौतिक एवं प्राविधिक सहयोग गर्न चाहाने विकास साझेदार, गैर सरकारी, निजी तथा व्यवसायिक क्षेत्र साथै सामुदायिक संघ संस्थाहरुले सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति समक्ष आफूले गर्न चाहेको सहयोग सम्बन्धि विवरण वा प्रस्ताव तयार गरी पेस गर्नु पर्नेछ र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत भए बमोजिम कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ ।

(ख) गाउँपालिका वा सिकाइ केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले सहयोगको आवश्यकता महशुस गरी मौखिक वा पत्राचार मार्फत अनुरोध गरेका खण्डमा सम्भव सहयोग तथा सहकार्य गर्ने ।

१३. सदस्य सचिवको काम कर्तव्य र अधिकार

(क) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन र समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम तर्जुमा गर्न समन्वय तथा सहजीकरण गर्ने ।

(ख) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यहरु सञ्चालन तथा कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आवश्यकता अनुसार अन्य सरकारी तथा गैरसरकारी निकाय, निजी तथा व्यावसायिक क्षेत्र एवं सामुदायिक संघ संस्थाहरुसँग समेत समन्वय गर्ने ।

(ग) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय निकायको वार्षिक तथा आवधिक योजनामा प्राथमिकताका साथ समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

(घ) सिकाइ केन्द्रको वार्षिक योजना तर्जुमा तथा अन्य जिम्मेवारीका लागि सिकाई केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई सहयोग गर्ने ।

(ङ) नेपालको संघीय, प्रादेशिक र खासगरी स्थानीय तहमा विपद् सम्बन्धी प्रचलित ऐन, कानुन, नियमावली, मापदण्ड, विपद्को अवस्था, विपद्का प्रकार र यसबाट बच्ने उपायका सन्दर्भका जवाफदेही तवरले सूचना प्रवाह गर्ने ।

(च) सिकाइ केन्द्रको नियमित तथा दिगो सञ्चालन, अभिलेखीकरण र प्रतिवेदनको व्यवस्था मिलाउने । सिकाइ केन्द्रमा लक्षित वर्गको पहुँचको लागि अनुकूलन वातावरण सिर्जना गर्ने गराउने ।

(छ) सिकाइ केन्द्रको अधिकृतको रुपमा कार्य गर्ने ।

(ज) सिकाइ केन्द्रको सञ्चालनको अवस्था, आइपरेका समस्याहरु, विभिन्न निकायहरुबाट प्राप्त सहयोग तथा कार्यक्रम सम्बन्धमा छुट्टै विवरण तयार गरी गाउँपालिकामा पेस गर्ने ।

भाग ४ : विविध

१४. सिकाइ केन्द्रमा हुनुपर्ने न्यूनतम पूर्वाधारहरु

(क) सिकाइ केन्द्रमा टेलिभिजन, टेलिफोन, कम्प्युटर, इन्टरनेट र आवश्यक फर्निचर लगायत अनुसूची १ मा उल्लेख गरिएको सामाग्रीहरुको व्यवस्था हुनुपर्ने छ ।

(ख) गाउँपालिकाको सेवा वा कार्यक्षेत्रभित्र हुने विपद्जन्य घटना, ती घटनाबाट उत्पन्न हुनेसक्ने अवस्था र अल्पीकरण, पूर्वतयारी र जीवनरक्षाका उपाय सिकाउने सामग्रीको व्यवस्था गरिनुपर्ने छ ।

(ग) सिकाइ केन्द्रलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी जीवन्त पुस्तकालयको रुपमा विकास गर्ने । यस सिकाइ केन्द्रमा विपद् तथा जलवायु परिर्वतन सम्बन्धी ऐन, नियम, रणनीति, निर्देशिका, योजना, मार्गर्दशन, समय समयमा हुने परिपत्रहरु, राष्ट्रिय भवनसंहिता (National building code) तथा भवन निर्माण मापदण्ड (Building Bi-laws), वा सोसँग सम्बन्धित ऐन, नियम वा परिपत्रहरु, स्थानीय स्तरमा तयार भएका जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमहरु, जोखिम सम्बेदनशील भू-उपयोग योजना (Risk Sensitive land use plan) आदि विषयका पुस्तक, विवरण वा जानकारी मूलक सामाग्रीहरु अद्यावधिक गरी राख्ने । यस सिकाइ केन्द्रलाई भौतिक एवं विद्युतीय दुवै प्रकारले विकास गरी अधिकतम उपयोगी बनाउने ।

(घ) यस सिकाइ केन्द्रमा गाउँपालिका र अन्तर्गतका वडाहरूमा तयार गरिएका विपद् जोखिम तथा जलवायु अनुकूलन योजना, आपत्कालीन योजना, जोखिम तथा क्षमताको लेखाजोखाको अद्यावधिक प्रतिवेदन लगायतका दस्तावेजहरु उपलब्ध हुनु पर्ने छ । केन्द्रमा संकटासन्न क्षेत्रहरूको अद्यावधिक सूचना राख्नुपर्नेछ ।

(ङ) यस सिकाइ केन्द्रमा गाउँपालिकामा विपद्का समयमा सुरक्षित रहन सकिने स्थानहरु बारेको अद्यावधिक सूची राख्नुपर्नेछ ।

(च) यस सिकाइ केन्द्रमा गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका विपद् व्यस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी दक्ष जनशक्तिको अद्यावधिक सूची समेत राख्नुपर्ने छ ।

(छ) सम्वद्ध एवं सरोकारवाला निकायहरूको सम्पर्क नम्बर र ठेगाना यस सिकाइ केन्द्रमा हुनुपर्ने छ ।

१५. श्रोत तथा समन्वय

यस सिकाइ केन्द्रको सञ्चालनार्थ अत्यावश्यक सामग्रीको व्यवस्थाका लागि सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले श्रोतको खोजी गर्ने छ । सोका लागि विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी, निजी तथा व्यावसायिक क्षेत्र, सामुदायिक संघ संस्थासँग समन्वय गर्ने छ । सिकाइ केन्द्रलाई सुविधा सम्पन्न बनाई नियमित सञ्चालन गर्ने दायित्व गाउँपालिकाको भएकाले गाउँपालिकाले वार्षिक रुपमा निश्चित रकम स्रोत र साधनको रुपमा व्यवस्था गर्नुपर्ने छ । यसका लागि गाउँपालिकाले देहाय बमोजिम निकायहरुसँग समन्वय गरी आवश्यक श्रोत साधन जुटाउन सक्ने छ ।

- प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समिति
- जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति
- स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति
- सुरक्षा निकायहरु
- विभिन्न सरकारी निकायहरु
- विभिन्न गैरसरकारी संघ संस्था एवं निकायहरु
- रेडक्रस
- उद्योग वाणिज्य संघ आदि ।

१६. सिकाइ केन्द्र सञ्चालन प्रक्रिया

भौतिक पूर्वाधार तथा अत्यावश्यक सामग्री सहित स्थापित सिकाइ केन्द्रबाट प्रदान गरिने सूचनामा जन समुदायको सहज पहुँच पुऱ्याउन सिकाइ केन्द्रको नियमित सञ्चालनको व्यवस्था हुने छ । सो केन्द्रभित्र विभिन्न श्रव्य-दृश्य सामग्री सहित विपद् तथा जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण जानकारी उपलब्ध हुने विद्युतीय तथा मुद्रित सामाग्रीहरू राखिने छन् र सोसँग

सम्बन्धित श्रव्य-दृश्य सामाग्री मौसमी प्रकोप तथा यसले निम्त्याउन सक्ने विपद्का बारेमा यथेष्ट जानकारी कार्यालय समयमा निरन्तर रूपमा प्रशारण गर्नुपर्ने छ ।

सिकाइ केन्द्रको सञ्चालन समय : सिकाइ केन्द्रको अस्थायी केन्द्र म्याग्दे गाउँपालिका वडा नं २ को कार्यालयमा रहने हुनाले सरकारी कार्यालय खुल्ने दिन तथा समयमा यो सिकाइ केन्द्रको नियमित सञ्चालन हुने छ ।

लक्षित वर्गको पहुँचको लागि बिशेष व्यवस्था : लक्षित वर्गको सहज पहुँचका लागि ध्यान दिइ उनीहरुका लागि उपयुक्त दिन तथा समय (जस्तैः बिद्यार्थी तथा कर्मचारीहरुका लागि शैक्षिक संस्था तथा कार्यालय बाहेकका खासगरी बिहान बेलुकीको समय) मा समेत सिकाइ केन्द्र सञ्चालनको लागि बिशेष व्यवस्था मिलाइने छ । साथै संकटासन्न क्षेत्र तथा सिकाई केन्द्र पायकमा नपर्ने क्षेत्रका लक्षित वर्गको लागि घुम्ति वा अस्थायी सिकाई केन्द्र वा अन्य उपयुक्त बैकल्पिक व्यवस्था समेत मिलाउन सकिनेछ ।

१७. अनुगमन तथा मूल्यांकन

यस सिकाइ केन्द्रमा उपलब्ध सूचनाहरु तथा यस मार्फत् सञ्चालन गरिएका अनुकूलन तथा जोखिम व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरुको प्रभावकारिताको लेखाजोखा गर्न आगन्तुकहरुको विवरण र प्रतिकृया सङ्कलन गरिने छ । सिकाइ केन्द्रको नियमित अनुगमन गाउँपालिका, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र सिकाइ केन्द्र व्यवस्थापन समितिले गर्नेछन् ।
सिकाइ केन्द्रको अनुगमनका लागि सूचकहरु :

- सिकाइ केन्द्रमा उपलब्ध सामग्रीहरु र तिनको व्यवस्थापन
- सिकाइ केन्द्रको अवलोकन तथा जानकारी संकलन गर्ने आगन्तुकहरुको संख्या र प्रकार (ठेगाना, लिंग, उमेर, जातजाति आदि सहितको खण्डीकृत विवरण) को विश्लेषण
- आगन्तुकहरुका लिखित (आगन्तुक पुस्तिकामा) एवं मौखिक प्रतिक्रियाहरु
- सुझाब पेटिकामा प्राप्त सुझावहरु
- सिकाइ केन्द्र सञ्चालनमा भएको समन्वय, सहकार्य तथा साझेदारीको विवरण
- सिकाइ केन्द्रमा लक्षित समूहको पहुँचको अवस्था

१८. केन्द्रको दिगोपना

यस सिकाइ केन्द्रको प्रभावकारी र दिगो सञ्चालनको जिम्मेवारी गाउँपालिका र सम्बन्धित समिति तथा केन्द्रको नै हो । तसर्थ, केन्द्रको सुरक्षा र नियमित सञ्चालनको सम्पूर्ण जिम्मेवरी गाउँपालिकाले लिने छ । साथै यस सिकाइ केन्द्रका लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा सामाग्री, आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग आदिका लागि विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी, निजी तथा व्यवसायिक क्षेत्र, विकास साझेदार तथा सामुदायिक संघ संस्थाहरुसँग सम्पर्क, समन्वय र सहकार्यको व्यवस्था समिति र गाउँपालिकाले मिलाउने छ । यसको दिगो सञ्चालनार्थ सिकाइ केन्द्र सञ्चालन कोषलाई सुदृढ र प्रभावकारी बनाउन पहल गर्ने दायित्व समेत सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति र गाउँपालिकाको हुने छ । यसमा उपलब्ध सूचनाहरु तथा यस मार्फत सञ्चालन गरिएका अनुकूलन तथा जोखिम व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरुको प्रभावकारिताको लेखाजोखा गर्न आगन्तुकहरुको विवरण र साथै प्रतिक्रिया सङ्कलन गरिने छ । सिकाइ केन्द्रको समितिले नियमित अनुगमन र आवश्यकता अनुसार बैठक बसी छलफल तथा निर्णयहरु गर्ने छ । यसका अतिरिक्त सिकाइ केन्द्रको सफलता एवं विस्तारका लागि प्रचार प्रसार र समन्वय गर्नुका साथै सिकाइ सामाग्री तथा कार्यक्रमहरुलाई समय सापेक्ष बनाउँदै लगिने छ ।

अनुसूची १

म्याग्दे जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखीम न्यूनीकरण सिकाइ केन्द्रका लागि आवश्यक सामाग्रीसूची

क्र.सं.	सामाग्रीहरू	क्र.सं.	सामाग्रीहरू
१	टेलिभिजन (आधुनिक प्रविधि युक्त)	२	टेलिफोन
३	कम्प्युटर	४	इन्टरनेट
५	प्रिन्टर	६	फोटोकपी मेसिन
७	साउन्ड सिस्टम	८	मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर
९	फ्याक्स मेसिन	१०	डिजिटल डिस्प्ले
११	दराज	१२	बुक न्याक
१३	कुर्सी	१४	टेबल
१५	कार्पेट	१६	सूचना पाटी
१७	गैंची	१८	बेल्चा
१९	गल	२०	चेन पुल्ली
२१	सिठी	२२	माइक
२३	लाइफ ज्याकेट	२४	रेनकोट
२५	अक्सिजन सिलिण्डर	२६	फायर कन्ट्रोल सिलिण्डर
२७	स्टेचर	२८	प्राथमिक उपचार बक्स
२९	पन्जा	३०	मास्क
३१	हेलमेट	३२	डोरी
३३	भऱ्याङ	३४	आरो
३५	महत्वपूर्ण सम्पर्क नम्वरहरू	३६	नक्सा तथा अध्ययन सामाग्री
३७	हिटर र फ्यान	३८	इन्भर्टर ब्याकअफ (उपयुक्त क्षमताको)

अनुसूची नं. २३: यस योजनामा प्रयोग भएका केहि मुख्य शब्दावलीहरु

- मौसम (Weather) :पृथ्वीको वायुमण्डलमा हरेक दिन परिवर्तन भई रहने तापक्रम, वर्षा, वायुको चाप, आद्रता आदिको अवस्थालाई मौसम भनिन्छ । यो केहि क्षण, दिन, हप्ता र महिनामा परिवर्तन भईरहन सक्छ ।

- जलवायु वा हावापानी (Climate) :लामो समय अवधिको (करिव ३० वर्ष) मौसमको औसत अर्थात सरदर अवस्थालाई जलवायु भनिन्छ। सामान्यतया जलवायु स्थान, ऋतृ विशेष अनुसार स्थिर रहन्छ। यसका सूचकहरु (Parameters) मौसमका जस्तै हुन् ।

- जलवायु परिवर्तन (Climate Change) : लामो समयको अन्तरालमा जलवायुका विभिन्न तत्व तथा सूचकहरुमा भएको औसत परिवर्तनलाई जलवायु परिवर्तन भनिन्छ । पृथ्वीको सन्तुलन खल्वलिने गरी हजारौ वर्ष देखि मानवले महसुस गर्दै भोग्दै र बुझ्दै आएको जलवायुमा हुने फरक तथा बदलावलाई नै जलवायु परिवर्तन भनिन्छ ।

- हरित गृह ग्याँसहरु (GHGs) : वायुमण्डलमा विश्वव्यापी रूपमा तापक्रम उष्णीकरण र जलवायु परिवर्तनको लागि जिम्मेवार रहेका ग्याँसहरुलाई हरितगृह ग्याँस (Green House Gases-GHGs) भनिन्छ । क्योटो अभिसन्धि १९९७ को अनुसूची १ अनुसार हरितगृह ग्याँस अन्तर्गत कार्वनडाईअक्साईड (CO_2), मिथेन (CH_2), नाईट्रस अक्साइड (N_2O), हाईड्रोफ्लोरो कार्वन (HFC), पर फ्लोरो कार्वन (Perfloro Carbons (PFC), सल्फर हेक्जाफ्लोराईड (Sulphur Hexafloride (SF_6) गरी ६ किसिमका ग्याँसहरु पर्दछन् । कतारको दोहामा सम्पन्न जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धीत संयुक्त राष्ट्र संघीय पक्ष राष्ट्रहरुको सम्मेलन (CoP) ले नाइट्रो जन ट्राईफ्लोराईड (NF3) लाई थप गरेकोले हरितगृह ग्याँसको संख्या ७ पुगेको छ ।

- जोखिम (Risk) : कुनैपनि प्रकोप घटनाको संभाब्यता र त्यसका नकारात्मक परिमाणहरुको समग्र अवस्थालाई बुझ्न सकिन्छ ।

- प्रकोप (Hazard) : एउटा खतरनाक परिघटना, वस्तु, मानव क्रियाकलाप वा परिस्थिति जसका कारणले ज्यानको नोक्सानी, घाइते वा अन्य स्वास्थ्य सम्बन्धी असरहरु, धनमालको क्षति, आजीविका तथा सेवाहरुको नोक्सानी, सामाजिक तथा आर्थिक गतिरोध, वा वातावरणीय ह्रास समेतलाई जनाउँदछ ।

- विपद (Disaster): भन्नाले कुनै ठाउँमा आपतकालीन अवस्था सिर्जना भई जन वा धनको क्षतिको साथै जीवनयापन र वातावरणमा प्रतिकूल असर पार्ने प्राकृतिक वा गैर प्राकृतिक विपदलाई सम्झनु पर्दछ ।

- सम्मुखता (Exposure) : जलवायु परिवर्तन तथा प्रकोपको कारण विपद्को सम्मुखता अर्थात भौतिक रूपमा प्रकोप क्षेत्रमा रहेका मानिस, धनमाल, संयन्त्र वा अन्य तत्वहरु जो तत्काल क्षति भोग्नु पर्ने अवस्थामा रहेका छन् । सामान्य अर्थमा जो पानीको नजिक छ उ नै डुब्ने वा वगाउने जोखिमको सम्मुख हुन सक्छ वा जो आगोको नजिक छ उ नै आगलागीको जोखिमको सम्मुखतामा हुन सक्छ ।

- सम्बेदनशिलता (Sensitivity) : जलवायु परिवर्तन तथा प्रकोपको कारण विपद्प्रतिको सम्बेदनशिलता, तनाव र आघात अर्थात जलवायु परिवर्तन वा अन्य प्रकोपका कारण प्रतिकूल वा लाभकारी प्रभाव पार्ने अवस्था वा अवस्थिती वा सम्मुखतालाई जनाउँदछ । सामान्य अर्थमा जो अशक्त छ, रोगी छ, अत्यावश्यक कुराको अभाव वा समस्यामा छ त्यो नै बढि जोखिम सम्बेदनशिल हुन सक्छ ।

- अनुकुलन क्षमता (Adaptive Capacity) : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम सँग जुझ्न सक्ने वा सोबाट फाईदा लिन सक्ने क्षमता । सामान्य अर्थमा जो पौडन जान्दछ, उ डुब्ने डर कम हुन्छ अर्थात उस्को अनुकूलन क्षमता बढि हुन्छ । जस्तो गर्मी बढेको अवस्थामा ज्याकेट फुकाल्नु, बाढी आउँछ भनेर घरको जग अग्लो बनाउनु । यो परिवर्तित वातावरणमा आफ्नो अस्तित्व तथा जीबिकोपार्जन लाई निरन्तरता दिन गरिने थप प्रक्रिया हो ।

- संकटासन्नता (Vulnerability) : संकट (आपतकालिन वा जोखिमपूर्ण) र आसन्न (निकट अर्थात नजिक) दुई शब्द मिलेर बनेको संकटासन्नता शब्दको सामान्य अर्थ आपतकालिन, जोखिम तथा संकट वा सोको नजिक रहेको अवस्थालाई बुझिन्छ । (कुनैसमुदाय, प्रणाली वा पूँजीका विशेषताहरु एवं परिवेश जसले तिनीहरुलाई प्रकोपका घातक प्रभावहरुको सम्मुख पुऱ्याउँछन् ।)

- उत्थानशीलता (Resilience) : पछिल्लो समय अनुकूलन क्षमता संगै उत्थानशिलताको पनि कुरा गरिन्छ जस्को सामान्य अर्थ उत्थान अर्थात माथि उठन सक्ने र शिलता भनेको क्षमता अर्थात माथि उठन सक्ने क्षमता हुन्छ । वास्तबमा, जोखिम वा प्रकोपसँग जुझ्नु मात्र नभै सो को प्रभावलाई छिटो भन्दा छिटो कम गर्दै पुरानै र सो भन्दा पनि माथि उठन सक्ने अर्थात राम्रो अवस्थामा आउनुलाई बुझिन्छ । उदाहरणको लागि भुकम्पले प्रभाव पारे पश्चात फेरी घर बनाउन सक्ने अवस्था मात्र होईन की पहिले भन्दा सुरक्षित (अन्यथा फेरि भुकम्प आएमा सो घर पनि भत्कन सक्छ) अर्थात भूकम्प प्रतिरोधी घर बनाउन सकियो भने मात्र उत्थानशिलता हुन सक्छ ।

- फरक प्रभाव (Differential Impact) : जलवायु परिवर्तन तथा विपद् स्वयंले उमेर समूह, लिङ्ग, सम्पन्नता र जातिगत समूह आदिका आधारमा कुनै खास वर्गलाई लक्षित नगर्ने भए तापनि उनीहरुको शारिरिक अवस्था, भौतिक सुख सुबिधा, जीबिको पार्जन आदिका आधारमा खासगरी बालबालिका, बृद्धबृद्धा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला, दलित आदिको सम्वेदनशीलता एवं अनुकूलन क्षमता फरक भै समग्रमा समेत अझ बढि वा फरक प्रभाव पर्दछ, सो नै फरक प्रभाव हो ।

- लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण (Gender Equality & Social Inclusion) : महिला तथा पुरुषबीच सबै पक्ष र तहहरुमा बराबर अवसर र बराबर लाभ हासिल भएको अवस्था नै लैङ्गिक समानता हो । लैङ्गिक समायोजन भन्नाले परियोजनाको निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन चरणहरुमा लैङ्गिक असमानता र भिन्नतालाई पहिचान गरि सम्बोधन गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ । त्यसैगरी कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रियामा सरोकारवाला व्यक्तिहरु जस्तै महिला, दलित, विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायको सार्थक सहभागिताको निश्चितता गर्नु समावेशी हो ।

अनुसूची नं. २४: योजना तर्जुमा प्रक्रियाका प्रतिनिधिमुलक फोटाहरु

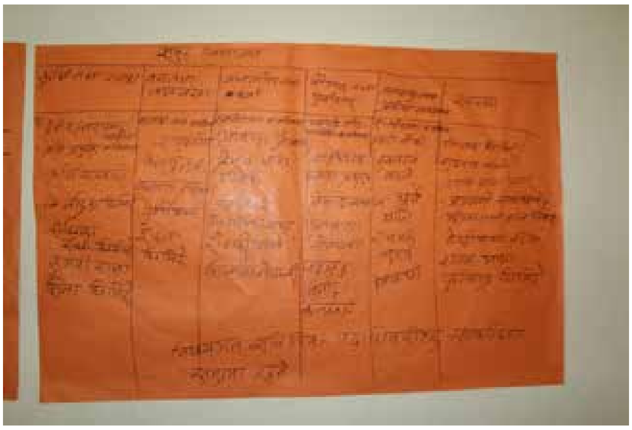

एकीकृत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन
तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण
योजना तर्जुमा गोष्ठी
USAID

विगतका प्रयासहरुकै आधारमा बिकास गर्ने

एकीकृत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन
तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण
योजना तर्जुमा गोष्ठी